

ကျောင်းသုံးစာအုပ်မိတ်ဆက်

အခြေခံပညာအထက်တန်း ဒသမတန်း လူမှုရေးသိပ္ပံဘာသာရပ်ကို သင်ကြားရခြင်းမှာ လေ့လာသင်ယူမှု ပညာရပ်နယ်ပယ်အလိုက် တတ်သိမှုတွင် ဟန်ချက်ညီဖြစ်စေရန်၊ ဝိဇ္ဇာ နှင့် သိပ္ပံပညာရပ် နယ်ပယ်နှစ်ရပ်လုံးကို လေ့လာသင်ယူရန် အားပေးခြင်းဖြင့် ပညာရပ်နယ်ပယ်များအလိုက် တတ်သိမှုများ ဟန်ချက်ညီဖွံ့ဖြိုးလာစေရန်အတွက်ဖြစ်ပါသည်။ ထိုမျှသာမက အသက်အရွယ်နှင့် သင့်လျော်သော ကာယ၊ ဉာဏ၊ စာရိတ္တ၊ မိတ္တနှင့် ဘောဂဗလငါးတန် ဘက်စုံဖွံ့ဖြိုးပြီး တွေးခေါ်ကြံဆ ဝေဖန်ပိုင်းခြားသူများ ဖြစ်လာစေရန်အတွက်လည်း ရည်ရွယ်ထားပါသည်။

လူမှုရေးသိပ္ပံဘာသာရပ် ကျောင်းသုံးစာအုပ်ကို သင်ယူပြီးပါက ကျောင်းသားများသည် ၎င်းဘာသာရပ်နှင့် ပတ်သက်၍ လက်တွေ့ဘဝတွင် အသုံးချပုံများကို ပိုမိုနားလည်လာမည်။ အသိပညာကျွမ်းကျင်မှုအသစ်များဖွံ့ဖြိုးလာပြီး ပြဿနာအခက်အခဲများကို ဖြေရှင်းတတ်ပြီး စဉ်းစားတွေးခေါ် ဖန်တီးတတ်လာမည်။

လူမှုရေးသိပ္ပံ ပထဝီဝင်ဘာသာရပ်

လူမှုရေးသိပ္ပံ ပထဝီဝင်ဘာသာရပ်ကျောင်းသုံးစာအုပ်ကို သင်ယူပြီးပါက လက်တွေ့ဘဝတွင် အသုံးချပုံများကို ပိုမိုနားလည်နိုင်စေမည့် အသိပညာ၊ ကျွမ်းကျင်မှုအသစ်များ ဖွံ့ဖြိုးလာပြီး အဖွဲ့လိုက် လုပ်ငန်းများနှင့် တစ်ဦးချင်းလုပ်ငန်းများကို လေ့လာသင်ယူလုပ်ဆောင်တတ်လာမည်ဖြစ်သည်။

သဘာဝပထဝီဝင်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ တည်နေရာ၊ အကျယ်အဝန်းနှင့် အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများ အကြား နယ်နိမိတ်ထိစပ်မှုအခြေအနေများနှင့် သဘာဝပထဝီဝင်ဆိုင်ရာ အချက်အလက်များ ဖော်ပြတတ်မည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင် သဘာဝအပိုင်းကြီးများနှင့် ရာသီဥတု၊ သဘာဝပေါက်ပင်၊ မြေဆီလွှာတို့၏ဆက်နွှယ်မှုကို ရှင်းပြတတ်မည်။

လူမှုရေးပထဝီဝင်တွင်ကမ္ဘာ့နိုင်ငံများ၏ လူဦးရေတိုးတက်မှုနှင့် လူဦးရေပျံ့နှံ့မှု၊ လူဦးရေသိပ်သည်းမှုများ၊ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူဦးရေတိုးတက်မှုနှင့် လူဦးရေပျံ့နှံ့မှု၊ လူဦးရေသိပ်သည်းမှုတို့အပြင် အသက်အုပ်စု၊ ကျား မ အချိုး၊ အလုပ်အကိုင်အခွင့်အလမ်းများ၊ မြို့ပြကျေးလက် နေထိုင်မှုအချိုးအစားနှင့် လူဦးရေမူဝါဒဆိုင်ရာ အကြောင်းအရာများကို လေ့လာသုံးသပ်တတ်မည်ဖြစ်သည်။

လူမှုရေးသိပ္ပံ သမိုင်းဘာသာရပ်

လူမှုရေးသိပ္ပံ သမိုင်းဘာသာရပ် ကျောင်းသုံးစာအုပ်ကို သင်ယူပြီးပါက ကျောင်းသားများ အနေဖြင့် ယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်တန်ဖိုးကို သိမြင်နားလည်ပြီး ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်းအဆင့်ဆင့် တိုးတက်လာခြင်း၏ အဓိကအကြောင်းရင်းများကို ဝေဖန်သုံးသပ်၍ လက်တွေ့ဘဝတွင် အသုံးပြုတတ် မည်ဖြစ်သည်။ ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်းကြောင်းကို စနစ်တကျလေ့လာသင်ယူတတ်ပြီး မြန်မာနှင့် ကမ္ဘာ့ ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်း တိုးတက်ပြောင်းလဲခြင်း ဖြစ်စဉ်များကို ကောင်းစွာနားလည်လာမည်။ နိုင်ငံတွင်း၌ ဖြစ်စေ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံအသီးသီးတွင်ဖြစ်စေ တည်ရှိနေသော ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့ထုံးစံအစဉ်အလာများကို တန်ဖိုးထားသည့် စိတ်ဓာတ်များဖွံ့ဖြိုးလာမည်။ သင်ခန်းစာပါအသိပညာကို အသုံးပြု၍ ပြဿနာ ဖြေရှင်းနိုင်စွမ်း၊ ကြံ့တွေ့ရမည့်အခြေအနေသစ်များကို တီထွင်ဆန်းသစ်သည့် နည်းလမ်းများဖြင့် ချဉ်းကပ်ဆောင်ရွက်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။

မြန်မာ့သမိုင်းတွင် ပုဂံခေတ်၏ နောက်ခံသမိုင်း နှင့် ယဉ်ကျေးမှု အနုပညာလက်ရာများကို ဝေဖန်ဆန်းစစ်တတ်မည်။ မန္တလေးရတနာပုံခေတ် သာသနိကအဆောက်အအုံများ နှင့် ဗိသုကာအနု ပညာလက်ရာအဆင့်အတန်းများကို သိရှိနားလည်မည်။

ကမ္ဘာ့သမိုင်းတွင် အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှု ပြောင်းလဲတိုးတက်လာပုံ တွင် ဗုဒ္ဓယဉ်ကျေးမှုအကြောင်းကို ဆန်းစစ်ဝေဖန်နိုင်မည်။ အရှေ့တောင်အာရှဒေသ၌ ထွန်းကားခဲ့သော မင်းနိုင်ငံများ၏ နောက်ခံသမိုင်းနှင့် ထင်ရှားသည့် သာသနိကအဆောက်အအုံများ၏ အနုပညာ ဗိသုကာအဆင့်အတန်းကို သိရှိနားလည်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။

လူမှုရေးသိပ္ပံ ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်

လူမှုရေးသိပ္ပံ ဘောဂဗေဒဘာသာရပ် ကျောင်းသုံးစာအုပ်ကို သင်ယူပြီးပါက ဘောဂဗေဒ ဘာသာရပ်၏ အခြေခံအသိပညာများကို နားလည်တတ်ကျွမ်းလာမည်ဖြစ်သည်။ သက်ရှိလူသားများ နေ့စဉ် နေထိုင်ရင်ဆိုင်ဆောင်ရွက်ရသည့် လုပ်ဆောင်ချက်များသည် စီးပွားရေးဘာသာရပ်နှင့် ဆက်စပ်နေကြောင်း သိရှိလာမည်။ ထို့ပြင် မိမိနိုင်ငံ၏ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံစံများ၊ လက်ရှိ အခြေအနေများကို ပိုမိုနားလည်လာမည်။

ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်၏ အဓိပ္ပာယ်ကို နားလည်သိရှိပြီး နေ့စဉ်ဘဝနှင့် ဆက်စပ်အသုံးပြု တတ်မည်။ အခြေခံကျသောလိုအပ်ချက်များနှင့် အခြေခံမကျသောလိုအပ်ချက်များကို ရှင်းပြတတ်မည်။ လူ့လုပ်အား၊ သဘာဝသယံဇာတပစ္စည်းများ၊ ရုပ်ဝတ္ထုပစ္စည်းများနှင့် ထုတ်လုပ်မှုကိရိယာများ အားလုံးကို ကုန်ထုတ်အင်အားစုများ သို့မဟုတ် ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များ (Productive Resources) ဟု ခေါ်ခြင်းကို ရှင်းပြတတ်မည်။

အကန့်အသတ်မရှိသောလူသားတို့၏ လိုအင်ဆန္ဒများနှင့် အကန့်အသတ်ရှိသောအရင်းအမြစ်များကြား ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာတတ်မည်။ ချွေတာရေးသဘောတရားကို သိရှိနားလည်၍ နေ့စဉ်ဘဝတွင် ကျင့်သုံးတတ်မည်။ နေ့စဉ်အသုံးပြုနေသော အရာဝတ္ထုများစွာကို ဘောဂဗေဒဝေါဟာရအရ ကုန်စည်ဟု ခေါ်ဆို ကြောင်း၊ ကုန်စည်အပြင် ဝန်ဆောင်မှုလည်းရှိကြောင်းကို ရှင်းပြတတ်လာမည်။ ထုတ်လုပ်ခြင်းနှင့် အသုံးပြုခြင်းကိုလိုက်၍ ကုန်စည်များကို အမျိုးအစားခွဲခြားနိုင်လာမည်။ ထို့ပြင် ကုန်စည်သိုလှောင်မှုပေါ်မူတည်၍ ကုန်လက်ကျန်နှင့် ကုန်စီးဆင်းမှုကိုလည်း ခွဲခြားလာနိုင်မည်။

နေ့စဉ်နေထိုင်မှုဘဝသည် စီးပွားရေးနှင့်ဆက်စပ်လျက်ရှိကြောင်း ရှင်းပြတတ်လာမည်။ စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များကို သိရှိနားလည်လာပြီး ယင်းတို့၏ဆက်စပ်မှုများကို နေ့စဉ် လူနေမှုဘဝတွင် အသုံးပြုတတ်လာမည်။ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်ကို သိရှိနားလည်လာပြီး ယင်းအပေါ်မူတည်၍ စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များကို အဆင့်ဆင့်ဖော်ထုတ်တတ်မည်။

ကမ္ဘာပေါ်တွင် စီးပွားရေးစနစ် ၃ မျိုးရှိသည်ကိုသိရှိပြီး နိုင်ငံများ၏စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များပေါ် အခြေခံ၍ မည်သည့်စီးပွားရေးစနစ်ကျင့်သုံးနေသည်ကို သုံးသပ်တတ်လာမည်။ စီးပွားရေးစနစ်များပေါ် အခြေခံ၍ လက်ရှိမြန်မာနိုင်ငံတွင် လုပ်ဆောင်နေသော စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များကို ဆက်စပ်သုံးသပ်တတ်လာနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

လူမှုရေးသိပ္ပံဘာသာရပ်တွင် ဆရာများအနေဖြင့် အောက်ပါ ၂၁ ရာစုကျွမ်းကျင်မှုများကို ရရှိစေရန် သင်ခန်းစာများနှင့် ဆက်စပ်သင်ကြားပေးရမည်ဖြစ်သည်။

၂၁ ရာစုကျွမ်းကျင်မှုများ(21st Century Skills)နှင့် ကိုယ်ရည်ကိုယ်သွေးကျွမ်းကျင်မှုများ(Soft Skills)

လူငယ်များသည် ရှုပ်ထွေးသော ကမ္ဘာလောကကြီးတွင် လျှောက်လှမ်းရမည့်ဘဝခရီးနှင့် အလုပ်ခွင်အတွက် ၂၁ ရာစုကျွမ်းကျင်မှုများနှင့် ကိုယ်ရည်ကိုယ်သွေးကျွမ်းကျင်မှုများလိုအပ်ပါသည်။ C-၅လုံး (5 C) သို့မဟုတ် သင်ယူမှုအတွက်အရေးကြီးသောကျွမ်းကျင်မှုများမှာ-

- ✓ **ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခြင်း(Collaboration)/ အုပ်စုဖြင့်လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်ခြင်း (Group work)**- ကျောင်းသားများအား အုပ်စုဖြင့်လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်တတ်ရန်၊ အတွေးအခေါ်များ မျှဝေခြင်းနှင့် ပြဿနာအခက်ခဲများကို ပူးပေါင်းအဖြေရှာတတ်ခြင်း
- ✓ **ဆက်သွယ်ပြောဆိုခြင်း(Communication)**- နှုတ်အားဖြင့်၊ ကိုယ်ဟန်အမူအရာအားဖြင့် ဆက်သွယ်ခြင်း (စာဖတ်ခြင်း၊ စာရေးခြင်း၊ စကားပြောခြင်း၊ နားထောင်ခြင်း)
- ✓ **လေးနက်စွာ ဆန်းစစ်ဝေဖန်ခြင်းနှင့် ပြဿနာဖြေရှင်းခြင်း(Critical Thinking and Problem Solving)**- ကျောင်းသားအား ပြဿနာ၏အဖြေများကို ရှာဖွေခြင်းနှင့်အမှားပြင်ဆင်ခြင်း

- ✓ **တီထွင်ဖန်တီးခြင်း(Creativity and Innovation)-** အတွေးအခေါ်အယူအဆသစ်များ ရှာဖွေခြင်းနှင့် ပြဿနာများကိုဖြေရှင်းခြင်းတို့ပြုလုပ်ရန် သတ်မှတ်ထားသည့် စည်းဘောင် အတွင်းမှ ပြင်ပသို့ထွက်၍ တွေးခေါ်စေခြင်း
- ✓ **နိုင်ငံသားကောင်းစိတ်ဓာတ်ရှိခြင်း(Citizenship)-** ကျောင်းတွင်း လူမှုအဖွဲ့အစည်းများတွင် တက်ကြွ စွာပါဝင်လုပ်ဆောင်ခြင်း၊ တရားမျှတခြင်းနှင့် ပဋိပက္ခဖြေရှင်းခြင်း စသည့် စိတ်ဓာတ် များရှိခြင်းတို့ကို လေ့ကျင့်ဆောင်ရွက်ပေးရမည်။

ဤကျောင်းသုံးစာအုပ်တွင် ကျောင်းသားများ၏ လေ့လာသင်ယူမှုများကို ကူညီလမ်းညွှန်ပေးမည့် အောက်ပါသင်္ကေတများ (Icons) ကို တွေ့ရလိမ့်မည်။

	ဖတ်ပါ		အိုင်စီတီ/အင်တာနက်ချိတ်ပါ
	ရေးပါ		သူငယ်ချင်းတွေကိုပြောပြပါ
	နားထောင်ပါ		ဆွေးနွေးပါ
	စဉ်းစားပါ		ရွေးချယ်နိုင်သောသင်ခန်းစာ/လေ့ကျင့်ခန်း
	စဉ်းစားပြီးရေးပါ		အိမ်စာ
	ရှာဖွေပါ		နှိုင်းယှဉ်ပါ/ယှဉ်တွဲပါ

အောက်ဖော်ပြပါ လေးထောင့်ကွက်များကလည်း ကျောင်းသားများ၏ လေ့လာသင်ယူမှုများကို ကူညီလမ်းညွှန်ပေးလိမ့်မည်။

အဓိကအချက်များ	သင်သိခဲ့သောအချက်များ	အံ့ဩဖွယ်အချက်များ	အကြံပြုချက်များ
■ ..... ■ ..... ■	■ ..... ■ ..... ■	■ ..... ■ ..... ■	■ ..... ■ ..... ■ .....

ကျောင်းသုံးစာအုပ်

လူမှုရေးသိပ္ပံ

ပထဝီဝင်

ဒသမတန်း

DBE BOX - Copyright Protected

DBE BOX - Copyright Protected

အခန်း(၁)

မြန်မာနိုင်ငံ၏ သဘာဝပထဝီဝင်

နိဒါန်း

မြန်မာနိုင်ငံ၏ တည်နေရာ၊ အကျယ်အဝန်း၊ နယ်နိမိတ်၊ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်၊ ရေဆင်း၊ ရာသီဥတု၊ မြေဆီလွှာနှင့် သဘာဝပေါက်ပင်တို့အကြောင်းကို (မူလတန်းနှင့် အလယ်တန်းအဆင့် များတွင် သင်ကြားခဲ့ပြီးဖြစ်သော်လည်း) ပိုမိုအသေးစိတ် ထပ်မံလေ့လာသွားမည်ဖြစ်သည်။

ဤသင်ခန်းစာနှင့်ပတ်သက်၍ သင်သိရှိပြီးသောအကြောင်းအရာ

- ❖ မူလတန်းအဆင့်နှင့် အလယ်တန်းအဆင့်တို့တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ သဘာဝပထဝီဝင်အခြေခံများကို အတော်အသင့်လေ့လာခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။

ဤအခန်းကိုလေ့လာသင်ယူပြီးပါက ကျောင်းသားများသည် အောက်ပါတို့ကို လုပ်ဆောင်နိုင်မည်။

- ❖ မြန်မာနိုင်ငံ၏ သဘာဝပထဝီဝင်ဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို ဖော်ပြတတ်မည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံနယ်နိမိတ် ထိစပ်မှုအခြေအနေ၊ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်၊ ရေဆင်း၊ ရာသီဥတု၊ သဘာဝပေါက်ပင်(သစ်တောများ)နှင့် မြေဆီလွှာအခြေအနေများကို ဆွေးနွေးတင်ပြတတ်မည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်၊ ရာသီဥတု၊ သဘာဝပေါက်ပင်နှင့် မြေဆီလွှာတို့၏ ဆက်နွှယ်မှုကို ရှင်းပြတတ်မည်။

၁.၁ မြန်မာနိုင်ငံ၏ တည်နေရာ၊ အကျယ်အဝန်းနှင့် နယ်နိမိတ်

သင်ခန်းစာမိတ်ဆက်

- ❖ မြန်မာနိုင်ငံသည် အရှေ့တောင်အာရှတွင် ဒုတိယ ဧရိယာအကြီးဆုံးနိုင်ငံဖြစ်သည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံသည် အိမ်နီးချင်း ၅ နိုင်ငံနှင့် နယ်နိမိတ်ချင်း ထိစပ်နေသည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံကို တိုင်းဒေသကြီး ၇ ခု၊ ပြည်နယ် ၇ ခုနှင့် နေပြည်တော် ပြည်ထောင်စုနယ်မြေတို့ဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည်။

တည်နေရာ

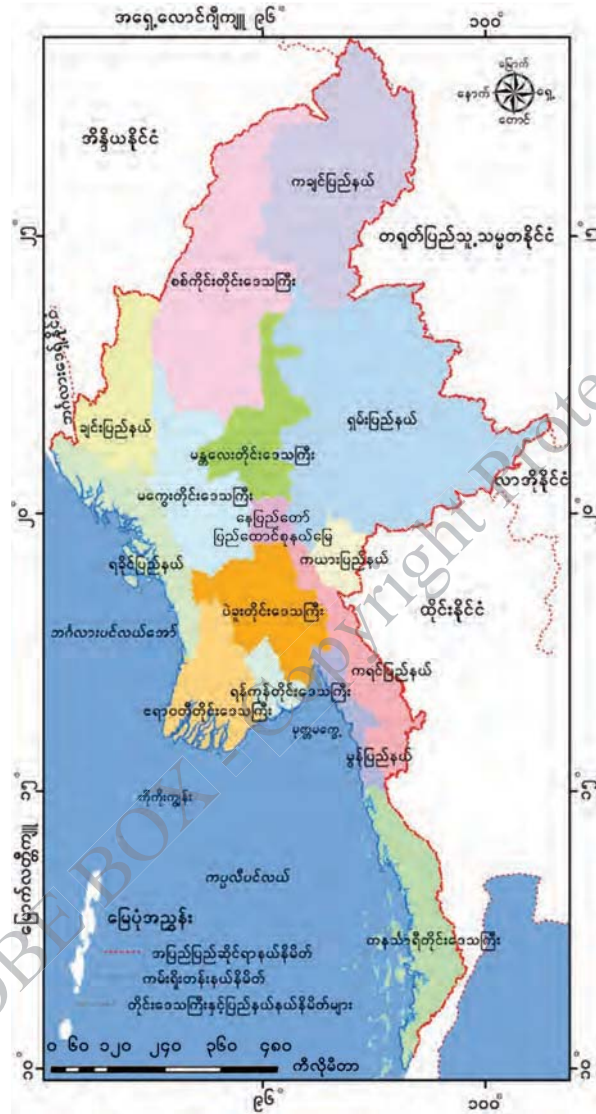
မြန်မာနိုင်ငံသည် မြောက်လတ္တီကျု ၉ ဒီဂရီ ၃၂ မိနစ် နှင့် ၂၈ ဒီဂရီ ၃၁ မိနစ် ကြား၊ အရှေ့လောင်ဂျီကျု ၉၂ ဒီဂရီ ၁၀ မိနစ် နှင့် ၁၀၁ ဒီဂရီ ၁၁ မိနစ် ကြားတွင် တည်ရှိသည်။ မြောက်ယာဉ်စွန်းတန်း (မြောက်လတ္တီကျု ၂၃ ဒီဂရီ ၃၀ မိနစ်) မျဉ်းသည် ချင်းပြည်နယ် တီးတိန်မြို့၊ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီးအထက်ပိုင်း ဧရာဝတီမြစ်အရှေ့ဘက်ကမ်းရှိ တကောင်းမြို့နှင့် ရှမ်းပြည်နယ် ကွတ်ခိုင်မြို့များ

ဒသမတန်း

လူမှုရေးသိပ္ပံ (ပထဝီဝင်)

ကျောင်းသုံးစာအုပ်

အနီးမှဖြတ်သန်းသွားသည်။ နိုင်ငံ၏မြောက်ဘက်လေးပုံတစ်ပုံခန့်သည် အပူလျော့(ရွေးသမ)ပိုင်းတွင် ကျရောက်ပြီး၊ ကျန်လေးပုံသုံးပုံဖြစ်သည့်တောင်ပိုင်းသည် အပူပိုင်းဇုန်အတွင်း ကျရောက်သည်။ အရှေ့လောင်ကျီကျူ ၉၇ ဒီဂရီ ၃၀ မိနစ်များကို မြန်မာစံတော်ချိန်များအဖြစ် သတ်မှတ်ထားသည်။

ပုံ (၁. ၁) မြန်မာနိုင်ငံ၏တည်နေရာ

အကျယ်အဝန်း

မြန်မာနိုင်ငံသည် ဧရိယာ ၆၇၆၅၇၇ စတုရန်းကီလိုမီတာ (၂၆၁၂၂၈ စတုရန်းမိုင်)ကျယ်ဝန်းသည်။ အရှေ့တောင်အာရှ ဒေသတွင် အင်ဒိုနီးရှားပြီးလျှင် ဒုတိယ ဧရိယာအကြီးဆုံးနိုင်ငံဖြစ်သည်။ နိုင်ငံ၏ တောင်နှင့်မြောက်အရှည်ဆုံးနေရာတွင် ၂၀၅၂ ကီလိုမီတာရှိပြီး အရှေ့နှင့်အနောက် အကျယ်ဆုံးနေရာတွင် ၉၃၇ ကီလို မီတာရှိသည်။ အနောက်ဘက်စွန်းရှိ နတ်မြစ်ဝမှ တောင်ဘက်စွန်း

ကော့သောင်း (ဘုရင့်နောင်အငူ) အထိ ကမ်းရိုးတန်းအလျား ၂၂၀၀ ကီလိုမီတာကျော် ရှိသည်။

နယ်နိမိတ်

မြန်မာနိုင်ငံသည် နိုင်ငံပေါင်း ၅ နိုင်ငံနှင့် ကုန်းနယ်နိမိတ်ချင်းထိစပ်နေသည်။ အနောက်ဘက်တွင် ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံနှင့် အိန္ဒိယနိုင်ငံ၊ မြောက်ဘက်နှင့် အရှေ့မြောက်ဘက်တွင် တရုတ်ပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံ၊ အရှေ့ဘက်တွင် လာအိုဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံနှင့် ထိုင်းနိုင်ငံတို့ တည်ရှိသည်။ ဤနိုင်ငံများနှင့် မြန်မာနိုင်ငံကြား အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာနယ်နိမိတ်သည် ကီလိုမီတာ ၆၃၀၀ ခန့် ရှည်လျားသည်။

အိန္ဒိယသမုဒ္ဒရာ၏ အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သော ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်၊ မုတ္တမကွေ့နှင့် ကပ္ပလီပင်လယ်တို့နှင့်ထိစပ်နေသော မြန်မာ့ရေပိုင်နက်ကိုသတ်မှတ်ရန် အခြေခံမျဉ်းရေးဆွဲပြီး ယင်းမျဉ်းမှပင်လယ်ဘက်သို့ ရေမိုင် ၁၂ မိုင်(၂၂.၂ ကီလိုမီတာ)အထိကို မြန်မာနိုင်ငံ၏အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်သော ပိုင်နက်ရေပြင်အဖြစ် သတ်မှတ်ထားသည်။

ပြည်ထောင်စုသမ္မတမြန်မာနိုင်ငံတော်ကို တိုင်းဒေသကြီး ၇ ခု၊ ပြည်နယ် ၇ ခုနှင့် နေပြည်တော်ပြည်ထောင်စုနယ်မြေတို့ဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည်။ ပြည်နယ်များမှာ ကချင်ပြည်နယ်၊ ကယားပြည်နယ်၊ ကရင်ပြည်နယ်၊ ချင်းပြည်နယ်၊ မွန်ပြည်နယ်၊ ရခိုင်ပြည်နယ်နှင့် ရှမ်းပြည်နယ်တို့ ဖြစ်ကြသည်။ တိုင်းဒေသကြီးများမှာ စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီး၊ စာနသီရိတိုင်းဒေသကြီး၊ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး၊ မကွေးတိုင်းဒေသကြီး၊ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး၊ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီးနှင့် ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီးတို့ဖြစ်သည်။ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး၏ တောင်ဘက်ပိုင်းတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏မြို့တော် နေပြည်တော်ပါဝင်သည့် ပြည်ထောင်စုနယ်မြေ တည်ရှိသည်။ တိုင်းဒေသကြီးနှင့် ပြည်နယ်များကို ခရိုင်၊ မြို့နယ်နှင့် ရပ်ကွက်၊ ကျေးရွာအုပ်စုများအနေဖြင့် အုပ်ချုပ်ရေးနယ်မြေများကို အဆင့်ဆင့် ထပ်မံခွဲခြားနိုင်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ❖ မြောက်ယာဉ်စွန်းတန်းသည် မြန်မာနိုင်ငံအထက်ပိုင်းကို ဖြတ်သန်းသွားသည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံသည် အရှေ့တောင်အာရှဒေသတွင် ဒုတိယဧရိယာအကြီးဆုံးနိုင်ငံ ဖြစ်သည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံသည် နိုင်ငံပေါင်း ၅ နိုင်ငံနှင့် နယ်နိမိတ်ခြင်း ထိစပ်နေသည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံသည် ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်၊ ကပ္ပလီပင်လယ်တို့နှင့် ထိစပ်နေသည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံကို တိုင်းဒေသကြီး ၇ ခု၊ ပြည်နယ် ၇ ခုနှင့် နေပြည်တော် ပြည်ထောင်စုနယ်မြေတို့ဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည်။

လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်းများ

- (၁) မြန်မာနိုင်ငံ၏ လတ္တီကျုတည်နေရာအရ မည်သို့သော အကျိုးကျေးဇူးများရရှိသနည်း။
- (၂) အရှေ့တောင်အာရှဒေသတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ တည်နေရာအရေးပါမှုကို ဆွေးနွေးပါ။
- (၃) မြန်မာနိုင်ငံ၏ ရေပြင်ပိုင်နက်သတ်မှတ်ပုံကို ဆွေးနွေးပါ။
- (၄) မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေပုံကိုရေးဆွဲ၍ အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများကို ဖော်ပြပါ။

၁.၂ မြန်မာနိုင်ငံ၏ သဘာဝပထဝီဝင်ဆိုင်ရာအချက်အလက်များ

သင်ခန်းစာမိတ်ဆက်

- ❖ မြန်မာနိုင်ငံ၏မြေမျက်နှာသွင်ပြင်မှာ တောင်မြောက်သွယ်တန်းနေသောတောင်တန်းများ၊ ကုန်းမြင့်များနှင့် မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်များပါဝင်သည်။
- ❖ အဓိက ရေဆင်းမှာ ဧရာဝတီမြစ်၊ ချင်းတွင်းမြစ်၊ စစ်တောင်းမြစ်နှင့် သံလွင်မြစ်တို့ဖြစ်ပြီး ရခိုင်နှင့်တနင်္သာရီကမ်းရိုးတန်းဒေသတို့တွင်လည်း မြစ်၊ ချောင်းများစွာရှိသည်။
- ❖ အာရှတိုက်အရှေ့တောင်ပိုင်း မုတ်သုံရပ်ဝန်းတွင်တည်ရှိပြီး သဘာဝပေါက်ပင်နှင့် မြေဆီလွှာ အမျိုးအစားများစွာ ရှိသည်။

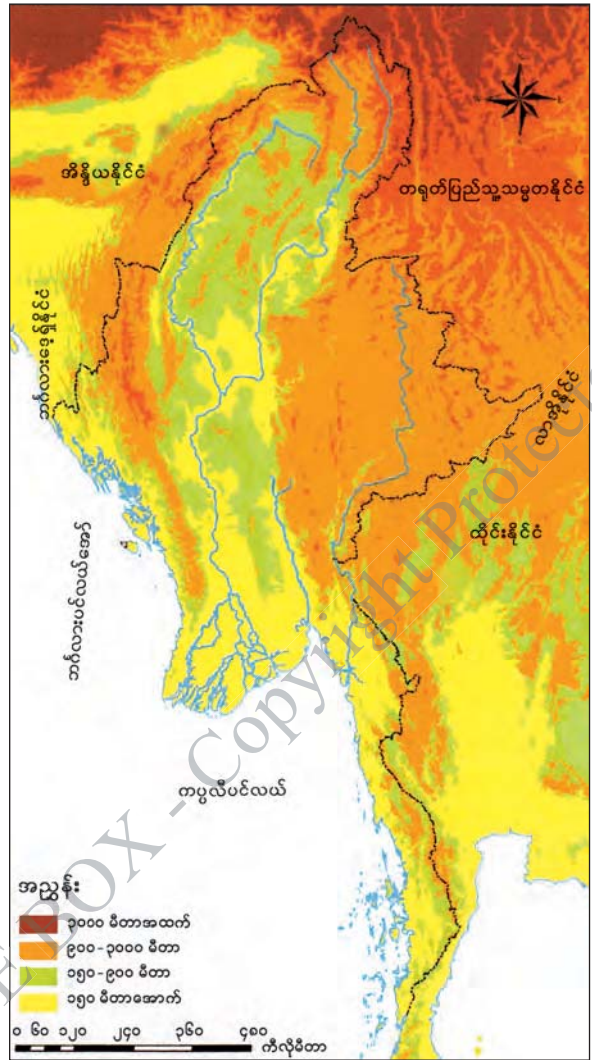
၁.၂.၁ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်

မြန်မာနိုင်ငံသည် တောင်တန်းထူထပ်သောနိုင်ငံ ဖြစ်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြောက်ဘက် အကျဆုံးအပိုင်းသည် တိဘက်ကုန်းမြင့်ကြီး၏အစွန်းပိုင်း ဖြစ်သည်။ ထိုအပိုင်းမှ တောင်တန်းများသည် တောင်ဘက်သို့သွယ်ဆင်းလာသည်။ နိုင်ငံအရှေ့ဘက်ပိုင်းမှ တောင်တန်းများ၊ ကုန်းမြင့်များသည် တရုတ်နိုင်ငံရှိ ယူနန်ကုန်းမြင့်နှင့် ဆက်စပ်နေသည်။ နိုင်ငံအနောက်ဘက်ပိုင်းမှ တောင်တန်းများသည် ဟိမဝန္တာတောင်တန်း၏အဆက်ဖြစ်ပြီး တောင်ဘက်သို့ဆက်လက်သွယ်တန်းသွားသည်။

နိုင်ငံ၏အလယ်ပိုင်းတွင် ဧရာဝတီ၊ ချင်းတွင်းနှင့် စစ်တောင်းမြစ်စဉ်စုများက တည်ဆောက် ထားသော အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းကြီးရှိသည်။ ၎င်းချိုင့်ဝှမ်းကြီးသည် တစ်ဆက်တည်းမရှိဘဲ တောင်တန်း နိမ့်များ၊ ကုန်းမြေနိမ့်များက ပိုင်းခြားထားသည်။ အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းကြီး၏တောင်ဘက်တွင် ကြီးမား ကျယ်ပြန့်သော ဧရာဝတီမြစ်ဝကျွန်းပေါ်လွင်ပြင်ကြီး တည်ရှိသည်။

တောင်တန်းများသည် ယေဘုယျအားဖြင့် မြောက်မှတောင်သို့ သွယ်တန်းနေသည်။ မြန်မာ နိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်အနေအထားမှာ မြောက်ဘက်တွင်မြင့်မားပြီး တောင်ဘက်သို့ ပင်လယ် ရေမျက်နှာပြင်အထိ နိမ့်ဆင်းသွားသည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၏မြေမျက်နှာသွင်ပြင်ကို တောင်တန်း၊ ကုန်းမြေ များ၏ သက်တမ်းနှင့်မြေပြင်လက္ခဏာများအပေါ်မူတည်၍ သဘာဝအပိုင်းကြီးလေးပိုင်း ပိုင်းခြား

နိုင်သည်။ ၎င်းတို့မှာ (၁) အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသ (၂) အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသ (၃) အနောက်ဘက် တောင်တန်းဒေသနှင့် (၄) ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသတို့ ဖြစ်သည်။

ပုံ (၁.၂) မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်

၁.၂.၂ ရေဆင်း

မြန်မာနိုင်ငံသည် အပူပိုင်းမုတ်သုံရပ်ဝန်းတွင်တည်ရှိပြီး မြန်မာနိုင်ငံတောင်ပိုင်းဒေသသည် အီကွေတာရပ်ဝန်းနှင့် ဆက်စပ်နေသည်။ မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်း မိုးနည်းဒေသမှလွဲ၍ တစ်နိုင်လုံး မိုးကောင်းစွာရရှိပြီး မြစ်၊ ချောင်းပေါများသည်။ မြန်မာနိုင်ငံရှိတောင်တန်းများသည် မြောက်မှ တောင်သို့သွယ်တန်းနေသဖြင့် စီးဆင်းနေသော မြစ်များသည်လည်း အများအားဖြင့် မြောက်မှတောင်သို့ စီးဆင်းကြပြီး ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်နှင့် ကပ္ပလီပင်လယ်အတွင်းသို့ စီးဝင်ကြသည်။

မြန်မာနိုင်ငံရှိ အဓိကမြစ်စဉ်စုကြီးများမှာ ဧရာဝတီ ချင်းတွင်း၊ စစ်တောင်းနှင့် သံလွင်မြစ်စဉ်စုတို့ဖြစ်ပြီး ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသနှင့် တနင်္သာရီကမ်းရိုးတန်း တို့တွင်လည်း ဒေသအတွင်းစီးဆင်းနေသော မြစ် ချောင်းများစွာ ရှိသည်။ ဧရာဝတီမြစ်သည် မေခန့် မလိခမြစ်တို့ ပေါင်းဆုံရာမှစတင်ပြီး တောင်ဘက်ရှိ ကပ္ပလီပင်လယ်အတွင်းသို့ မြစ်ခွဲများစွာ စီးဝင် သည်။ ချင်းတွင်းမြစ်သည် ဧရာဝတီမြစ်၏ အကြီးဆုံးမြစ် လက်တက်တစ်ခုဖြစ်ပြီး ဧရာဝတီ-ချင်းတွင်း မြစ်စဉ်စု နှင့် စစ်တောင်းမြစ်စဉ်စုတို့သည်မြန်မာနိုင်ငံအလယ် ပိုင်း ချိုင့်ဝှမ်းအတွင်း စီးဆင်းနေကြသည်။

တရုတ်နိုင်ငံမှ စီးဆင်းလာသော သံလွင်မြစ် သည် မြန်မာနိုင်ငံအရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသကို ဖြတ်သန်းပြီး မုတ္တမကျွေအတွင်းသို့ စီးဝင်သည်။ ရခိုင်ကမ်းရိုးတန်းမြောက်ဘက်ပိုင်းရှိ မြစ်များသည် မြောက်မှတောင်သို့စီးဆင်းပြီး တောင်ဘက်ပိုင်းရှိ ချောင်းများသည် အရှေ့မှအနောက်သို့ စီးဆင်း၍ ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်အတွင်း စီးဝင်သည်။ တနင်္သာရီကမ်းရိုးတန်းရှိ မြစ်၊ ချောင်းများသည် အများအားဖြင့် ကမ်းရိုးတန်းတောင်တန်းများနှင့် အပြိုင်စီးဆင်းနေပြီး ကပ္ပလီပင်လယ်အတွင်း စီးဝင်ကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံ နှင့် အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများအကြား နယ်နိမိတ်ဖြစ်အဖြစ် စီးဆင်းနေသော မြစ်များမှာ နတ်မြစ်၊ မဲခေါင်မြစ်၊ သံလွင်မြစ်၊ သောင်ရင်းမြစ်နှင့် ပါချန်မြစ်တို့ဖြစ်သည်။

ပုံ (၁. ၃) မြန်မာနိုင်ငံရှိ မြစ်များ

၁.၂.၃ ရာသီဥတု

မြန်မာနိုင်ငံသည် အိန္ဒိယသမုဒ္ဒရာနှင့် ထိစပ်နေသည့် အာရှတိုက်အရှေ့တောင်ပိုင်းတွင် တည်ရှိသည်။ ထို့ကြောင့် ရာသီအလိုက်တိုက်ခတ်သည့် မုတ်သုံလေများ၏ ပြုပြင်မှုကို ခံရသည်။ မြန်မာနိုင်ငံသည် ယေဘုယျအားဖြင့် အပူပိုင်းမုတ်သုံရာသီဥတု ရရှိသည်။ တောင်မြောက်ရှည်လျားသော နိုင်ငံဖြစ်၍ ရာသီဥတုအမျိုးအစားစုံလင်ပြီး မြေမျက်နှာပြင်အနေအထားအရလည်း ကွဲပြားခြားနားသော ရာသီဥတုများကို ဖြစ်ပေါ်စေသည်။

ရာသီဥတုဆိုင်ရာ အချက်အလက်များမှာ

- (၁) ဥတုအလိုက် ပြောင်းလဲဖြစ်ပေါ်သော လေဖိအားနှင့် တိုက်လေ
- (၂) အပူချိန်အခြေအနေ
- (၃) မိုးရွာသွန်းမှုအခြေအနေတို့ ဖြစ်သည်။

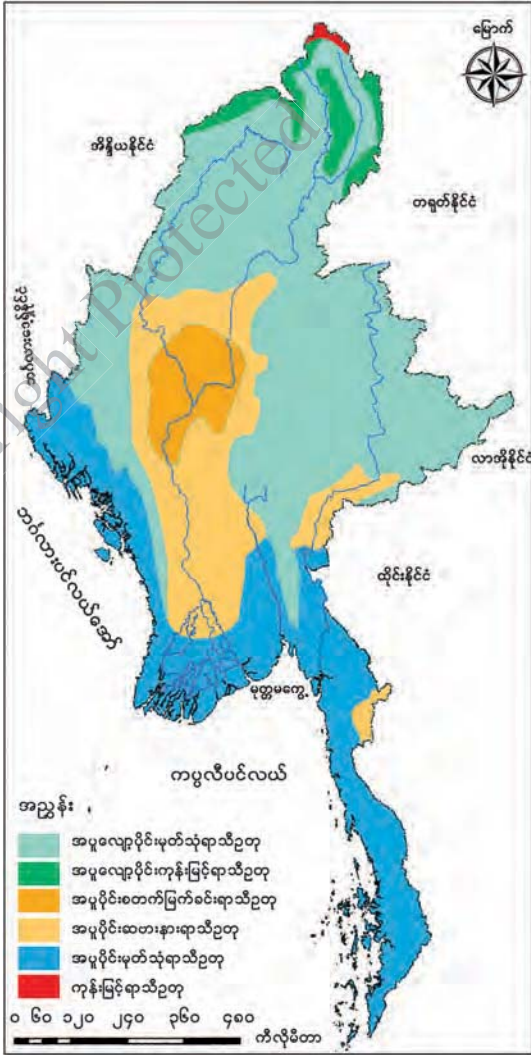
ရာသီဥတုအမျိုးအစားများ

မြန်မာနိုင်ငံ၏ရာသီဥတုများကိုယေဘုယျအားဖြင့် အပူပိုင်းမုတ်သုံရာသီဥတုများဟု သတ်မှတ်သည်။ သို့သော် တောင်မြောက်ရှည်လျားသောပုံသဏ္ဍာန်ရှိခြင်း၊ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်အနိမ့်အမြင့်များခြင်း၊ တောင်တန်းများသွယ်တန်းပုံအနေအထား၊ ပင်လယ်နှင့်အနီးအဝေး၊ ရာသီအလိုက်လေကြောင်းများ ပြောင်းလဲတိုက်ခတ်ခြင်း၊ လေဖိအားရပ်ဝန်းနှင့် မုန်တိုင်းများကြောင့် ရာသီဥတုအမျိုးအစားများစွာကို အောက်ပါအတိုင်းတွေ့ရှိရသည်။

- (၁) အပူပိုင်းမုတ်သုံရာသီဥတု
- (၂) အပူပိုင်းဆေးနားရာသီဥတု
- (၃) အပူပိုင်းစတက်မြက်ခင်းရာသီဥတု
- (၄) အပူလျော့ပိုင်း မုတ်သုံရာသီဥတု
- (၅) အပူလျော့ပိုင်း ကုန်းမြင့်ရာသီဥတု
- (၆) ကုန်းမြင့်ရာသီဥတု တို့ဖြစ်သည်။

(၁) အပူပိုင်းမုတ်သုံရာသီဥတု

အပူပိုင်းမုတ်သုံရာသီဥတုကို မြန်မာနိုင်ငံ၏ ပင်လယ်နှင့်ထိစပ်နေသော ရခိုင်၊ ဧရာဝတီနှင့် တနင်္သာရီကမ်းရိုးတန်းများတွင်တွေ့ရသည်။ တစ်နှစ် ပတ်လုံး အပူချိန်များပြီး နှစ်စဉ်မိုးရေချိန် ၂၀၀၀ မှ ၃၀၀၀ မီလီမီတာကျော် ရရှိသည်။

ပုံ (၁. ၄) မြန်မာနိုင်ငံ၏ရာသီဥတုရပ်ဝန်းများ

(၂) အပူပိုင်းဆေးနားရာသီဥတု

အပူပိုင်းဆေးနားရာသီဥတုသည် တစ်နှစ်ပတ်လုံး အပူချိန်မြင့်မား၍ နှစ်စဉ်မိုးရေချိန် ၁၀၀၀ မှ ၂၀၀၀ မီလီမီတာကြား ရွာသွန်းပြီး အပူပိုင်းစတက်မြက်ခင်းနှင့် အပူလျော့ပိုင်းမှတ်သုံ ရာသီဥတု အကြား ဧရာဝတီမြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင် အနိမ့်ပိုင်းဒေသများတွင် တည်ရှိသည်။ ဆောင်းတွင် ပိုအေး၍ အပူချိန်ကွာခြားချက်များသည်။

(၃) အပူပိုင်းစတက်မြက်ခင်းရာသီဥတု

အပူပိုင်းစတက်မြက်ခင်းရာသီဥတုသည် တစ်နှစ်ပတ်လုံး အပူချိန်မြင့်ပြီး နှစ်စဉ်မိုးရေချိန် ၁၀၀၀ မီလီမီတာအောက်ရရှိသည့် ဧရာဝတီမြစ်နှင့် ချင်းတွင်းမြစ်ဆုံရာ မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်း မြေနိမ့်လွင်ပြင်ဒေသတွင် တွေ့ရသည်။ ခြောက်သွေ့ချိန် ပိုများသည်။

(၄) အပူလျော့ပိုင်းမှတ်သုံရာသီဥတု

အပူလျော့ပိုင်းမှတ်သုံရာသီဥတုကို ကုန်းမြင့်ဒေသနှင့် မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းဒေသ အများစု တွင်တွေ့နိုင်ပြီး အပူချိန်လျော့နည်း၍ နှစ်စဉ်မိုးရေချိန် ၂၀၀၀ မီလီမီတာခန့်ရရှိသည်။

(၅) အပူလျော့ပိုင်းကုန်းမြင့်ရာသီဥတု

အပူလျော့ပိုင်းကုန်းမြင့်ရာသီဥတုကို အလွန်မြင့်သော တောင်တန်းများရှိရာအပိုင်းတွင် တွေ့ရပြီး အပူချိန်လျော့နည်းသည်။ နှစ်စဉ်မိုးရေချိန် ၂၀၀၀ မှ ၃၀၀၀ မီလီမီတာကြား ရရှိသည်။

(၆) ကုန်းမြင့်ရာသီဥတု

ကုန်းမြင့်ရာသီဥတုကို မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ဖျား ကချင်ပြည်နယ်ရှိ အမြင့်မီတာ ၃၀၀၀ ကျော် ရှိသည့် တောင်ထိပ်များရှိရာအပိုင်းတွင်တွေ့ရပြီး တစ်နှစ်ပတ်လုံး ရေခဲဆီးနှင်းများ ဖုံးလွှမ်းနေသည့် အပိုင်း ဖြစ်သည်။

၁.၂.၄ သဘာဝပေါက်ပင်

မြန်မာနိုင်ငံ၏ သဘာဝပေါက်ပင်သည် သစ်တောအမျိုးမျိုးဖြစ်ပြီး ကျယ်ပြန့်သော မြက်ခင်း မရှိပေ။ သစ်တောများသည် မြေမျက်နှာပြင် အနိမ့်အမြင့်၊ အပူချိန်၊ မိုးရေချိန်နှင့် မြေဆီလွှာ အခြေအနေကိုလိုက်၍ ကွဲပြားခြားနားသည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် မီတာ ၁၀၀၀ ကွန်တိုများဖြင့် အပူပိုင်းသစ်တောများနှင့် သမပိုင်းတောင်ပေါ်သစ်တောများကို ပိုင်းခြားနိုင်သည်။

မိုးရေချိန်နှင့် မြေဆီလွှာအခြေအနေအပေါ်မူတည်၍ သစ်တောအမျိုးအစားကွဲပြားမှု ရှိသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဒေသအလိုက်ပေါက်ရောက်သော သဘာဝပေါက်ပင် အမျိုးအစားများကို အောက်ပါ အတိုင်း ခွဲခြားနိုင်သည်။

(၁) ဒီရေတောများ

ဧရာဝတီမြစ်ဝကျွန်းပေါ်၊ ရခိုင်၊ တနင်္သာရီ ကမ်းရိုးတန်းတစ်လျှောက်တွင် တွေ့နိုင်သည်။ ဒီရေ တောများကို ၃ မျိုးခွဲနိုင်သည်။ **အနိမ့်ပိုင်းဒီရေတော** များကို ပင်လယ်ရေငန်ဝင်သော မြစ်ချောင်းများ ဒီရေကျချိန်တွင်ပေါ်လာသော ရွှံ့စေးမြေနေများပေါ်၌ တွေ့ရပြီး လမု၊ လမဲ့၊ ဗျူးခြေထောက်၊ ဓနိနှင့်ခရာပင်တို့ အဓိက ပေါက်ရောက်သည်။

ပင်မြင့်ဒီရေတောများကို ဒီရေဝင် မြစ်ချောင်း များ၏ မြစ်ကမ်းနှင့်ပင်လယ်ဘက်သို့ မျက်နှာမူနေသော ကမ်းနဖူးများတွင်တွေ့ရပြီး၊ **ကနစိုတော**များကို ရေငန် ကနစိုတောနှင့် ရေချိုကနစိုတောများဟူ၍ ခွဲခြား နိုင်ပြီး အဓိကပေါက်ပင်များမှာ ကနစို၊ ဘိုင်ဒေါင်း၊ သစ်နီနှင့် သင်ပေါင်းတို့ ဖြစ်သည်။

(၂) ပင်လယ်ကမ်းနားသောင်ပြင်နှင့် သဲခုံတော

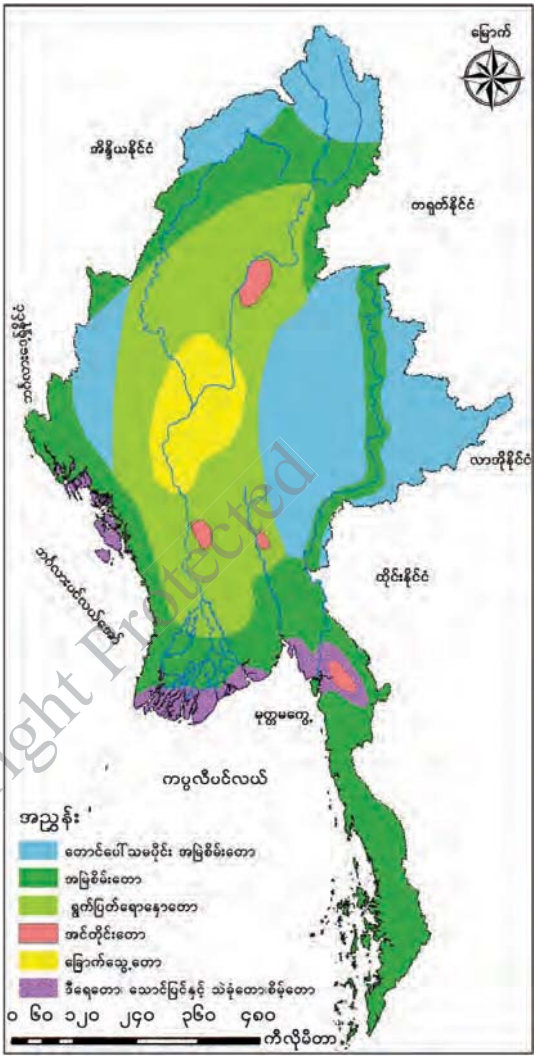
ပင်လယ်ဘက်သို့မျက်နှာမူထားသော သဲခုံ များပေါ်တွင်ပေါက်ရောက်ပြီး အဓိကပေါက်ပင်မှာ ပင်လယ်ကမ္ဘီပင် ဖြစ်သည်။ အခြားပေါက်ပင်များမှာ သင်းဝင်၊ ပုန်းညက်၊ သင်ပန်း၊ သပြေနှင့် ကသစ်ပင် များဖြစ်သည်။

(၃) စိမ့်တောများ

စိမ့်တောများကို မြစ်ဝကျွန်းပေါ်ရေချိုစိမ့်တောများ၊ အပူပိုင်းမြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင် စိမ့်တောများနှင့် စိုစွတ်သော မြစ်ချောင်းနားနီး စိမ့်တောများဟူ၍ ခွဲခြားနိုင်သည်။ ထိုတောများတွင် ပျဉ်းမ၊ တောင် သရက်၊ ကြိမ်၊ ဝါး၊ ရုံးနှင့် အနန်းပင်များ ပေါက်ရောက်သည်။

(၄) အမြစ်စိမ်းတောများ

အမြစ်စိမ်းတောများကို စိုစွတ်အပူပိုင်း အမြစ်စိမ်းတောနှင့် အပူပိုင်းအမြစ်စိမ်းဆန်တောများဟု နှစ်မျိုးခွဲနိုင်သည်။ စိုစွတ်အပူပိုင်းအမြစ်စိမ်းတောများကို နှစ်စဉ်ပျမ်းမျှရေချိန် ၅၀၀၀ မီလီမီတာအထက်ရ ရှိသည့် တနင်္သာရီတိုင်းဒေသကြီးတောင်ပိုင်းတွင် တွေ့ရသည်။ မိုးရေချိန် ၂၀၀၀ မီလီမီတာကျော်ပြီး

ပုံ (၁. ၅) မြန်မာနိုင်ငံ၏ သဘာဝပေါက်ပင်အမျိုးအစားများ

ခြောက်သွေ့ချိန်ရှိသည့်ဒေသများတွင်လည်း အပူပိုင်းအမြစ်စိမ်းတောများ ပေါက်သည်။

အပူပိုင်းအမြစ်စိမ်းဆန်တောများကို နှစ်စဉ်မိုးရေချိန် ၂၀၀၀ မီလီမီတာခန့်ရရှိပြီး ခြောက်သွေ့ချိန်ပိုများသည့်ဒေသများတွင် တွေ့နိုင်သည်။ အဓိကပေါက်ပင်များမှာ ပျဉ်းကတိုး၊ သင်္ကန်း၊ တောင်သရက်၊ ရေတမာ၊ ကညင်၊ မြရာနှင့် ဝါးအမျိုးမျိုးတို့ဖြစ်သည်။

(၅) ရွက်ပြတ်ရောနှောတောများ

ရွက်ပြတ်ရောနှောတောများကို အမြင့်မီတာ ၁၀၀၀ အောက် နှစ်စဉ်မိုးရေချိန် ၁၀၀၀ မှ ၂၅၀၀ မီလီ မီတာကြားရရှိသော ဒေသများတွင်တွေ့ရပြီး သုံးမျိုးခွဲနိုင်သည်။ အောက်ရွက်ပြတ်ရောနှောတောစိုများကို မြေနိမ့်ပိုင်းမြစ်ချောင်းများအနီးတွင် တွေ့ရသည်။

အထက်ရွက်ပြတ်ရောနှောတောစို များကို ရေဆင်းကောင်းပြီး တောင်စောင်းများရှိသည့် ပဲခူးရိုးမ၊ ရခိုင်ရိုးမ၊ ချင်းတောင်တန်း၊ သံလွင်မြစ်ဝှမ်းတစ်လျှောက်၊ ကသာ၊ ဗန်းမော်၊ မြစ်ကြီးနားဒေသများနှင့် ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်အနောက်ဘက်အစွန်းပိုင်းများတွင်တွေ့ရသည်။

အထက်ရွက်ပြတ်ရောနှောခြောက် များကို မိုးရေချိန် ၁၀၀၀ မှ ၁၂၀၀ မီလီမီတာ ကြားရရှိသော ပဲခူးရိုးမအလယ်ပိုင်းနှင့် ပတ်ဝန်းကျင်ဒေသများတွင်တွေ့နိုင်သည်။ အဓိကပေါက်ပင်များမှာ ကျွန်း၊ ပျဉ်းကတိုး၊ ထောက်ကြံ့၊ ယမနေ၊ တမလန်း၊ ပိတောက်၊ ငှါ၊ အင်၊ အင်ကြင်း၊ သစ်ရာနှင့် ဝါးမျိုးစုံတို့ဖြစ်သည်။

(၆) ခြောက်သွေ့တောများ

ခြောက်သွေ့တောများကို မိုးရေချိန် ၁၀၀၀ မီလီမီတာအောက်ရရှိသော မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်း ခြောက်သွေ့ရပ်ဝန်းတွင် တွေ့ရှိနိုင်ပြီး မိုးရေချိန်ပေါ်မူတည်၍ နှစ်မျိုးခွဲနိုင်သည်။ သန်း-ဒဟတ်တောများတွင် သန်းနှင့် ဒဟတ်ပင်မှာ အဓိကပေါက်ပင်ဖြစ်ပြီး ရှားစောင်း၊ သနပ်ခါးနှင့် အချို့နေရာများတွင် ဝါးပင်များလည်း ပေါက်သည်။

ဆူးချုံတော များတွင် အဓိကပေါက်ပင်များမှာ ရှားစောင်း၊ ထနောင်းနှင့် ဆီးပင်များဖြစ်ပြီး ပါးလွှာသောမြက်ခင်းနှင့် အခြားဆူးချုံပင်များလည်း ပေါက်သည်။

(၇) အင်တိုင်းတောများ

အင်တိုင်းတောများကို ပင်လယ်ရေမျက်နှာပြင်အထက် အမြင့်မီတာ ၈၀၀ အောက် ရရှိသော ဒေသများတွင် တွေ့နိုင်သည်။ အင်တိုင်းတောမြင့်များကို ဧရာဝတီမြစ်ဝှမ်းနှင့် သံလွင်မြစ်ဝှမ်းဒေသများတွင် တွေ့နိုင်သည်။ အင်တိုင်းဆန်တောများကို မိုးရေချိန် ၁၂၀၀ မီလီမီတာ အထက်ရရှိသော ဒေသများတွင် တွေ့နိုင်သည်။ အင်တိုင်းချုံတောများကို မိုးရေချိန် ၆၀၀ မှ ၂၀၀၀ မီလီမီတာကြားရရှိသော ပဲခူးရိုးမ အနောက်ပိုင်းတွင် တွေ့နိုင်သည်။ အဓိကပေါက်ပင်မှာ အင်ပင်ဖြစ်ပြီး အခြားပေါက်ပင်များမှာ

အင်ကြင်း၊ သစ်ရာ၊ ကညင်၊ ကျွန်း၊ ပျဉ်းကတိုးနှင့် ဝါးတောများတို့ဖြစ်သည်။

(၈) တောင်ပေါ်သမပိုင်း အမြဲစိမ်းတောများ

တောင်ပေါ်သမပိုင်း အမြဲစိမ်းတောများသည် အပူချိန်လျော့နည်းသော ပင်လယ်ရေမျက်နှာပြင် အထက်အမြင့် မီတာ ၈၀၀ မှ ၄၀၀၀ ကြား၊ နှစ်စဉ် ပျမ်းမျှမိုးရေချိန် ၃၀၀၀ မီလီမီတာရှိသည့် တောင်ပေါ်ဒေသများတွင် ပေါက်သည်။

အပူလျော့ပိုင်းတောင်ပေါ်တောများကို ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်ဒေသတွင် တွေ့ရပြီး အပူလျော့ပိုင်း စိုစွတ်တောင်ပေါ်တောများကို ချင်းတောင်တန်းနှင့် ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်ဒေသတို့၌ တွေ့ရသည်။ အဓိကပေါက်ပင်များမှာ ထင်းရှူးနှင့် ဝက်သစ်ချဖြစ်ပြီး သစ်ကောက်ညှင်း၊ လောက်ယား၊ ဘိုင်၊ သစ်ကပ်နွယ်များ၊ သစ်ခွများနှင့် ဝါးမျိုးစုံတို့ကိုလည်းတွေ့ရသည်။

သမပိုင်းသစ်တောများကို မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ဖျားပိုင်း အလွန်မြင့်သောတောင်တန်းများ ပေါ်တွင်တွေ့ရပြီး အယ်လ်ပိုင်ချိုတောများကို အမြင့်မီတာ ၃၇၀၀ အထက်တွင် တွေ့ရှိနိုင်သည်။

၁.၂.၅ မြေဆီလွှာ

မြန်မာနိုင်ငံတွင် နေရာဒေသအလိုက် မြေဆီလွှာအမျိုးအစားများကို အောက်ပါအတိုင်း ကွဲပြားစွာတွေ့ရှိရသည်။

(၁) နန်းမြေ (Fluvisols)

မြန်မာနိုင်ငံ အနှံ့အပြားရှိ မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်များ၊ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်ဒေသများနှင့် ကမ်းရိုးတန်း ဒေသများတွင် အများဆုံးတွေ့ရသည်။ စိုက်ပျိုးရေးအတွက် အရေးပါသော မြေဆီလွှာ ဖြစ်သည်။ စပါး၊ ဟင်းသီးဟင်းရွက်နှင့် ပဲမျိုးစုံစိုက်ရန် သင့်လျော်သည်။

(၂) လယ်မြေများ (Gleysols)

မြစ်ဝကျွန်းပေါ်ဒေသများ၊ မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်များ၊ ကမ်းရိုးတန်းလွင်ပြင်နှင့်ချိုင့်ဝှမ်းများတွင် တွေ့ရပြီး စပါးစိုက်ပျိုးရန် အသင့်လျော်ဆုံးဖြစ်သည်။ လယ်မြေကို အမျိုးအစားထပ်မံခွဲနိုင်သည်။ ထုံးပေါက်လယ်မြေများကို မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်း မိုးနည်းရပ်ဝန်းဒေသတွင်တွေ့ရပြီး ပဲမျိုးစုံနှင့် ဟင်းသီးဟင်းရွက်စိုက်ပျိုးရန် သင့်လျော်သည်။

ဆားပေါက်လယ်မြေများကို ဒီရေဝင်သည့် မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်များတွင် တွေ့ရပြီး စပါး၊ မြေပဲ၊ ပဲအမျိုးမျိုးနှင့် သီးနှံမျိုးစုံကို ဆောင်းသီးနှံအဖြစ် စိုက်ပျိုးနိုင်သည်။

နန်းရောလယ်မြေများကို ရေလွှမ်းလွင်ပြင်များတွင် တွေ့နိုင်သည်။ စပါး၊ ဆီထွက်သီးနှံ၊ ကြံနှင့် ဝှံလျှော်တို့ကို စိုက်ပျိုးနိုင်သည်။ လယ်မြေပြာနှင့် နွံပေါက်လယ်မြေများကို မြန်မာနိုင်ငံအောက်ပိုင်း

ဒေသများတွင်တွေ့ရပြီး ရေကျသွားချိန်၌ စပါးနှင့်ဂုန်လျှော်တို့ကို စိုက်ပျိုးနိုင်သည်။

နွံပေါက်ထုံးကျန်မြေနှင့် စိမ့်မြေများကို ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်နှင့် မြန်မာနိုင်ငံအထက်ပိုင်းရှိ မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်များတွင်တွေ့နိုင်ပြီး သီးနှံမျိုးစုံစိုက်ပျိုးနိုင်သည်။ ဆားပေါက်နွံပေါက်လယ်မြေများကို စစ်တွေလွင်ပြင်၊ စစ်တောင်းမြစ်ဝှမ်းနှင့် မွန်-တနင်္သာရီ ကမ်းရိုးတန်းရှိ ဒေသအချို့တွင်တွေ့ရသည်။

(၃) ဂဝံနှင့် ဂဝံဆန်မြေဆီလွှာ(Ferralsols)

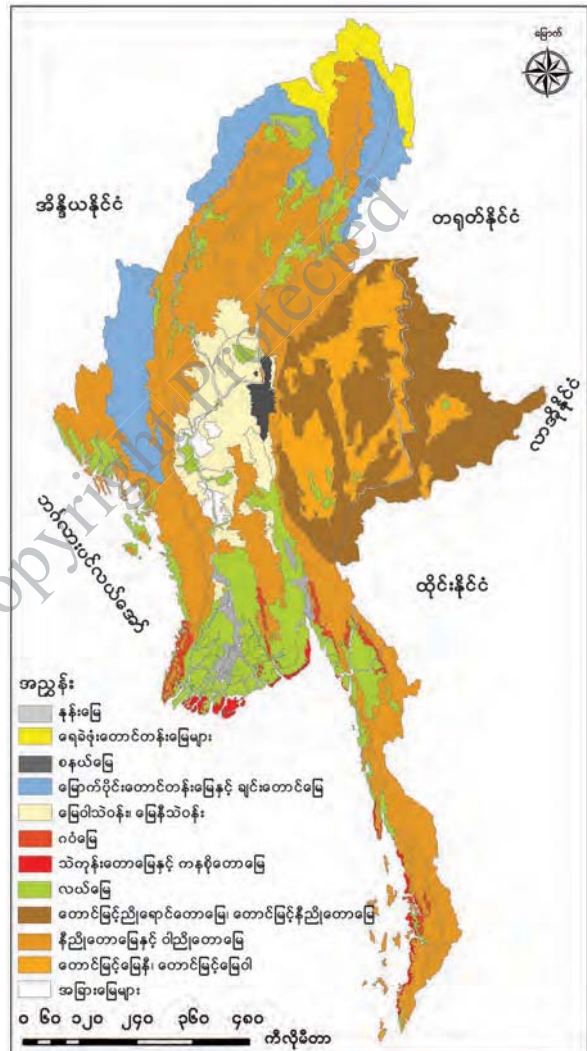
ဂဝံနှင့်ဂဝံဆန် မြေဆီလွှာများကို ပင်လယ်ရေမျက်နှာပြင်အထက် အမြင့်မီတာ ၁၀၀ အတွင်းတွေ့နိုင်ပြီး အနီရင့်နှင့် အဝါရောနှောသည့် အရောင်ရှိသည်။ အပူချိန်နှင့် မိုးရေချိန်များသောဒေသများတွင်တွေ့ရပြီး ရော်ဘာပင်၊ ဆီအုန်းနှင့် သစ်သီးဥယျာဉ်ခြံစိုက်ပျိုးနိုင်သည်။

(၄) နီညိုတောမြေနှင့်ဝါညိုတောမြေ (Ferralsols)

နီညိုတောမြေများကို အပူပိုင်း အမြဲစိမ်းတောနှင့် စိုစွတ်အပူပိုင်းမုတ်သုံတောများအောက်တွင်တွေ့ရပြီး ဝါညိုတောမြေများကို စိုစွတ်အပူပိုင်းမုတ်သုံတောများအောက်တွင်တွေ့နိုင်သည်။ ထိုမြေဆီလွှာများသည် သစ်တောမြေ၊ ဥယျာဉ်ခြံမြေနှင့် နှစ်ရှည်သီးနှံများစိုက်ပျိုးရန်သင့်လျော်သည်။

(၅) သဲကုန်းတောမြေနှင့် ကနစိုတောမြေ (Arenosol and Fluvisols)

သဲကုန်းတောမြေများသည် ပင်လယ်ရေပြင်နှင့်ကမ်းခြေကြား သဲခုံမြေများဖြစ်ပြီး ကမ်းခြေအပန်းဖြေနေရာအဖြစ် အသုံးပြုနိုင်သည်။ ကနစိုတောမြေများကို ဒီရေအတက်အကျရှိသည့် ရခိုင်ကမ်းရိုးတန်း၊ ဧရာဝတီ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်၊ တနင်္သာရီကမ်းရိုးတန်းတစ်လျှောက်ရှိ မြိတ်ကျွန်းစု၏ ကမ်းခြေဒေသများတွင် တွေ့နိုင်သည်။

ပုံ (၁. ၆) မြန်မာနိုင်ငံ၏မြေဆီလွှာအမျိုးအစားများ

(၆) မြေဝါသဲဝန်းနှင့် မြေနီသဲဝန်း (Nitosols and Vertisols)

မြေဝါသဲဝန်းမြေဆီလွှာနှင့် မြေနီသဲဝန်းမြေဆီလွှာများကို မြန်မာနိုင်ငံခြောက်သွေ့ရပ်ဝန်းတွင် တွေ့နိုင်ပြီး ယာသီးနှံများစိုက်ပျိုးရန် သင့်လျော်သည်။

(၇) စနယ်မြေစေး (Vertisols)

မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်း ခြောက်သွေ့ရပ်ဝန်းရှိ မြေပြင်မညီညာသောဒေသများနှင့် နှုန်းမြေများ ပေါ်တွင် တွေ့နိုင်သည်။ လယ်နှင့်ယာသီးနှံများစိုက်ပျိုးနိုင်ပြီး ရေသွင်းနိုင်သောနေရာများတွင် စပါးနှင့် ဝါသီးနှံများ ပိုမိုအောင်မြင်ဖြစ်ထွန်းသည်။

(၈) တောင်မြင့်မြေနီ၊ တောင်မြင့်မြေဝါ (Acrisols)

ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်၏ တောင်ခြေနှင့်တောင်တန်းဆင်ခြေလျှောများတွင် တောင်မြင့်မြေနီနှင့် တောင်မြင့်မြေဝါများကို တွေ့နိုင်သည်။ တောင်မြင့်မြေနီများသည် သစ်သီးဥယျာဉ်ခြံများ၊ ဟင်းသီး ဟင်းရွက်၊ ပန်းနှင့်သီးနှံမျိုးစုံစိုက်ပျိုးရန် သင့်လျော်သည်။

(၉) တောင်မြင့်ညိုရောင်တောမြေ၊ တောင်မြင့်နီညိုတောမြေ (Cambisols)

ယင်းမြေဆီလွှာများကို ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်၊ ကချင်ပြည်နယ်နှင့် ကယားပြည်နယ်တို့ရှိ အမြဲစိမ်း သစ်တောများအောက်တွင် တွေ့ရသည်။

(၁၀) မြောက်ပိုင်းတောင်တန်းမြေများ၊ ချင်းတောင်မြေများ (Cambisols)

ချင်းတောင်တန်းတစ်လျှောက်၊ စစ်ကိုင်းတိုင်းမြောက်ပိုင်းနှင့် ကချင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်းတို့တွင် တွေ့ရပြီး မြေသားဖွဲ့စည်းမှုအားနည်း၍ မိုးရာသီတွင် မြေတိုက်စားမှုဖြစ်ပွားရန်လွယ်ကူသည်။

မြန်မာနိုင်ငံမြောက်ဘက်ဖျားပိုင်း၌ ရေခဲဖုံးတောင်တန်းမြေများ (Cambisols) ကိုတွေ့ရသည်။ အခြားမြေဆီလွှာများမှာ ပုပ္ပားဒေသတွင်တွေ့ရသော ပုပ္ပားတောင်မြေဆီလွှာ (Andosols) နှင့် အလယ်ပိုင်းခြောက်သွေ့ရပ်ဝန်းတွင် တွေ့ရသော ကျောက်ဖြုန်းကမ္ဘာမြေ သို့မဟုတ် ကျောက်ကြေ မြေနုမြေဆီလွှာ (Lithosols) များဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ❖ မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်ကို ဘူမိသက်တမ်းနှင့် မြေပြင်လက္ခဏာများပေါ် မူတည်၍ သဘာဝအပိုင်းကြီး ၄ ပိုင်း ပိုင်းခြားထားသည်။
- ❖ ဧရာဝတီမြစ်သည် မြန်မာနိုင်ငံ၏ အရေးပါဆုံးမြစ်ဖြစ်သည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရာသီဥတုအမျိုးအစား စုံလင်စွာ တွေ့ရှိရသည်။
- ❖ ရာသီဥတုအမျိုးအစားစုံလင်ခြင်းကြောင့် သဘာဝပေါက်ပင် အမျိုးအစားလည်း များပြားသည်။
- ❖ ရာသီဥတုအမျိုးအစားစုံလင်ပြီး သဘာဝပေါက်ပင် ကွာခြားမှုကိုလိုက်၍ မြေဆီလွှာ အမျိုးအစား များစွာရှိသည်။

လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်းများ

- (၁) မြန်မာနိုင်ငံမြေပုံကိုရေးဆွဲပြီးတောင်တန်း၊ လွင်ပြင်နှင့် မြစ်စဉ်စုများကို ပုံပေါ်တွင်ဖော်ပြပါ။
- (၂) မြန်မာနိုင်ငံတွင်တွေ့ရသည့် မြေဆီလွှာအမျိုးအစားများကို ဖော်ပြပြီး စိုက်ပျိုးရေးအတွက် အသုံးဝင်သော မြေဆီလွှာများကို ရှင်းပြပါ။
- (၃) မြန်မာနိုင်ငံ၏ ရွက်ပြတ်ရောနှောတော အမျိုးအစားများကို ခွဲခြားဖော်ပြပါ။

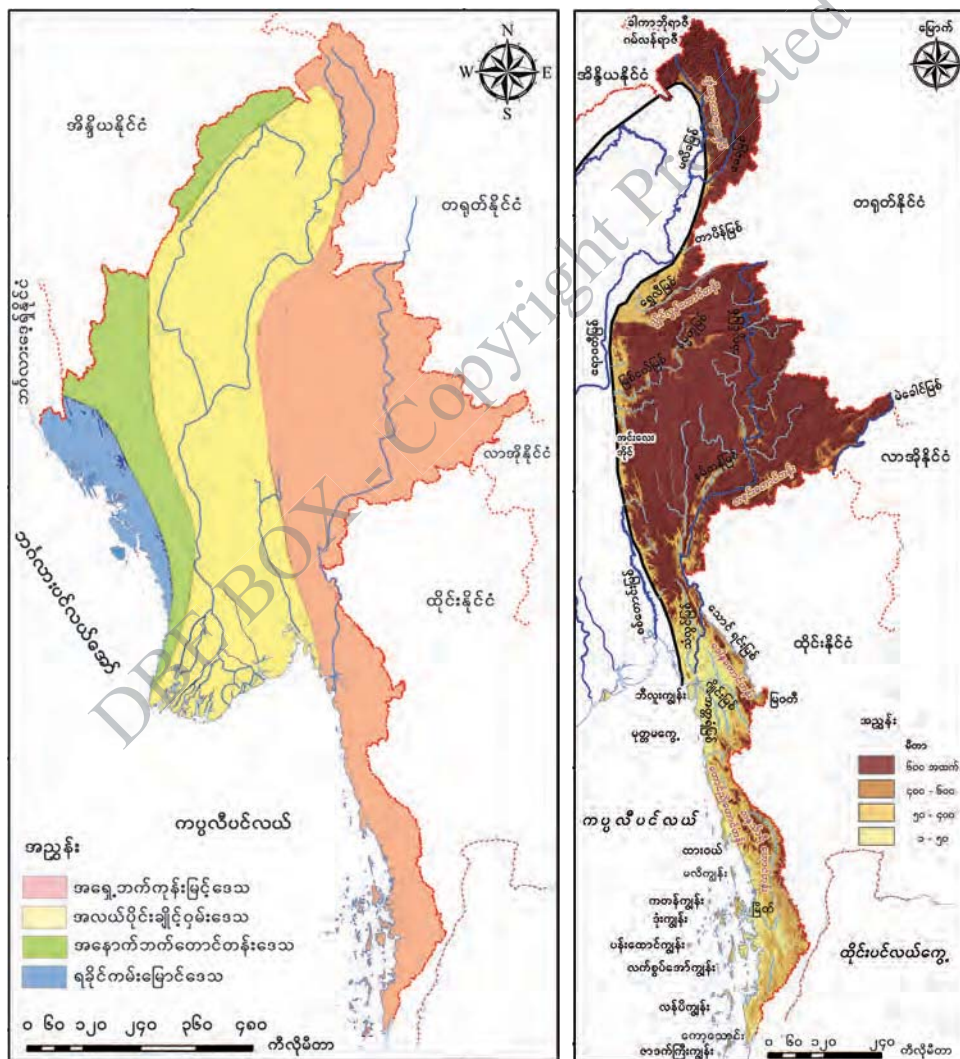

၁.၃ မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်သဘာဝအပိုင်းကြီးများ

သင်ခန်းစာမိတ်ဆက်

- ❖ မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်ကို မြေပြင်လက္ခဏာများအပေါ်မူတည်၍ လည်းကောင်း၊ ဘူမိသက်တမ်းအရလည်းကောင်း အပိုင်းကြီးလေးပိုင်း ပိုင်းခြားနိုင်သည်။ ထိုအပိုင်းကြီးများနှင့် အခြား သဘာဝပထဝီဝင်အချက်အလက်များကို ဆက်စပ်၍ လေ့လာနိုင်သည်။

မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်သဘာဝအပိုင်းကြီးများ

ပုံ (၁. ၇) မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင် အပိုင်းကြီးများ

ပုံ (၁. ၈) အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသ

မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်အပိုင်းကြီးများမှာ

- (၁) အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသ
- (၂) အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသ
- (၃) အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသနှင့်
- (၄) ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသတို့ ဖြစ်သည်။

၁.၃.၁ အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသ

အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသကို အပိုင်း ၃ ပိုင်း ပိုင်းနိုင်သည်။

မြောက်ဘက်ပိုင်း

ဤအပိုင်း၌ ကချင်ပြည်နယ်မြောက်ဖျားပိုင်းနှင့် အရှေ့ပိုင်းရှိတောင်ကုန်းတောင်တန်းများ ပါဝင်သည်။ ဤအပိုင်းသည် နိုင်ငံ၏အမြင့်ဆုံးအပိုင်းဖြစ်ပြီး ခါကာဘိုရာဇီ (၅၈၈၁ မီတာ) နှင့် ဂမ်လန်ရာဇီ (၅၈၃၅ မီတာ) တို့သည် အမြင့်ဆုံးတောင်ထွတ်များဖြစ်သည်။ ဆီးနှင်းများ အမြဲဖုံးလွှမ်းနေသောတောင်ထွတ်များလည်း ရှိသည်။ ဧရာဝတီမြစ်နှင့် သံလွင်မြစ်တို့၏ ရေဝေကြောတောင်တန်းများ ရှိပြီး တောင်တန်းများသည် ပျမ်းမျှအမြင့် မီတာ ၃၃၀၀ ကျော်ရှိသည်။

ဤအပိုင်းတွင် မြေပြန့်လွင်ပြင် နည်းပါးသည်။ ဤအပိုင်း၏ မြောက်ဖျားပိုင်းရှိ ဆီးနှင်းဖုံးလွှမ်းနေသော တောင်တန်းများမှ မေခနှင့် မလိခမြစ်တို့ စတင်မြစ်ဖျားခံပြီး မြောက်မှတောင်သို့စီးဆင်းသည်။ ဤအပိုင်း၏တောင်ဘက်တွင် တရုတ်နိုင်ငံမှ စီးဆင်းလာသော တာပိန်မြစ်သည် ဧရာဝတီမြစ်အတွင်းသို့ အရှေ့ဘက်မှစီးဝင်သည်။

ထိုအပိုင်းသည် အရှေ့တောင်အာရှဒေသတွင် ဆီးနှင်းဖုံးလွှမ်းတောင်တန်းများ ရှိသည့် တစ်ခုတည်းသော ဒေသဖြစ်ခြင်း၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ပျက်စီးမှုမရှိသေးသော ဒေသဖြစ်ခြင်း တို့ကြောင့် သဘာဝအခြေခံခရီးသွားလုပ်ငန်းများဖော်ဆောင်ရန် အခြေခံကောင်းများ ပိုင်ဆိုင်ထားသည်။

အလယ်ပိုင်း

အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသ၏ အလယ်ပိုင်းတွင် ရှမ်းပြည်နယ်နှင့်ကယားပြည်နယ်တို့ ပါဝင်သည်။ ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်သည် ပျမ်းမျှမီတာ ၉၀၀ ကျော် မြင့်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် တောင်တန်းများသည် မြောက်မှတောင်သို့ သွယ်တန်းနေသော်လည်း ရွှေလီမြစ်နှင့် အပြိုင်သွယ်တန်းနေသော လျှိုင်လွန်တောင်တန်းသည် အရှေ့မြောက်မှအနောက်တောင်သို့ သွယ်တန်းနေသည်။ ထိုင်း-မြန်မာနယ်စပ်ရှိ တနင်းတောင်တန်းသည် အရှေ့မှအနောက်သို့ သွယ်တန်းနေသည်။ အနောက်ဘက်ပိုင်းတွင် တောင်တန်း ၃ ခု တည်ရှိသည်။ ၎င်းတို့မှာ လျှိုင်လင်တောင်တန်း၊ ဟိုပုံးတောင်တန်းနှင့် မဲနယ်တောင်တန်းဖြစ်သည်။ ထင်ရှားသော တောင်ထွတ်များမှာ လျှိုင်မော်၊ ဆင်တောင်နှင့် မြင်းမထိတောင်တို့ဖြစ်ကြသည်။

ထင်ရှားသောထုံးကျောက်ဂူမှာ ပင်းတယဂူဖြစ်သည်။

ဤဒေသတွင် ပြတ်ရွှေ့ကြောင်းများ (Fault Lines)၊ မြေလွှာကျုံ့ချိုင့်ဝှမ်း (Rift Valley) များစွာရှိ သည်။ ရှမ်းပြည်နယ်ရှိ ထင်ရှားသောအင်းလေးအိုင်သည် မြေလွှာကျုံ့ချိုင့်ဝှမ်းတစ်ခုအတွင်း တည်ရှိသော ရေအိုင်ဖြစ်သည်။ ကျယ်ပြန့်သော လွင်ပြင်များကို သီပေါ၊ သိန္နီ၊ ညောင်ရွှေ၊ ဟဲဟိုး၊ ကျိုင်းတုံ၊ မောက်မယ်နှင့် မိုင်းပန် စသည့်မြို့များပတ်ဝန်းကျင်တွင် တွေ့ရသည်။

သံလွင်မြစ်နှင့် အခြားမြစ်ချောင်းများသည် ဤဒေသအတွင်းရှိ မြေလွှာကျုံ့ချိုင့်ကြောင်းတစ် လျှောက် စီးဆင်းကြသည်။ တရုတ်နိုင်ငံမှစီးဆင်းလာသော သံလွင်မြစ်အတွင်းသို့ အရှေ့ဘက်မှ နမ့်တင်း၊ နမ့်ခါ၊ နမ့်ဆင်နှင့် အနောက်ဘက်မှ နမ့်နင်း၊ နမ့်ပန်၊ နန့်တန်နှင့် နန့်ပွန်မြစ်များ စီးဝင်သည်။ တရုတ်နိုင်ငံမှစီးဆင်းလာသောရွှေလီမြစ်နှင့် ရှမ်းကုန်းပြင်မြင့်မြောက်ပိုင်းမှ စီးဆင်းလာသောနမ့်တူမြစ် (ဒုဋ္ဌာဝတီမြစ်)တို့သည် ဒေသအနောက်ပိုင်းမှတစ်ဆင့် အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသကိုဖြတ်၍ ဧရာဝတီမြစ်အတွင်းသို့ စီးဝင်သည်။ ရှမ်းပြည်နယ်အရှေ့ပိုင်းတွင် မဲခေါင်မြစ်သည် မြန်မာနိုင်ငံနှင့် လာအိုနိုင်ငံအကြား နယ်နိမိတ်ဖြစ်အဖြစ် စီးဆင်းနေသည်။

ဤအပိုင်းသည် တရုတ်နိုင်ငံ၊ လာအိုနိုင်ငံ၊ ထိုင်းနိုင်ငံတို့နှင့် ထိစပ်နေပြီး နယ်စပ်ကုန်သွယ်ရေး မြို့များဖြစ်သော မူဆယ်၊ တာချီလိတ်နှင့် မယ်စွဲမြို့များမှတစ်ဆင့် ကုန်စည်နှင့်ခရီးသွားများစွာ ဝင်ရောက်သွားလာနိုင်၍ အရေးပါသောဒေသဖြစ်သည်။

တောင်ဘက်ပိုင်း

အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသ၏ တောင်ဘက်ပိုင်းတွင် ကရင်ပြည်နယ်၊ မွန်ပြည်နယ်နှင့် တနင်္သာရီ တိုင်းဒေသကြီးတို့ ပါဝင်သည်။ ဤအပိုင်းတွင် ဒေါနတောင်တန်းသည် အမြင့်ဆုံးတောင်တန်းဖြစ်သည်။ မွန်ပြည်နယ်အတွင်းတွင် မုတ္တမတောင်တန်းနှင့် တောင်ညိုတောင်တန်းတို့ တည်ရှိသည်။ ထင်ရှားသော တောင်များမှာ ထုံးကျောက်တောင်များဖြစ်သည့် ဇွဲကပင်နှင့် ကျောက်တစ်လုံးတောင်များဖြစ်သည်။ တနင်္သာရီတောင်တန်းတွင် မြင့်မိုရ်လက်ခတ်တောင်သည် အမြင့်ဆုံးတောင်ထွတ်ဖြစ်သည်။ ထင်ရှား သောထုံးကျောက်ဂူများမှာ ခရုံဂူနှင့် ဆဒွန်ဂူတို့ဖြစ်သည်။

ဤအပိုင်းတွင် မြေနိမ့်လွင်ပြင်ငယ်များကို တစ်ဆက်တည်းမတွေ့ရပေ။ မော်လမြိုင်မြို့ ပတ်ဝန်းကျင်၊ တနင်္သာရီတိုင်းဒေသကြီး ထားဝယ်မြစ်ဝှမ်းတစ်လျှောက်နှင့် မြိတ်မြို့အနီးတို့တွင် လွင်ပြင်များကို တွေ့နိုင်သည်။ ကျိုက္ခမိအနီး စက်စဲကမ်းခြေနှင့် လောင်းလုံးမြို့အနီး မောင်းမကန် ကမ်းခြေတို့မှာ ထင်ရှားသည်။ ကမ်းရိုးတန်းနှင့်အပြိုင်တည်ရှိသော ကျွန်းများကိုလည်း ဤအပိုင်းတွင် တွေ့နိုင်သည်။ သံလွင်မြစ်ဝရှိ ဘီလူးကျွန်းသည် မြေဩဇာကြွယ်ဝသည့် မြေနိမ့်ဒေသဖြစ်ပြီး ကျွန်းပေါ်တွင် တောင်ကုန်းငယ်များ တည်ရှိသည်။ ထင်ရှားသောကျွန်းများမှာ ထားဝယ်မြို့အနောက် ဘက်တွင် မောင်းမကန်ကျွန်းစုများရှိပြီး မြိတ်ကျွန်းစုတွင် မလိကျွန်း၊ ကတန်ကျွန်း၊ ဒုံးကျွန်း၊ ကံမော်ကျွန်း၊

ပန်းထောင်ကျွန်း၊ လန်ပိကျွန်း၊ ဇာဒက်ကြီးကျွန်းနှင့် အခြားကျွန်းငယ်ပေါင်း ၈၀၀ ကျော် ပါဝင်သည်။

တနင်္သာရီကမ်းရိုးတန်းရှိ ပင်လယ်ကမ်းခြေနှင့်ကျွန်းများသည် ယခုအခါ သဘာဝအခြေခံ ခရီးသွားလုပ်ငန်းများအတွက် အရေးပါလာသည်။ ဒေသ၏မြောက်ပိုင်းတွင် သံလွင်မြစ်နှင့် မြစ်လက်တက်များ စီးဆင်းနေပြီး သံလွင်မြစ်အတွင်းသို့ အရှေ့ဘက်မှ သောင်ရင်းမြစ်၊ အနောက်ဘက်မှ ယွန်းစလင်းမြစ်နှင့် ဒုံသမိမြစ်တို့ စီးဝင်သည်။ သံလွင်မြစ်နှင့် သောင်ရင်းမြစ်တို့သည် ထိုင်းနိုင်ငံနှင့် နယ်နိမိတ်ဖြစ်များအဖြစ် စီးဆင်းသည်။ သံလွင်မြစ်တွင် မြစ်ဝရှိ မော်လမြိုင်မှ ကီလိုမီတာ ၉၀ ခန့် ဝေးသော ရွှေဂွန်းအထိ သင်္ဘောများသွားလာနိုင်သည်။

လှိုင်းဘွဲ့မြစ်နှင့် ဟောင်သရောမြစ်တို့ ပေါင်းဆုံရာမှဖြစ်ပေါ်လာသော ဂျိုင်းမြစ်၊ ဇမိမြစ်နှင့် ဝင်းယော်မြစ်တို့ ပေါင်းဆုံရာမှဖြစ်ပေါ်လာသော အတ္တရံမြစ်တို့သည် သံလွင်မြစ်ဝအနီးတွင် သံလွင်မြစ်အတွင်းစီးဝင်ကာ မော်လမြိုင်လွင်ပြင်ကို တည်ဆောက်ထားသည်။

ရေးမြစ်သည် တောင်ညိုတောင်တန်းတွင်မြစ်ဖျားခံပြီး ရေးမြို့အနီးမှ ကပ္ပလီပင်လယ်အတွင်း စီးဝင်သည်။ ထားဝယ်မြစ်သည် မလွဲတောင်တွင်မြစ်ဖျားခံပြီး ကပ္ပလီပင်လယ်အတွင်းသို့ မြစ်ဝကျယ် အဖြစ် စီးဝင်သည်။ တနင်္သာရီမြစ်ကြီးနှင့် တနင်္သာရီမြစ်ငယ်တို့သည် တနင်္သာရီမြို့အနီးတွင်ပေါင်းဆုံ ပြီး မြိတ်မြို့အနီးမှ ပင်လယ်အတွင်းစီးဝင်သည်။

လေညာမြစ်သည် တောင်မှမြောက်သို့စီးဆင်းပြီး ဘုတ်ပြင်းမြို့အနီးမှ ပင်လယ်အတွင်း စီးဝင် သည်။ ပါချန်မြစ်သည် မြန်မာနိုင်ငံတောင်ဘက်ဆုံး၌ရှိပြီး မြစ်ဝတွင် ကော့သောင်းမြို့ရှိ၍ ထိုင်း- မြန်မာ နယ်နိမိတ်ဖြစ်သည်။

မြေမျက်နှာသွင်ပြင်၊ ရာသီဥတု၊ သဘာဝပေါက်ပင်နှင့် မြေဆီလွှာတို့၏ ဆက်နွှယ်မှု

ပြည်နယ်/တိုင်းဒေသကြီး	မြေမျက်နှာသွင်ပြင်	ရာသီဥတု	သဘာဝပေါက်ပင်	မြေဆီလွှာ	မြေအသုံးချမှု
ကချင်မြောက်နှင့်အရှေ့၊	အလွန်မြင့်သည့်တောင်တန်းများ	ကုန်းမြင့်ရာသီဥတု၊ အပူလျော့ပိုင်းကုန်းမြင့်၊ အပူလျော့ပိုင်းမုတ်သုံ	ကုန်းမြင့်ဒေသပေါက်ပင်၊ တောင်ပေါ်သမပိုင်း၊ အမြဲစိမ်းတော၊ ရွက်ပြတ်ရောနှောတော	ရေခဲဖုံး၊ တောင်တန်းမြေ၊ မြောက်ပိုင်းကုန်းမြင့်၊ တောင်မြင့်ညိုရောင်နှင့်နီညိုတောမြေ	တောင်ယာ
ရှမ်း၊ ကယား	ကုန်းမြင့်၊ တောင်တန်း၊ ချိုင့်ဝှမ်းလွင်ပြင်	အပူပိုင်းဆေးနား၊ အပူလျော့ပိုင်းမုတ်သုံ	တောင်ပေါ်သမပိုင်း၊ အမြဲစိမ်းတော၊ အမြဲစိမ်းတော	တောင်မြင့်မြေနီ၊ တောင်မြင့်မြေဝါ၊ နွံပေါက်ထုံးကျန်မြေ၊ တောင်မြင့်ညိုရောင်နှင့်နီညိုတောမြေ	တောင်ယာ၊ ဥယျာဉ်သီးနှံ၊ လယ် (စပါး)
ကရင်၊ မွန်၊ တနင်္သာရီ	တောင်တန်း၊ ကုန်းရိုး၊ မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်၊ ကမ်းရိုးတန်းလွင်ပြင်	အပူပိုင်းမုတ်သုံ	အပူပိုင်းအမြဲစိမ်းတော၊ အင်တိုင်းတော၊ စိမ့်တော၊ သဲခုံတော၊ ဒီရေတော	နီညိုနှင့်ဝါညိုတောမြေ၊ ဂဝံ၊ ဂဝံဆန်မြေ၊ နုန်းမြေ၊ လယ်မြေ၊ သဲခုံတောမြေ၊ ကနစိုတောမြေ	ဥယျာဉ်သီးနှံ၊ လယ် (စပါး)၊ နှစ်ရှည်သီးနှံ (ရော်ဘာ၊ ဆီအုန်း)

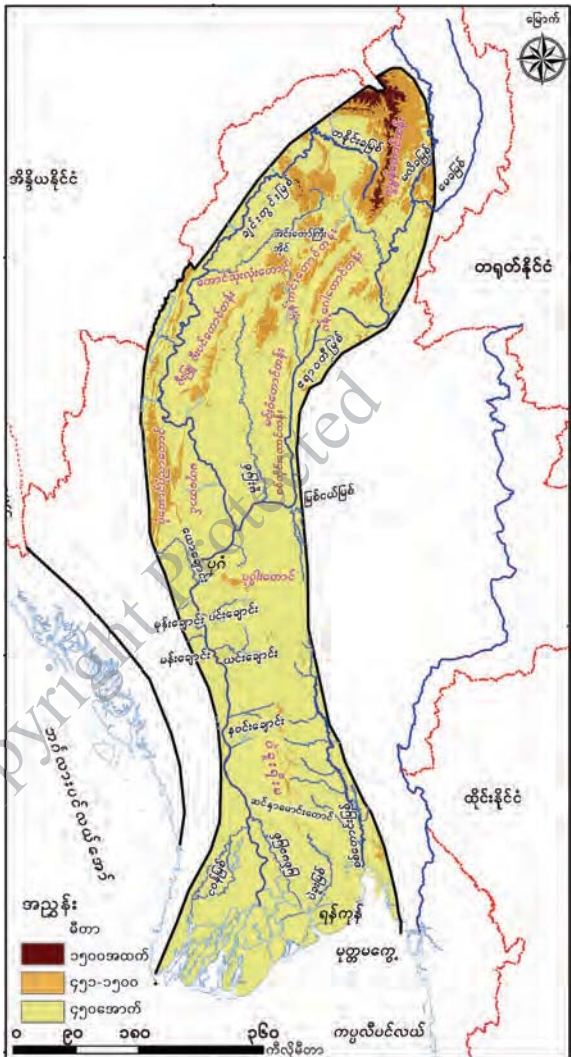
DBE BOX - Copyright Protected

၁.၃.၂ အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသ

အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသကြီးနှင့်အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသကြားတွင် တည်ရှိသည်။ သက်နုကပ်ကျောက်များဖြင့် တည်ဆောက်ထားသည်။ ချိုင့်ဝှမ်းဒေသဟု ခေါ်သော်လည်း ချိုင့်ဝှမ်းအတွင်းတွင် တောင်ကုန်း၊ တောင်တန်းများ ပါဝင်နေသဖြင့် မြေပြန့်လွင်ပြင်များကိုတောင်ဘက်ပိုင်း၌သာ ကျယ်ပြန့်စွာတွေ့ရသည်။ ကချင်ပြည်နယ်အနောက်ပိုင်း၊ စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီး၊ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး၊ မကွေးတိုင်းဒေသကြီး၊ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး၊ ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီးနှင့် ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီးတို့ ပါဝင်သည်။

ဒေသ၏မြောက်ဖျားတွင် ဧရာဝတီချင်းတွင်းမြစ်စဉ်စတင်ရာ ကုမ္ပဏီတောင်တန်းရှိပြီး ယင်းတောင်တန်းမှ အရှေ့ဘက်သို့ခွဲထွက်သော တောင်တန်းများမှာ ဂန့်ဂေါတောင်တန်းနှင့် မင်းဝံတောင်တန်းတို့ဖြစ်သည်။ အနောက်ဘက်သို့ခွဲထွက်သော တောင်တန်းများမှာ တောင်သုံးလုံး (မီးတောင်ဟောင်း)၊ ကြက်မောက်၊ ဇီးပင်နှင့် ဇီးဖြူတောင်တန်းများဖြစ်ကြသည်။ မှန်ကင်းတောင်တန်းသည် ဂန့်ဂေါတောင်တန်းနှင့် ဇီးပင်တောင်တန်းကြား၌ ရှိသည်။ မင်းဝံတောင်တန်းသည် တောင်ဘက်သို့ စစ်ကိုင်းတောင်တန်းအဖြစ် ဆက်လက်သွယ်တန်းသွားသည်။

ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်းအောက်ပိုင်းနှင့် မြစ်သာမြစ်ကြားတွင် ပုံတောင်၊ ပုံညာတောင်၊ မဟူတောင်နှင့် တန့်ကြည်တောင်တန်းများ ရှိသည်။ ဧရာဝတီမြစ်နှင့် ချင်းတွင်းမြစ်ဆုံရာ ဒေသ၏တောင်ဘက်တွင် ၁၅၁၈ မီတာမြင့်သော ပုပ္ဖားတောင်(မီးတောင်ဟောင်း) ရှိသည်။ ဧရာဝတီမြစ်နှင့် စစ်တောင်းမြစ်ကြားတွင် ပဲခူးရိုးမရှိပြီး အမြင့်ဆုံးတောင်ထွတ်သည် ဆင်နှာမောင်းတောင် ဖြစ်သည်။ ပဲခူးရိုးမသည် တောင်ဘက်သို့ တဖြည်းဖြည်း နိမ့်ဆင်းသွားရာ ရန်ကုန်မြို့တွင် ဂဝံကုန်းရိုးတန်းအဖြစ်တည်ရှိသည်။ ထိုကုန်းရိုးသည် သန်လျင်-ကျောက်တန်းကားလမ်းအတိုင်း ဆက်လက်သွယ်တန်းပြီး ပင်လယ်အတွင်းသို့နိမ့်ဆင်းသွားသည်။

ပုံ(၁.၉) အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသ

အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသတွင် ညီညာပြန့်ပြူးသော မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်နှင့် မြေပြန့်လွင်ပြင်များစွာ ရှိသည်။ ဧရာဝတီမြစ်နှင့် ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်းတွင် ပူတာအိုလွင်ပြင်၊ ဟူးကောင်းချိုင့်ဝှမ်း၊ မိုးကောင်းလွင်ပြင်၊ မြစ်ကြီးနားလွင်ပြင်နှင့် ဗန်းမော်ချိုင့်ဝှမ်းတို့ ရှိသည်။ ဤအပိုင်းတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ အကြီးဆုံးရေအိုင် ဖြစ်သော အင်းတော်ကြီးအိုင် တည်ရှိသည်။

ယင်းတို့၏တောင်ဘက်တွင် မူးမြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်၊ ချင်းတွင်းအနောက်ဘက်ကမ်း ပုလဲလွင်ပြင်၊ မန္တလေး-ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်၊ မင်းဘူးလွင်ပြင်နှင့် တောင်တွင်းကြီးလွင်ပြင်တို့ ရှိသည်။

တောင်ဘက်အပိုင်းတွင် နဝင်းချောင်းလွင်ပြင်၊ စစ်တောင်းမြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်နှင့် ဧရာဝတီမြစ်ဝ ကျွန်းပေါ်လွင်ပြင်တို့ ရှိသည်။ ဧရာဝတီမြစ်ဝကျွန်းပေါ်ဒေသသည် မြန်အောင်မြို့တောင်ဘက်မှ စတင်သည်။ မြစ်ခွဲများပြားခြင်းကြောင့် ရေပတ်လည်ပိုင်းသောကျွန်းများ အဖြစ်ရှိနေသည်။ ဧရာဝတီ မြစ်နှင့် မြစ်ခွဲများမှ သယ်ဆောင်လာသောအနည်များကို ပင်လယ်တွင်းသို့ ပို့ချခြင်းဖြင့် မြစ်ဝကျွန်းပေါ် ဆက်လက်တိုးချဲ့လျက်ရှိသည်။

ဤအပိုင်းတွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ အဓိကမြစ်ကြီးများဖြစ်သော ဧရာဝတီမြစ်၊ ချင်းတွင်းမြစ်နှင့် စစ်တောင်းမြစ်စဉ်စုများ စီးဆင်းလျက်ရှိကြသည်။

ဧရာဝတီမြစ်

ဧရာဝတီမြစ်သည် ကချင်ပြည်နယ် မြစ်ကြီးနားမြို့ မြောက်ဘက် ၄၆ ကီလိုမီတာအကွာတွင် မေခနှင့်မလိခမြစ်တို့ပေါင်းဆုံရာမှ စတင်ဖြစ်ပေါ်လာပြီး ပင်လယ်အထိ ၂၀၁၀ ကီလို မီတာရှည်သည်။

မြစ်လက်တက်များ

မြစ်ဖျားပိုင်းတွင် အရှေ့ဘက်မှ တာပိန်မြစ်၊ ရွှေလီမြစ်နှင့် ချောင်းမကြီးချောင်းတို့ စီးဝင်သည်။ အနောက်ဘက်မှ မိုးကောင်းချောင်းနှင့် မဲဇာချောင်းတို့ စီးဝင်သည်။

မြစ်အလယ်ပိုင်းတွင် အရှေ့ဘက်မှ မြစ်ငယ်မြစ်၊ ဆင်တဲဝချောင်း၊ ပင်းချောင်း၊ ယင်းချောင်း၊ ဘွက်ကြီးချောင်းနှင့် နဝင်းချောင်းတို့စီးဝင်သည်။ အနောက်ဘက်မှ မူးမြစ်၊ ချင်းတွင်းမြစ်၊ ယောချောင်း၊ စလင်းချောင်း၊ မုန်းချောင်း၊ မန်းချောင်းနှင့် မင်းတုန်းချောင်းတို့ စီးဝင်သည်။

မြစ်ကျဉ်းများ

ပထမမြစ်ကျဉ်းကိုမြစ်ကြီးနားနှင့် ဗန်းမော်အကြား ဆင်ဘိုတောင်ဘက်တွင် တွေ့ရသည်။ ဒုတိယမြစ်ကျဉ်းကို ဗန်းမော်နှင့်ကသာအကြား ရွှေကူမြို့အနီးတွင် တွေ့ရသည်။ တတိယမြစ်ကျဉ်းကို သပိတ်ကျင်းမြို့အနီးတွင်တွေ့ရပြီး စတုတ္ထမြစ်ကျဉ်းကို ပြည်မြို့အနီးတွင် တွေ့ရသည်။

ဧရာဝတီမြစ်ဝကျွန်းပေါ်

မြစ်ဝကျွန်းပေါ်သည် မြန်အောင်မြို့အနီးမှ စတင်ဖြစ်ပေါ်လာသည်။ ဟင်္သာတမြို့အထက်နားတွင် ဧရာဝတီမြစ်၏ ပထမဆုံးမြစ်ခွဲဖြစ်သော ပုသိမ်မြစ်(ငဝန်မြစ်) စတင်ခွဲထွက်သည်။ ဧရာဝတီမြစ်သည်

ပုသိမ်မြစ်၊ သက်ကယ်သောင်မြစ်၊ ရွှေးမြစ်၊ ပြန်မလော့မြစ်၊ ပြင်စလူမြစ်၊ ဧရာဝတီမြစ်၊ ဘိုကလေးမြစ်၊ ဖျာပုံမြစ်၊ သံဒိမြစ်နှင့် တိုးမြစ်စသော မြစ်ခွဲ ၉ ခုဖြင့် မုတ္တမပင်လယ်ကွေ့အတွင်း စီးဝင်သည်။

ဤအပိုင်းတွင် ဧရာဝတီမြစ်နှင့်အပြိုင် စီးဆင်းလာသော မြစ်မခမြစ်သည် ပန်းလှိုင်မြစ်နှင့် ပေါင်းဆုံပြီး ရန်ကုန်မြစ်အဖြစ် မုတ္တမကွေ့အတွင်းစီးဝင်သည်။ ရန်ကုန်မြစ်အတွင်းသို့ မြစ်ဝအနီးတွင် ပဲခူးမြစ်နှင့် ပုဇွန်တောင်ချောင်းတို့ စီးဝင်သည်။ ရန်ကုန်မြစ်နှင့် တိုးမြစ်ကို တွဲတေးတူးမြောင်းဖြင့် ဆက်သွယ်ထားသည်။ ဧရာဝတီမြစ်သည် မြစ်ဝမှ ဗန်းမော်အထိ လှေသင်္ဘောများ ရာသီမရွေးသွားလာ နိုင်သည်။

ချင်းတွင်းမြစ်

ချင်းတွင်းမြစ်သည် ဟူးကောင်းချိုင့်ဝှမ်း အရှေ့ဘက်ရှိတောင်တန်းများပေါ်မှ မြစ်ဖျားခံပြီး မြစ်ဖျားပိုင်းကို တနိုင်ခမြစ်ဟုခေါ်သည်။ ဧရာဝတီမြစ်နှင့်ပေါင်းဆုံသည်အထိ ၁၁၅၄ ကီလိုမီတာ ရှည်လျားသည်။ ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်းသည် ဧရာဝတီမြစ်ဝှမ်းကဲ့သို့ မကျယ်ပြန့်ပေ။ ချင်းတွင်းမြစ်၏ ထင်ရှားသော မြစ်လက်တက်များမှာ ဟုမ္မလင်းမြို့အနီး အရှေ့ဘက်မှစီးဝင်သည့် ဥရုမြစ်၊ အနောက်ဘက် မှ စီးဝင်သည့် ယူးမြစ်နှင့် ကလေးမြို့အနီးမှ စီးဝင်သည့် မြစ်သာမြစ်တို့ဖြစ်သည်။ ချင်းတွင်းမြစ်သည် မြင်းခြံမြို့နှင့် ပခုက္ကူမြို့အကြားတွင် ဧရာဝတီမြစ်အတွင်းသို့ အနောက်ဘက်မှ စီးဝင်သည်။ ချင်းတွင်းမြစ်တွင် မိုးရာသီ၌ မြစ်ဝမှ ခန္တီးမြို့အထိ၊ နွေနှင့်ဆောင်းရာသီတွင် ဟုမ္မလင်းမြို့အထိ သင်္ဘောများ သွားလာနိုင်သည်။

စစ်တောင်းမြစ်

စစ်တောင်းမြစ်သည် ပေါင်းလောင်းချောင်း၊ ဆင်သေချောင်းနှင့် ငလိုက်ချောင်းတို့ပေါင်းဆုံရာ မှ ဖြစ်ပေါ်လာသည်။ မြစ်ဝအထိ ၄၂၂ ကီလိုမီတာရှည်သည့် စစ်တောင်းမြစ်သည် ပဲခူးရိုးမနှင့် ရှမ်းကုန်းမြင့်အကြားမှ စီးဆင်းလာသည်။

စစ်တောင်းမြစ်အတွင်းသို့ အရှေ့ဘက်မှ ပြုံးချောင်း၊ ကျောက်ကြီးချောင်း၊ သောက်ရေခပ် ချောင်းနှင့် ရွှေကျင်ချောင်းတို့စီးဝင်ပြီး အနောက်ဘက်မှ ဆွာချောင်း၊ ခပေါင်းချောင်း၊ ဖြူးချောင်း၊ ကွန်းချောင်းနှင့် ရဲနွယ်ချောင်းတို့ စီးဝင်သည်။

စစ်တောင်းမြစ်သည် မြစ်ဝကျယ် (ခေါင်းလောင်းပုံ) ဖြစ်၍ ဒီရေအတက်အကျ အလွန် မြန်ပြီး ဒီလှိုင်းကြီးမား၍ ကူးသန်းသွားလာရေးအတွက် မလွယ်ကူပေ။ ထို့အပြင် နုန်းပို့ချမှုများပြီး မြစ်ရေတိမ်သောကြောင့် မြစ်ဝှမ်းအောက်ပိုင်းရှိ ပဲခူး-စစ်တောင်းလွင်ပြင်၌ မိုးများသောနှစ်များတွင် ရေကြီးရေလျှံမှုများ ဖြစ်ပေါ်စေသည်။ စစ်တောင်းမြစ်နှင့် ပဲခူးမြစ်ကို ပဲခူး-စစ်တောင်းတူးမြောင်းဖြင့် ဆက်သွယ်ထားသည်။

မြေမျက်နှာသွင်ပြင်၊ ရာသီဥတု၊ သဘာဝပေါက်ပင်နှင့်မြေဆီလွှာ ဆက်နွယ်မှု

ပြည်နယ်/ တိုင်းဒေသကြီး	မြေမျက်နှာသွင်ပြင်	ရာသီဥတု	သဘာဝ ပေါက်ပင်	မြေဆီလွှာ	မြေ အသုံးချမှု
စစ်ကိုင်းမြောက်၊ ကချင်	တောင်တန်း၊ ကုန်းမြင့်	အပူလျော့ပိုင်း မုတ်သုံ	တောင်ပေါ် အမြဲစိမ်းတော၊ ရွက်ပြတ် ရောနှောတော	မြောက်ပိုင်း တောင်တန်းမြေ၊ နီညို တောမြေ၊ ဝါညို တောမြေ	တောင်ယာ၊ သစ်သီးဥယျာဉ်၊ လယ်(စပါး)
မကွေးအနောက်၊ စစ်ကိုင်းအလယ်၊ မန္တလေးအရှေ့တောင်၊ ပဲခူးအနောက်	တောင်တန်း၊ မြေနိမ့်မြေပြန့်၊ မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်	အပူပိုင်း ဆားနား	ရွက်ပြတ် ရောနှောတော၊ အင်တိုင်းတော၊ ခြောက်သွေ့ တော	မြေနီသဲဝန်း၊ မြေဝါသဲဝန်း၊ စနယ်မြေ၊ နုန်းမြေ၊ လယ်မြေ	စပါး (ရေသွင်း)၊ ယာသီးနှံ၊ ဥယျာဉ်ခြံ
မကွေး၊ မန္တလေး၊ စစ်ကိုင်း၊ ဧရာဝတီ-ချင်းတွင်း ဆုံရာ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်း	တောင်တန်း၊ မြေနိမ့်မြေပြန့်၊ မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်	အပူပိုင်း စတတ်	ခြောက်သွေ့တော	မြေနီသဲဝန်း၊ မြေဝါသဲဝန်း၊ စနယ်မြေ	ယာသီးနှံ၊ စပါး (ရေသွင်း)၊ ဥယျာဉ်ခြံ
ဧရာဝတီ၊ ရန်ကုန်၊ ပဲခူးအရှေ့	တောင်ကုန်း၊ တောင်တန်း၊ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်၊ မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်	အပူပိုင်း မုတ်သုံ	ရွက်ပြတ် ရောနှောတော၊ အမြဲစိမ်းတော၊ ဒီရေတော၊ သဲခုံတော	ဝါညိုတော မြေ၊ နုန်းမြေ၊ လယ်မြေ၊ ကနစိုတောမြေ၊ သဲခုံတောမြေ	လယ် (စပါး)၊ ဥယျာဉ်ခြံ

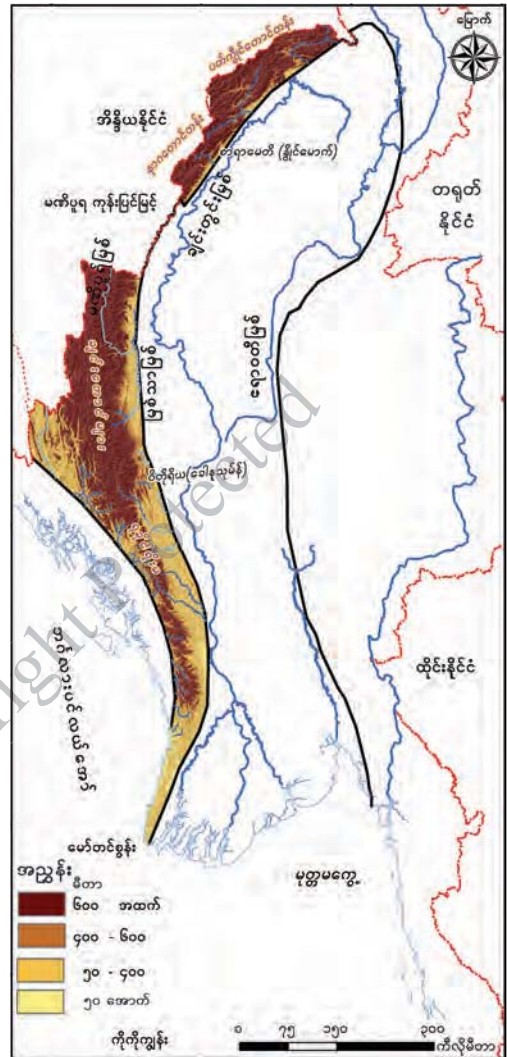
၁.၃.၃ အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသ

အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသသည် အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသနှင့် ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသတို့ထက် ဘူမိသက်တမ်းပိုရင့်သည့်အပိုင်းဖြစ်သည်။ ဤဒေသတွင် အိန္ဒိယနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းရှိ ဟိမဝန္တာတောင်တန်းကြီးမှ တောင်ဘက်သို့ ကွေးဆင်းလာသောတောင်တန်းများ ပါဝင်သည်။ စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီး၏ အနောက်မြောက်ပိုင်း၊ ချင်းပြည်နယ်၊ မကွေးတိုင်းဒေသကြီး၊ ရခိုင်ပြည်နယ်တောင်ပိုင်းနှင့် ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီး၏ အနောက်ဘက်ပိုင်းတို့ ပါဝင်သည်။

မြောက်ဘက်ဆုံးပိုင်းတွင် ပတ်ကျိုင်တောင်တန်း ရှိပြီး ထိုအပိုင်းတွင် စာရာမေတီ(၃၈၂၆ မီတာ) သည် အမြင့်ဆုံးတောင်ထွတ်ဖြစ်သည်။ ယင်းမှ တောင်ဘက်သို့ နာဂတောင်တန်း၊ မဏိပူရကုန်းမြင့်၊ လူရှည်တောင်တန်းနှင့် ချင်းတောင်တန်းများအဖြစ် ဆက်လက်သွယ်တန်းလာသည်။ ချင်းတောင်တန်းတွင် အမြင့်ဆုံးတောင်ထွတ်မှာ ဝိတိုရိယ (ခေါ်) ခေါနုသုမ် (ခေါ်) နတ်မတောင် (၃၀၅၃ မီတာ) ဖြစ်သည်။

အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသသည် တောင်ဘက်သို့ ရခိုင်ရိုးမအဖြစ် ဆက်လက်သွယ်တန်းသွားသည်။ ရခိုင်ရိုးမမြောက်ပိုင်းရှိ စွန်တောင် (၁၉၈၉ မီတာ) သည် အမြင့်ဆုံးဖြစ်သည်။ ရခိုင်ရိုးမသည် တောင်ဘက်စွန်းပိုင်းတွင် မီတာ ၂၀၀ ခန့်သာမြင့်သော တောင်တန်းနိမ့်အဖြစ် ဆက်လက်သွယ်တန်းကာ မော်တင်စွန်းတွင် ပင်လယ်တွင်းသို့နိမ့်ဆင်းသွားပြီး သမီးလှကျွန်းနှင့် ကိုကိုးကျွန်းများအဖြစ် ဆက်လက်သွယ်တန်းသွားသည်။ ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီး၏ အနောက်ဘက်ဘက်လားပင်လယ်အော်နှင့် ထိစပ်ရာအပိုင်းတွင် ချောင်းသာနှင့်ငွေဆောင်ကမ်းခြေများ တည်ရှိသည်။ အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသတွင် ယူးမြစ်ဝှမ်းရှိ ကဘော်ချိုင့်ဝှမ်းလွင်ပြင်နှင့် ကလေးလွင်ပြင်တို့ တည်ရှိသည်။

ဤဒေသတွင် ကဘော်ချိုင့်ဝှမ်းလွင်ပြင်ကို ဖြတ်သန်းစီးဆင်းလာသော ယူးမြစ်ရှိပြီး အိန္ဒိယနိုင်ငံမှစီးဆင်းလာသော မဏိပူရမြစ်သည် မြစ်သာမြစ်နှင့်ပေါင်းဆုံ၍ ချင်းတွင်းမြစ်အတွင်းသို့ စီးဝင်သည်။

ပုံ(၁. ၁၀) အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသ

အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသတွင် အိန္ဒိယနိုင်ငံနှင့်ဆက်သွယ်နိုင်သောလမ်းကြောင်း နှစ်ခု ရှိသည်။ ပတ်ကျိုင်းတောင်တန်းပေါ်ရှိ ပန်ဆောင်တောင်ကြားကိုဖြတ်၍ အိန္ဒိယနိုင်ငံ လီဒိုမြို့သို့ သွားသောလမ်းနှင့် တမူးမှ မိုရေးကိုဖြတ်၍ မဏိပူရပြည်နယ်ရှိ အင်ဖာသို့ သွားသောလမ်းများရှိသည်။ ထို့ပြင် ရခိုင်ရိုးမကိုဖြတ်ကျော်ပြီး မကွေးတိုင်းဒေသကြီးနှင့် ရခိုင်ပြည်နယ်ကိုဆက်သွယ်ထားသည့် အမ်းတောင်ကြားလမ်း၊ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီးနှင့် ဆက်သွယ်ပေးသည့် ပန်းတောင်း-တောင်ကုတ်လမ်း၊ ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီးနှင့် ဆက်သွယ်ပေးသည့် ဝ-ငါးသိုင်းချောင်းလမ်းတို့ရှိသည်။

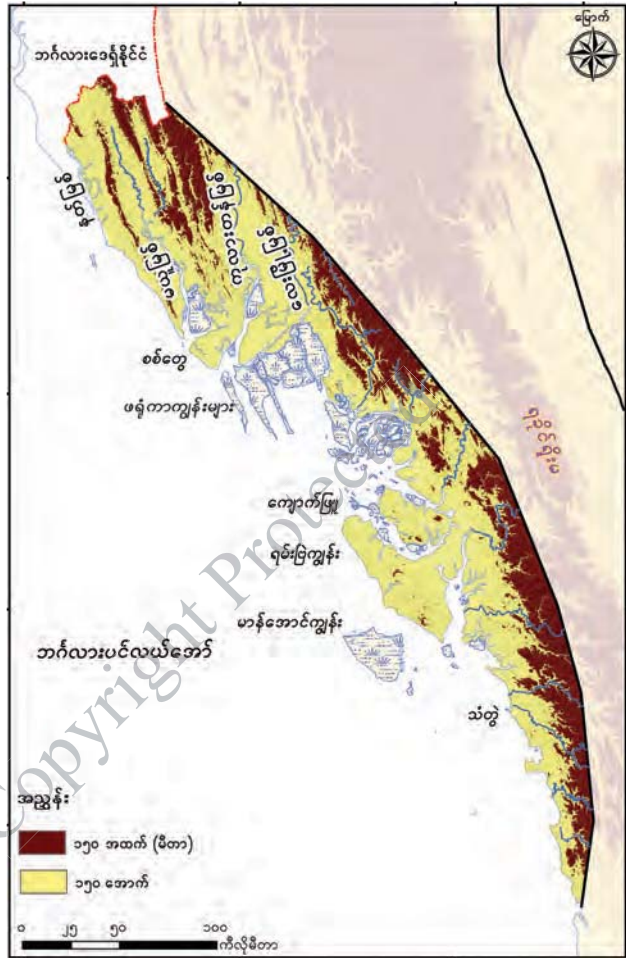
မြေမျက်နှာသွင်ပြင်၊ ရာသီဥတု၊ သဘာဝပေါက်ပင်နှင့်မြေဆီလွှာ ဆက်နွယ်မှု

ပြည်နယ်/ တိုင်းဒေသကြီး	မြေမျက်နှာသွင်ပြင်	ရာသီဥတု	သဘာဝ ပေါက်ပင်	မြေဆီလွှာ	မြေ အသုံးချမှု
စစ်ကိုင်း အနောက် မြောက်၊ ချင်းပြည်နယ်	တောင်တန်း၊ ကုန်းမြင့်၊ ချိုင့်ဝှမ်းလွင်ပြင်	အပူလျော့ပိုင်း ကုန်းမြင့်ရာသီ ဥတု	တောင်ပေါ် အမြဲစိမ်းတော၊	မြောက်ပိုင်း တောင်တန်းမြေ၊ ချင်းတောင် မြေဆီလွှာ၊ တောင်မြင့်နီညို တောမြေ၊ တောင်မြင့်ဝါညို တောမြေ	တောင်ယာ၊ သစ်သီး၊ ဥယျာဉ်
မကွေးအနောက်၊ ပဲခူးအနောက်	တောင်တန်း	အပူလျော့ပိုင်း မုတ်သုံ	အမြဲစိမ်းတော၊ ရွက်ပြတ် ရောနှောတော၊	တောင်မြင့်နီညို တောမြေ၊ တောင်မြင့်ဝါညို တောမြေ	တောင်ယာ၊ ယာသီးနှံ
ရခိုင်တောင်ပိုင်းနှင့် ဧရာဝတီ အနောက်တောင်	တောင်တန်း၊ ကမ်းရိုးတန်း လွင်ပြင်	အပူပိုင်း မုတ်သုံ	အမြဲစိမ်းတော၊ သဲခုံတော	တောင်မြင့်နီညို တောမြေ၊ တောင်မြင့်ဝါညို တောမြေ၊ သဲခုံတောမြေ	ဥယျာဉ်ခြံသီးနှံ

၁.၃.၄ ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသ

အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသနှင့် ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်အကြားတွင် တည်ရှိသည်။ အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသကဲ့သို့ပင် သက်နုကပ်ကျောက်များနှင့် တည်ဆောက်ထားသည်။ ဤဒေသသည် မြောက်ဘက်တွင် ကျယ်ပြန့်၍တောင်ဘက်တွင် ကျဉ်းမြောင်းသွားသည်။

ဤဒေသ၏မြောက်ပိုင်းတွင် အနောက်မြောက်မှ အရှေ့တောင်သို့သွယ်တန်းနေသော သက်နုတွန့်ခေါက်တောင်တန်းများ ရှိသည်။ ထိုတောင်တန်းများကြားတွင် ကျဉ်းမြောင်းရှည်လျားသော မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်များကို တွေ့ရသည်။ ဤအပိုင်းရှိ မယူတောင်တန်း၊ စိုင်တင်တောင်တန်းနှင့် မင်းကြီးတောင်တန်းများသည် မြောက်ပိုင်းတွင်မြင့်ပြီး တောင်ဘက်သို့ နိမ့်ဆင်းသွားသည်။ မယူမြစ်၊ ကုလားတန်မြစ်နှင့် လေးမြို့မြစ်တို့ပေါင်းဆုံ၍ ကျယ်ပြန့်သည့် မြစ်ဝကျွန်းပေါ်လွင်ပြင်ကို တည်ဆောက်ထားပြီး ယင်းကို စစ်တွေလွင်ပြင်ဟု ခေါ်သည်။

ပုံ (၁. ၁၁) ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသ

ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသ၏ တောင်ဘက်ပိုင်းတွင် ရခိုင်ရိုးမ၏ တောင်စွယ်များသည် အချို့နေရာများတွင် ကမ်းရိုးတန်းအထိ နိမ့်ဆင်းလာသဖြင့် လွင်ပြင်များကို တစ်ဆက်တည်း မတွေ့ရပေ။ ရခိုင်ရိုးမမှမြစ်ဖျားခံ၍ စီးဆင်းလာသော မြစ်ချောင်းများတစ်လျှောက်တွင် သေးငယ်ကျဉ်းမြောင်းသော မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်ငယ်များ တွေ့ရသည်။ ကမ်းရိုးတန်းအထိ နိမ့်ဆင်းလာသော တောင်စွယ်များအကြားရှိ ပင်လယ်ကွေ့များတွင် သဲသောင်ကမ်းခြေများရှိပြီး ထင်ရှားသောကမ်းခြေမှာ သံတွဲမြို့အနီး ငပလီကမ်းခြေ ဖြစ်သည်။

ဤဒေသတွင် ထင်ရှားသော ကမ်းလွန်ကျွန်းများမှာ ဖရုံကာကျွန်း၊ ရမ်းဗြဲကျွန်းနှင့် မာန်အောင်ကျွန်းတို့ ဖြစ်သည်။ ကျွန်းများပေါ်တွင် တောင်တန်းနိမ့်များ ရှိသည်။ မကြာခဏပေါက်ကွဲသည့်

မီးတောင်ငယ်များကို ရမ်းဗြဲကျွန်းနှင့် မာန်အောင်ကျွန်းများတွင်တွေ့ရှိရပြီး ကျွန်းများနှင့် ကမ်းရိုးတန်းကြားတွင် နုန်းမြေပို့ချဆဲ ပင်လယ်တိမ်ပိုင်းရှိသည်။

ရခိုင်ပြည်နယ်အနောက်ဘက်ဆုံးရှိ နတ်မြစ်ကို မြန်မာ-ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နယ်နိမိတ်ဖြစ်အဖြစ် အသုံးပြုထားသည်။ နတ်မြစ်၏အရှေ့ဘက်တွင် မယူမြစ်၊ ကုလားတန်မြစ်(ကစ္ဆပနဒီ)နှင့် လေးမြို့မြစ်များ ရှိပြီး မြစ်ဝကျွန်းပေါ်တည်ဆောက်ထားသည်။ ၎င်းမြစ်ဝကျွန်းပေါ်ကို စစ်တွေလွင်ပြင်ဟုခေါ်သည်။ မယူမြစ်တွင် စစ်တွေမှ ဘူးသီးတောင်အထိ ကုလားတန်မြစ်တွင် စစ်တွေမှကျောက်တော်အထိ သင်္ဘောများသွားနိုင်သည်။

ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသ၏တောင်ဘက်ပိုင်းတွင် ရခိုင်ရိုးမမှ မြစ်ဖျားခံစီးဆင်းလာသည့် ထင်ရှားသော ချောင်းများမှာ ဒလက်ချောင်း၊ အမ်းချောင်း၊ မအီချောင်း၊ တန်းလွဲချောင်း၊ တောင်ကုတ်ချောင်း၊ သံတွဲချောင်း၊ ကျိန်တလီချောင်းနှင့် ဝှဲချောင်းတို့ဖြစ်သည်။

မြေမျက်နှာသွင်ပြင်၊ ရာသီဥတု၊ သဘာဝပေါက်ပင်နှင့်မြေဆီလွှာ ဆက်နွယ်မှု

ပြည်နယ်/ တိုင်းဒေသကြီး	မြေမျက်နှာသွင်ပြင်	ရာသီဥတု	သဘာဝ ပေါက်ပင်	မြေဆီလွှာ	မြေ အသုံးချမှု
ရခိုင်ပြည်နယ် မြောက်ပိုင်း	တောင်တန်း၊ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်၊ ကမ်းရိုးတန်း လွင်ပြင်	အပူပိုင်း မုတ်သုံရာသီ ဥတု	အမြစ်စိမ်းတော၊ ဒီရေတော၊	တောင်မြင့်နီညို တောမြေ၊ နုန်းမြေ၊ လယ်မြေ၊ ကနစိုတောမြေ	တောင်ယာ၊ သစ်သီး၊ ဥယျာဉ်၊ လယ် (စပါး)
ရခိုင်ပြည်နယ် တောင်ပိုင်း	တောင်တန်း၊ ကမ်းရိုးတန်း လွင်ပြင်	အပူပိုင်း မုတ်သုံရာသီ ဥတု	အမြစ်စိမ်းတော၊ ဒီရေတော၊ သဲခုံတော	တောင်မြင့်နီညို တောမြေ၊ နုန်းမြေ၊ လယ်မြေ၊ ကနစိုတောမြေ၊ သဲခုံတောမြေ	တောင်ယာ၊ သစ်သီး၊ ဥယျာဉ်၊ လယ် (စပါး)

အဓိကအချက်များ

- ❖ အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသသည် သက်တမ်းအရင့်ဆုံးအပိုင်းဖြစ်ပြီး တောင်မြောက်ရှည်လျားခြင်းကြောင့် ရာသီဥတုမျိုးစုံရရှိသည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံ အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသသည် ဧရာဝတီ၊ ချင်းတွင်းနှင့် စစ်တောင်းမြစ်စဉ်စုများ စီးဆင်းရာဒေသ ဖြစ်သည်။
- ❖ အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသကို ဟိမဝန္တာတောင်တန်းကြီးမှ တောင်ဘက်သို့ ကွေးဆင်းလာသော တောင်တန်းများဖြင့် ဖွဲ့စည်းထားသည်။
- ❖ ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသသည် ဘင်္ဂလားပင်လယ်အော်နှင့် ထိစပ်နေသည့် ကမ်းရိုးတန်းဒေသဖြစ်သည်။

လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်းများ

- (၁) မြန်မာနိုင်ငံ၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင် အပိုင်းကြီး ၄ ပိုင်းကို မည်သည့်အချက်ပေါ်မူတည်၍ ပိုင်းခြားထားသနည်း။ ရှင်းပြပါ။
- (၂) အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသတွင်တွေ့ရှိရသည့် တောင်တန်းများ၏ တည်နေရာကို မြေပုံပေါ်တွင် ဖော်ပြပါ။
- (၃) အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသတွင်ပါဝင်သည့် ကမ်းရိုးတန်းလွင်ပြင်များနှင့် ကျွန်းများ၏ အရေးပါမှုကိုရေးပါ။
- (၄) အလယ်ပိုင်းချိုင့်ဝှမ်းဒေသ၏ ထူးခြားသော မြေပြင်လက္ခဏာများကို ဖော်ပြပြီး အရေးပါသော လွင်ပြင်များအကြောင်းကို ရေးပါ။
- (၅) ဧရာဝတီမြစ်ဝကျွန်းပေါ်ဒေသတွင် စီးဆင်းနေသော မြစ်များအကြောင်းရေးပါ။
- (၆) အနောက်ဘက်တောင်တန်းဒေသကို ဖြတ်ကျော်နိုင်သည့် ဆက်သွယ်ရေးလမ်းကြောင်းများကို ဖော်ပြပါ။
- (၇) အရှေ့ဘက်ကုန်းမြင့်ဒေသရှိ နယ်နိမိတ်မြစ်အဖြစ် အသုံးပြုထားသော မြစ်အမည်များကို နေရာနှင့်တကွ ဖော်ပြပါ။
- (၈) ရခိုင်ကမ်းမြောင်ဒေသတွင် စစ်တွေလွင်ပြင်ကို မည်သို့ တည်ဆောက်ထားသနည်း။

အခန်း(၂)

လူမှုရေးပထဝီဝင်

နိဒါန်း

လူဦးရေအကြောင်းလေ့လာခြင်းကို လူဦးရေဆိုင်ရာ စာရင်းကောက်ယူစိစစ်ခြင်းပညာ (Demography) ဟုခေါ်ပြီး လူဦးရေဆိုင်ရာ အခြင်းအရာများကို လေ့လာရာတွင် အောက်ဖော်ပြပါ အချက်များပါဝင်သည်။ ၎င်းတို့မှာ-

- ❖ လူဦးရေပမာဏ
- ❖ လူဦးရေတိုးတက်မှု
- ❖ လူများပျံ့နှံ့နေထိုင်မှုနှင့် သိပ်သည်းမှု
- ❖ အသက်အုပ်စုနှင့် ကျား၊ မ လက္ခဏာရပ်များ ဖြစ်သည်။

လူဦးရေကို တိုင်းတာခြင်း သို့မဟုတ် သန်းခေါင်စာရင်းကောက်ယူခြင်း

လူဦးရေဆိုင်ရာ ပညာရှင်များက နိုင်ငံအတွင်းနေထိုင်သော စုစုပေါင်းလူဦးရေကို ကွင်းဆင်း ကောက်ယူခြင်းအား သန်းခေါင်စာရင်းကောက်ယူခြင်းဟု ခေါ်သည်။ ထိုသို့ကောက်ယူခြင်းကို နိုင်ငံ အများစုတွင် အချိန်ကာလ အပိုင်းအခြားတစ်ခုဖြင့် ပုံမှန်ကောက်ယူကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ဗြိတိသျှ အုပ်ချုပ်သည့်ကာလများအတွင်း ၁၀ နှစ်တစ်ကြိမ် ကောက်ယူခဲ့ပြီး လွတ်လပ်ရေးရရှိပြီးနောက် ၁၉၇၃၊ ၁၉၈၃ နှင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ်တို့တွင် ကောက်ယူခဲ့သည်။

သန်းခေါင်စာရင်းကောက်ယူရာတွင် အဓိကကောက်ယူခြင်းမှာ လူဦးရေပမာဏဖြစ်ပြီး အခြား သော သတင်းအချက်အလက်များအဖြစ် အသက်၊ ကျား၊ မ၊ အိမ်ထောင်ရေးအခြေအနေ၊ လူမျိုး၊ ကိုးကွယ်သည့်ဘာသာနှင့် အလုပ်အကိုင်အခြေအနေတို့ကိုပါ စာရင်းကောက်ယူကြသည်။ ထိုသို့ ကောက်ယူရရှိသည့် အချက်အလက်များကို အစိုးရအဖွဲ့အစည်းများက အနာဂတ်ကာလစီမံကိန်းများတွင် အသုံးပြုကြသည်။ (ဥပမာ- ကျောင်းများတိုးချဲ့ဆောက်လုပ်ရန်၊ သက်ကြီးဂေဟာများ ထပ်မံတိုးချဲ့ရန်၊ ရွေးကောက်ပွဲ မဲပေးနိုင်သူစာရင်း ပြုစုရန်)

ဤသင်ခန်းစာနှင့်ပတ်သက်၍ သင်သိရှိပြီးသောအကြောင်းအရာ

- ❖ လူမှုရေးပထဝီဝင်၏ အဓိပ္ပာယ်နှင့် လူမျိုးအုပ်စုကြီးများအကြောင်း၊ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများနှင့် နေထိုင်ပုံ၊ လူဦးရေပမာဏနှင့် ပျံ့နှံ့မှု၊ ယဉ်ကျေးမှုလေ့ထုံးစံများနှင့် ဒေသအလိုက်အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းလုပ်ငန်းများ၊ ကျေးလက်နှင့် မြို့ပြလူနေထိုင်မှု ပုံစံများကို အလယ်တန်းအဆင့်တွင် အတော်အသင့် သိရှိခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။

ဤအခန်းကိုလေ့လာသင်ယူပြီးပါက ကျောင်းသားများသည် အောက်ပါတို့ကို လုပ်ဆောင်နိုင်မည်။

- ❖ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံများ၏ လူဦးရေတိုးတက်မှုနှင့် ပျံ့နှံ့မှု၊ လူဦးရေသိပ်သည်းမှုများကို သိရှိလာနိုင်မည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူဦးရေ တိုးတက်မှုနှင့် ပျံ့နှံ့မှု၊ လူဦးရေသိပ်သည်းမှုတို့အပြင် အသက်အုပ်စု၊ ကျား မ အချိုး၊ အလုပ်အကိုင် အခွင့်အလမ်းများနှင့် မြို့ပြကျေးလက် လူနေထိုင်မှု အချိုးအစားများ စသည်ဖြင့်လူဦးရေဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို အသေးစိတ်သိရှိလာနိုင်မည်။

၂.၁ ကမ္ဘာ့လူဦးရေ

သင်ခန်းစာမိတ်ဆက်

လွန်ခဲ့သော နှစ်သန်းပေါင်းများစွာမှစ၍ ကမ္ဘာပေါ်တွင် လူသားမျိုးနွယ်များ စတင်ပေါ်ထွန်းလာပြီး ကမ္ဘာအနှံ့သို့ ပျံ့နှံ့ရောက်ရှိသွားကာ လူဦးရေတဖြည်းဖြည်း တိုးလာသည်။ ကမ္ဘာ့လူဦးရေ ပမာဏသည် နှစ်စဉ်တိုးလျက်ရှိပြီး ဒေသတစ်ခုနှင့်တစ်ခုအကြား လူဦးရေတိုးနှုန်းကွာခြားမှု ရှိသော်လည်း ကမ္ဘာ့လူဦးရေတိုးနေကြောင်း လေ့လာသိရှိနိုင်သည်။ ထို့ပြင် ကမ္ဘာ့လူဦးရေပျံ့နှံ့နေထိုင်မှု၊ လူဦးရေသိပ်သည်းမှုနှင့် သိပ်သည်းမှုများရခြင်း၊ နည်းရခြင်းအကြောင်းအရင်းများကို လေ့လာသိရှိနိုင်မည်။

၂.၁.၁ ကမ္ဘာ့လူဦးရေ တိုးတက်လာပုံ

ဇယား (၂. ၁) ကမ္ဘာ့လူဦးရေ တိုးတက်လာမှု

အချိန်ကာလ	စုစုပေါင်းလူဦးရေ
BC ၁၀၀၀၀	၅. ၁ သန်း
ခရစ်တော်ပေါ်ထွန်းချိန်	၂၅၀ သန်း
AD ၁၆၅၀	၅၀၀ သန်း
AD ၁၈၂၀	၁၀၀၀ သန်း
AD ၁၉၃၀	၂၀၀၀ သန်း
AD ၁၉၆၀	၃၀၀၀ သန်း
AD ၁၉၇၅	၄၀၀၀ သန်း
AD ၁၉၈၇	၅၀၀၀ သန်း
AD ၂၀၀၀	၆၀၀၀ သန်း
AD ၂၀၁၈	၇၆၂၀ သန်း

Source : www.census.gov>stories>world

အထက်ပါဇယားအရ ကမ္ဘာ့လူဦးရေသည် သန်း ၁၀၀၀ သို့ ရောက်ရှိရန် နှစ်ထောင်ချီကြာခဲ့ပြီး ထိုကာလမှ နှစ်ပေါင်း ၁၀၀ ကျော်သောကာလအချိန်တွင် လူဦးရေ နှစ်ဆတိုးကာ သန်း ၂၀၀၀ သို့ ရောက်ရှိလာသည်။

၂၀ ရာစုသည် ကမ္ဘာ့လူဦးရေအရှိန်အဟုန်နှင့် တိုးလာသောကာလတစ်ခုဖြစ်ပြီး ထိုသို့လူဦးရေ တိုးလာခြင်းကို လူဦးရေပေါက်ကွဲခြင်း (Population Explosion) ဟု ခေါ်သည်။ ကမ္ဘာ့လူဦးရေသည် ၁၉၃၀ ပြည့်နှစ်နှင့် ၂၀၀၀ ပြည့်နှစ်အကြားတွင် ၃ဆ တက်သွားပြီး လူဦးရေ သန်း ၂၀၀၀ မှ သန်း ၆၀၀၀ သို့ နှစ်ပေါင်း ၇၀ အတွင်း ရောက်ရှိလာခဲ့သည်။ ၂၀၁၈ ခုနှစ် ကမ္ဘာ့လူဦးရေစုစုပေါင်း ၇၆၂၀ သန်းရှိပြီး စက်မှုဖွံ့ဖြိုးနိုင်ငံများတွင် လူဦးရေတိုးနှုန်း အလွန်နည်းသော်လည်း ဆင်းရဲသည့် ဖွံ့ဖြိုးဆဲ နိုင်ငံများတွင် လူဦးရေတိုးနှုန်း အမြင့်ဆုံးဖြစ်သည်။

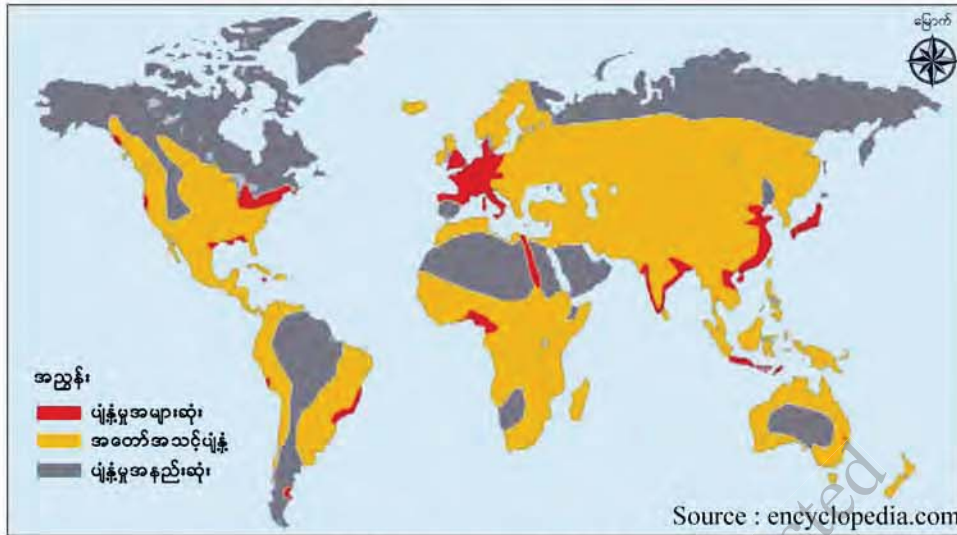
၂.၁.၂ ကမ္ဘာပေါ်တွင်လူဦးရေပျံ့နှံ့နေထိုင်မှုနှင့် လူဦးရေသိပ်သည်းမှု လူဦးရေပျံ့နှံ့နေထိုင်မှု

ကမ္ဘာ့ဒေသအသီးသီးတွင် ကွဲပြားခြားနားသော နေထိုင်မှုပုံစံများဖြင့် လူများပျံ့နှံ့နေထိုင်ကြသည်။ ကမ္ဘာ့မြောက်ဘက်ခြမ်း ၆၀ ဒီဂရီလတ္တီကျုမျဉ်း၏ မြောက်ဘက်ပိုင်းရှိ ရာသီဥတုဆိုးဝါးသည့် နေရာများနှင့် မြေမျက်နှာသွင်ပြင်ကြမ်းတမ်းသောနေရာများတွင် လူနေကျပါးပြီး တောင်ဘက်ပိုင်းရှိ မြစ်ဝှမ်း လွင်ပြင်နှင့် ကမ်းရိုးတန်းလွင်ပြင်များတွင် လူနေထူထပ်သည်။ ကမ္ဘာ့လူဦးရေစုစုပေါင်း၏ ၈၀ ရာခိုင်နှုန်း နီးပါးသည် ကမ္ဘာ့မြေပြင်ဧရိယာ၏ ၂၀ ရာခိုင်နှုန်းခန့်အတွင်း၌ ပျံ့နှံ့နေထိုင်ကြောင်း တွေ့ရသည်။

ဇယား (၂.၂) ကမ္ဘာ့လူဦးရေ ပျံ့နှံ့နေထိုင်မှုနှင့် သိပ်သည်းမှု (၂၀၁၈)

ဒေသ	လူဦးရေ သန်းပေါင်း	ဧရိယာစတုရန်း ကီလိုမီတာ	ပျံ့နှံ့နေထိုင်မှု %	လူဦးရေသိပ်သည်းဆ (၁ စတုရန်းကီလိုမီတာ)
အာရှ	၄၅၃၄	၄၄၅၇၉၀၀၀	၅၉.၅	၉၅
အာဖရိက	၁၂၈၀	၃၀၃၇၀၀၀၀	၁၆.၈	၃၄
ဥရောပ	၇၄၇	၁၀၁၈၀၀၀၀	၉.၈	၇၃
တောင်အမေရိက	၆၄၈	၁၇၈၄၀၀၀၀	၈.၅	၂၂
မြောက်အမေရိက	၃၆၆	၂၄၇၀၉၀၀၀	၄.၈	၂၂
သမုဒ္ဒရာဒေသ+ဩစတြေးလျ	၄၅	၈၆၀၀၀၀၀	၀.၆	၃
စုစုပေါင်း	၇၆၂၀	၁၃၆၂၇၈၀၀၀	၁၀၀	-

Source : worldatlas

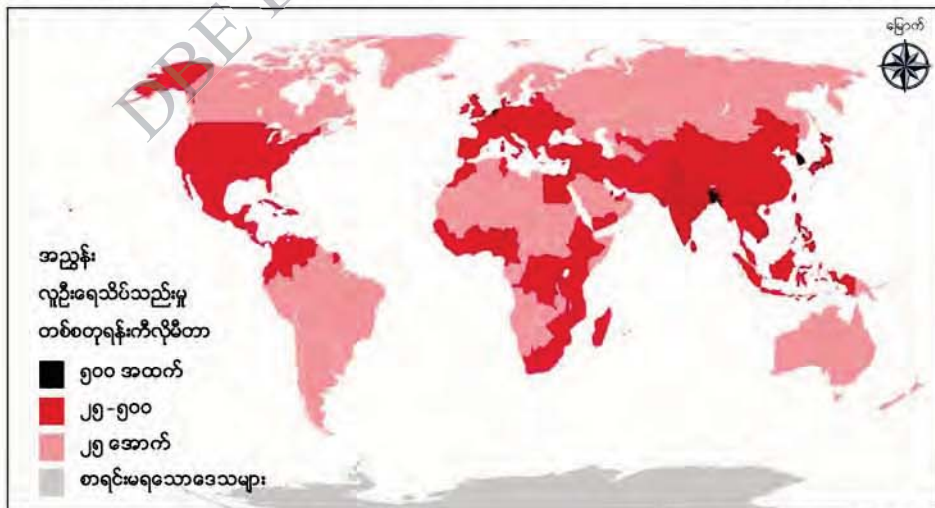
ပုံ (၂. ၁) ကမ္ဘာ့လူဦးရေပျံ့နှံ့မှု

လူဦးရေသိပ်သည်းမှု

နေရာဒေသအလိုက် သို့မဟုတ် နိုင်ငံအလိုက် လူနေထိုင်မှုအနည်းအများကို လူဦးရေသိပ်သည်းမှု (Population Density) ကွာခြားချက်ဖြင့် ဖော်ပြနိုင်သည်။ လူဦးရေသိပ်သည်းမှုကို ၁ စတုရန်းကီလိုမီတာတွင် နေထိုင်သော လူဦးရေပမာဏဖြင့် ဖော်ပြနိုင်သည်။

$$\text{လူဦးရေသိပ်သည်းမှု} = \frac{\text{ဒေသ၏စုစုပေါင်းလူဦးရေ}}{\text{ဒေသဧရိယာ (စတုရန်းကီလိုမီတာ)}}$$

လူဦးရေသိပ်သည်းမှုသည် နေရာဒေသအလိုက်၊ နိုင်ငံအလိုက် ကွာခြားသည်။ လူဦးရေသိပ်သည်းမှုကို မြေပုံပေါ်တွင် ကွဲပြားသောအရောင် သို့မဟုတ် အဆင်ပုံစံများနှင့် ပြသနိုင်သည်။

ပုံ (၂. ၂) နိုင်ငံအလိုက်လူဦးရေသိပ်သည်းမှု (၂၀၁၈)

ကမ္ဘာ့လူဦးရေသိပ်သည်းမှု များခြင်း၊ နည်းခြင်း အကြောင်းရင်းများကို ဇယား(၂. ၃)ကို ကိုးကား၍ လေ့လာနိုင်သည်။

ဇယား (၂. ၃) ကမ္ဘာ့လူဦးရေသိပ်သည်းမှု များခြင်း၊ နည်းခြင်း အကြောင်းရင်းများ

လူဦးရေများသည့်ဒေသ	အကြောင်းရင်းများ	လူဦးရေနည်းသည့်ဒေသ	အကြောင်းရင်းများ
ဥရောပမြောက်ပိုင်းလွင်ပြင် အိန္ဒိယ၊ ဂင်္ဂါလွင်ပြင်	မြေနိမ့်ဒေသများ (လွင်ပြင်)	ရော့ကီးတောင်တန်း၊ အင်ဒီးစ်တောင်တန်း	မြေမျက်နှာပြင်ကြမ်းသည် တောင်တန်းဒေသ
ကယ်လီဖိုးနီးယားဒေသ၊မြေထဲပင်လယ်ပတ်ဝန်းကျင်ဒေသ	သင့်တင့်မှုတရာသီဥတုရှိ ဒေသ	ဆိုက်ဘေးရီးယား၊ အလက်စကား၊ ဩစတြေးလျသဲကန္တာရ	ရာသီဥတု ပူလွန်း၊ အေးလွန်း၊ ခြောက်သွေ့လွန်းသည့်ဒေသ
တရုတ်နိုင်ငံ ယန်စီမြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်	စိုက်ပျိုးရေးအတွက် မြေဩဇာကောင်း	ဂိုဘီသဲကန္တာရ (မွန်ဂိုလီးယား)	အောက်ခံမြေဆီလွှာပါ၊ မြေဩဇာမကောင်းသည့်ဒေသ
အနောက်ဥရောပ၊အမေရိကန် အနောက်အလယ်ပိုင်း	သစ်တောနှင့် မြက်ခင်းဒေသ ဆက်သွယ်ရေးကောင်း	အမေရိကန် မိုးသစ်တော (တောင်အမေရိက)	အတွင်းပိုင်းသို့ဆက်သွယ်သွား လာရန် ခက်ခဲသည့်ဒေသ
ဩစတြေးလျအရှေ့ပိုင်း ကမ်းရိုးတန်း	ဆက်သွယ်ရေးကောင်းသော ကမ်းရိုးတန်းဒေသ	ဆာဟာရ သဲကန္တာရ (အာဖရိက)	ကန္တာရဒေသဖြစ်၍ လူနေနည်းပါးသည့်ဒေသ
အနောက်ဥရောပ၊အမေရိကန် အရှေ့မြောက်ပိုင်း	စီးပွားရေးဆိုင်ရာသယ်ယာပို့ ကြွယ်ဝဒေသ		
အင်္ဂလန် အရှေ့တောင်ပိုင်း (လန်ဒန်)	ကုန်သွယ်ဖက်နိုင်ငံများနှင့် နီးကပ်စွာတည်ရှိခြင်း		

၂.၂ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူဦးရေ

သင်ခန်းစာမိတ်ဆက်

- ❖ မြန်မာနိုင်ငံသည် အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများနှင့် နှိုင်းယှဉ်လျှင် လူဦးရေနည်းသော နိုင်ငံတစ်ခု ဖြစ်သည်။ ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် လူဦးရေ ၅၁.၅ သန်းခန့်ရှိသည်။ ကမ္ဘာပေါ်တွင် လူဦးရေ အများဆုံးဖြစ်သော တရုတ်ပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံနှင့် အိန္ဒိယသမ္မတနိုင်ငံတို့သည် မြန်မာနိုင်ငံကို ဝန်းရံတည်ရှိနေသည်။

ဇယား (၂.၄) မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အိမ်နီးချင်းနိုင်ငံများ၏ လူဦးရေသိပ်သည်းမှု (၂၀၁၈)

နိုင်ငံ	ဧရိယာ (စတုရန်းကီလိုမီတာ)	လူဦးရေ (သန်း)	သိပ်သည်းမှု (ဦးရေ) (၁ စတုရန်းကီလိုမီတာ)
တရုတ်	၉၇၀၆၉၆၁	၁၄.၂၇	၁၄၈
အိန္ဒိယ	၃၂၈၇၅၉၀	၁၃.၅၂	၄၁၆
ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်	၁၄၇၅၇၀	၁၆၁	၁၁၀၅
ထိုင်း	၅၁၃၁၂၀	၆၉	၁၃၆
မြန်မာ	၆၇၆၅၈၁	၅၃.၇	၈၀
လာအို	၂၃၆၈၀၀	၇.၁	၃၀

Source : worldatlas

၂.၂.၁ လူဦးရေတိုးတက်လာပုံ

ဇယား (၂.၅) မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူဦးရေတိုးတက်မှု

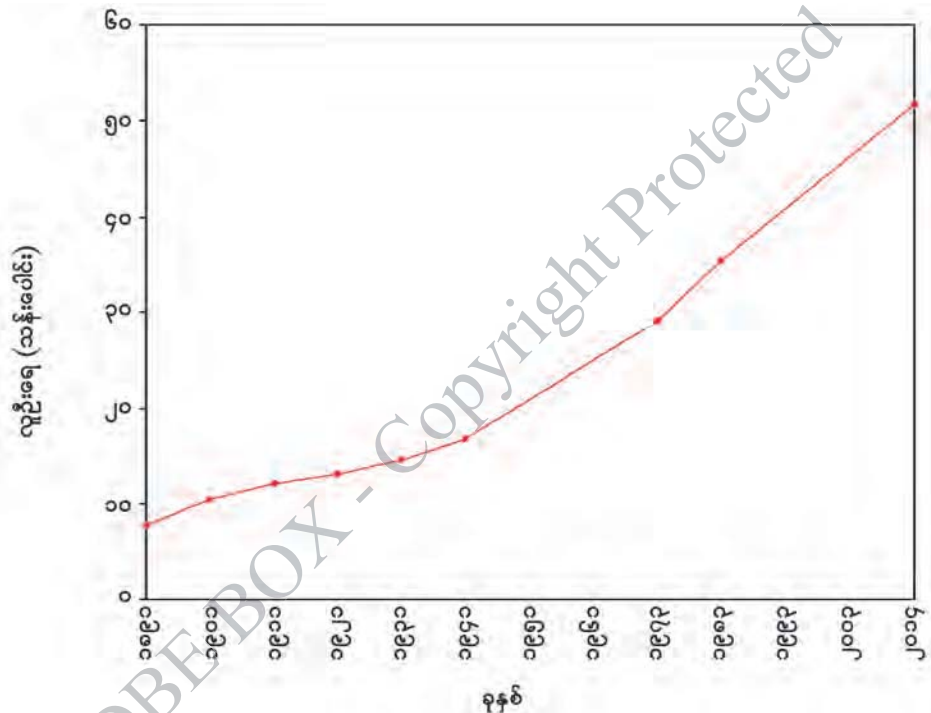
သန်းခေါင်စာရင်းကောက်ယူသည့်နှစ်	လူဦးရေ (သန်းပေါင်း)	တိုးနှုန်း
၁၈၉၁	၇.၇	-
၁၉၀၁	၁၀.၅	၃.၆
၁၉၁၁	၁၂.၁	၁.၅၂
၁၉၂၁	၁၃.၂	၀.၉
၁၉၃၁	၁၄.၇	၁.၁၃
၁၉၄၁	၁၆.၈	၁.၄၂
၁၉၅၃	၂၈.၉	၂.၀
၁၉၈၃	၃၅.၃	၂.၀၂
၂၀၁၄	၅၁.၅	၀.၈၉

Source : www.dop.gov.mm

၁၈၀၀ ပြည့်နှစ်ခန့်တွင် မြန်မာနိုင်ငံလူဦးရေ လေးသန်းကျော်ရှိမည်ဟု ပညာရှင်များက ခန့်မှန်းခဲ့ကြသည်။ တစ်နိုင်ငံလုံး သန်းခေါင်စာရင်းကောက်ယူမှုကို ဗြိတိသျှလက်ထက် ၁၈၉၁ ခုနှစ် တွင် ပထမဆုံးအကြိမ်ကောက်ယူခဲ့ရာ လူဦးရေ ၇. ၇ သန်းရှိခဲ့သည်။ ဗြိတိသျှခေတ်တွင် ၁၀ နှစ် တစ်ကြိမ် သန်းခေါင်စာရင်းကောက်ယူခဲ့ရာ ၁၉၄၁ ခုနှစ်တွင် လူဦးရေ ၁၆. ၈ သန်းရှိခဲ့သည်။

လွတ်လပ်ရေးရရှိပြီးနောက် တစ်နိုင်ငံလုံးအတိုင်းအတာနှင့် သန်းခေါင်စာရင်းကောက်ယူခြင်းကို ၁၉၇၃ ခုနှစ်၊ ၁၉၈၃ ခုနှစ်နှင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ်တို့တွင် ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ ၁၉၇၃ ခုနှစ်တွင် လူဦးရေ ၂၈. ၉ သန်း၊ ၁၉၈၃ ခုနှစ်တွင် ၃၅. ၃ သန်းနှင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ၅၁. ၅ သန်းသို့ တိုးတက်လာခဲ့သည်။ ၂၀၁၉ ခုနှစ် ခန့်မှန်းလူဦးရေ ၅၄. ၁ သန်းရှိသည်။

ပုံ (၂. ၃) မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူဦးရေတိုးတက်မှုပြပုံ

၂.၂.၂ လူဦးရေပျံ့နှံ့မှုနှင့် သိပ်သည်းမှု

လူဦးရေပျံ့နှံ့မှု

မြန်မာနိုင်ငံလူဦးရေမှာ နှစ်စဉ်တိုးလျက် ရှိသည်။ လူဦးရေပျံ့နှံ့နေထိုင်မှုမှာ တစ်နေရာနှင့် တစ်နေရာ မတူပေ။ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး၊ ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီး၊ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး၊ ရှမ်းပြည်နယ်နှင့် စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီးတို့သည် လူနေထိုင်မှုအများဆုံး ဖြစ်သည်။ ထိုတိုင်းဒေသကြီး၊ ပြည်နယ် ၅ ခုတို့၏ ၂၀၁၄ ခုနှစ် စုစုပေါင်းလူဦးရေ သည် တစ်နိုင်ငံလုံး လူဦးရေ၏ ၆၀ ရာခိုင်နှုန်းခန့်

ရှိသည်။ ထိုဒေသများအပြင် စစ်တောင်းမြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်၊ မော်လမြိုင်လွင်ပြင်၊ စစ်တွေလွင်ပြင်နှင့် ကမ်းရိုးတန်းလွင်ပြင်များတွင်လည်း လူနေထိုင်မှုများသည်။

လူနေထိုင်မှုအနည်းဆုံးတိုင်းဒေသကြီးနှင့် ပြည်နယ်များမှာ ကယားပြည်နယ်၊ ချင်းပြည်နယ်၊ တနင်္သာရီတိုင်းဒေသကြီးနှင့် ကချင်ပြည်နယ်တို့ဖြစ်ပြီး တစ်နိုင်ငံလုံး လူဦးရေ၏ ၇.၂ ရာခိုင်နှုန်းခန့်သာ ရှိသည်။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် လူနေအနည်းဆုံးဒေသများမှာ ကချင်ပြည်နယ်ရှိမြို့နယ်အချို့၊ ချင်းပြည်နယ်နှင့် ကယားပြည်နယ်ရှိ ဆက်သွယ်သွားလာရန်ခက်ခဲသောဒေသများ ဖြစ်သည်။

ဇယား (၂.၆) မြန်မာနိုင်ငံ၏ နှစ်အလိုက် လူဦးရေပျံ့နှံ့မှုနှင့် သိပ်သည်းမှု

ပြည်နယ်/ တိုင်းဒေသကြီး	လူဦးရေပျံ့နှံ့မှု ရာခိုင်နှုန်း			လူနေသိပ်သည်းဆ (ဦးရေ) (၁ စတုရန်းကီလိုမီတာ)		
	၁၉၇၃	၁၉၈၃	၂၀၁၄	၁၉၇၃	၁၉၈၃	၂၀၁၄
ကချင်	၂.၆	၂.၆	၃.၃	၈	၁၀	၁၉
ကယား	၀.၄	၀.၅	၀.၆	၁၁	၁၄	၂၄
ကရင်	၃.၀	၃.၀	၃.၁	၂၈	၃၅	၅၂
ချင်း	၁.၁	၁.၀	၀.၉	၉	၁၀	၁၃
စစ်ကိုင်း	၁၀.၈	၁၀.၉	၁၀.၃	၃၃	၄၁	၅၇
တနင်္သာရီ	၂.၅	၂.၆	၂.၇	၁၇	၂၁	၃၂
ပဲခူး	၁၁.၀	၁၀.၈	၉.၄	၈၁	၉၆	၁၂၄
မကွေး	၉.၁	၉.၂	၇.၆	၅၉	၇၂	၈၇
မန္တလေး	၁၂.၇	၁၃.၀	၁၂.၀	၉၉	၁၂၄	၂၀၀
မွန်	၄.၅	၄.၈	၄.၀	၁၀၇	၁၃၇	၁၆၇
ရခိုင်	၅.၉	၅.၈	၆.၂	၄၇	၅၆	၈၇
ရန်ကုန်	၁၁.၀	၁၁.၂	၁၄.၃	၃၁၀	၃၈၇	၇၁၆
ရှမ်း	၁၁.၀	၁၀.၅	၁၁.၃	၂၀	၂၄	၃၇
ဧရာဝတီ	၁၄.၄	၁၄.၁	၁၂.၀	၁၁၈	၁၄၂	၁၇၇
နေပြည်တော်	-	-	၂.၃	-	-	၃၇
ပြည်ထောင်စု	၁၀၀	၁၀၀	၁၀၀	၄၃	၅၂	၇၆

Source : www.dop.gov.mm

နှစ်အလိုက် လူဦးရေ ယုံ့နှံ့မှုအချိုးအစားရာခိုင်နှုန်း ပြောင်းလဲခြင်းကိုလေ့လာရာတွင် ၁၉၈၃ ခုနှစ်နှင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ်အကြား ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီးတွင် လူနေယုံ့နှံ့မှုသည် ၁၁.၂ ရာခိုင်နှုန်းမှ ၁၄.၃ ရာခိုင်နှုန်းသို့ မြင့်တက်ခဲ့သည်။ ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီး၌ ၁၄.၁ ရာခိုင်နှုန်းမှ ၁၂.၀ ရာခိုင်နှုန်းသို့ လျော့ကျသွားသည်။ ထို့အတူ ပဲခူးတိုင်း၊ မကွေးတိုင်း၊ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီးနှင့် မွန်ပြည်နယ် တို့တွင်လည်း လူဦးရေယုံ့နှံ့မှုရာခိုင်နှုန်းများ လျော့ကျသွားသည်။ ထိုသို့ ယုံ့နှံ့မှုရာခိုင်နှုန်းလျော့ကျခြင်းမှာ သဘာဝဘေးအန္တရာယ်နှင့် အခြားဒေသများ (ပြည်တွင်း/ပြည်ပ)သို့ အလုပ်လုပ်ကိုင်ရန် ထွက်ခွာ သွားခြင်းတို့ကြောင့် ဖြစ်သည်။

လူဦးရေသိပ်သည်းမှု

၁၉၇၃ ခုနှစ်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူဦးရေ သိပ်သည်းမှုမှာ ၁ စတုရန်းကီလိုမီတာတွင် ၄၃ ဦး ရှိခဲ့ပြီး ၁၉၈၃ ခုနှစ်တွင် ၅၂ ဦးနှင့် ၂၀၁၄ ခုနှစ်တွင် ၁ စတုရန်းကီလိုမီတာ၌ ၇၆ ဦး နေထိုင်သည်။ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီးသည် ၁ စတုရန်းကီလိုမီတာ တွင် ၇၁၆ ဦးရှိပြီး လူနေအသိပ်သည်းဆုံးဖြစ်သည်။ ချင်းပြည်နယ်သည် ၁ စတုရန်းကီလိုမီတာတွင် လူဦးရေ ၁၃ ဦးဖြင့် သိပ်သည်းမှုအနည်းဆုံးဖြစ် သည်။ မန္တလေး-ကျောက်ဆည်လွင်ပြင်၊ ဧရာဝတီ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်ဒေသ၊ မြန်မာနိုင်ငံအလယ်ပိုင်း စစ်တောင်းမြစ်ဝှမ်းဒေသတစ်လျှောက်၊ မော်လမြိုင်- သထုံလွင်ပြင်နှင့် စစ်တွေလွင်ပြင်ဒေသများသည် လည်း လူနေသိပ်သည်းမှုများသောဒေသများ ဖြစ်သည်။ ထိုဒေသများသည် စိုက်ပျိုးရေးအတွက် မြေပြန့်လွင်ပြင်ပေါများခြင်း၊ စက်မှုလုပ်ငန်း၊ ကုန် သွယ်ရေးလုပ်ငန်းများလုပ်ကိုင်ရန် လမ်းပန်း ဆက်သွယ်ရေးကောင်းမွန်ခြင်း စသည့် အခွင့်အလမ်း များ ပိုင်ဆိုင်ထားသည်။

Source : www.dop.gov.mm
 ပုံ (၂. ၄) ပြည်နယ်/တိုင်းဒေသကြီးအလိုက် လူနေသိပ်သည်းမှု (၂၀၁၄)

၂.၂.၃ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူဦးရေပြောင်းရွှေ့မှု

၂၀၀၉ ခုနှစ်မှ ၂၀၁၄ ခုနှစ် ငါးနှစ်တာကာလ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း လူများပြောင်းရွှေ့မှုကို ၂၀၁၄ ခုနှစ် သန်းခေါင်စာရင်းတွင် ဖော်ပြထားသည်။ ထိုကာလအတွင်း နိုင်ငံသားဦးရေ ၃ သန်းကျော် (စုစုပေါင်းလူဦးရေ၏ ၇ ရာခိုင်နှုန်း)သည် ယင်းတို့နေထိုင်ရာ ပြည်နယ်/တိုင်း ဒေသကြီးအတွင်း သို့မဟုတ် အခြားပြည်နယ်/ တိုင်းဒေသကြီးတစ်ခုသို့ ပြောင်းရွှေ့နေထိုင်ခဲ့ကြသည်။

ဇယား (၂. ၇) ၂၀၀၉-၂၀၁၄ ခုနှစ်အတွင်း ပြည်နယ်/တိုင်းဒေသကြီးများအတွင်း လူဦးရေပြောင်းရွှေ့မှု

စဉ်	ပြည်နယ်/တိုင်းဒေသကြီး	လူဦးရေ
၁	စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီးမှ ကချင်ပြည်နယ်	၂၉၉၁၄
၂	ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီးမှ နေပြည်တော်	၃၀၇၁၁
၃	မကွေးတိုင်းဒေသကြီးမှ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး	၄၄၆၀၄
၄	မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီးမှ ရှမ်းပြည်နယ်	၅၂၃၂၂
၅	ရခိုင်ပြည်နယ်မှ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး	၅၂၉၄၉
၆	မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီးမှ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး	၆၁၀၂၉
၇	စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီးမှ မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး	၆၃၃၆၄
၈	မကွေးတိုင်းဒေသကြီးမှ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး	၇၃၇၃၆
၉	ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီးမှ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး	၁၂၉၆၂၁
၁၀	ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီးမှ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး	၃၅၀၄၆၃

Source : www.dop.gov.mm

၂၀၀၉ မှ ၂၀၁၄ ခုနှစ်ကာလအတွင်း ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီးမှ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီးသို့ လူဦးရေ ၃၅၀၄၆၃ ဦးဖြင့် အများဆုံးပြောင်းရွှေ့ဝင်ရောက်ခဲ့သည်။ ထိုသို့ အချိန်တိုအတွင်း ဝင်ရောက်မှု များပြားခြင်းမှာ ၂၀၀၈ ခုနှစ် မေလတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သည့် သဘာဝဘေးအန္တရာယ်(နာဂစ်ဆိုင်ကလုန်း မုန်တိုင်း)ကြောင့် ဖြစ်သည်။

အလားတူ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီးသို့ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီး၊ မကွေးတိုင်းဒေသကြီး၊ မန္တလေးတိုင်း ဒေသကြီးနှင့် ရခိုင်ပြည်နယ်တို့မှ လူများရွှေ့ပြောင်း ဝင်ရောက်ခဲ့သည်။ ရှမ်းပြည်နယ်သို့ မန္တလေးတိုင်း ဒေသကြီးနှင့် မကွေးတိုင်းဒေသကြီးမှလည်းကောင်း၊ ကရင်ပြည်နယ်သို့ ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီးနှင့် မွန် ပြည်နယ်မှလည်းကောင်း၊ ကချင်ပြည်နယ်သို့ စစ်ကိုင်းတိုင်းဒေသကြီးမှလည်းကောင်း ပြောင်းရွှေ့ ဝင်ရောက်မှုများသည် သတ္တုနှင့်ကျောက်မျက်တူး ဖော်ရေး၊ သစ်ထုတ်လုပ်ရေးနှင့် ပြည်တွင်းကူးသန်း ရောင်းဝယ်ရေးလုပ်ငန်းများ သွားရောက်လုပ်ကိုင်ရန်အတွက် ဖြစ်သည်။

Source : www.dop.gov.mm

ပုံ (၂. ၅) မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း လူဦးရေပြောင်းရွှေ့လမ်းကြောင်းပြပုံ

ထိုင်းနိုင်ငံနှင့် တရုတ်နိုင်ငံနယ်စပ်မြို့များသို့လည်း ထိုကာလများအတွင်း မြန်မာနိုင်ငံသားများ ပြောင်းရွှေ့နေထိုင်မှုများ ရှိခဲ့သည်။ ၂၀၁၄ ခုနှစ် စာရင်းအရ မြန်မာနိုင်ငံသားဦးရေ ၂ သန်းကျော် သည် အိမ်နီးချင်းနှင့် အခြား ပြည်ပနိုင်ငံများတွင် သွားရောက် အလုပ်လုပ်ကိုင်လျက်ရှိသည်။

လူဦးရေမူဝါဒ (Population Policy)

လူဦးရေမူဝါဒဆိုသည်မှာ လူဦးရေ တိုး တက်လာသည်နှင့်အမျှ နိုင်ငံဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်စေရန် ရည်ရွယ်၍ လူဦးရေပြောင်းလဲမှုဖြစ်စဉ်များ စနစ်တကျဖြစ်ပေါ်စေရေးအတွက် သက်ဆိုင်သည့် နိုင်ငံအစိုးရများက ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်မည့် စီမံချက်များအား ကြိုတင်စီစဉ်ဆောင်ရွက်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ လူဦးရေမူဝါဒရေးဆွဲရာတွင် ထည့်သွင်းစဉ်းစားသင့်သည့်အချက်များမှာ

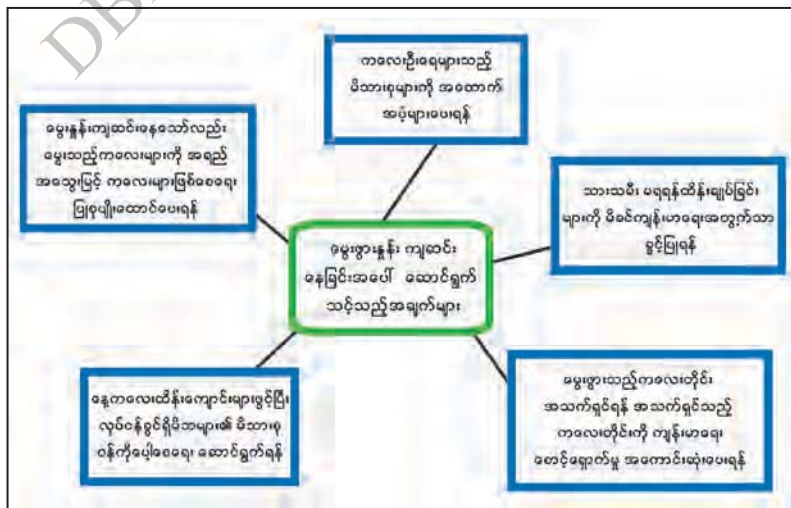
- (၁) မွေးဖွားနှုန်းကျဆင်းရသည့် အကြောင်းများ
- (၂) သေဆုံးနှုန်းလျော့ကျလာသည့် အကြောင်းများ
- (၃) မူလနေရာမှ အခြားနေရာသို့ ပြောင်းရွှေ့ရသည့်အကြောင်းများ ဖြစ်သည်။

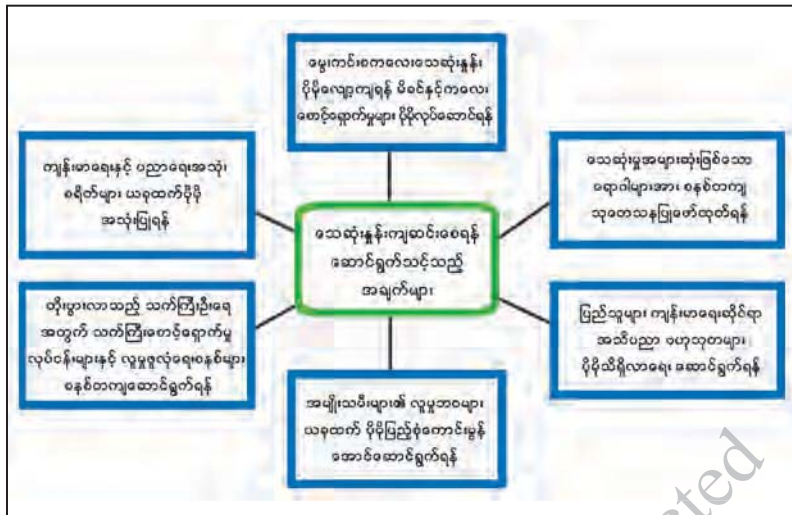
မြန်မာနိုင်ငံနှင့် လူဦးရေမူဝါဒ

မြန်မာနိုင်ငံတွင် ၁၉၉၂ ခုနှစ်၌ အမျိုးသားလူဦးရေမူဝါဒ (National Population Policy) ကိုရေးဆွဲခဲ့ပြီး ယင်းမူဝါဒတွင် မိခင်ကလေးကျန်းမာရေး၊ မျိုးဆက်ပွားကျန်းမာရေး၊ ကျား မတန်းတူညီမျှမှု၊ လူငယ်များအရေးဦးတည်ဆောင်ရွက်ရေး၊ ပဏာမ ကျန်းမာရေးဆောင်ရွက်ချက်များ၊ လူဦးရေရွှေ့ပြောင်းခြင်း၊ မြို့ပြဖွံ့ဖြိုးခြင်းနှင့် ဖွားသေစနစ်ဆန်းစစ်ခြင်းလုပ်ငန်းစဉ်များပါဝင်ပြီး အကောင်အထည်ဖော်ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။

မြန်မာနိုင်ငံအတွက် ခေတ်ကာလနှင့်ကိုက်ညီသည့် လူဦးရေမူဝါဒများကို ပြန်လည် ရေးဆွဲရန် လိုအပ်လျက်ရှိပြီး ပါဝင်သင့်သည့်အချက်များမှာ

- (၁) မွေးဖွားနှုန်း ကျဆင်းနေခြင်းအပေါ် ဆောင်ရွက်သင့်သည့်အချက်များ
- (၂) သေဆုံးနှုန်း လျော့ကျစေရန် ဆောင်ရွက်သင့်သည့်အချက်များနှင့်
- (၃) ပြောင်းရွှေ့လူဦးရေများအတွက် ဆောင်ရွက်သင့်သည့် အချက်များဖြစ်သည်။

ပုံ (၂. ၆) မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူဦးရေမူဝါဒဖော်ဆောင်ရာတွင် အောင်မြင်သည့်အချက်များ

အဓိကအချက်များ

- ❖ ကမ္ဘာ့လူဦးရေသည် ၂၀ ရာစုအတွင်း တစ်ဟုန်ထိုး တိုးလာပြီး ၂၀၁၈ ခုနှစ်တွင် ၇၆၂၀ သန်း ရှိသည်။
- ❖ ကမ္ဘာပေါ်တွင် သဘာဝအလျောက်လူဦးရေတိုးနှုန်းမှာ နိုင်ငံအလိုက် ကွာခြားမှုရှိသည်။
- ❖ လူနေသိပ်သည်းမှုသည် နေရာဒေသအလိုက်နှင့် နိုင်ငံအလိုက် ကွာခြားမှုရှိသည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံသည် ကမ္ဘာ့လူဦးရေ အများဆုံး နှစ်နိုင်ငံနှင့် ကမ္ဘာ့လူဦးရေ အသိပ်သည်းဆုံး နိုင်ငံတို့ကြားတွင် တည်ရှိသည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံလူဦးရေသည် ၂၀၁၉ ခုနှစ်မေလတွင် ၅၄ . ၁ သန်းရှိသည်။
- ❖ မြေပြန့်ဒေသများရှိ တိုင်းဒေသကြီးများတွင် လူနေပျံ့နှံ့မှုနှင့် သိပ်သည်းမှုများသည်။
- ❖ မြန်မာနိုင်ငံ၏ လူဦးရေမူဝါဒဖော်ဆောင်ရာတွင် ဆောင်ရွက်သင့်သည့်အချက် ၃ ချက်ရှိသည်။

လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်းများ

- ၁။ လူဦးရေပေါက်ကွဲခြင်းသည် မည်သည့်ကာလတွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သနည်း။ အကြောင်းပြဖြေဆိုပါ။
- ၂။ ကမ္ဘာ့မြေပုံကိုလေ့လာ၍ လူနေအသိပ်သည်းဆုံးဒေသများကို ဖော်ပြပါ။
- ၃။ ချင်းပြည်နယ်သည် လူနေပျံ့နှံ့မှု နည်းရခြင်းမှာ အဘယ်ကြောင့်နည်း။
- ၄။ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်ဒေသများနှင့် မြစ်ဝှမ်းလွင်ပြင်ဒေသများသည် အဘယ်ကြောင့် လူနေ သိပ်သည်းမှု များသနည်း။
- ၅။ ၂၀၁၄ ခုနှစ်စာရင်းအရ ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီးသို့ မည်သည့်ပြည်နယ်တိုင်းဒေသကြီးများမှ လူများပြောင်းရွှေ့ဝင်ရောက်လာသနည်း။
- ၆။ လူဦးရေမူဝါဒတွင် သေဆုံးနှုန်းကျဆင်းစေရန် ဆောင်ရွက်သင့်သည့်အချက်များကို ဖော်ပြပါ။

အခန်း(၁)

ပုဂံယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်

နိဒါန်း

- ♦ ဤအခန်းတွင် ပုဂံခေတ်၏နောက်ခံသမိုင်းနှင့် အနုပညာဗိသုကာလက်ရာများအကြောင်းကို လေ့လာသင်ယူနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

ဤအခန်းခေါင်းစဉ်နှင့်ပတ်သက်၍ သင်သိရှိပြီးသောအကြောင်းအရာ

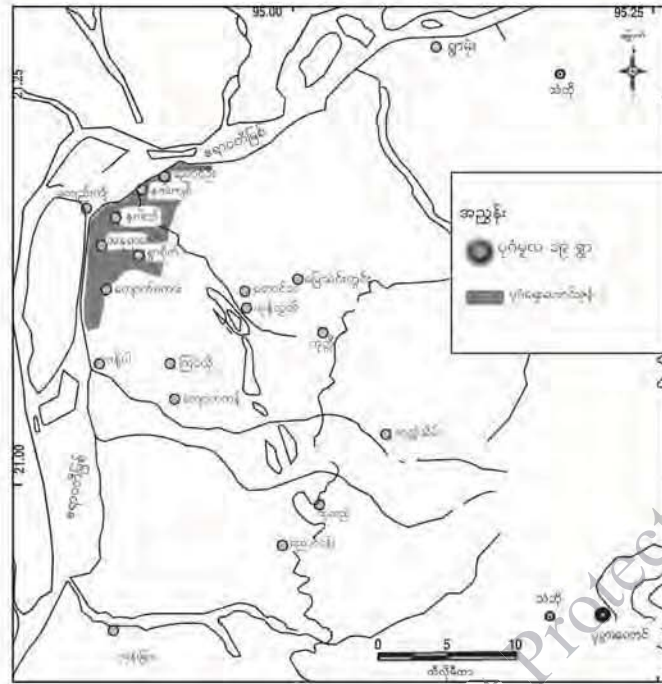
- ♦ ပုဂံခေတ်အကြောင်းကို ဆဋ္ဌမတန်းသင်ခန်းစာ အခန်း(၃) ရှေးဟောင်းမြန်မာနိုင်ငံ ပေါ်ပေါက်လာခြင်း ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် ပုဂံဧကရာဇ်နိုင်ငံပေါ်ပေါက်ခြင်း၊ ပုဂံဧကရာဇ် နိုင်ငံ အင်အားကြီးမားလာပုံနှင့် ပုဂံခေတ်တွင် ထွန်းကားခဲ့သော စာပေနှင့် အနုပညာဗိသုကာ လက်ရာများအကြောင်းတို့ကို သိရှိခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။

ဤအခန်းပြီးလျှင် သင်သည် အောက်ပါတို့ကိုလုပ်ဆောင်နိုင်မည်။

- ♦ ပုဂံအင်အားကြီးမားလာပုံကို ဆန်းစစ်တတ်လာမည်။
- ♦ ပုဂံယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်များဖြစ်သော စေတီနှင့်ဂူဘုရားတို့၏ အနုပညာဗိသုကာလက်ရာ အဆင့်အတန်းကို အကဲဖြတ်လာနိုင်မည်။
- ♦ ဆဋ္ဌမတန်းတွင်သင်ယူခဲ့သော ပုဂံဧကရာဇ်နိုင်ငံပေါ်ပေါက်လာပုံ သင်ခန်းစာနှင့်နှိုင်းယှဉ်၍ ပုဂံခေတ်ကို ဆွေးနွေးနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

၁.၁။ နောက်ခံသမိုင်း

ပုဂံကို စတင်တည်ထောင်သူမှာ သမုဒ္ဒရာဇ်မင်းဖြစ်၍ အေဒီ ၁၀၇ တွင် ယုန်လွတ်ကျွန်းအရပ်၌ တည်ထောင်သည်ဟု မှန်နန်းရာဇဝင်တွင် ဖော်ပြထားသည်။ သမုဒ္ဒရာဇ်မင်းသည် သရေခေတ္တရာ မင်းဆက်မှ ဆင်းသက်လာသူဖြစ်ပြီး ပျူရွာ ၁၉ ရွာကို စုစည်း၍ ပုဂံကို တည်ထောင်ခဲ့သည်။ ပုဂံတွင် မင်းဆက်ပေါင်း ၅၅ ဆက်စိုးစံခဲ့သည်ဟု ရာဇဝင်ကျမ်းများတွင် ဖော်ပြထားသည်။

ပုံ(၁) ပုဂံမူလ ဘဇ ရွာ မြေပုံ

ကျောက်စာအထောက်အထားများအရ ပုဂံခေတ်ကို အေဒီ ၁၀၄၄ မှ အေဒီ ၁၃၁၂ အထိဟု သတ်မှတ်ပြီး ပုဂံနိုင်ငံတော်၏အမည်ကို အရိမဒ္ဒနပူရပြည် ဟုခေါ်ဆိုခဲ့သည်။ အရိမဒ္ဒနပူရမှာ ပါဠိအမည်ဖြစ်ပြီး ရန်အပေါင်းကို တိုက်ခိုက်နှိမ်နင်းသိမ်းသွင်းပြီး တည်ထောင်သောတိုင်းပြည်ဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ အေဒီ ၁၁၉၈ တွင် တည်ထားသော ဓမ္မရာဇိကဘုရားကျောက်စာတွင် အရိမဒ္ဒနပူရမည်သော ပုဂံပြည်ဟု ရေးထိုးမှတ်တမ်းတင်ခဲ့သောကြောင့် နောင်အခါ ပုဂံဟု ခေါ်ဝေါ် ရေးသားမှု တွင်ကျယ်လာသည်။ ကျောက်စာအထောက်အထားအရ ပုဂံပြည်ကို ထီးနန်းစိုးစံခဲ့သော မင်း ၁၄ ပါး ရှိသည်။

အေဒီ ၉ ရာစုတွင် မြန်မာတို့သည် မြေဩဇာကောင်း၍ စပါးအထွက်ကောင်းသော ကျောက်ဆည်ဒေသသို့ ဦးစွာဝင်ရောက် နေထိုင်ခဲ့ပြီး ထိုမှတစ်ဆင့် မင်းဘူးဒေသကို ဝင်ရောက်ခဲ့ သည်။ ပုဂံအုပ်ချုပ်ရေးကို ဗဟိုပြု၍ ၁၁ ရာစုတွင် ခရိုင်(ခရိုင်)နှင့် တိုက်မှကျော်၍ နိုင်ငံအဖြစ် တည်ဆောက်နိုင်ခဲ့သည်။ မူလစုစည်းရာဒေသကို ခရိုင်ဟုခေါ်ပြီး ယင်းမှကျော်လွန်၍ ချဲ့ထွင်ရာ ဒေသကို တိုက်ဟုခေါ်သည်။

အနော်ရထာသည် ပုဂံကို အုပ်ချုပ်ရေးဗဟိုဌာနအဖြစ်ပြုလုပ်ပြီး နိုင်ငံတော်အဖြစ် တည် ဆောက်နိုင်ခဲ့သည်။ ၎င်းမင်းလက်ထက်တွင် အုတ်ခွက်ဘုရားများ သွန်းလုပ်လှူဒါန်းခဲ့သည်။

မြန်မာနိုင်ငံတစ်ဝန်း စည်းရုံးသိမ်းပိုက်သောအရပ်၌ အနိရုဒ္ဓအမည်ပါသော အုတ်ခွက်ဘုရားများကို တွေ့ရသည်။ အောက်မြန်မာနိုင်ငံကို သိမ်းသွင်းပြီးနောက် မွန်တို့နှင့်အဆက်အသွယ် ပိုမိုများပြားလာ ပြီး မွန်တို့ထံမှ ယဉ်ကျေးမှုများကို ရရှိခဲ့သည်။ ထို့အပြင် ပထမဆုံးပင်လယ်ထွက်ပေါက်ရ၍ အိန္ဒိယ၊ သီဟိုဠ် စသော ဒေသတို့နှင့် ဆက်ဆံခွင့်ရခဲ့သည်။

ပုံ(၂) သရပါတံခါး

ကျန်စစ်သားမင်းလက်ထက်တွင် ဆည်မြောင်းကန်ချောင်းများ တူးဖော်ပေးခြင်း၊ ပိဋကတ် တော်များကို ကူးယူစေခြင်း၊ ဗုဒ္ဓဂယာသို့ တမန်စေလွှတ်ခြင်း၊ သံဃာများအား ကျောင်းအစရှိသည်များ ထောက်ပံ့ခြင်းတို့ကို လုပ်ဆောင်ခဲ့သည်။ နရသူလက်ထက်၌ သီဟိုဠ်နှင့် မသင့်မမြတ်ဖြစ်ကာ စစ်ဖြစ်ခဲ့ရသည်။ နရပတိစည်သူလက်ထက်တွင် သီဟိုဠ်နှင့်စစ်ဖြစ်ပြီးနောက် သလင်ကြေ ခေါ် ဆလန်အင်္ဂုကို သိမ်းပိုက်နိုင်ပြီး ပုဂံနိုင်ငံတော်သည် အရှေ့အနောက် ကုန်သည်ရေကြောင်းလမ်းကို စိုးမိုးနိုင်ခဲ့သည်။ သာသနာကို မြေလျှူမှု များလာသောကြောင့် သာသနာမြေ တိုးလျက်ရှိရာ မင်း၏ ဘဏ္ဍာ လျော့နည်းရသည်သာမက ပုဂံနိုင်ငံတော်၏ အင်အားလည်း တဖြည်းဖြည်း ကျဆင်းလာခဲ့ရ သည်။

အဓိကအချက်များ

- ◆ ပုဂံမြို့ကို စတင်တည်ထောင်သူ သမုဒ္ဒရာမင်းသည် သရေခေတ္တရာမင်းဆက်မှ ဆင်းသက်လာသူဟု မှန်နန်းရာဇဝင်တွင် ဖော်ပြထားခြင်း။
- ◆ ကျောက်စာအထောက်အထားအရ ပုဂံပြည်ကို ထီးနန်းစိုးစံခဲ့သော မင်း ၁၄ ပါး ရှိခြင်း။
- ◆ မြန်မာတို့သည် အေဒီ ၉ ရာစုတွင် ကျောက်ဆည်ဒေသသို့ ဦးစွာဝင်ရောက်နေထိုင်ခဲ့ပြီး ထိုမှတစ်ဆင့် မင်းဘူးဒေသကို သိမ်းယူခဲ့ခြင်း။
- ◆ ပုဂံနိုင်ငံတော်၏အမည်ကို အရိမဒ္ဒနပူရပြည်ဟု တရားဝင်သတ်မှတ်ခဲ့ခြင်း။
- ◆ ပုဂံကိုအုပ်ချုပ်ရေးဗဟိုပြု၍ ၁၁ ရာစုတွင် မြန်မာတို့သည် ခရိန်(ခရိုင်)နှင့် တိုက်မှကျော်၍ နိုင်ငံဖြစ်အောင် တိုက်ခိုက်သိမ်းသွင်းခဲ့ခြင်း။
- ◆ အနော်ရထာသည် ပုဂံကို အုပ်ချုပ်ရေးဗဟိုဌာနအဖြစ်ပြုလုပ်ပြီး နိုင်ငံတော်အဖြစ် တည်ဆောက်နိုင်ခဲ့ခြင်း။
- ◆ အောက်မြန်မာနိုင်ငံကိုသိမ်းသွင်းပြီးနောက် မွန်တို့နှင့် အဆက်အသွယ် ပိုမိုများပြားလာပြီး မွန်တို့ထံမှ ယဉ်ကျေးမှုများကို ရရှိခဲ့ခြင်း။
- ◆ ပထမဆုံးပင်လယ်ထွက်ပေါက်ရ၍ အိန္ဒိယ၊ သီဟိုဠ် စသော ဒေသတို့နှင့် ဆက်ဆံခွင့်ရခဲ့ခြင်း။
- ◆ သလင်ကြေ ခေါ် ဆလန်အင်္ဂုကို သိမ်းပိုက်နိုင်ပြီး ပုဂံနိုင်ငံတော်သည် အရှေ့အနောက် ကုန်သည်ရေကြောင်းလမ်းကို စိုးမိုးနိုင်ခဲ့ခြင်း။

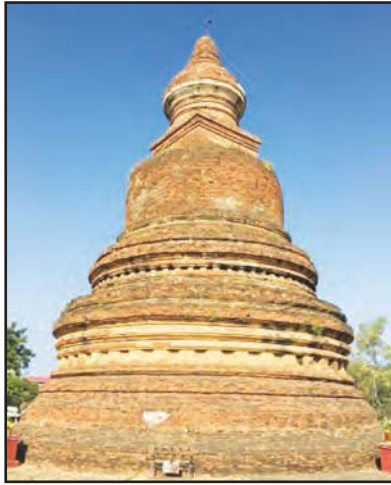
လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်း

၁။ ပုဂံမင်းနိုင်ငံတော် အင်အားကြီးနိုင်ငံအဖြစ် ပေါ်ထွန်းလာပုံကို ဆွေးနွေးပါ။

၁.၂။ ပုဂံခေတ်သာသနိကအဆောက်အအုံများ

ပုဂံခေတ်တွင်တွေ့ရသော သာသနိကအဆောက်အအုံများမှာ စေတီ၊ ဂူဘုရား၊ ပိဋကတ်တိုက်၊ ဓမ္မသာခေါ် တရားနာသူများလာရောက်ရာနေရာ၊ သိမ်၊ အုတ်ဇရပ်၊ ရေတွင်း၊ ရေကန်တို့ဖြစ်သည်။ ပုဂံခေတ် သာသနိကအဆောက်အအုံများတွင် စေတီနှင့် ဂူဘုရား ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိသည်။ ဂူဘုရားသည် အတွင်းပိုင်း၌ လှည့်ပတ်သွားလာ၍ရသော်လည်း စေတီမှာ အပြင်မှသာ လှည့်ပတ်ဖူးမြော်နိုင်သည်။ ပုဂံခေတ်တွင် စေတီ၊ ဂူဘုရားတို့၌ ထီးတင်သည့်ဓလေ့ မထွန်းကားသေးဘဲ ထိပ်ဆုံးတွင် ယခုခေတ် ငှက်ပျောဖူးဟုခေါ်သော အထွတ်ဖြင့်သာ အဆုံးသတ်ကြသည်။

ပုဂံခေတ်တွင် ဂူ၊ စေတီ၊ ဘုန်းကြီးကျောင်းတို့ကို တည်ဆောက်လျှင် အုတ်တံတိုင်းတစ်ထပ် သို့မဟုတ် နှစ်ထပ်သင့်သလို ကာရံလေ့ရှိသည်။ ပူပြင်းသောအရပ်ဖြစ်သောကြောင့် မီးဘေးအန္တရာယ်ကို တားဆီးနိုင်ရန် ဆောက်လုပ်ခြင်းဖြစ်ပြီး တံတိုင်းမီးကာဟုခေါ်သည်။

ပုံ(၃) ပုဂံခေတ်စေတီ

ပုံ(၄) ပုဂံခေတ်ဂူဘုရား

ပုဂံဒေသတွင်ရှိသော ဂူဘုရားတို့ကို အုတ်၊ ကျောက်တို့ဖြင့် တည်ဆောက်ထားပြီး ဂူအမိုးပေါ်၌ ကွန်းထောင်နှင့် စေတီတည်ထားသည်။ ဂူဘုရားများကို ပန္နက်ပုံစံအမျိုးမျိုးဖြင့် တည်ဆောက်ကြသည်။ ဂူဘုရားများ၏အလယ်တွင် လေးထောင့်မဏ္ဍိုင်အုတ်တိုင်ကြီးရှိသည်။ မဏ္ဍိုင်အုတ်တိုင်ကြီး၏ တစ်ဖက်စီတွင် ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုတော်တစ်ဆူစီကို ဝင်ပေါက်လေးပေါက်အား မျက်နှာမူလျက် တည်ထားသည်။ ဝင်ပေါက်တစ်ပေါက်တည်းရှိသော တဝဂူကဲ့သို့ လေးမျက်နှာဂူ၊ ငါးမျက်နှာဂူ တို့လည်းရှိသည်။ ပုဂံဒေသတွင် လေးမျက်နှာဂူကို အများဆုံးတွေ့ရသည်။ တဝဂူဘုရားများမှာ သေးငယ်သောအဆောက်အအုံများဖြစ်ပြီး စေတီကြီးများနှင့် ဂူဘုရားကြီးများ၏ ပရိဝုဏ်အနီးတွင် တည်ထားလေ့ရှိသည်။ လေးမျက်နှာဂူဘုရားမှာ ပွင့်တော်မူပြီးသော ဘုရားလေးဆူကို ရည်စူး၍ တည်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ ငါးမျက်နှာဂူဘုရားမှာမူ နောင်ပွင့်မည့် အရိမေတ္တေယျ ဘုရားကိုပါ ထည့်သွင်းပူဇော်ထားခြင်းဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ◆ ဂူဘုရားသည် အတွင်းပိုင်း၌ လှည့်ပတ်သွားလာ၍ ရသော်လည်း စေတီမှာ အပြင်မှသာ လှည့်ပတ်ဖူးမြော်နိုင်ခြင်း။
- ◆ စေတီ၊ ဂူဘုရားတို့တွင် ထီးတင်သည့်ခလေ့ ပုဂံခေတ်တွင် မထွန်းကားသေးဘဲ အထွတ်ဖြင့်သာ အဆုံးသတ်ကြခြင်း။
- ◆ ဂူဘုရား၊ စေတီ တို့ကို အုတ်တံတိုင်းတစ်ထပ် သို့မဟုတ် နှစ်ထပ် သင့်သလို ကာရံလေ့ရှိခြင်း။

- ◆ ဂူဘုရားများ၏အလယ်တွင် လေးထောင့်မဏ္ဍိုင်အုတ်တိုင်ကြီးရှိခြင်း။
- ◆ ပုဂံဒေသတွင် လေးမျက်နှာဂူဘုရားကို အများဆုံးတွေ့ရခြင်း။
- ◆ ငါးမျက်နှာဂူဘုရားတွင် နောင်ပွင့်မည့် အရိမေတ္တယုဘုရားကိုပါ ထည့်သွင်းပူဇော်ခြင်း။

🗨️ 🔍 📖 လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်း

၁။ ပုဂံခေတ် ဂူဘုရားများအကြောင်း မှတ်စုတိုရေးပါ။

၁.၃။ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုတော်များ

ပုဂံခေတ်တွင် ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုများကို ဂူဘုရားများအတွင်း၌ ထည့်သွင်းပူဇော်ရန် ထုလုပ်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ ပြုလုပ်ရာတွင် ရုပ်တော်မူ တင်ပျဉ်ခွေနှင့် လျောင်းတော်မူများ ပြုလုပ်ပူဇော်ကြသည်။ အများဆုံးမှာ တင်ပျဉ်ခွေဆင်းတုတော်များဖြစ်သည်။ ပုဂံခေတ် ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုတော်များ၏မျက်နှာတော်သည် နှာခေါင်းချွန်ပြီး ပေါ်လွင်မှုရှိသည်။ နှုတ်ခမ်းတော်မှာ အနည်းငယ်ပြီး သယောင်ရှိပြီး မျက်လုံးတော်မှာ သစ်စေ့သဏ္ဍာန်ရှိသည်။ ကိုယ်လုံးတော်မှာ ဖြိုးမောက်ပြီး ဘယ်ဘက်ပခုံးတော်ကို သင်္ကန်းအခွေအလိပ်များနှင့် ဖုံးထားသည်။

ပုံ(၅) ပုဂံရှိဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုတော်တစ်ဆူ

ပုံ(၆) ရုပ်တော်မူဘုရား

ပုံ(၇) လျောင်းတော်မူဘုရား

ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များကို အုတ်၊ သဲကျောက်တို့ဖြင့် ထုလုပ်သည်။ သစ်သား၊ ရွှေတို့ဖြင့် ထုလုပ်သော ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များလည်း ရှိသည်။ ပုဂံခေတ်၌ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များ ထုလုပ်ရာတွင် မုဒြာ (လက်တော်ထားဟန်) ဆယ်မျိုးခန့် တွေ့ရသည်။ အများဆုံးထုလုပ်သော ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုများမှာ ဘူမိဖဿမုဒြာ (လက်မြေထိဟန်) ရုပ်ပွားဆင်းတုဖြစ်သည်။ အာသန (ခြေတော်ထားဟန်) တွင်လည်း ၈ မျိုးတွေ့ရသည်။ ပုဂံခေတ်တွင် ဈာနသန (တရားထိုင်ဟန်) ကို အများဆုံးတွေ့ရသည်။ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များကို ကြာပလ္လင်၊ ခြင်္သေ့ပလ္လင်၊ စိန်ကျောက်စိပလ္လင်များနှင့် တွဲဖက်၍ ထုလုပ်ကြသည်။

ပုဂံဒေသကို ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂအဖွဲ့ကြီး၏ ယူနက်စကို (UNESCO) အဖွဲ့က ၂၀၁၉ ခုနှစ်တွင် ကမ္ဘာ့ယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်အဖြစ် အသိအမှတ်ပြုခဲ့သည်။

အဓိကအချက်များ

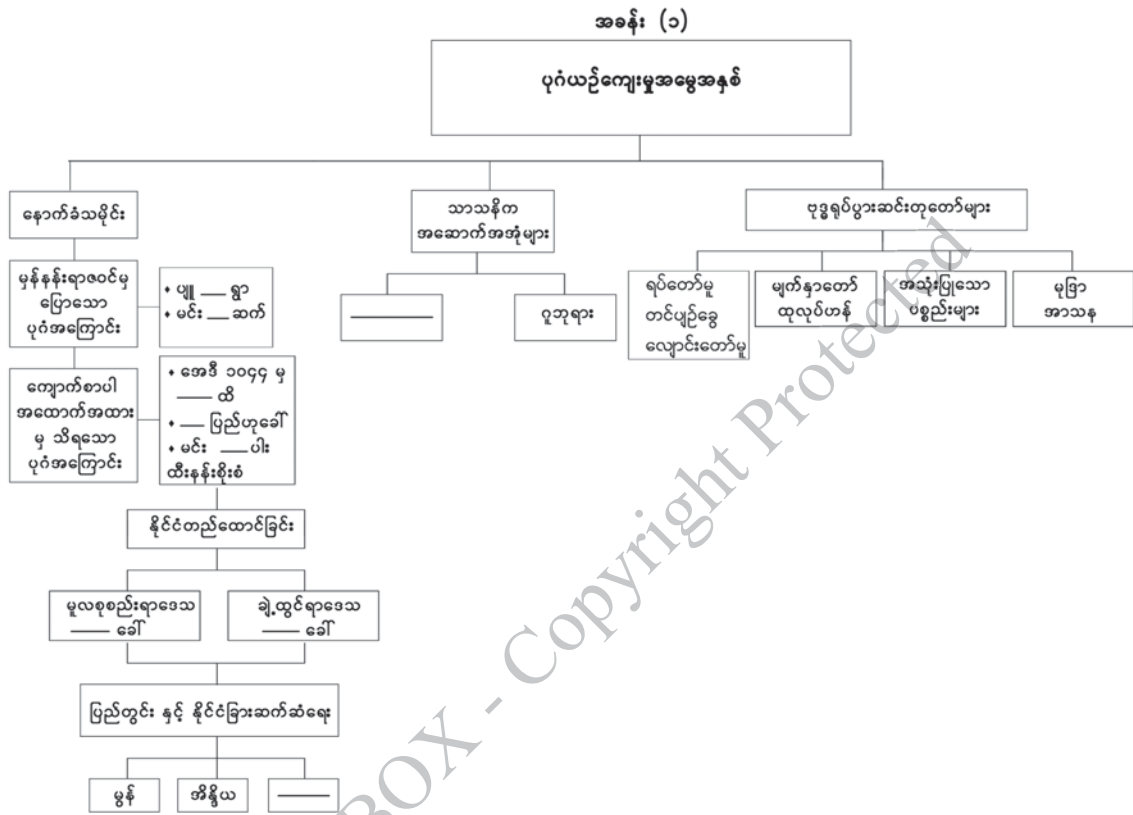
- ◆ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များကို ရပ်တော်မူ တင်ပျဉ်ခွေနှင့် လျောင်းတော်မူများ ထုလုပ်ပူဇော်ကြခြင်း။
- ◆ အများဆုံးမှာ တင်ပျဉ်ခွေဆင်းတုတော်များဖြစ်ခြင်း။
- ◆ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုတော်များ၏ မျက်နှာတော်သည် နှာခေါင်းချွန်ပြီး ပေါ်လွင်မှုရှိခြင်း။
- ◆ နှုတ်ခမ်းတော်မှာ အနည်းငယ်ပြုံးသယောင်ရှိပြီး၊ မျက်လုံးတော်မှာ သစ်စေ့သဏ္ဍာန်ရှိခြင်း။
- ◆ ကိုယ်လုံးတော် ပြုံးမောက်ပြီး ဘယ်ဘက်ပခုံးတော်ကို သင်္ကန်းအခွေအလိပ်များနှင့်ဖုံးထားခြင်း။
- ◆ ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များကို အုတ်၊ သဲကျောက် တို့ဖြင့် ထုလုပ်ခြင်း။
- ◆ မုဒြာ (လက်တော်ထားဟန်) ဆယ်မျိုးခန့် တွေ့ရခြင်း။
- ◆ အာသန (ခြေဟန်) တွင်လည်း ၈ မျိုးတွေ့ရခြင်း။
- ◆ ဈာနသန (တရားထိုင်ဟန်) ကို အများဆုံးတွေ့ရခြင်း။
- ◆ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များကို ကြာပလ္လင်၊ ခြင်္သေ့ပလ္လင်၊ စိန်ကျောက်စိပလ္လင်များနှင့်တွဲဖက်၍ ထုလုပ်ခြင်း ။

လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်းများ

၁။ ပုဂံခေတ် ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုတော်များ ထုလုပ်ဟန်ကို အကဲဖြတ်ပါ။

၂။ အခန်း (၁) ပုဂံယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ် သင်ခန်းစာတွင် သင်ယူခဲ့သည့် အကြောင်းအရာများကို ပြန်လည်သုံးသပ်ပါ။

အခန်း(၁)ပါပုံများ၏ ရင်းမြစ်များ

- ပုံ(၁) ပုဂံမူလ ၁၉ ရွာ မြေပုံ (ဦးဝင်းမောင် -တမ္ပဝတီ-ပုဂံ ၁၉ ရွာ ကွင်းဆင်းလေ့လာချက်စာတမ်း)
- ပုံ(၂) သရဖီတံခါး (ဒေါက်တာနန်းလှိုင်၊ ကထိက၊ သမိုင်းဌာန၊ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်)
- ပုံ(၃) ပုဂံခေတ်စေတီပုံ (<https://media-cdn.tripadvisor.com/media/photo-s/Of/1c/ba/38/sapada-paya>) (၂၂.၁၀.၂၀၁၉)
- ပုံ(၄) ပုဂံခေတ် ဂူဘုရား (<https://www.google.com/search?safe=strict&client=firefox-b-d&biw=>) (၅.၃.၂၀၁၉)

- ပုံ(၅) **ပုဂံရှိဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုတော်တစ်ဆူ** (ဒေါက်တာခင်သီတာ၊ ပါမောက္ခ(ဌာနမှူး)၊ သမိုင်းဌာန၊ ရန်ကုန် နိုင်ငံခြားဘာသာသင် တက္ကသိုလ်)
- ပုံ(၆) **ရုပ်တော်မူဘုရား** (ဒေါက်တာခင်သီတာ၊ ပါမောက္ခ(ဌာနမှူး)၊ သမိုင်းဌာန၊ ရန်ကုန် နိုင်ငံခြားဘာသာသင် တက္ကသိုလ်)
- ပုံ(၇) **လျောင်းတော်မူဘုရား** (ဦးကိုကိုတိုးလွင်သော်၊ ကထိက၊ သမိုင်းဌာန၊ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်)

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ ကျော်သက်၊ ဒေါက်တာ၊ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံသမိုင်း၊ ဒုတိယအကြိမ်၊ ရန်ကုန်မြို့၊ ဝင်းတိုးအောင် ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၂၀၁၅။
- ၂။ တိုးလှ၊ ဒေါက်တာ၊ မြေပေါ်မြေအောက်ကျောက်စာမှတ်တမ်းများကပြောသော ရှေးဟောင်း မြန်မာနိုင်ငံသမိုင်း၊ တတိယအကြိမ်၊ ရန်ကုန်၊ စိတ်ကူးချိုချိုစာပေ၊ ၂၀၁၉။
- ၃။ တိုက်စိုး၊ ဗုဒ္ဓဘာသာအနုပညာနိဒါန်း၊ ဒုတိယအကြိမ်၊ ရန်ကုန်၊ Quaility Publishing House, ၂၀၀၂။
- ၄။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ(MA. BL PhD. D.Lit (London)၊ မြန်မာ့ဗုဒ္ဓသာသနိကအနုပညာ လက်ရာ၊ ရန်ကုန်မြို့၊ ဖိုးဝအောင်ဆက်၊ ၂၀၀၄။
- ၅။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ၊ ခေတ်ဟောင်းမြန်မာရာဇဝင်၊ ရန်ကုန်၊ စိတ်ကူးချိုချိုစာပေ၊ ၂၀၁၇။
- ၆။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ(MA. BL PhD. D.Lit (London)၊ အသစ်မြင်ဗမာ့သမိုင်း၊ ရန်ကုန်၊ သီရိဆွေစာအုပ်တိုက်၊ ၂၀၀၇။
- ၇။ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ (MA. BL. PhD. D.Lit (London)၊ ပုဂံခေတ်နိုင်ငံရေး၊ ရန်ကုန်မြို့၊ ဖိုးဝအောင်ဆက်၊ ၂၀၀၅။
- ၈။ Hudson, Bob, *The Origins of Bagan*, Australia, University of Sydney, 2004.

အခန်း(၂)

မန္တလေးယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်

နိဒါန်း

- ◆ ဤအခန်းတွင် မင်းတုန်းမင်းတည်ထောင်ခဲ့သော ရတနာပုံမန္တလေး၏ နောက်ခံသမိုင်းနှင့် ရတနာပုံနန်းမြို့တော်၊ မြန်မာ့စံကျော်ရွှေနန်းတော်နှင့် ဗုဒ္ဓဆင်းတု အနုပညာလက်ရာများကို လေ့လာသင်ယူနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

ဤအခန်းခေါင်းစဉ်နှင့်ပတ်သက်၍ သင်သိရှိပြီးသောအကြောင်းအရာ

- ◆ ပုဂံယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် ပုဂံခေတ် စေတီနှင့် ဂူဘုရားများ၏ ဗိသုကာလက်ရာနှင့် ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုတော်များ၏ လက်ရာဟန်ပန်များအကြောင်းကို လေ့လာသင်ယူခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။

ဤအခန်းပြီးလျှင် သင်သည် အောက်ပါတို့ကိုလုပ်ဆောင်နိုင်မည်။

- ◆ မင်းတုန်းမင်း ရတနာပုံမန္တလေးမြို့တော် တည်ထောင်သည့်အကြောင်းရင်းကို ဆန်းစစ်တတ်လာမည်။
- ◆ ဗုဒ္ဓဆင်းတုများ၏ ပုံသဏ္ဍာန်အနေအထား တိုးတက်လာမှုကို ဆွေးနွေးနိုင်မည်။

၂.၁။ နောက်ခံသမိုင်း

မင်းတုန်းမင်းသည် ၁၈၅၃ ခုနှစ်တွင် အမရပူရထီးနန်းကိုရရှိခဲ့သည်။ မင်းတုန်းမင်းနန်းတက်စဉ်အချိန်က အောက်မြန်မာနိုင်ငံသည် နယ်ချဲ့အင်္ဂလိပ်တို့လက်အောက်သို့ ကျရောက်နေသောအချိန်ဖြစ်ရာ မင်းတုန်းမင်းအနေဖြင့် အမရပူရထက်လုံခြုံမှု ပိုမိုရရှိနိုင်မည့် မန္တလေးသို့မြို့သစ်တည်ပြောင်းရွှေ့ခဲ့သည်။ မန္တလေးမြို့သည် လုံခြုံရေးအရ ဧရာဝတီမြစ်ကမ်းဘေးမှ နှစ်မိုင်အကွာတွင် တည်ရှိနေခြင်းနှင့် အတိတ်၊ နိမိတ်၊ တဘောင်၊ ဗေဒင်ကိန်းခန်း စသည့် တွက်ချက်မှုများသည် မြို့သစ်ပြောင်းရွှေ့ရေးအတွက် များစွာအထောက်အကူဖြစ်ခဲ့သည်။ မင်းတုန်းမင်းသည် ၁၆ ဇူလိုင် ၁၈၅၈ ခုနှစ်တွင် အမရပူရမှရတနာပုံမန္တလေးနေပြည်တော်သို့ ပြောင်းရွှေ့ခဲ့သည်။ ရတနာပုံနေပြည်တော်သစ်တွင် မင်းတုန်းမင်းနှင့် သီပေါမင်းတို့ စိုးစံခဲ့ပြီး ၎င်းတို့အုပ်စိုးသည့်ခေတ်ကို ရတနာပုံခေတ် (၁၈၅၃-၁၈၈၅) ဟုခေါ်ခဲ့သည်။

ပုံ(၁) မင်းတုန်းမင်း

ပုံ(၂) သီပေါမင်း

မင်းတုန်းမင်း၏ မင်းနေပြည်တော်သစ်ရတနာပုံမန္တလေးသည် ပထဝီအနေအထားအရ ပြန့်ပြူးညီညာသော မြေပြင်တွင်ရှိပြီး မန္တလေးတောင်ခြေတွင် တည်ထားသည်။ ကန်များ၊ ချောင်းများ၊ မြစ်များတို့ဖြင့် ဝန်းရံလျက်ရှိသည်။ မန္တလေးမြို့ပုံသဏ္ဍာန်သည် စတုရန်းပုံသဏ္ဍာန်ဖြစ်သည်။ မြို့သစ်တည်သည့်အခါတွင် နန်းမြို့တော်အပါအဝင် သတ္တဌာနခုနစ်ဌာနကို တစ်ပြိုင်တည်းတည်ဆောက်ခဲ့သည်။ မြို့တော်၊ ကျုံးတော်၊ မဟာလောကမာရဇိန်စေတီတော်၊ မဟာအတုလဝေယန်ကျောင်းတော်၊ သုဓမ္မာဇရပ်၊ ပဌာန်းဟောမဟာရွှေသိမ်တော်ကြီးနှင့် ပိဋကတ်တိုက်တို့ဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ◆ မင်းတုန်းမင်း အမရပူရမှ မန္တလေးရတနာပုံနေပြည်တော်သို့ ပြောင်းရွှေ့ခဲ့ခြင်း။
- ◆ မင်းတုန်းမင်းနှင့် သီပေါမင်းတို့ အုပ်စိုးသည့်ခေတ် (၁၈၅၃-၁၈၈၅)ကို ရတနာပုံခေတ်ဟု ခေါ်ဆိုခြင်း။
- ◆ ရတနာပုံမင်းနေပြည်တော်သစ်သည် ညီညာသောမြေပြန့်တွင်တည်ရှိပြီး တောင်များ၊ ကန်များ၊ ချောင်းများ၊ မြစ်များတို့ဖြင့် ဝန်းရံထားခြင်း။
- ◆ နန်းမြို့တော်အပါအဝင် သတ္တဌာနခုနစ်ဌာနကို တစ်ပြိုင်တည်း တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း။

🗨️ 🔍 📖 လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်း

၁။ မင်းတုန်းမင်း အမရပူရမှ မန္တလေးရတနာပုံနေပြည်တော်သို့ ပြောင်းရွှေ့ခဲ့ရသည့် အကြောင်း ရင်းကို ဆန်းစစ်ပါ။

၂-၂။ မန္တလေးရတနာပုံနန်းမြို့တော်နှင့် မြန်မာ့စံကျော်ရွှေနန်းတော်

မင်းတုန်းမင်းတည်ဆောက်ခဲ့သည့် ရတနာပုံနန်းမြို့တော်သည် မန္တလေးတောင်ခြေ၏ အနောက်တောင်ဘက်တွင် တည်ရှိသည်။ ရတနာပုံနန်းမြို့တော်ကို လေးကျွန်းအောင်မြေဟု မှည့်ခေါ်ခဲ့သည်။ နန်းမြို့တော်ကို အုတ်မြို့ရိုးဖြင့် ကာရံထားသည်။ အုတ်မြို့ရိုးသည် တစ်ဖက်လျှင် တာ ၆၀၀ (၁. ၃ မိုင်) ရှိ၍ မြို့ရိုးလေးဖက်ပေါင်းသော် တာ ၂၄၀၀ (၅. ၂ မိုင်) ရှိသည်။ မြို့ရိုး တစ်ဖက်လျှင် တံခါးသုံးပေါက်ထားသဖြင့် စုစုပေါင်း တံခါး ၁၂ ပေါက်ရှိသည်။ တံခါးများကို အမည်ပေးထားပြီး မြို့ရိုးတံခါးအဝင်ပေါက်များအနီးတွင် ထိုတံခါးအမည်တို့ကို စိုက်ထူထားသည်။ အုတ်မြို့ရိုးကြီးကို ရတနာနဒီမြောင်းမှ ရေသွယ်ယူထားသော ကျုံးဖြင့်ဝန်းရံထားသည်။ ကျုံးတော် သည် ၂၂၅ ပေ ကျယ်၍ ၁၁ ပေခန့် နက်သည်။ မင်းတုန်းမင်း မြို့သိမ်းမင်္ဂလာဆင်ယင်သောအခါ ကျုံးတော်၌ ရေသဘင်ပွဲပြုလုပ်ကြောင်း မှတ်တမ်းတင်ခဲ့သည်။ ကျုံးသည် နန်းတော်ကို အကာအကွယ် သဘောသက်ရောက်ရုံသာမက မြို့သူ မြို့သားများ သောက်ရေ၊ သုံးရေအတွက်လည်း လွန်စွာအကျိုး ပြုသည်။ ကျုံးအမျိုးအစားတွင် ရေကျုံး၊ နွံကျုံးနှင့် အခြောက်ကျုံး ဟူ၍ရှိရာ မန္တလေးကျုံးသည် ရေကျုံး အမျိုးအစားဖြစ်သည်။ မြို့တော်ကို အကွက်ချ၍တည်ထားပြီး စတုရန်းပြကွက်ပေါင်း ၁၄၄ ကွက်ရှိသည်။ မြို့အလယ်ဗဟို ၁၆ ကွက်မှာ နန်းတော်အတွက်ချန်လှပ်၍ ကျန်ပြကွက်များတွင် အိမ်ရှေ့မင်း၊ မင်းညီမင်းသား၊ များမတ်များ၊ သူဌေးသူကြွယ်အမှုထမ်းများ နေထိုင်ကြသည်။

ပုံ(၃) ရတနာပုံနန်းမြို့တော်

မြို့ရိုးအတွင်းတွင် သစ်တပ်ရှိသည်။ သစ်တပ်မြို့ရိုးအတွင်း အရှေ့အနောက်ရှည်လျားသော အုတ်ခုံပေါ်တွင် မြနန်းစံကျော်ရွှေနန်းတော်ကို တည်ဆောက်ထားသည်။ နန်းတော်အုတ်ခုံမှာ ၁၀ ပေ၊ ၉ လက်မမြင့်ပြီး အရှေ့အနောက် အလျား ၁၀၀၄ ပေ ရှိပြီး အနံအကျယ်ဆုံးနေရာမှာ ၅၇၄ ပေ ရှိသည်။ ထိုအုတ်ခုံပေါ်တွင် ပလ္လင်ရှစ်ခန်းထားရှိရာ အဆောင်တော်များ၊ မင်းဧကရာဇ်နှင့် မိဖုရားကြီး၊ သားတော်၊ သမီးတော်များ စံရာအဆောင်တော်များရှိသည်။ မြနန်းစံကျော်နန်းတော်တွင် အရှေ့ပိုင်းမင်းခန်းတော် ၃၂ ဆောင်၊ မိဖုရားဆောင် ၇၈ ဆောင်၊ အနောက်ပိုင်းမင်းခန်းတော် ၄ ဆောင် စုစုပေါင်း ၁၁၄ ဆောင် ရှိသည်။ နန်းတော်ဆောင်များသည် ဒုတိယကမ္ဘာစစ်ကာလတွင် မီးလောင်ပျက်စီးခဲ့ရာ ၁၉၉၆ ခုနှစ်တွင် ရှေးမူပျက်ပြန်လည် တည်ဆောက်ခဲ့သည်။

အဓိကအချက်များ

- ◆ မင်းတုန်းမင်းသည် ရတနာပုံနန်းမြို့တော်ကို မန္တလေးတောင်ခြေ၏ အနောက်တောင်ဘက်တွင် တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း။
- ◆ လေးကျွန်းအောင်မြေဟုလည်းခေါ်တွင်ပြီး အုတ်မြို့ရိုးဖြင့်ကာရံထားခြင်း။
- ◆ အကွက်ချ၍တည်ထားပြီး စတုရန်းပြကွက်ပေါင်း ၁၄၄ ကွက်ရှိခြင်း။
- ◆ ပြကွက် ၁၆ ကွက်တွင် မြနန်းစံကျော်ရွှေနန်းတော် တည်ဆောက်ခြင်း။
- ◆ အရှေ့အနောက်ရှည်လျားသော အုတ်ခုံပေါ်တွင် တည်ဆောက်ထားခြင်း။
- ◆ မြနန်းစံကျော်နန်းတော်တွင် စုစုပေါင်း ၁၁၄ ဆောင်ရှိခြင်း။

🗨️ 🔍 📖 ✍️ လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်း

၁။ ရတနာပုံနန်းမြို့အတွင်း မြနန်းစံကျော်ရွှေနန်းတော်ကို မည်ကဲ့သို့ တည်ဆောက်ထားသနည်း။

၂.၃။ မန္တလေးခေတ်ဗုဒ္ဓဆင်းတုလက်ရာနှင့် မဟာသကျမာရဇိန်

ရတနာပုံ မန္တလေးခေတ်တွင် ဗုဒ္ဓဆင်းတုများကို မတ်ရပ်ဟန်၊ ထိုင်တော်မူဟန်၊ လျောင်းတော်မူဟန်အမျိုးမျိုးဖြင့် ထုလုပ်သည်။ လျောင်းတော်မူကို ထုလုပ်ရာတွင် ဦးခေါင်းကို လက်ယာလက်ဖြင့် ထောက်ထားပုံကိုထုသည်။ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုပုံမှာ ဦးခေါင်းနှင့်ယှဉ်လျက် လက်ယာလက်ကို လက်ဖဝါးလှန်၍ ချထားသောပုံဖြစ်သည်။ လက်ဟန်၊ ခြေဟန်အနေအထားတွင် ဘူမိဖဿမုဒြာလက်ဟန်နှင့် စျာနသနခြေဟန်အနေအထားကို အများဆုံးတွေ့ရသည်။ ဦးခေါင်းတော်၏အပေါ်ဆုံးထိပ်ဖျားတွင် သဗ္ဗညုတဉာဏ်တော်ကို ဖော်ပြခဲ့သည့် မီးလျှံပုံမှာ ရတနာပုံခေတ်တွင် အချွန်းပုံစံပျောက်သွားသည်။

၎င်းအစား ဆံတော်ပယ်စဉ်က လက်လေးသစ်ခန့်ကျန်နေသော ဆံတော်ကိုအကြောင်းပြုကာ ထိပ်တော်ကို သဘာဝထက် အနည်းငယ်မို့မောက်ကာ ထုလုပ်ကြသည်။ ဆံတော်နှင့် နဖူးအစပ်တွင် နဖူးစီးပေါ်အောင် ထုလုပ်လာကြသည်။ နားရွက်မှာ ပခုံးကိုထိသည့်တိုင်အောင်ရှည်ပြီး မျက်လုံးတော်မှာ မျက်လွှာချထားသောပုံ အများဆုံးထုလုပ်ကြသည်။ သင်္ကန်းထုလုပ်ရာတွင် အတွန့်အလိပ်ပိုမိုများလာသည်။ ဗုဒ္ဓဆင်းတုများကိုထုလုပ်ပြီး မင်းဝတ်တန်ဆာများ ဆင်ယင်ပေးသည့် မင်းဝတ်ဘုရားများကို ထုလုပ်ကိုးကွယ်ကြသည်။ ရတနာပုံခေတ်တွင် ထင်ရှားသော မင်းဝတ်ဘုရားမှာ မဟာသကျမာရဇိန် (ကျောက်တော်ကြီးဘုရား) ဖြစ်သည်။

ပုံ(၄) မဟာသကျမာရဇိန် (ကျောက်တော်ကြီးဘုရား)

ကျောက်တော်ကြီးဘုရားကို မန္တလေးတောင်ခြေ သုဓမ္မာဇရပ်အနီး၌ စကျင်ကျောက်ဖြင့် ထုလုပ်တည်ထားကိုးကွယ်ခဲ့သည်။ ၁၈၆၄ ခုနှစ်တွင် စကျင်တောင်မှ စကျင်ကျောက်ဖြင့် ရုပ်ပွားတော်ကြီးကို ကျွမ်းကျင်သော ကျောက်ဆစ်ပညာရှင်တို့က ထုလုပ်ခဲ့သည်။ ထုလုပ်ပြီးနောက် မြန်မာ့စကြာမီးသင်္ဘောဖြင့် မန္တလေးတောင်ခြေ သုဓမ္မာဇရပ်အနီး ရုပ်ပွားတော်ထားရှိမည့်အရပ်သို့ ခမ်းနားစွာ သယ်ဆောင်ခဲ့သည်။ ၁၆ မေ ၁၈၆၅ ခုနှစ်တွင် မင်းတုန်းမင်းကိုယ်တိုင်ကြီးမှူး၍ မျက်ရေးတော်၊ မျက်ခုံးတော်တို့ကိုရေးဆွဲပြီး မျက်နှာတော်အချောဖွင့်ကာ မဟာသကျမာရဇိန်ဟု ကမ္မည်းတပ်ခဲ့သည်။ ယင်းသို့ ကမ္မည်းတပ်ခဲ့သော်လည်း ကျောက်သားတော်မှာ အလွန်ကြီးမားသည့်အတွက် ကျောက်တော်ကြီးဘုရားဟုလည်း ခေါ်တွင်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ◆ မတ်ရပ်ဟန်၊ ထိုင်တော်မူဟန်၊ လျောင်းတော်မူဟန်ဟူ၍ ထုလုပ်ကြခြင်း။
- ◆ ဘူမိဗဿမုဒြာလက်ဟန်နှင့် စျာနသနခြေဟန် အနေအထားကို အများဆုံးထုလုပ်ခြင်း။
- ◆ ထိပ်တော်ကို သဘာဝထက်အနည်းငယ်မို့မောက်ကာ ထုလုပ်ခြင်း။
- ◆ နဖူးစီးပေါ်အောင် ထုလုပ်လာကြပြီး မျက်လွှာချထားသောပုံကို အများဆုံးထုလုပ်ကြခြင်း။
- ◆ မင်းဝတ်တန်ဆာများ ဆင်ယင်ပေးသော မင်းဝတ်ဘုရားများ ထုလုပ်ကြခြင်း။
- ◆ စကျင်ကျောက်ဖြင့် ကျောက်တော်ကြီးဘုရားကို ကျွမ်းကျင်သော ကျောက်ဆစ်ပညာရှင်တို့က ထုလုပ်ခဲ့ခြင်း။
- ◆ မန္တလေးတောင်ခြေ သုဓမ္မာဇရပ်အနီး ထားရှိမည့်နေရာသို့ သယ်ဆောင်လာခြင်း။
- ◆ မဟာသကျမာရဇိန်ဘုရားဟု ကမ္မည်းတပ်ခဲ့ခြင်း။
- ◆ ကျောက်သားတော်မှာ အလွန်ကြီးမားသည့်အတွက် ကျောက်တော်ကြီးဘုရားဟုလည်း အမည်တွင်ခြင်း။

 လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်းများ

- ၁။ မန္တလေးခေတ် ဗုဒ္ဓဆင်းတုတော်များ၏ လက်ရာဟန်ပန်ကို ဆန်းစစ်ပါ။
- ၂။ ကျောက်တော်ကြီးဘုရား တည်ထားပုံကို မှတ်စုတို့ရေးပါ။

၂.၄။ ကျောက်ထက်အက္ခရာ ပိဋကတ်တော်များ

ပုံ(၅) ကျောက်ထက်အက္ခရာပိဋကတ်တော်များစိုက်ထူရာ အုတ်ပြာသာဒ်များ

မင်းတုန်းမင်းသည် ၁၄ အောက်တိုဘာ ၁၈၆၀ ပြည့်နှစ်တွင် နန်းတော်အတွင်း တန်ဆောင်းဆောက်လုပ်၍ ပိဋကတ်တော်ကို စတင်ရေးကူးစေခဲ့သည်။ ကျောက်ထက်အက္ခရာတင်ရာတွင် အက္ခရာအချွတ်အယွင်းမရှိစေရန် ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရဆရာတော်ကြီးများက ဦးစွာပြင်ဆင်ပေးရသည်။ ဆရာတော်ကြီးများ ပြင်ဆင်ပြီးသည့် ပိဋကတ်တော်များကို ကျောက်ဆစ်ပညာရှင်တို့က စကျင်ကျောက်ချပ်များပေါ်တွင် ထွင်းထုကြသည်။ ကျောက်ထက်အက္ခရာ ထွင်းထုရာတွင်လည်း ဘွဲ့တံဆိပ်တော်ရဆရာတော်ကြီးများနှင့် မျိုးမတ်များအား ကြီးကြပ်စေသည်။

ပိဋကတ်တော်များကို ကောင်းမွန်ချောမွေ့သော အကျယ် ၃ ပေ အမြင့် ၅ ပေရှိ စကျင်ကျောက်ချပ်များပေါ်တွင် ရေးသားထုလုပ်ခဲ့ရာ စုစုပေါင်း ၇၂၉ ချပ်ကို ၄ မေ ၁၈၆၈ ခုနှစ်တွင် ကျောက်ထက်အက္ခရာတင် ပြီးစီးခဲ့သည်။ ပိဋကတ်ကျောက်စာချပ်များကို ကျောက်စာတစ်ချပ်လျှင် အုတ်ပြာသာဒ်တစ်ခုစီဖြင့် မဟာလောကမာရဇိန်စေတီ၏ မဟာရုံတံတိုင်းသုံးထပ်အတွင်း စိုက်ထူထားသည်။ ပထမမဟာရုံတံတိုင်းအတွင်းတွင် မော်ကွန်းရေးထိုးထားသော ကျောက်စာတစ်ချပ်ကို စိုက်ထူထားခြင်းဖြင့် ကျောက်စာတိုင်ပေါင်း ၇၃၀ ရှိသည်။

ဤပိဋကတ်ကျောက်စာများကို ‘ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီး’ ဟူ၍ တင်စားခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ ပိဋကတ်ကို ကျောက်ထက်အက္ခရာတင်ခြင်းဖြင့် အရှည်အကြာတည်တံ့၍ သာသနာငါးထောင်ကြာသည်အထိ ခိုင်မြဲမည်ဟုမျှော်လင့်ချက်ဖြင့် မင်းတုန်းမင်းက လျှာဒါန်းခဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး ၂၀၁၃ ခုနှစ်တွင် ကမ္ဘာ့မှတ်တမ်း အမွေအနှစ် စာရင်းဝင်ခဲ့သည်။

အဓိကအချက်များ

- ◆ မင်းတုန်းမင်းသည် ၁၈၆၀ ပြည့်နှစ်တွင် ပိဋကတ်ကျောက်စာကို စတင်ရေးကူးစေခဲ့ခြင်း။
- ◆ ကျောက်ထက်အက္ခရာတင်ရာတွင် ဆရာတော်ကြီးများက အက္ခရာအချွတ်အယွင်းမရှိစေရန် ပြင်ဆင်ပေးရခြင်း။
- ◆ ပြင်ဆင်ပြီးသည့် ပိဋကတ်တော်များကို ကျောက်ဆစ်ပညာရှင်တို့က စကျင်ကျောက်ချပ်များပေါ်တွင် ထွင်းထုခဲ့ခြင်း။
- ◆ စကျင်ကျောက်ချပ်များသည် အကျယ် ၃ ပေ အမြင့် ၅ ပေ ရှိခြင်း။
- ◆ မော်ကွန်းကျောက်စာအပါအဝင် ကျောက်စာချပ်စုစုပေါင်း ၇၃၀ ချပ် ရှိခြင်း။
- ◆ ‘ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီး’ ဟူ၍ပင် တင်စားခေါ်ဝေါ်ကြခြင်း။

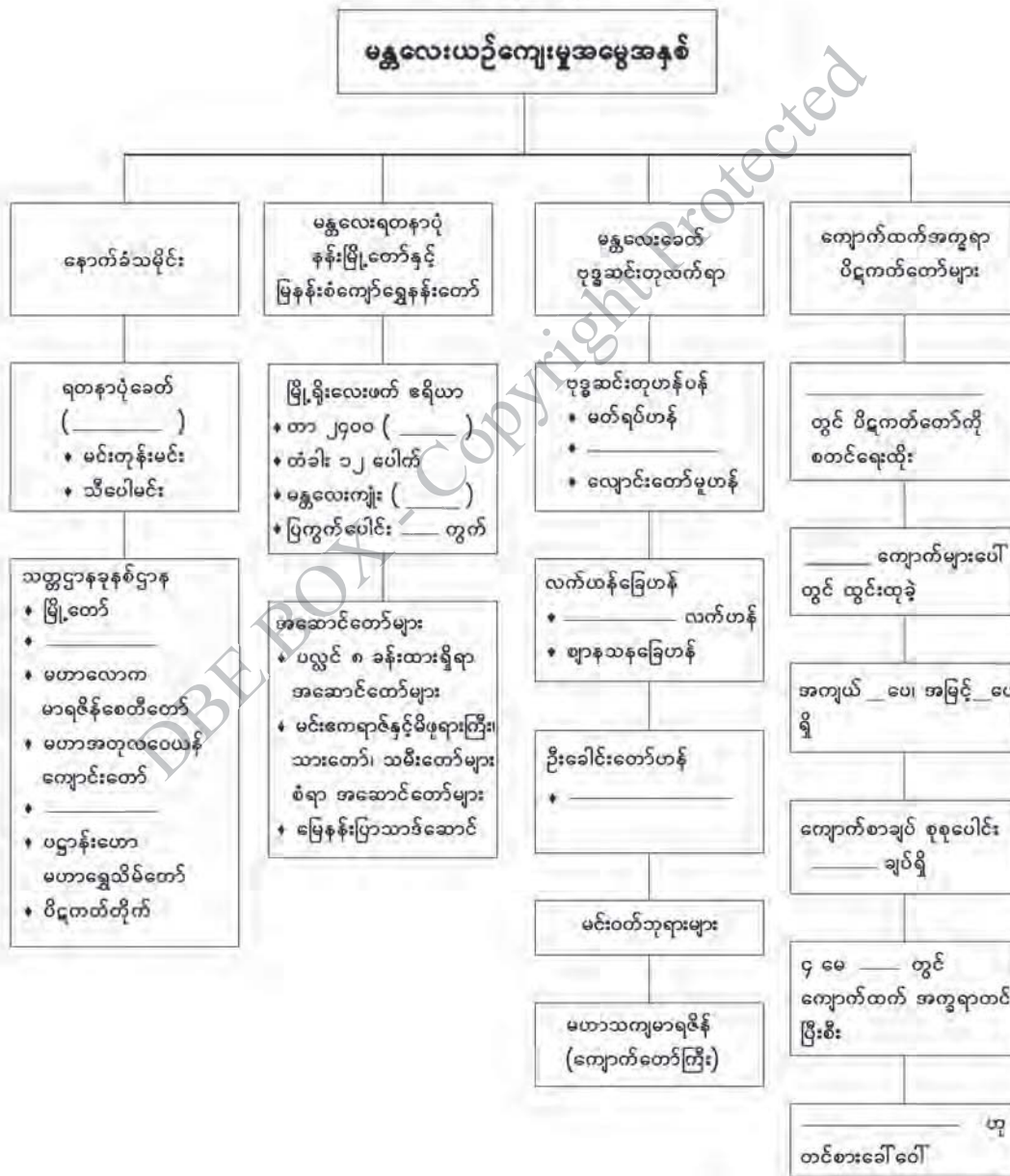

လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်းများ

- ၁။ ပိဋကတ်ကျောက်စာများကို ‘ကမ္ဘာ့အကြီးဆုံးစာအုပ်ကြီး’ ဟု ခေါ်တွင်ရခြင်းအကြောင်းကို ဆွေးနွေးတင်ပြပါ။
- ၂။ အခန်း (၂) မန္တလေးယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ် သင်ခန်းစာတွင် သင်ယူခဲ့သည့် အကြောင်းအရာ များကို ပြန်လည်သုံးသပ်ပါ။

အခန်း (၃)

အခန်း(၂)ပါပုံများ၏ ရင်းမြစ်များ

- ပုံ(၁) မင်းတုန်းမင်း (မန္တလေးအနှစ် ၁၅၀ပြည့် မဂ္ဂဇင်း၊ မန္တလေးအသင်း(ရန်ကုန်)၊ ၂၀၀၉)
- ပုံ(၂) သီပေါမင်း (မန္တလေးအနှစ် ၁၅၀ပြည့် မဂ္ဂဇင်း၊ မန္တလေးအသင်း(ရန်ကုန်)၊ ၂၀၀၉)
- ပုံ(၃) ရတနာပုံနန်းမြို့တော် (ဒေါက်တာမိုးမိုးသန်း၊ ပါမောက္ခ၊ ဌာနမှူး၊ သမိုင်းဌာန၊ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်)
- ပုံ(၄) မဟာသကျမာရဇိန် (ကျောက်တော်ကြီးဘုရား) (<https://www.evivatour.com/wp-content/uploads/2015>) (၂၂-၁၀-၂၀၁၉)
- ပုံ(၅) ကျောက်ထက်အက္ခရာပိဋကတ်တော်များစိုက်ထူရာအုတ်ပြာသာဒ်များ (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/common/f/f8/Mandalay_Kuthodaw) (၂၂-၁၀-၂၀၁၉)

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ စည်သူမောင်မောင်ကျော်၊ မန္တလေးမြို့တည်နန်းတည်စာတမ်း၊ မန္တလေး၊ ရတနာဒီပံပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၅၉။
- ၂။ နတ်မောက်ထွန်းရှိန်၊ ဝင်းတွေနှင့်တည်ခဲ့သည့်မင်းနေပြည်၊ မန္တလေး၊ လင်းသန့်စာပေ၊ ၂၀၁၈။
- ၃။ နတ်မောက်ထွန်းရှိန်၊ မြန်မာ့ယဉ်ကျေးမှု မြန်မာ့ရှေးဟောင်း ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းကြီးများ၊ ရန်ကုန်၊ ဇင်ရတနာစာပေ၊ ၂၀၀၉။
- ၄။ မန္တလေးအနှစ် ၁၅၀ပြည့် မဂ္ဂဇင်း၊ မန္တလေးအသင်း(ရန်ကုန်)၊ ၂၀၀၉။
- ၅။ ရတနာပုံဘိုးမှတ်စု၊ မန္တလေး၊ ရန်ကုန်၊ စိတ်ကူးချိုချိုစာအုပ်တိုက်၊ ၂၀၀၉။
- ၆။ ရွှေကိုင်းသား၊ အနှစ်၁၀၀ပြည့်မန္တလေး၊ တတိယအကြိမ်၊ မန္တလေး၊ လူထုကြီးပွားရေးစာအုပ်တိုက်၊ ၂၀၁၈။
- ၇။ ဝင်းမောင်၊ ‘မန္တလေးခေတ်ဗုဒ္ဓသာသနာဝင်’၊ မဟာဝိဇ္ဇာဘွဲ့ယူကျမ်း၊ မန္တလေး၊ ဝိဇ္ဇာနှင့်သိပ္ပံတက္ကသိုလ်၊ သမိုင်းဌာန၊ ၁၉၇၈။

အခန်း(၃) အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှု

နိဒါန်း

- ♦ ဤအခန်းတွင် အိန္ဒိယ၌ ထွန်းကားခဲ့သော ဗုဒ္ဓယဉ်ကျေးမှု၏ ဗိသုကာအနုပညာလက်ရာများကို လေ့လာသင်ယူနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

ဤအခန်းခေါင်းစဉ်နှင့်ပတ်သက်၍ သင်သိရှိပြီးသောအကြောင်းအရာ

- ♦ မြန်မာ့သမိုင်း ပုဂံယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် ပုဂံခေတ် စေတီနှင့် ဂူဘုရားများ၏ ဗိသုကာလက်ရာနှင့် ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားဆင်းတုတော်များ၏ လက်ရာဟန်ပန်များအကြောင်းကို လေ့လာသင်ယူခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။

ဤအခန်းပြီးလျှင် သင်သည် အောက်ပါတို့ကိုလုပ်ဆောင်နိုင်မည်။

- ♦ အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ထွန်းကားခဲ့သော ဗုဒ္ဓယဉ်ကျေးမှု၏ ဂူ၊ စေတီ၊ ပုထိုးတော်များတည်ဆောက်ပုံနှင့် ဗိသုကာလက်ရာများကို လေ့လာဆွေးနွေးနိုင်မည်။

၃.၁။ ဗုဒ္ဓယဉ်ကျေးမှုနောက်ခံသမိုင်း

အိန္ဒိယတွင် ဘီစီ ၆ ရာစု၌ ဗုဒ္ဓဘာသာထွန်းကားခဲ့သည်။ ဘီစီ ၅၆၆ တွင် ဖွားမြင်သော သိဒ္ဓတ္ထမင်းသားသည် သက်တော် ၂၉ နှစ်အရွယ်တွင် တောထွက်၍ ၆ နှစ်ကြာတရားကျင့်ကြံပြီးနောက် သဗ္ဗညုတဉာဏ်တော်ရကာ ဗုဒ္ဓအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိခဲ့သည်။

ဗုဒ္ဓဘာသာတွင် ဂေါတမဗုဒ္ဓ၏ သင်ကြားဆုံးမမှုများဖြစ်သည့် သစ္စာတရားလေးပါးကို အခြေခံသည်။ မဂ္ဂင်ရှစ်ပါးကို သံသရာဆင်းရဲဒုက္ခမှ လွတ်မြောက်နိုင်သော နည်းလမ်းအဖြစ် ယုံကြည်ကျင့်သုံးကြသည်။ အိန္ဒိယတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာသည် ဂင်္ဂါမြစ်ဝှမ်းတစ်လျှောက်နှင့် အိန္ဒိယမြောက်ပိုင်းတွင်ပျံ့နှံ့ကာ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာခဲ့သည်။ အသောကမင်းကြီးလက်ထက်တွင် အိန္ဒိယတောင်ပိုင်းနှင့် သီရိလင်္ကာတိုင်အောင် ပျံ့နှံ့ခဲ့သည်။

၃.၂။ ဗုဒ္ဓသာသနိကအဆောက်အအုံများ

အိန္ဒိယဗုဒ္ဓသာသနိကဗိသုကာလက်ရာများအနက် အထင်ရှားဆုံးအဆောက်အအုံများမှာ ဂူဘုရားများနှင့် စေတီ၊ ပုထိုးများဖြစ်ကြသည်။ ဂူပွတခေတ်မတိုင်မီက စေတီအပြင် အခြားသောဘာသာရေး အဆောက်အအုံများမှာ လိုဏ်ဂူတုများပင်ဖြစ်သည်။ ခေတ်ဦးလိုဏ်ဂူတုများတွင် အလှအပမွမ်းမံခြင်းမရှိပေ။ ခေတ်ဦးလိုဏ်ဂူတုများမှာစာတွင် မြင်းမိုရ်သဖွယ် တြိဂံပုံထုလုပ်ခဲ့ရာမှတစ်ဆင့် စင်္ကြံများ

အလင်းရောင်ဝင်ရန် ပြတင်းပေါက်များကိုပါ ထွင်းခဲ့ကြသည်။ ဂူအနီးတွင် သံဃာတော်များ သီတင်းသုံးရန် ဆောက်လုပ်ထားသော ကျောင်းများရှိသည်။ ယင်းလိုဏ်ဂူများအနက် ဟိုက်ဒရာဘတ်နယ်၏ အနောက်မြောက်ဘက်ရှိ အဇန္တဂူ (Ajanta Caves) များသည် အထင်ရှားဆုံးဖြစ်သည်။ အဇန္တဂူတွင် ထွင်းထုထားသည့် လှပသောရုပ်တုများ၊ နံရံဆေးရေး ပန်းချီများကိုတွေ့ရသည်။

ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များအတွက် စေတီများကို မြတ်စွာဘုရား၏ ဓာတ်တော်၊ မွေတော်များ ဌာပနာ၍ တည်ထားသည်။ အသောကမင်းလက်ထက်တွင် အိန္ဒိယပြည်အနှံ့အပြား၌ ဗုဒ္ဓကို ရည်မှန်းပြီး စေတီများတည်ဆောက်ခဲ့သည်။ စေတီများကို နေလှန်းအုတ်များ၊ အင်္ဂတေများဖြင့် မွမ်းမံတည်ဆောက်သည်။ စေတီ၏ထိပ်တွင် ကျောက်သား သို့မဟုတ် သစ်သားဖြင့် ပြုလုပ်ထားသော ထီးတော်တပ် ဆင်ထားသည်။ မောရိယခေတ်နှင့် ဂုပ္ပတခေတ်ကြားတွင် ထင်ရှားသောစေတီများမှာ ဆန်ချိုမြို့နှင့် အမရဝတီမြို့ရှိ စေတီများဖြစ်သည်။

ပုံ(၁) ဆန်ချိုစေတီ

၃.၃။ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များ

ရှေးအကျဆုံး ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များကို အိန္ဒိယနိုင်ငံ အနောက်မြောက်ဘက် ဂန္ဓာရဒေသတွင် တွေ့ရသည်။ ဂန္ဓာရဒေသမှ ပြည်သူများသည် အသောကမင်းလက်ထက်မှစတင်၍ ဗုဒ္ဓဘာသာသို့ ကူးပြောင်းခဲ့ကြသူများဖြစ်သည်။ အနောက်ဥရောပများနှင့်လည်း ကူးလူးဆက်ဆံမှုရှိခဲ့သည်။ ထိုခေတ်တွင် ရုပ်ပွားတော်များထုလုပ်ရန်အတွက် ကျောက်ဆစ်ပညာရှင် ဂရိလူမျိုးများကို ခေါ်ယူငှားရမ်း၍ ထုလုပ်သဖြင့် ဂန္ဓာရလက်ရာ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များ၏ အသွင်သဏ္ဍာန်သည် ဂရိဆန်သည်။ ရုပ်ပွားတော်များ၏ မျက်နှာတော်သည် အိန္ဒိယသားများနှင့်မတူဘဲ ဂရိလူမျိုးတို့၏ နဖူး၊ နှာခေါင်း၊ နှုတ်ခမ်းတို့နှင့် ဆင်တူသည်။ ဆံတော်မှာ အထက်သို့တွန့်လိမ်နေသည်။ သင်္ကန်းတော်ကို ထူထူဝတ်ထားသကဲ့သို့ ထုလုပ်ထားသည်။ ထုလုပ်သည့် ကျောက်အမျိုးအစားမှာ ကျောက်ညို၊ ကျောက်အပြာရောင်တို့ဖြစ်သည်။ ဂန္ဓာရလက်ရာပုံသည် အိန္ဒိယတစ်ပြည်လုံးတွင်သာမက တရုတ်ပြည်သို့ တိုင်အောင် ပြန့်ပွားခဲ့သည်။

ပုံ(၂) ဂန္ဓာရလက်ရာဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်

ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များ ထုလုပ်ရာတွင် မထုရာလက်ရာပုံများသည် ဘီစီ ၁ ရာစု အကုန်က စတင်ထွန်းကားခဲ့သည်။ ဂန္ဓာရနှင့် စင်ပြိုင်ဖြစ်သော အိန္ဒိယနိုင်ငံတောင်ဘက် မထုရာဒေသမှ ပန်းပု ဆရာတို့သည် သဲကျောက်များဖြင့် ရုပ်တုများကို ထုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ဂုပ္ပတခေတ်မတိုင်မီ ထုလုပ်သော မထုရာလက်ရာ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များ၏ဆံတော်သည် ခရုပတ်ခွေပုံသဏ္ဍာန်ဖြစ်ပြီး သင်္ကန်းတော်မှာ ရေစွတ်၍ ကိုယ်တွင်ကပ်နေဘိသကဲ့သို့ ပါးပါးလှုပ်လှုပ်ဖြစ်သည်။ ဗုဒ္ဓမြတ်စွာ၏ ပုံသဏ္ဍာန်သည် ရင်အုံမှာ မို့မောက်ပြီး ကျယ်ပြန့်သော ပခုံးတော်ရှိကာ လူတကာထက်မြတ်သော မဟာပုရိသ လက္ခဏာပုံအဖြစ် သရုပ်ပေါ်အောင် ထုလုပ်နိုင်ခဲ့သည်။

ပုံ(၃) မထုရာလက်ရာဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော် (ဂုပ္ပတခေတ်)

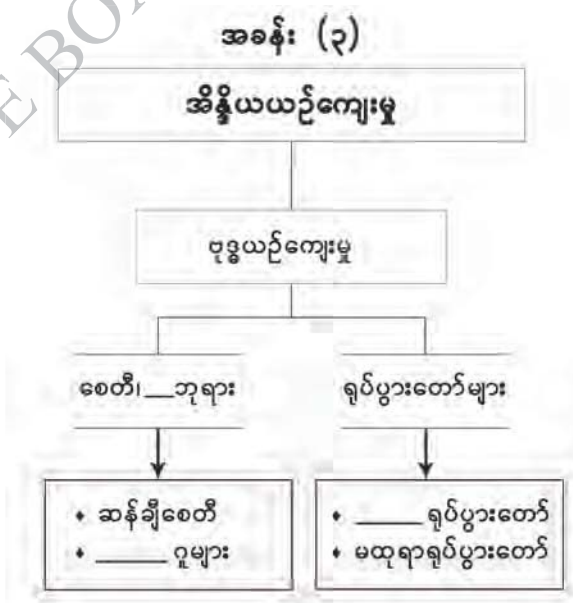
ဂုပ္ပတခေတ်တွင် မထုရာဒေသမှလက်မှုပညာရှင်များသည် အလွန်လက်ရာမြောက်သော ရုပ်တုများကို ထုလုပ်လာကြသည်။ အထင်ရှားဆုံးဆင်းတုတော်မှာ ပဉ္စဝဂ္ဂိငါးဦးကို ဓမ္မစကြာတရားတော် ဟောကြားနေသောပုံဖြစ်သည်။ ဆင်းတုတော်၏အနေအထားမှာ လက်ကို ဓမ္မစကြာမုဒြာပုံ ထုလုပ်ထား၍ မျက်လွှာချကာ တင်ပျဉ်ခွေထိုင်နေတော်မူသောပုံဖြစ်သည်။ ခန္ဓာကိုယ်ပုံပန်းမှာ သေးသွယ်ပြေပြစ်သည်။ ဦးခေါင်းတော်နောက်တွင် ရောင်ခြည်တော်ခြောက်သွယ် ကွန့်မြူးနေဟန်၊ ရုပ်ပွားတော်၏နံဘေးတွင် နတ်ဒေဝါများခြံရံနေဟန် ထုလုပ်ထားသည်။

အဓိကအချက်များ

- ◆ အိန္ဒိယတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာထွန်းကားခဲ့ခြင်း။
- ◆ ဂူဘုရားများနှင့် ဂူကျောင်းများကို တည်ဆောက်ခဲ့ခြင်း။
- ◆ အသောကမင်းလက်ထက် အိန္ဒိယနိုင်ငံတစ်ဝန်း စေတီများ တည်ထားကိုးကွယ်ခဲ့ခြင်း။
- ◆ ဆန်ချီစေတီတော်၏ ဗိသုကာလက်ရာမှာ ထင်ရှားကျော်ကြားခြင်း။
- ◆ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များထုလုပ်ရာတွင် မထုရာလက်ရာသည် ထူးခြားပြောင်မြောက်ခြင်း။
- ◆ ဂန္ဓာရဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်ပုံသည် အိန္ဒိယတွင်သာမက တရုတ်ပြည်အထိရောက်ရှိခြင်း။
- ◆ ဂုပ္ပတခေတ် ဓမ္မစကြာတရားဟောနေသောပုံဗုဒ္ဓဆင်းတုမှာ လက်ရာပြောင်မြောက်ခြင်း။

 လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်းများ

- ၁။ ခေတ်လယ်အိန္ဒိယတွင် တည်ထားခဲ့သော ဗုဒ္ဓယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ် ဂူဘုရားများ၊ စေတီပုထိုးတော်များ၏ ဗိသုကာလက်ရာများကို ပုဂံခေတ်ဗုဒ္ဓယဉ်ကျေးမှုလက်ရာများနှင့် နှိုင်းယှဉ်တင်ပြပါ။
- ၂။ အခန်း (၃) အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ် သင်ခန်းစာတွင် သင်ယူခဲ့သည့် အကြောင်းအရာများကို ပြန်လည်သုံးသပ်ပါ။

အခန်း(၃)ပါပုံများ၏ ရင်းမြစ်များ

- ပုံ(၁) ဆန်ချီစေတီ (Albert M. Craig, Et al., *The Heritage of World Civilization*, Second Edition, New York, Macmillan Publishing Company, 1990)
- ပုံ(၂) ဂန္ဓာရလက်ရာဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော် (https://ancientarthistory.tumblr.com/post/buddha_p preaching.his.fist_sermon.southeast/cmp) (၁-၁၀-၂၀၁၉)
- ပုံ(၃) မထုရာလက်ရာဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော် (ဂုပ္ပတခေတ်) (<https://em.m.wikipedia.org/wiki/buddharupa>) (၁-၁၀-၂၀၁၉)

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ တင်မောင်ရင်၊ဦး၊ ရှေးခေတ်ဟောင်းကမ္ဘာသမိုင်း၊ဒုတိယတွဲ၊ ရန်ကုန်၊ တက္ကသိုလ်များ ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၀။
- ၂။ တိုက်စိုး၊ ဗုဒ္ဓဘာသာအနုပညာနိဒါန်း၊ ရန်ကုန်၊ ရောင်စဉ်အေ့ဖ်ဆက်၊ ၂၀၀၀။
- ၃။ Mehta, J.L., *Advanced Study in the History of Medieval India*, Vol-1, 1000-1526 AD, First Edition, New Delhi, Sterling Publishers Private Limited, 1979.
- ၄။ Mehta, J.L., *Advanced Study in the History of Medieval India*, Vol-II: Mughal Empire (1526-1707), First Edition, New Delhi, Sterling Publishers Private Limited, 1979.
- ၅။ Sharma,S.P, *History of Medieval India* ,First Edition, New Delhi, Mohit Publication, 1999.

အခန်း(၄)

အရှေ့တောင်အာရှယဉ်ကျေးမှု

နိဒါန်း

- ဤအခန်းတွင် ခေတ်ဦးနှင့်ခေတ်လယ် အရှေ့တောင်အာရှဒေသ၌ ထွန်းကားခဲ့သော မင်းနိုင်ငံများ၏ နောက်ခံသမိုင်း၊ ဘာသာအယူဝါဒနှင့် ယဉ်ကျေးမှုအနုပညာဗိသုကာဆိုင်ရာ ထင်ရှားသည့် သာသနိကအဆောက်အအုံကြီးများအကြောင်းကို ရှင်းလင်းသင်ကြားမည် ဖြစ်သည်။

ဤအခန်းခေါင်းစဉ်နှင့်ပတ်သက်၍ သင်သိရှိပြီးသောအကြောင်းအရာ

- အိန္ဒိယယဉ်ကျေးမှုခေါင်းစဉ်အောက်တွင် ဗုဒ္ဓယဉ်ကျေးမှုနောက်ခံသမိုင်းနှင့် စေတီ၊ ဂူဘုရားများ၏ ဗိသုကာအနုပညာ လက်ရာများအကြောင်းကို သိရှိခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။

ဤအခန်းပြီးလျှင် သင်သည် အောက်ပါတို့ကိုလုပ်ဆောင်နိုင်မည်။

- အရှေ့တောင်အာရှဒေသရှိ ကမ္ဘာ့ယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်စာရင်းဝင် အဆောက်အအုံများ၏ ထင်ရှားသော အနုပညာဗိသုကာလက်ရာ အဆင့်အတန်းကို သိရှိ၍ မြန်မာနိုင်ငံ၏ အနုပညာဗိသုကာအမွေအနှစ်များကိုလည်း အတုယူမြတ်နိုးထိန်းသိမ်းတတ်သော အလေ့အကျင့်ကောင်းများ ရရှိစေနိုင်မည်။

၄.၁။ ဗောဇောဗုဓော (Borobudur)

ကမ္ဘာပေါ်ရှိ ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာအဆောက်အအုံများအနက် စိုင်းလင်ဒြာမင်းအဆက်ဆက်နှင့် ပြည်သူတို့တည်ထားခဲ့သော ဂျာဗားကျွန်းရှိ ဗောဇောဗုဓောစေတီတော်မှာ အကြီးမားဆုံးဖြစ်သည်။ စေတီတော်ကြီးကို စိုင်းလင်ဒြာဘုရင်ပဉ္စပန (Pancapana)လက်ထက်တွင် စတင်တည်ဆောက်ခဲ့သည်။ ဗောဇောဗုဓောစေတီသည် ဂျာဗားကျွန်းအလယ်ပိုင်း၊ ဂျောဂျကာတာမြို့ အနောက်မြောက်ဘက်မိုင် ၂၀ အကွာတွင် တည်ရှိသည်။

ဗောဇောဗုဓောသည် သဘာဝတောင်ကုန်းကြီးတစ်ခုကို ကျောက်တုံးကျောက်ခဲကြီးများနှင့် ငုံ့၍ ပစ္စယာအဆင့်ဆင့်ဖြင့် တည်ဆောက်ထားသော စေတီတော်ကြီးဖြစ်သည်။ ဗောဇော၏ အဓိပ္ပာယ်မှာ ကျောင်းတော်ကြီးဖြစ်ပြီး ဗုဓောမှာ စေတီတော်ကြီး၏တောင်ဘက်ရှိ ရွာကလေးအမည် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဗောဇောဗုဓောမှာ ဗုဓောရွာကျောင်းတော်ကြီးဟု အဓိပ္ပာယ်ရသည်။ ဗောဇောဗုဓောစေတီတော်ကို မီးတောင်ကျောက်များဖြင့် ဆောက်လုပ်ထားသည်။ စေတီတော်၏ပုံစံမှာ အိန္ဒိယနိုင်ငံရှိ စေတီတော်များကို အတုယူတည်ဆောက်ထားခြင်းဖြစ်ပြီး ဂျာဗားအနုပညာလက်ရာ

များဖြင့် မွမ်းမံထားသည်။ စေတီတော်ကို လေးထောင့်ပုံပန္နက်ပေါ်၌တည်ထားပြီး ဖိနပ်တော်မှအထက်သို့ ပစ္စယာငါးဆင့် တက်သွားသည်။ ပစ္စယာအဆင့်များမှာ ထပ်တွန့်စတုရန်းပုံများဖြစ်ကြပြီး ပစ္စယာအဆင့်တိုင်းတွင် စေတီငယ်များတည်ဆောက်ထားသည်။ အထက်ဆုံးပစ္စယာ၏အလယ်ဗဟိုတွင် ဉာဏ်တော် ပေ ၁၅၀ ရှိသော ကြီးမားသည့်စေတီတစ်ဆူ တည်ထားသည်။ စေတီတော်ကြီး၏ လုံးတော်ပတ်လည်တွင် စုစုပေါင်း ၃ မိုင်ခန့်ရှည်သည့် စင်္ကြံလမ်းများရှိသည်။ စင်္ကြံလမ်းတစ်ဖက်တစ်ချက်ရှိ ကျောက်သားတို့ပေါ်တွင် ပန်းတမော့လက်ရာများဖြင့် ထုလုပ်ထားသော စဉ့်ကင်းကျောက်ချပ်များဖြင့် မဟာယာနအယူဝါဒဆိုင်ရာဇာတ်ကွက်တို့ကို သရုပ်ဖော်ထားသည်။ စေတီတော်ကြီး၏ အာလိန်ငါးဆင့်တွင် မုခ်ကပ်များရှိပြီး ယင်းမုခ်ကပ်များထဲတွင် လူတစ်ကိုယ်နီးပါးအရွယ်ရှိသော ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်များရှိသည်။

ပုံ(၁) ဗောဇောဗုဒ္ဓစေတီတော်ကြီးအား ယနေ့ခေတ်တွင် တွေ့မြင်ရပုံ

စေတီတော်ကြီး၏အပေါ်ဆုံးပစ္စယာနံရံတွင် စဉ့်ကင်းနှစ်တန်းရှိသည်။ အပေါ်တန်းတွင် ဘုရားလောင်းနတ်သားဘဝမှစ၍ ဘုရားဖြစ်ပြီး ဓမ္မစကြာတရားတော်ကို ဟောပြောသည်အထိ ရုပ်လုံးဖော်ထားသောစဉ့်ကင်းများရှိသည်။ အောက်ဘက်တန်းတွင် ကံ၊ ကံ၏အကျိုးကို ပေါ်လွင်အောင် ဖော်ပြသောရုပ်ကြွများ၊ ငရဲခန်းအဖုံဖုံကို ပေါ်လွင်အောင်ထုလုပ်ထားသော ရုပ်ကြွများရှိသည်။ ယင်းသရုပ်ဖော်ရုပ်ကြွများသည် စာမတတ်သူတို့အတွက် ဗုဒ္ဓ၏အဆုံးအမကို လျင်မြန်စွာနာယူနိုင်အောင် သရုပ်ဖော်ထားသည်။

စေတီတော်တစ်ဆူလုံးကို ခြုံငုံလေ့လာလျှင် ဂျာဗား၌ မဟာယာနဗုဒ္ဓဘာသာထွန်းကားလာပုံကို တွေ့မြင်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ဗောဇောဗုဒ္ဓစေတီတော်ကြီးကို ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂ၏ ယူနက်စကိုအဖွဲ့က ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် ကမ္ဘာ့ယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်အဖြစ် အသိအမှတ်ပြုခဲ့သည်။

ပုံ(၂) ဗောဇောဗုဓောရီ စဉ်ကွင်းကျောက်ချပ်တစ်ခု

အဓိကအချက်များ

- ◆ ဂျောဂျကာတာမြို့အနီးရှိ ဗောဇောဗုဓောရီစေတီတော်ကြီးမှာ အခမ်းနားဆုံးနှင့် အံ့ဩဖွယ် အကောင်းဆုံး ဗုဒ္ဓဘာသာဆိုင်ရာစေတီတော်ကြီးဖြစ်ခြင်း။
- ◆ စေတီတော်ရှိ သရုပ်ဖော်စဉ်ကွင်းများသည် စာမတတ်သူတို့အတွက် ဗုဒ္ဓ၏အဆုံးအမကို လျင်မြန်စွာနာယူနိုင်အောင် သရုပ်ဖော်ထားခြင်း။
- ◆ စေတီတော်တစ်ဆူလုံးကို ခြုံငုံလေ့လာလျှင် ဂျာဗား၌ မဟာယာနဗုဒ္ဓဘာသာထွန်းကားလာပုံကို တွေ့မြင်နိုင်ခြင်း။
- ◆ ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် ဗောဇောဗုဓောရီစေတီတော်ကြီးကို ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂယူနက်စကိုအဖွဲ့ကြီးက ကမ္ဘာ့ယဉ်ကျေးမှု အမွေအနှစ်အဖြစ် အသိအမှတ်ပြုခဲ့ခြင်း။

လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်း

၁။ ဗောဇောဗုဓောရီစေတီတော်၏ ဗိသုကာလက်ရာများနှင့် စဉ်ကွင်းကျောက်ချပ်များအကြောင်းကို ဆွေးနွေးတင်ပြပါ။

၄.၂။ အန်ကောဝတ် (Angkor Wat)

ခမာဘုရင် ဒုတိယသူရိယဝါရမန်မင်း (၁၁၁၃ - ၁၁၅၀ခန့်)သည် အေဒီ ၁၂ ရာစုအတွင်းတွင် အန်ကောဝတ်ကျောင်းတော်ကြီးကို တည်ထားခဲ့သည်။ ၎င်းသည် ပုဂံမင်းနိုင်ငံရှိ ကျန်စစ်သားမင်းနှင့် ခေတ်ပြိုင်အုပ်စိုးခဲ့သောမင်းဖြစ်သည်။ အန်ကောဝတ်ကျောင်းတော်ကြီးကို မူလကဗိဿနိုးနတ်မင်း အား ရည်စူး၍ တည်ထားခဲ့ခြင်းဖြစ်သော်လည်း သတ္တမဇယဝါရမန်မင်းလက်ထက်သို့ရောက်သောအခါ ပုဒ္ဓသာသနိကအဆောက်အအုံအဖြစ် ပြောင်းလဲသတ်မှတ်ခဲ့သည်။ ကျောင်းတော်ကြီးတစ်ခုလုံးကို သဲကျောက်တုံးကြီးများဖြင့်သာ ဆောက်လုပ်ထားသည်။

ပုံ(၃) အန်ကောဝတ် ကျောင်းတော်ကြီးကို ယနေ့တွေ့ရပုံ

အန်ကောဝတ်ကျောင်းတော်ကြီး၏ ပရိဝုဏ်သည် စတုရန်း ၁ မိုင်ကျော်ခန့်ရှိသည်။ ကိုက် ၂၅၀ ခန့်ကျယ်သော ကျုံးဖြင့် လေးဖက်လေးတန်ဝန်းရံထားသည်။ ကျုံးကိုဖြတ်ကျော်ရန် နဂါးရုပ်များဖြင့် တန်ဆာဆင်ထားသော ကျောက်တံတားရှိသည်။ ကျောင်းတော်ကို မဟာရံတံတိုင်းဖြင့် ကာရံထားသည်။ မဟာရံတံတိုင်း၏ လေးမျက်နှာလုံး၌ မုခ်ပေါက်တစ်ခုစီရှိသည်။ ကျောင်းတော်ကြီး၏ ပန္နက်ပုံသည် အရပ်လေးမျက်နှာနှင့်အညီ လေးထောင့်စပ်စပ်ဖြစ်သည်။

ကျောင်းတော်ကြီးကိုတည်ထားပုံမှာ ရှေးခမာတို့၏အယူအဆအရ စကြဝဠာတည်နေပုံအတိုင်း ဖြစ်သည်။ ကျောင်းတော်ကြီးကို ကျုံးနှင့် မဟာရံတံတိုင်း ပတ်လည်ဝိုင်းလျက်ရှိခြင်းသည် စကြဝဠာ ကြီးကို တောင်စဉ်တောင်တန်းများ၊ သမုဒ္ဒရာများက ဝိုင်းရံနေသည်ကို သရုပ်ဖော်ထားခြင်း ဖြစ်သည်။ မြင်းမိုရ်တောင်၏အထွတ်များကို သရုပ်ဖော်သော ပြာသာဒ်ဆောင်များအပြင် နေ၊ လ၊ နက္ခတ်တာရာ များကို သရုပ်ဖော်ထားသည့် စမုခ်ဆောင်များလည်းရှိသည်။ တန်ဆောင်းအတွင်း စင်္ကြံလမ်း၏ နံရံများ၌ ဗြဟ္မာ၊ သီဝ၊ ဗိဿနိုးနတ်မင်းကြီးတို့နှင့်စပ်လျဉ်းသော ဇာတ်၊ နိပါတ်များ၊ ရာမာယန၊ မဟာဘာရတကဗျာများမှ ထုတ်နုတ်ချက်များ၊ ငရဲခန်း၊ ဘုံခန်းများတို့ကို ရုပ်ကြွများဖြင့် သရုပ်ဖော် ထားသည်။

အန်ကောဝတ်ကျောင်းတော်ကြီး၏ ဒါယကာ ဒုတိယသူရိယဝါရမန်မင်း၏ ပုံတူရုပ်ကြွ နှစ်ကွက်ကိုလည်း တွေ့ရပြီး ဗိဿနိုးနတ်မင်းအဖြစ် သရုပ်ဖော်ထားသည်။ အချို့ရုပ်ကြွများတွင် ဒုတိယသူရိယ ဝါရမန်မင်းလက်ထက်က ခမာပြည်သူတို့၏ နေ့စဉ်သွားလာနေထိုင်ပုံတို့ကို သရုပ်ဖော် ထားသည်။ ရုပ်ကြွတို့တွင် ဝတ်ဆင်ထားသော အဆင်တန်ဆာ ပုံ(၄) ရာမာယနဇာတ်ကွက်သရုပ်ဖော် ထားသည့်ရုပ်ကြွတို့ကိုလေ့လာ၍ ထိုခေတ်ခမာပြည်သူတို့၏ ဆင်ယင်ထုံးဖွဲ့မှုကို ခန့်မှန်းသိရှိနိုင်သည်။

အန်ကောဝတ်ကျောင်းတော်သည် ရှေးခမာလူမျိုးများ၏ ဗိသုကာနှင့် အနုပညာလက်ရာများ ကြီးကျယ်ခမ်းနားမှုကိုဖော်ပြနေသော ရှေးဟောင်းအဆောက်အအုံကြီးဖြစ်သည်။ အန်ကောဝတ် ကျောင်းတော်အပါအဝင် အန်ကောမြို့ဟောင်းကို ယူနက်စကိုအဖွဲ့ကြီးက ကမ္ဘာ့ယဉ်ကျေးမှုအမွေ အနှစ်အဖြစ် ၁၉ ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၉၉၅ ခုနှစ်တွင် သတ်မှတ်ခဲ့သည်။

ပုံ(၄) ရာမာယနဇာတ်ကွက် သရုပ်ဖော်ထားသည့်ရုပ်ကြွ

အဓိကအချက်များ

- ◆ မူလက ဗိဿနိုးနတ်မင်းအားရည်စူး၍ တည်ထားခဲ့ခြင်းဖြစ်သော်လည်း သက္ကမဇယဝါရမန်မင်း လက်ထက်သို့ရောက်သောအခါ ဗုဒ္ဓသာသနိကအဆောက်အအုံအဖြစ် ပြောင်းလဲသတ်မှတ် ခဲ့ခြင်း။
- ◆ ကျောင်းတော်ကြီးကိုတည်ထားပုံမှာ ရှေးခမာတို့၏အယူအဆအရ စကြဝဠာတည်နေပုံ အတိုင်းဖြစ်ခြင်း။
- ◆ ယူနက်စကိုအဖွဲ့ကြီးက ကမ္ဘာ့ယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ်အဖြစ် ၁၉ ဖေဖော်ဝါရီလ ၁၉၉၅ ခုနှစ် တွင် သတ်မှတ်ခဲ့ခြင်း။

 လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်း

၁။ အန်ကောဝတ်ကျောင်းတော်ကြီး၏ ဗိသုကာအနုပညာလက်ရာများကို ဆွေးနွေးတင်ပြပါ။

၄.၃။ အယုဒ္ဓယ (Ayuthia)

ပုံ(၅) အယုဒ္ဓယရှိ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်တစ်ဆူ

ရာမာဓိပတိနှင့် ၎င်းကိုဆက်ခံသော အယုဒ္ဓယမင်းများနှင့် ပြည်သူတို့သည် သောက္ကတဲ၌ ထွန်းကားနေသော ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် အနုပညာလက်ရာတို့ကို အတုယူခဲ့ကြသည်။ ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်ကို ထုလုပ်ရာတွင် သောက္ကတဲဟန်အတိုင်း ထုလုပ်ကြသည်။ ထိုခေတ်ဆင်းတုတော်များ၏ ထူးခြားချက် မှာ ဆံထုံးပေါ်တွင် ရောင်လျှံပါရှိနေခြင်း ဖြစ်သည်။ အယုဒ္ဓယအနုပညာလက်ရာ များသည် ၁၃ ရာစုခန့်မှစတင်ထွန်းကားခဲ့သည်။

အယုဒ္ဓယတွင်ပေါ်ထွန်းခဲ့သော ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်ထုလုပ်သည့် ပညာသည်တို့သည် ခေတ်ဦးပိုင်းကာလတွင် ဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်တို့ကို မိမိတို့စိတ်တိုင်းကျထုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ထေရဝါဒအဆုံးအမများ တွင်ကျယ်လာသောအခါ ရုပ်ပွား ဆင်းတုများကို မဟာပုရိသလက္ခဏာတော်အတိုင်းသာ ထုလုပ်ကြသည်။

အယုဒ္ဓယခေတ် စေတီပုထိုးဂူကျောင်းစသည့် သာသနိကအဆောက်အအုံများကို အုတ်၊ အင်္ဂတေတို့ဖြင့် ဆောက်လုပ်ကြသည်။ အယုဒ္ဓယမြို့တွင် ၁၃ ရာစုကတည်ဆောက်ခဲ့သည့် ဝတ်ဗုဒ္ဓ ဆွာရိယ (Wat Bhuddai Svarya) ဘုရားမှာ ထင်ရှားသည်။ ထုလုံးရှည် (Cylinder)အောက်ခံ အဆောက်အအုံပေါ်တွင် စေတီပေါက်ထားသည့်ဘုရားဖြစ်သည်။ ၁၄ နှင့် ၁၅ ရာစုနှစ်များအတွင်း တည်ခဲ့သည့်စေတီတို့အနက် ဝတ်ဘုရားရမ် (Vat Phra Ram)၊ ဝတ်ဘုရားမဟာသတ် (Vat Phra Mahathat)၊ ဝတ်ရတ်ဘုရားနား (Vat Rat Burana)၊ ဝတ်သီရိစန်ပတ် (Vat Sri Sanpet)တို့မှာ လက်ရာမြောက်သော စေတီများဖြစ်ကြသည်။ ထိုစေတီတို့မှာ ပုဂံခေတ်မြန်မာတို့ တည်ဆောက်ခဲ့ကြ သော ရွှေစည်းခုံ၊ ရွှေဆံတော်နှင့် လောကနန္ဒာစေတီတို့ကဲ့သို့ အတွင်းတွင် ဌာပနာတိုက်ပါရှိသော စေတီများ ဖြစ်ကြသည်။

မဟာသတ်ဟူသော ဝေါဟာရမှာ 'မြင့်မြတ်သော ဓာတ်တော်၊ မွေတော်'ဟု အဓိပ္ပာယ်ရပြီး ထိုင်းနိုင်ငံရှိ မြို့အများစုတွင် ယင်းဘွဲ့အမည်ဖြင့် စေတီဘုရားများစွာရှိသည်။ အယုဒ္ဓယရှိ ဝတ်ဘုရား မဟာသတ် (Vat Phra Mahathat)မှာ ၁၄ ရာစုအတွင်းက တည်ခဲ့ခြင်းဖြစ်ပြီး အယုဒ္ဓယခေတ်က ဝတ်စလက်ကျောင်းတော်အဖြစ် ထင်ရှားခဲ့သည်။

အယုဒ္ဓယရှိ စေတီပုထိုးများအနက် ဝတ်လောကယဆုသာ (Vat Lokaya Sutha)ဘုရားမှာ လည်း လျောင်းတော်မူဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်ကြီးရှိသောကြောင့် ထင်ရှားသည်။ ဗုဒ္ဓဘုရားပရိနိဗ္ဗာန်ပြုပုံကို ရည်စူးထုလုပ်ထားသည့် ဤရုပ်ပွားတော်ကြီးသည် အလျား ၄၂ မီတာ၊ အမြင့် ၈ မီတာရှိသည်။ ညာလက်တော် ထောက်ထားသည့် ဦးခေါင်းတော်ကို ကြာဖူးများအောက်ခံတွင် ပုံဖော်ထုလုပ်ထားပြီး လက်တော်နှင့် ခြေတော်တို့မှာ ဦးခေါင်းတော်မှ ဖြောင့်တန်းစွာသွယ်ဆင်းသွားပုံ ထုလုပ်ထားသည်။

ပုံ(၆) ဝတ်လောကယဆုသာရှိ လျောင်းတော်မူဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်ကြီး

အဓိကအချက်များ

- ◆ အယူဒွမင်းများနှင့် ပြည်သူတို့သည် သောက္ကတဲ၌ ထွန်းကားနေသော ဗုဒ္ဓဝါဒနှင့် အနုပညာ လက်ရာတို့ကို အတုယူခဲ့ကြခြင်း။
- ◆ ဆင်းတုတော်များ၏ထူးခြားချက်မှာ ဆံထုံးပေါ်တွင် ရောင်လျှံပါရှိခြင်း။
- ◆ ဝတ်ဘုရားရမ်း၊ ဝတ်ဘုရားမဟာသတ်၊ ဝတ်ရတ်ဘုရားနား၊ ဝတ်သီရိစန်ပတ်တို့မှာ လက်ရာ မြောက်သော စေတီများဖြစ်ခြင်း။

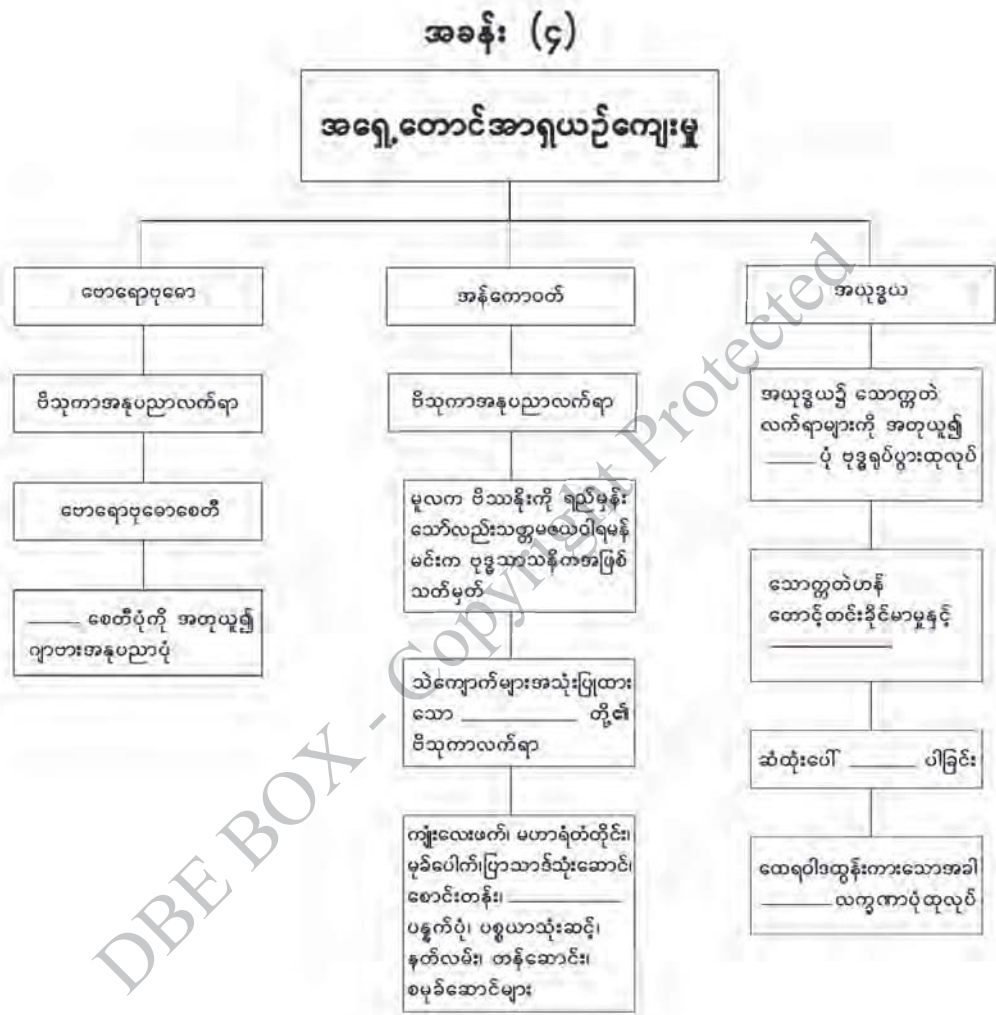
လေ့ကျင့်ရန်မေးခွန်းများ

၁။ အယူဒွယရှိ ထင်ရှားသော စေတီ၊ ပုထိုးများအကြောင်းကို တင်ပြဆွေးနွေးပါ။

DBE BOX - Copyright Protected

၂။ အခန်း (၄) အရှေ့တောင်အာရှယဉ်ကျေးမှုအမွေအနှစ် သင်ခန်းစာတွင် သင်ယူခဲ့သည့် အကြောင်းအရာများကို ပြန်လည်သုံးသပ်ပါ။

အခန်း(၄)ပါပုံများ၏ ရင်းမြစ်များ

- ပုံ(၁) ဗောဓိပုဗ္ဗေတီတော်ကြီးအားယနေ့ခေတ်တွင်တွေ့မြင်ရပုံ (<https://en.wikipedia.org>)
(၆-၂-၂၀၁၉)
- ပုံ(၂) ဗောဓိပုဗ္ဗေတီစဉ်ကွင်းကျောက်ချပ်တစ်ခု (<https://what-buddha-said.net/Borobudur>)
(၉-၂-၂၀၁၉)
- ပုံ(၃) အန်ကောဝတ်ကျောင်းတော်ကြီးကိုယနေ့တွေ့ရပုံ (<https://ak3.picdn.net/shutterstock/videos>) (၁၃-၂-၂၀၁၉)
- ပုံ(၄) ရာမာယနဇာတ်ကွက်သရုပ်ဖော်ထားသည့်ရုပ်ကြွ (<https://i.pinimg.com/originals>)
(၁၃-၂-၂၀၁၉)
- ပုံ(၅) အယုဒ္ဓယရှိဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်တစ်ဆူ (<http://pcdn.co/wp-content/uploads/ayuthya>)
(၁၅-၂-၂၀၁၉)
- ပုံ(၆) ဝတ်လောကယဆုသာရှိ လျောင်းတော်မူဗုဒ္ဓရုပ်ပွားတော်ကြီး (<https://www.wat-lokaya-sutha-reclining-buddha>) (၁၇-၂-၂၀၁၉)

ကျမ်းကိုးစာရင်း

- ၁။ သိန်းလှိုင်ဦး၊ အရှေ့တောင်အာရှ၊ ရန်ကုန်၊ ဂဠုန်-နဂါးပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၈၀။
- ၂။ Chapman, William, *A Heritage of Ruins: The Ancient Sites of Southeast Asia and Their Conservation*, Hawaii, University of Hawaii, 2013.
- ၃။ Tarling, Nicholas, Ed., *The Cambridge History of Southeast Asia, from Early time to C. 1800*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992.
- ၄။ Pearn, B.R., *An Introduction to the History of Southeast Asia*, Kuala Lumpur, Longmans of Malaya Ltd., 1963.

ကျောင်းသုံးစာအုပ်

လူမှုရေးသိပ္ပံ

ဘောဂဗေဒ

ဒသမတန်း

DBE BOX Copyright Protected

DBE BOX - Copyright Protected

အခန်း(၁) ဘောဂဗေဒဆိုသည်မှာ What Economics is

နိဒါန်း

ဘောဂဗေဒ၏အဓိပ္ပာယ်သည်ကျယ်ပြန့်၏။ သို့ဖြစ်၍ဘာသာရပ်၏ သဘောသဘာဝကို ခြုံငုံမိစေသည့် အဓိပ္ပာယ်ကို တိတိကျကျဖွင့်ဆိုရန်မှာခက်ခဲသည်။ ဘောဂဗေဒပညာရှင်အသီးသီးက ရှုထောင့်အမျိုးမျိုးမှ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုခဲ့ကြသည်။ ထို့ကြောင့်ဘောဂဗေဒဘာသာရပ် ဝေါဟာရ၏ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်ကို အခြေခံသဘောတရားအချို့ဖြင့် ရှင်းပြမည်။

ဤအခန်းပြီးလျှင် ဆောင်ရွက်နိုင်မည့်အကြောင်းအရာ

(After studying this chapter, you will be able to do the followings:)

- ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်၏ အဓိပ္ပာယ်ကို နားလည်သိရှိပြီး နေ့စဉ်ဘဝနှင့် ဆက်စပ်အသုံးပြု တတ်မည်။
- အခြေခံကျသောလိုအပ်ချက်များနှင့် အခြေခံမကျသောလိုအပ်ချက်များကို ရှင်းပြတတ်မည်။
- လူ့လုပ်အား၊ သဘာဝသယံဇာတပစ္စည်းများ၊ ရုပ်ဝတ္ထုပစ္စည်းများနှင့် ထုတ်လုပ်မှုကိရိယာများ အားလုံးကို ကုန်ထုတ်အင်အားစုများ သို့မဟုတ် ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များ (productive resources) ဟု ခေါ်ခြင်းကို ရှင်းပြတတ်မည်။
- အကန့်အသတ်မရှိသောလူသားတို့၏ လိုအင်ဆန္ဒများနှင့် အကန့်အသတ်ရှိသောအရင်း အမြစ်များကြား ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာတတ်မည်။
- ချွေတာရေးသဘောတရားကို သိရှိနားလည်၍ နေ့စဉ်ဘဝတွင် ကျင့်သုံးတတ်မည်။

၁.၁။ “အီးကိုစ်”(Ecos) + “နိုမီ”(Nomy)

ဘောဂဗေဒကို အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် “အီကိုနောမစ်” (Economics) ဟုခေါ်ပြီး ၎င်းဝေါဟာရ သည် စီးပွားရေးအဆောက်အအုံ သို့မဟုတ် “အီကိုနိုမီ” (Economy) ဟူသော စကားလုံးပေါ်တွင် အခြေတည် ပေါ်ထွန်းခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ “အီကိုနိုမီ”ဟူသော စကားလုံးသည် ဂရိဘာသာမှ “အီးကိုစ်” နှင့် “နိုမီ”ဟူသော စကားနှစ်လုံးကို ပေါင်းစပ်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ “အီးကိုစ်”၏ အဓိပ္ပာယ်မှာ မိသားစု သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စုဖြစ်ပြီး “နိုမီ”၏ အဓိပ္ပာယ်မှာ စီမံခန့်ခွဲခြင်းဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် “အီးကိုစ်နိုမီ” ဟူသောစကားလုံး၏ တိုက်ရိုက်အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်မှာ မိသားစု သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စုစီမံခန့်ခွဲခြင်း ဖြစ်သည်။

မျက်မှောက်ကာလတွင် “အီကိုနိုမီ”၏အဓိပ္ပာယ်မှာ မိသားစုစီမံခန့်ခွဲခြင်းထက်များစွာပို၍ ကျယ်ပြန့်ကြောင်းတွေ့ရသည်။ **“အီကိုနိုမီ” ဟူသောဝေါဟာရတွင် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ (Goods and Services)ထုတ်လုပ်ခြင်း၊ အသုံးပြုခြင်းအခြေအနေများအားလုံး အကျုံးဝင်ပေသည်။** ဥပမာအားဖြင့် မြန်မာ့စီးပွားရေးအဆောက်အအုံ (The Economy of Myanmar)ဟုဆိုလျှင် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများထုတ်လုပ်ခြင်း၊ အသုံးပြုခြင်းများအားလုံးကို ဆိုလိုပါသည်။ ထိုနည်းတူစွာ **အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာစီးပွားရေးအဆောက်အအုံ (The International Economy)ဟုဆိုရာတွင်လည်း ကမ္ဘာပေါ်ရှိနိုင်ငံများ၏ ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ ထုတ်လုပ်ခြင်း၊ အသုံးပြုခြင်းများကို ဆိုလိုခြင်းဖြစ်သည်။**

တိုင်းပြည်တစ်ပြည်၏ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံကို ရည်ညွှန်းသည်ဖြစ်စေ၊ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံကို ရည်ညွှန်းသည်ဖြစ်စေ၊ ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုတို့၏ အမှန်တကယ် ထုတ်လုပ်မှုနှင့်အသုံးပြုမှုတို့ကို လူတစ်ဦးချင်းကသော်လည်းကောင်း၊ အိမ်ထောင်စုများကသော်လည်းကောင်း၊ အဖွဲ့အစည်းကသော်လည်းကောင်း တာဝန်ယူဆောင်ရွက်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဤသို့ ဆောင်ရွက်ရာတွင် မည်သည့်အရာများကို ထုတ်လုပ်ရမည်၊ ထုတ်လုပ်မှုရလဒ်များကို မည်သို့မည်ပုံ အသုံးပြုမည်ဟူသော ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ပြုလုပ်ကြရမည်။ ဤဆုံးဖြတ်ချက်များသည် အိမ်ထောင်စု၏ဝင်ငွေနှင့် အသုံးစရိတ်များကို အိမ်ထောင်ဦးစီးတစ်ယောက်က စီမံခန့်ခွဲသည့်အခါ ပြုလုပ်ရသောဆုံးဖြတ်ချက်များနှင့် အလွန်တူပေသည်။ ထို့ကြောင့်“အီကိုနိုမီ” ဟူသောစကားလုံး၏ ခေတ်သစ်အဓိပ္ပာယ်ဆိုလိုချက်နှင့် ဂရိဘာသာစကား၏ တိုက်ရိုက်အဓိပ္ပာယ်ဆိုလိုချက်တို့သည် အခြေခံအားဖြင့် တူညီကြောင်းတွေ့ရသည်။

“အီကိုနိုမီ”ဆိုသောစကားလုံးမှ “အီကိုနိုမိုက်ဇ်”(Economize) ချွေတာရေးဟူသော စကားလုံး ပေါ်ထွက်လာခဲ့သည်။ ချွေတာရေးဟုဆိုရာ၌ အသုံးစရိတ်များသုံးစွဲရာတွင်လည်းကောင်း၊ သွင်းအား စုများ အသုံးပြုရာတွင်လည်းကောင်း အလေအလွင့်မရှိစေရန် ဂရုတစိုက်သုံးစွဲခြင်းကို ဆိုလိုသည်။ “အီကိုနိုမီ”ဟူသော စကားနှင့် “အီကိုနိုမိုက်ဇ်”ဟူသောစကား ၂ လုံးမှ “အီကိုနိုမစ်”(Economics) မြန်မာအခေါ်အဝေါ်အားဖြင့် ဘောဂဗေဒဟူသောဝေါဟာရကို ရရှိသည်။ ဘောဂဗေဒဆိုသည်မှာ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံကို လေ့လာခြင်းနှင့်ချွေတာစွာသုံးစွဲရေးတို့ကို လေ့လာခြင်းဖြစ်သည်။ (Economics is the study of the economy and of economizing.) ထို့ကြောင့် **ဘောဂဗေဒ ဆိုသည်မှာ လူသားတို့အနေဖြင့် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို မည်သို့မည်ပုံထုတ်လုပ်၍ မည်သို့ မည်ပုံခွဲဝေအသုံးပြုသည်ဟူသော အကြောင်းရပ်များကို လေ့လာခြင်းဖြစ်သည်ဟူ၍ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆို နိုင်ပါသည်။**

အဓိကအချက်များ

- ▶ “အီးကိုစ်” ဟူသောစကားလုံး၏ အဓိပ္ပာယ်သည် ဂရိဘာသာစကားမှ မိသားစု သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စုဖြစ်သည်။
- ▶ “နိုမီ” ဟူသောစကားလုံး၏ အဓိပ္ပာယ်သည် ဂရိဘာသာစကားမှ စီမံခန့်ခွဲခြင်းဖြစ်သည်။
- ▶ ဂရိဘာသာစကားမှ ထုတ်ဖော်ထားသော “အီကိုနိုမီ” (Economy) ဟူသော စကားလုံး တိုက်ရိုက်အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်မှာ မိသားစု သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စုစီမံခန့်ခွဲခြင်း ဖြစ်သည်။
- ▶ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံဆိုသည်မှာ ထိုနိုင်ငံအတွင်းရှိ ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများထုတ်လုပ်ခြင်း၊ အသုံးပြုခြင်းများကို ဆိုလိုသည်။
- ▶ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာစီးပွားရေးအဆောက်အအုံဆိုသည်မှာ ကမ္ဘာပေါ်ရှိနိုင်ငံများ၏ ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများကို ထုတ်လုပ်ခြင်း၊ အသုံးပြုခြင်းများကို ဆိုလိုသည်။
- ▶ ဘောဂဗေဒဆိုသည်မှာ လူသားတို့အနေဖြင့် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို မည်သို့မည်ပုံ ထုတ်လုပ်၍ မည်သို့မည်ပုံခွဲဝေအသုံးပြုသည်ကို လေ့လာခြင်းဖြစ်သည်။
(ယေဘုယျအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်)

၁.၂။ လူသားတို့၏ အကန့်အသတ်မရှိသောလိုအပ်ဆန္ဒများနှင့် အကန့်အသတ်ရှိသော အရင်းအမြစ်များ (Unlimited Human Wants vs. Limited Resources)

လူသားတို့သည် နေ့စဉ်နေ့တိုင်းစားသောက်မှုများအတွက် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို လိုအပ်သည်။ ထိုလိုအပ်ချက်များတွင် အခြေခံကျသောလိုအပ်ချက်များ (Basic Requirements) နှင့် အခြေခံမကျသောလိုအပ်ချက်များ (Non-basic Requirements) ဟူ၍ ၂ မျိုးပါဝင်နေသည်။ အခြေခံကျသောလိုအပ်ချက်များတွင် ကုန်စည်များဖြစ်သော စားသောက်ဖွယ်ရာများ၊ အဝတ်အထည်များနှင့် အိမ်ရာအဆောက်အအုံတို့အပြင် ပညာရေး၊ ကျန်းမာရေး၊ သယ်ယူပို့ဆောင်ရေးစသော ဝန်ဆောင်မှုများလည်းပါဝင်သည်။ အခြေခံမကျသောလိုအပ်ချက်များတွင် ပျော်ပွဲရွှင်ပွဲ၊ ဖျော်ဖြေမှု၊ အနားယူအပန်းဖြေခြင်းစသည်တို့ပါဝင်သည်။ အကယ်၍လူသားတို့၏လိုအပ်ချက်များ သို့မဟုတ် လိုအပ်ဆန္ဒများသည် အကန့်အသတ်ဖြင့်ရှိလျှင်သော်လည်းကောင်း၊ နည်းပါးလျှင်သော်လည်းကောင်း လူသားတို့၏ဘဝသည် အလွန်ပင်ရိုးစင်းနေပေလိမ့်မည်။

လက်တွေ့၌ လူသားတို့၏လိုအင်ဆန္ဒများသည် အကန့်အသတ်မရှိ များပြားလှပေသည်။ လူသားတို့သည် ပစ္စည်းတစ်စုံတစ်ရာကို လုံလောက်စွာရရှိပြီးဖြစ်သည့်တိုင်အောင် အခြားအရာများကို ထပ်မံလိုချင်လာတတ်ကြပေသည်။ ထို့ကြောင့် ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်တွင် လူသားတို့၏ လိုအင်ဆန္ဒအကန့်အသတ်မရှိခြင်းသည် မငြင်းပယ်နိုင်သည့်အမှန်တရားတစ်ရပ်အနေဖြင့် လက်ခံထားခြင်းဖြစ်သည်။

လူသားတို့၏ လိုအင်ဆန္ဒများကို ဖြည့်ဆည်းရန်အတွက် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ ထုတ်လုပ်ရာတွင် ကုန်ထုတ်အင်အားစုများ (Factors of Production)ကို အသုံးပြုရပေမည်။ **ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်တွင် လူ့လုပ်အား၊ သဘာဝသယံဇာတပစ္စည်းများ၊ ရုပ်ဝတ္ထုပစ္စည်းများနှင့် ထုတ်လုပ်မှုကိရိယာများအားလုံးကို ကုန်ထုတ်အင်အားစုများ သို့မဟုတ် ကုန်ထုတ်စွမ်းအားစုများ သို့မဟုတ် ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များ (Productive Resources)ဟု ခေါ်သည်။**

လူ့လုပ်အား၊ သဘာဝသယံဇာတပစ္စည်းများ၊ ရုပ်ဝတ္ထုပစ္စည်းများနှင့် ကုန်ထုတ်ကိရိယာများသည် လိုသလောက် မရရှိနိုင်ပေ။ ထို့ကြောင့် ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များ ရရှိနိုင်မှုသည် အကန့်အသတ်ဖြင့် တည်ရှိနေသည်။ အကန့်အသတ်ဖြင့်ရှိနေသည့် ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များကို အသုံးပြုရသဖြင့် ထုတ်လုပ်မှုသည်လည်း အကန့်အသတ်ဖြင့်သာ ရရှိနိုင်သည်။ သို့ရာတွင် လူတို့၏လိုအင်ဆန္ဒများမှာ အကန့်အသတ်မရှိသည့်အတွက် ထုတ်လုပ်နိုင်သည်ထက် ပိုမိုများပြားနေသည်။ ထို့ကြောင့် လူတို့၏ လိုအင်ဆန္ဒများကိုဖြည့်ဆည်းရန် ရွေးချယ်မှုပြုလုပ်ရန် လိုအပ်သည်။

ထို့ကြောင့် ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်တွင် မငြင်းပယ်နိုင်သည့်အမှန်တရား ၂ ရပ်ရှိသည်။
ယင်းတို့မှာ-

- (က) ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များ ရရှိနိုင်မှုသည် အကန့်အသတ်ရှိခြင်း၊
- (ခ) လူသားတို့၏ လိုအင်ဆန္ဒများသည် အကန့်အသတ်မရှိခြင်းတို့ ဖြစ်သည်။

ဤအကြောင်းအရာ ၂ ရပ်ကို ယှဉ်တွဲလေ့လာခြင်းဖြင့် ပိုမိုတိကျသော ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်၏ အဓိပ္ပာယ်ကို ဖွင့်ဆိုနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် **ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်သည် လူသားတို့အနေဖြင့် မိမိတို့၏ လိုအင်ဆန္ဒများကို အများဆုံးဖြည့်ဆည်းနိုင်ရန်အတွက် အကန့်အသတ်ဖြင့်သာရရှိနိုင်သော ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များကို မည်သို့မည်ပုံ စီမံခန့်ခွဲ၍ အသုံးပြုသည်ကို လေ့လာသောဘာသာရပ် ဖြစ်သည်။**

အထက်ပါအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်သည် ယခင်အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်ထက် ပို၍ပြည့်စုံသော အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်ဖြစ်သည်။ ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်နှင့်ပတ်သက်၍ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက် ၃ မျိုး ရှင်းပြခဲ့သော်လည်း အခြေခံသဘောတရားမှာအတူတူပင်ဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်တွင် ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များ ရရှိနိုင်မှုသည် အကန့်အသတ်ဖြင့် ရှိနေသည်။
- ▶ ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်တွင် လူသားတို့၏ လိုအင်ဆန္ဒများသည် အကန့်အသတ်မရှိပါ။
- ▶ လူတို့၏လိုအပ်ချက်များတွင် အခြေခံကျသောလိုအပ်ချက်များနှင့် အခြေခံမကျသော လိုအပ်ချက်များဟူ၍ နှစ်မျိုးပါဝင်သည်။
- ▶ ပို၍တိကျသောဘောဂဗေဒဘာသာရပ်၏ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်မှာ “ဘောဂဗေဒ ဘာသာရပ်သည် လူတို့၏လိုအင်ဆန္ဒများကို ဖြည့်ဆည်းနိုင်ရန်အတွက် အကန့်အသတ်ဖြင့်သာ ရရှိနိုင်သော ကုန်ထုတ်အရင်းအမြစ်များကို မည်သို့မည်ပုံစီမံခန့်ခွဲ၍ အသုံးပြုသည်ကို လေ့လာသော ဘာသာရပ်ဖြစ်သည်။”

နိဂုံး

ဤအခန်းတွင်ဘောဂဗေဒ၏ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက် ၃ မျိုးကိုဖော်ပြခဲ့ပေသည်။ ဘောဂဗေဒ ဘာသာရပ်သည် လူ့အဖွဲ့အစည်းနှင့်သက်ဆိုင်ပြီး သိပ္ပံနည်းကျစူးစမ်းလေ့လာမှုများကို အသုံးပြု သဖြင့် ယင်းကို လူမှုရေးသိပ္ပံဘာသာခွဲတစ်ရပ်အနေဖြင့် သတ်မှတ်ထားပေသည်။

ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်၏အဓိပ္ပာယ်၊ လူတို့၏ အကန့်အသတ်မရှိသောလိုအင်ဆန္ဒများနှင့် အကန့်အသတ်ရှိသောအရင်းအမြစ်များကို သိရှိနားလည်လာပြီး ထိုအချက်များကြောင့်ပင် လူတို့ အနေဖြင့် ချွေတာရကြောင်း သိရှိနားလည်လာကာ လက်တွေ့အခြေအနေများ၊ မိမိတို့၏ရငွေနှင့် မိမိတို့၏လိုအပ်ချက်များကို မိမိအတွက် အကောင်းဆုံးရရှိရန်မည်သို့ ရွေးချယ်သုံးစွဲရသည်များကို စဉ်းစားဆုံးဖြတ်လာနိုင်မည်။

လေ့ကျင့်ခန်းများ

- ၁။ အောက်ပါမေးခွန်းများကို မှား မှန် ရွေးပါ။
- (က) အီကိုနိုမီ ဟူသောဝေါဟာရတွင် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ ထုတ်လုပ်ခြင်း၊ အသုံးပြုခြင်း အခြေအနေများ အားလုံးအကျုံးဝင်သည်။
- (ခ) ချွေတာရေးဟူသည် အသုံးစရိတ်များသုံးစွဲရာတွင်လည်းကောင်း၊ စွမ်းအားစုများအသုံးပြုရာတွင် လည်းကောင်း အလေအလွင့်မရှိစေရန် ဂရုတစိုက်သုံးစွဲခြင်းကိုဆိုလိုသည်။
- (ဂ) လူသားတို့သည်နေ့စဉ်စားသောက်မှုများအတွက် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ မလိုအပ်ပါ။
- (ဃ) ဘောဂဗေဒဆိုသည်မှာ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံကို လေ့လာခြင်းနှင့် ချွေတာသုံးစွဲရေးတို့ကို လေ့လာခြင်းဖြစ်သည်။
- (င) အခြေခံကျသောလိုအပ်ချက်များမှာ ပျော်ပွဲရွှင်ပွဲ၊ ဖျော်ဖြေမှု၊ အနားယူအပန်းဖြေခြင်း စသည်တို့ပါဝင်သည်။
- (စ) ကုန်ထုတ်လုပ်ရန်အတွက် လူ့လုပ်အား၊ သဘာဝသယံဇာတပစ္စည်းများ၊ ကုန်ထုတ်ကိရိယာများ ကို လိုသလောက်ရရှိနိုင်ပါသည်။

- ၂။ အောက်ပါကွက်လပ်များကိုဖြည့်ပါ။
- (က) အီကိုနိုမီဟူသောစကားလုံး၏ တိုက်ရိုက်အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်မှာ မိသားစု သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စု ----- ဖြစ်သည်။
- (ခ) စီးပွားရေးအဆောက်အအုံဟုဆိုလျှင် နိုင်ငံအတွင်းရှိ ----- များ ထုတ်လုပ်ခြင်း၊ အသုံးပြုခြင်းများကိုဆိုလိုသည်။
- (ဂ) အိမ်ထောင်စု၏ဝင်ငွေနှင့် အသုံးစရိတ်များစီမံခန့်ခွဲသည့်ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ----- ----- က ပြုလုပ်ရသည်။
- (ဃ) အခြေခံကျသောလိုအပ်ချက်များတွင် စားသောက်ဖွယ်ရာများ၊ အဝတ်အထည်များနှင့် -----တို့ ပါဝင်သည်။
- (င) လူသားတို့၏ လိုအင်ဆန္ဒများသည် ----- များပြားလှသည်။
- (စ) ----- အရင်းအမြစ်များရရှိနိုင်မှုသည် အကန့်အသတ်ဖြင့် တည်ရှိသည်။

၃။ အဖြေမှန်ရွေးပါ။

- (က) ဘောဂဗေဒ၏ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက် ၃ မျိုးအနက် ပထမအဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်မှာ
  - (က) မိသားစုစီမံခန့်ခွဲခြင်း (ခ) ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများခွဲဝေအသုံးပြုခြင်း
  - (ဂ) ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များကို စီမံခန့်ခွဲအသုံးပြုခြင်း ဖြစ်သည်။
- (ခ) ဘောဂဗေဒဆိုသည်မှာ (က) ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှု (ခ) စီးပွားရေးအဆောက်အအုံ
  - (ဂ) ကုန်ထုတ်အင်အားစုများကို လေ့လာခြင်းနှင့် ချွေတာသုံးစွဲရေးတို့ကို လေ့လာခြင်းဖြစ်သည်။
- (ဂ) အခြေခံမကျသောလိုအပ်ချက်များတွင် (က) စားသောက်ဖွယ်ရာများ (ခ) အဝတ်အထည်များ
  - (ဂ) ပျော်ပွဲရွှင်ပွဲများ ပါဝင်ပါသည်။
- (ဃ) ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်သည် လူ့အဖွဲ့အစည်းနှင့်သက်ဆိုင်ပြီး သိပ္ပံနည်းကျစူးစမ်းလေ့လာမှု
  - များကို အသုံးပြုသဖြင့် (က) သိပ္ပံဘာသာရပ် (ခ) ဝိဇ္ဇာဘာသာရပ် (ဂ) လူမှုရေးသိပ္ပံဘာသာရပ်ခွဲ
  - တစ်ရပ်အနေဖြင့် သတ်မှတ်ထားသည်။

၄။ အောက်ပါမေးခွန်းများကိုဖြေပါ။

- (က) ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်ကို မည်ကဲ့သို့ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုနိုင်သနည်း။
- (ခ) လူသားတို့၏ အခြေခံလိုအပ်ချက်နှင့် အခြေခံမကျသောလိုအပ်ချက်များကို ကိုယ်ပိုင်ဥပမာများပေး၍ဖြေဆိုပါ။
- (ဂ) လူသားတို့သည် မိမိတို့ လိုအင်ဆန္ဒရှိသည့်အရာဟူသမျှကို ရရှိနိုင်မှုရှိ မရှိကို ကျိုးကြောင်းပြ၍ရှင်းပြပါ။

အခန်း(၂) ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ Goods and Services

နိဒါန်း

ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်ကို လေ့လာရာတွင် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို သိပ္ပံနည်းကျ ခွဲခြားဖော်ပြရန် လိုအပ်လှသည်။ ဤအခန်းတွင် ကုန်စည်၊ ဝန်ဆောင်မှုများနှင့် သက်ဆိုင်သော သဘောတရားများ၊ အဓိပ္ပာယ်သတ်မှတ်ချက်များ ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ၏ အရေးပါသောခွဲခြား သတ်မှတ်မှုများကိုပါ ရှင်းလင်းဖော်ပြသွားမည်။

ဤအခန်းနှင့်ပတ်သက်၍ သင်သိရှိပြီးသောအကြောင်းအရာ

(What you have already known to this chapter)

ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်သည် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို လူသားတို့က မည်သို့မည်ပုံ အသုံးပြုကြမည်ကို လေ့လာသောဘာသာရပ်ဖြစ်ကြောင်း သိရှိခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။

ဤအခန်းပြီးလျှင် ဆောင်ရွက်နိုင်မည့်အကြောင်းအရာ

(After studying this chapter, you will be able to do the followings:)

- နေ့စဉ်အသုံးပြုနေသော အရာဝတ္ထုများစွာကို ဘောဂဗေဒဝေါဟာရအရ ကုန်စည်ဟု ခေါ်ဆိုကြောင်း၊ ကုန်စည်အပြင် ဝန်ဆောင်မှုလည်းရှိကြောင်းကို ရှင်းပြတတ်လာမည်။
- ထုတ်လုပ်ခြင်းနှင့် အသုံးပြုခြင်းကိုလိုက်၍ ကုန်စည်များကို အမျိုးအစားခွဲခြားနိုင်လာမည်။
- ထို့ပြင်ကုန်စည်သိုလှောင်မှုပေါ်မူတည်၍ ကုန်လက်ကျန်နှင့် ကုန်စီးဆင်းမှုကိုလည်း ခွဲခြားလာနိုင်မည်။

၂.၁။ ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများ၏ အဓိပ္ပာယ် (Definition of Goods and Services)

ကုန်စည်များ(Goods)မှာ လူသားတို့အတွက်အသုံးဝင်ပြီး ထိတွေ့ကိုင်တွယ်နိုင်သည့် ခြပ်ရှိ အရာများ(Tangible Things)ဖြစ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် နေအိမ်အဆောက်အအုံ၊ ပရိဘောဂ၊ ဆန်၊ ဆီ၊ ဆား၊ အဝတ်အထည် စသည်တို့ဖြစ်သည်။ ဝန်ဆောင်မှုများ(Services)မှာ လူသားတို့အတွက် အသုံးဝင်သော်လည်း ထိတွေ့ကိုင်တွယ်မရသောခြပ်မဲ့အရာများ(Intangible Things)ဖြစ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် သယ်ယူပို့ဆောင်ခြင်း၊ ဆက်သွယ်ပေးခြင်း၊ ကုန်သွယ်မှုပြုလုပ်ပေးခြင်း၊ ဘဏ်လုပ်ငန်း

ဆောင်ရွက်ပေးခြင်း၊ ပညာသင်ကြားပေးခြင်း၊ ဖျော်ဖြေမှုပေးခြင်း၊ ဆေးကုသပေးခြင်း စသည်တို့ ဖြစ်သည်။

ဤအခန်းတွင် တိုတိုနှင့်လိုရင်းသိရှိစေရန် ကုန်စည်ဟုသုံးထားသော်လည်း ထိုကုန်စည်ဟူသည့်ဝေါဟာရတွင် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုနှစ်မျိုးစလုံး အကျုံးဝင်ကြောင်း သိရှိထားရန်လိုအပ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ ကုန်စည်များသည် ထိတွေ့ကိုင်တွယ်၍ ရသောအရာများဖြစ်သည်။
- ▶ ဝန်ဆောင်မှုများသည် ထိတွေ့ကိုင်တွယ်၍ မရသောအရာများဖြစ်သည်။

၂.၂။ အခမဲ့ကုန်စည်နှင့် ရှားပါးကုန်စည်များ

(Free Goods and Scarce Goods)

ကုန်စည်များကို အခမဲ့ကုန်စည်များ(Free Goods) နှင့် ရှားပါးကုန်စည်များ(Scarce Goods) ဟူ၍ အဓိကအားဖြင့်နှစ်မျိုး ခွဲခြားနိုင်သည်။ **လူသားတို့၏ လုပ်အားစိုက်ထုတ် ပြုလုပ်မှုမပါဘဲ ရရှိသောအရာများသည် အခမဲ့ကုန်စည်များဖြစ်သည်။** သို့သော် အရာဝတ္ထုတစ်ခုသည် နေရာတိုင်းနှင့် အချိန်တိုင်း၌ အခမဲ့ကုန်စည်ဖြစ်မနေပါ။ ဥပမာအားဖြင့် ရေသည်မိုးတွင်းကာလတွင် သဘာဝအတိုင်း ရရှိသောကြောင့် အခမဲ့ကုန်စည်ဖြစ်သော်လည်း နွေရာသီတွင်ရေရှိရန် လူတို့၏လုပ်အားဖြင့် စိုက်ထုတ်ရယူခြင်းကြောင့် အခမဲ့ကုန်စည်မဖြစ်နိုင်ပါ။

အရာရာတိုင်းသည်အခမဲ့ကုန်စည်များမဟုတ်ပေ။ ကျွန်ုပ်တို့သုံးစွဲသော အရာဝတ္ထုတိုင်းလိုလိုပင် လူတို့၏လုပ်အားဖြင့် စိုက်ထုတ်ပြုလုပ်ထားသောအရာဝတ္ထုများ ဖြစ်ကြသည်။ ကုန်စည်များ ထုတ်လုပ်ရန်အတွက် ရရှိနိုင်သောအချိန်ကာလသည် အကန့်အသတ်ဖြင့်ရှိသည်။ ထို့ပြင် ကုန်စည် ထုတ်လုပ်ရန် လိုအပ်သည့်ကုန်ထုတ်အင်အားစုများသည်လည်း အကန့်အသတ်ဖြင့်သာ တည်ရှိသောကြောင့် ၎င်းတို့ကို အသုံးပြု၍ထုတ်လုပ်ရသော ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ၏ ရရှိနိုင်မှုသည်လည်း အကန့်အသတ်ရှိသည်။ **အကန့်အသတ်ဖြင့်သာရရှိနိုင်သော အရာဝတ္ထုများကို ရှားပါးကုန်စည်များ (Scarce Goods) ဟုခေါ်သည်။** ရှားပါးကုန်စည်များကို တစ်နည်းအားဖြင့် **စီးပွားရေးကုန်စည်များ (Economic Goods) ဟုလည်းခေါ်သည်။**

ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်သည် ရှားပါးကုန်စည်ဟူသရွေ့နှင့် ပတ်သက်သော်လည်း ရှားပါးကုန်စည်ဟူသရွေ့သည် ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်နှင့်မပတ်သက်ပါ။ ဥပမာအားဖြင့် ခရမ်းရောင်ငှက်မွေးတောင်သည် ရှားပါးသောအရာဝတ္ထုတစ်ခု ဖြစ်သည်။ သို့သော် လူသားတို့က ထိုအရာဝတ္ထုကို အသုံးမဝင်သဖြင့် မလိုချင်ပါက ခရမ်းရောင်ငှက်မွေးတောင်သည် ရှားပါးကုန်စည် ဖြစ်သော်လည်း စီးပွားရေးကုန်စည်မဖြစ်နိုင်ပေ။ အိမ်တွင်အလှထားရန်အတွက် ထိုခရမ်းရောင်ငှက်မွေးတောင်ကို လိုချင်ပါက တန်ဖိုးမြင့်မားစွာပေး၍ ဝယ်ယူရမည်။ ထိုအခါ အဆိုပါခရမ်းရောင် ငှက်မွေးတောင်သည် စီးပွားရေးကုန်စည်ဖြစ်လာသည်။

ထို့ကြောင့် စီးပွားရေးကုန်စည်ဆိုသည်မှာ လူတို့၏ လုပ်အားစိုက်ထုတ်ပြုလုပ်မှုမှရရှိသည့် အသုံးဝင်တန်ဖိုးနှင့် ဖလှယ်မှုတန်ဖိုးရှိသောအရာများဖြစ်သည်။ ဥပမာ-နေရောင်ခြည်နှင့် လေတို့သည် အသုံးဝင်တန်ဖိုးရှိသော်လည်း လူ့လုပ်အားစိုက်ထုတ်မှု မပါသဖြင့်စီးပွားရေးကုန်စည်ဟု မဆိုနိုင်ပါ။ **အခမဲ့ကုန်စည် ဆိုသည်မှာ အသုံးဝင်တန်ဖိုးရှိသော်လည်း လူတို့၏ လုပ်အားစိုက်ထုတ်ပြုလုပ်မှုနှင့် ဖလှယ်မှုတန်ဖိုးမပါရှိသည့် အရာများဖြစ်သည်။**

အဓိကအချက်များ

- ▶ လူသားတို့၏လုပ်အားစိုက်ထုတ်ပြုလုပ်မှုမပါဘဲ ရရှိသောအရာများသည် အခမဲ့ကုန်စည်များ ဖြစ်သည်။
- ▶ အရာဝတ္ထုတစ်ခုသည် နေရာတိုင်းနှင့်အချိန်တိုင်း၌ အခမဲ့ကုန်စည်ဖြစ်မနေပါ။ လူတို့ သုံးစွဲသော အရာဝတ္ထုတိုင်းလိုလိုပင် လုပ်အားစိုက်ထုတ်ပြုလုပ်ရသော အရာဝတ္ထုများ ဖြစ်သည်။
- ▶ ကုန်စည်များထုတ်လုပ်ရန်အချိန်ကာလ၊ လိုအပ်သည့်ကုန်ထုတ်အင်အားစု(အရင်းအမြစ်) များသည် အကန့်အသတ်ဖြင့်သာရရှိသည်။
- ▶ အကန့်အသတ်ဖြင့်သာရရှိသော အရာဝတ္ထုများကို ရှားပါးကုန်စည်များဟုခေါ်သည်။
- ▶ စီးပွားရေးကုန်စည်ဆိုသည်မှာ လူတို့၏ လုပ်အားစိုက်ထုတ်ပြုလုပ်မှုမှရရှိသည့် အသုံးဝင် တန်ဖိုးနှင့် ဖလှယ်မှုတန်ဖိုးရှိသောအရာများဖြစ်သည်။
- ▶ အခမဲ့ကုန်စည်ဆိုသည်မှာ အသုံးဝင်တန်ဖိုးရှိသော်လည်း လူတို့၏လုပ်အားစိုက်ထုတ် ပြုလုပ်မှုနှင့် ဖလှယ်မှုတန်ဖိုးမပါသောအရာများ ဖြစ်သည်။

**၂.၃။ သွင်းအားစုများနှင့် ကုန်ထွက်များ
(Inputs and Outputs)**

ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ ထုတ်လုပ်ရန်အတွက် ကုန်ထုတ်အင်အားစုများကို အတူတကွ အချိုးကျ ပေါင်းစပ်အသုံးပြုရသည်။ ခေတ်သစ်စီးပွားရေးအဆောက်အအုံတွင် ထုတ်လုပ်မှုကို ဖြစ်စဉ် (process) တစ်ခုအဖြစ် အဆင့်များခွဲပြီးလေ့လာသည်။ မြေယာ၊ လုပ်အား၊ အရင်းအနှီးတို့ဖြင့် စတင်၍ ကုန်ချောများဖြင့် အဆုံးသတ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် ပရိဘောဂများရောင်းချခြင်းလုပ်ငန်းတွင် သစ်ပင်စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်ခြင်း၊ သစ်ခွဲခြင်း၊ ပရိဘောဂများရောင်းချခြင်းစသည့်အဆင့်များပါဝင်သည်။ သစ်ပင်စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်ခြင်းဖြစ်စဉ်၏ နောက်ဆုံးရလဒ်မှာ သစ်လုံးများဖြစ်သည်။ သစ်လုံးများသည် သစ်ထုတ်လုပ်ငန်း၏ ကုန်ချောဖြစ်သည်။ ထို့နောက်ဆုံးရလဒ် ကုန်ချောသစ်လုံးသည် သစ်ထုတ်လုပ်ငန်း၏ ကုန်ထွက်ဖြစ်သည်။ ထို့နည်းတူ သစ်ခွဲခြင်းလုပ်ငန်း၏ကုန်ထွက်သည် သစ်ခွဲသားများ ဖြစ်သည်။ ပရိဘောဂလုပ်ငန်း၏ ကုန်ထွက်သည် ပရိဘောဂများဖြစ်သည်။

သစ်လုံးများသည်သစ်ထုတ်လုပ်ခြင်း၏ ကုန်ချောများဖြစ်သော်လည်း သစ်ခွဲခြင်းလုပ်ငန်း၏ ကုန်ကြမ်းဖြစ်သည်။ ထို့နည်းတူသစ်ခွဲသားများသည် သစ်ခွဲခြင်းလုပ်ငန်း၏ ကုန်ချောဖြစ်သော်လည်း ပရိဘောဂလုပ်ငန်း၏ကုန်ကြမ်းဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့်ထုတ်လုပ်မှုအဆင့်တစ်ဆင့်၏ ကုန်ချောသည် အခြားအဆင့်၏ ကုန်ကြမ်းဖြစ်ကြောင်းတွေ့ရသည်။

သွင်းအားစုများ(Inputs)မှာ ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်တွင် ထည့်သွင်းအသုံးပြုလိုက်သော အရာများဖြစ်သည်။ ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်၏ နောက်ဆုံးရလဒ်အဖြစ် ပေါ်ထွက်ရရှိလာသော အရာများသည် ကုန်ထွက်များ(Outputs)ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ယေဘုယျအားဖြင့် သွင်းအားစုများတွင် ကုန်ထုတ်အင်အားစုများနှင့် ကုန်ကြမ်းများပါဝင်ကြောင်းတွေ့ရသည်။ **ကုန်ထုတ်အင်အားစုများကို မူလ သွင်းအားစုများ(Primary Inputs)ဟုခေါ်ပြီး ကုန်ကြမ်းများကို ကြားသုံးသွင်းအားစုများ(Intermediate Inputs)ဟုခေါ်သည်။**

အဓိကအချက်များ

- ▶ သွင်းအားစုများသည် ကုန်စည်ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်တွင် ထည့်သွင်းအသုံးပြုလိုက်သည့် အရာများ ဖြစ်သည်။
- ▶ ကုန်ထွက်များသည်ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်မှပေါ်ထွက်ရရှိလာသောအရာများဖြစ်သည်။

၂.၄။ ကုန်ချောများနှင့် ကုန်ကြမ်းများ
(Finished Goods and Raw Materials)

ကုန်ချောများ(Finished Goods)ဆိုသည်မှာ ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်၏ နောက်ဆုံးရလဒ်အဖြစ် ရရှိလာသည့် ကုန်ထွက်များဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့သည် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုပြုရန်နှင့် စားသုံးရန်အသင့်ဖြစ်နေသော ကုန်စည်များဖြစ်သည်။ ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်အတွင်း ထပ်ဆင့်ပြုပြင်ရန် မလိုအပ်တော့သည့် ကုန်စည် များဖြစ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် ပရိဘောဂ၊ အဝတ်အထည်၊ ဆန် စသည်တို့ဖြစ်သည်။

ကုန်ကြမ်းများ(Raw Materials) မှာ ကုန်ချောအဆင့်သို့မရောက်မချင်း ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ် တွင် အဆင့်ဆင့်ပြုပြင်နေရသော ကုန်စည်များဖြစ်သည်။ ကုန်ကြမ်းများ၏ ဥပမာအချို့မှာ စပါး၊ ဝါဂွမ်း၊ ချည်ခင်စသည်တို့ဖြစ်သည်။ စပါးစိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်သည့်လုပ်ငန်းတွင် စပါးမှာကုန်ချောဖြစ် သော်လည်း ဆန်စက်လုပ်ငန်းတွင် စပါးသည်ကုန်ကြမ်းဖြစ်သည်။ ထို့နည်းတူ ဝါဂွမ်းနှင့် ချည်ခင် တို့သည် သက်ဆိုင်ရာထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်၏ ကုန်ချောဖြစ်သော်လည်း အထည်ရက်လုပ်ရာတွင် ကုန်ကြမ်းအဖြစ်ပါဝင်ပြီး ထပ်ဆင့်ပြုပြင်ခြင်းကိုခံရသည်။ အထည်ဖြစ်လာမှသာ ကုန်ချောဘဝသို့ ရောက်ရှိသည်။ ကုန်စည်များကို အသုံးပြုမှုအပေါ်မူတည်၍ ကုန်ချော သို့မဟုတ် ကုန်ကြမ်းအဖြစ် ခွဲခြားသတ်မှတ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် မုန့်သည်တစ်ဦးသည် မုန့်လုပ်ရန် ဆန်ကိုအသုံးပြုပါက ဆန်သည် ကုန်ကြမ်းဖြစ်သည်။

ကုန်ချောအဆင့်သို့ရောက်ရှိရေးအတွက် အနည်းငယ်သာအချောကိုင်ရန်လိုသော ကုန်စည်များ ကို တစ်ဝက်တစ်ပျက်ပြီး ကုန်ချောများ(Semi-finished Goods)ဟုခေါ်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် စုပေါင်းတပ်ဆင်ခြင်းမပြုရသေးသည့် စက်ကိရိယာအပိုင်းအစများ၊ အရောင်မတင်ရသေးသော ပရိဘောဂများ၊ ကော်ဇောအောက်ခံများ စသည်တို့ဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ ကုန်ကြမ်းများမှာ ကုန်ချောအဖြစ်သို့မရောက်မချင်း ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်တွင် အဆင့်ဆင့် ပြုပြင်နေရသော ကုန်စည်များဖြစ်သည်။
- ▶ ကုန်ချောအဆင့်ရောက်ရှိရေးအတွက် အနည်းငယ်မျှသာ အချောကိုင်ရန်လိုသော ကုန်စည် များကို တစ်ဝက်တစ်ပျက်ပြီးကုန်ချောဟုခေါ်သည်။
- ▶ ကုန်ချောဆိုသည်မှာ ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်၏ နောက်ဆုံးရလဒ်အဖြစ် ရရှိလာသည့်ကုန်ထွက်များ ဖြစ်သည်။

၂.၅။ နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည်နှင့် ကြားသုံးကုန်စည်များ

(Final Use Goods and Intermediate Use Goods)

နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည်များမှာ သုံးစွဲမှုပြုလိုက်ပြီးနောက် ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်တွင်ပြန်လည် ပါဝင်နိုင်ခြင်းမရှိသည့်ကုန်စည်များဖြစ်သည်။ နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည်များ(Final Use Goods) သည် စားသုံးမှုအတွက်သော်လည်းကောင်း၊ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုအတွက်သော်လည်းကောင်း၊ ပို့ကုန်တင်ပို့မှု အတွက်သော်လည်းကောင်း အသုံးပြုသည့်ကုန်စည်များဖြစ်သည်။ နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည်ဟု ဆိုခြင်းမှာ အဆိုပါကုန်စည်သည် လတ်တလောကာလအတွင်း ပြည်တွင်း၌အခြားကုန်စည်တစ်ခု၏ အစိတ်အပိုင်းအဖြစ် ရောက်ရှိမလာနိုင်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။

စားသုံးမှုအတွက် အသုံးပြုသောကုန်စည်သည် အခြားကုန်စည်တစ်ခု ဖြစ်မလာနိုင်ပါ။ ထို့အတူ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုအတွက် အသုံးပြုလိုက်သောကုန်စည်သည် အခြားကုန်စည်ထုတ်လုပ်ရာတွင် အသုံးပြုသော်လည်း ယင်းကုန်စည်၏ အစိတ်အပိုင်းဖြစ်မလာနိုင်ပါ။ နိုင်ငံခြားသို့ တင်ပို့လိုက်သော ကုန်စည်တစ်ခုသည်လည်း ပြည်တွင်းထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်တွင် ပြန်လည်မပါဝင်လာနိုင်တော့ပေ။

ကုန်ထွက်များသည် ကုန်ချောများဖြစ်သော်လည်း ကုန်ချောတိုင်းသည် နောက်ဆုံးသုံး ကုန်စည်များ မဟုတ်ပေ။ ဥပမာ- ပို့ကုန်များတွင် ကုန်ချောများသာမက ကုန်ကြမ်းများလည်းပါဝင် နိုင်သည်။ ထို့ကြောင့်ကုန်ချောများနှင့် နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည်များကို ထပ်တူထပ်မျှထား၍ မစဉ်းစား မိရန် အရေးကြီးသည်။

ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်တွင် အဆင့်ဆင့်ပြုပြင်နေရသော ကုန်စည်များသည် ကုန်ကြမ်းများဖြစ်သည်။ ကုန်ကြမ်းများသည် ကြားသုံးသွင်းအားစုများဖြစ်ပြီး ယင်းတို့ကို ကြားသုံးကုန်စည်များ(Intermediate Use Goods)ဟုခေါ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည်ဆိုသည်မှာ ကုန်စည်တစ်ခုခုကို စားသုံးမှုအတွက်သော်လည်းကောင်း၊ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုအတွက်သော်လည်းကောင်း၊ ပို့ကုန်တင်ပို့မှုအတွက်သော်လည်းကောင်း အသုံးပြုခြင်းဖြစ်သည်။
- ▶ ကြားသုံးသွင်းအားစုများကို ကြားသုံးကုန်စည်ဟုခေါ်သည်။

၂.၆။ စားသုံးကုန်စည်များနှင့် ထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်များ
(Consumer Goods and Producer Goods)

စားသုံးကုန်စည်(Consumer Goods)ဆိုသည်မှာ အိမ်ထောင်စုများမှ စားသုံးရန်အတွက် အသုံးပြုသည့်ကုန်စည်များဖြစ်သည်။ အစားအစာများ၊ အိမ်သုံးပစ္စည်းများ၊ ရေခဲသေတ္တာ၊ ရုပ်မြင်သံကြားစက် စသည့်ကုန်စည်များဖြစ်သည်။ ထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်များ(Producer Goods) ဆိုသည်မှာ ကုန်ထုတ်လုပ်ငန်းများတွင် အသုံးပြုသည့်ကုန်စည်များဖြစ်သည်။ ထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်များတွင် ရင်းနှီးကုန်စည်များနှင့် ကုန်ကြမ်းများပါဝင်သည်။ အသုံးပြုမှုအပေါ်မူတည်၍ စားသုံးကုန်စည်၊ ထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်ဟူ၍ ခွဲခြားသည်။ ဥပမာ-မော်တော်ယာဉ်များကို အိမ်သုံးအဖြစ်အသုံးပြုပါက စားသုံးကုန်စည်ဖြစ်သည်။ ကုန်ထုတ်လုပ်ငန်းများမှ အသုံးပြုရန်ဝယ်ယူထားသော မော်တော်ယာဉ်များသည် ထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်များဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ စားသုံးကုန်စည်ဆိုသည်မှာ စားသုံးခြင်းအတွက် ရည်ရွယ်သော ကုန်စည်များဖြစ်သည်။
- ▶ ထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်မှာ ကုန်ထုတ်လုပ်မှုတွင် အသုံးပြုသော ကုန်စည်များဖြစ်သည်။ ထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်များတွင် ရင်းနှီးကုန်စည်များနှင့် ကုန်ကြမ်းများ ပါဝင်သည်။

၂.၇။ ကြာရှည်သုံးကုန်စည်နှင့် တစ်ခါသုံးကုန်စည်များ
(Durable Use Goods and Single Use Goods)

ကြာရှည်သုံးကုန်စည်(Durable Use Goods)ဆိုသည်မှာ တာရှည်ခံပြီး ထပ်ကာထပ်ကာ အကြိမ်ကြိမ်အသုံးပြုနိုင်သော ကုန်စည်ဖြစ်သည်။ ထိုကုန်စည်များသည် စားသုံးကုန်စည်နှင့် ထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်နှစ်မျိုးစလုံး ဖြစ်နိုင်သည်။ ကြာရှည်သုံး ထုတ်လုပ်သူသုံး ကုန်စည်သည် ရင်းနှီးကုန်စည်များဖြစ်သည်။ ကြာရှည်သုံးစားသုံးကုန်စည်မှာ အဝတ်အထည်များ၊ ပရိဘောဂများ၊ မိသားစုသုံးမော်တော်ကားများ စသည်တို့ဖြစ်သည်။

တစ်ခါသုံးကုန်စည်များ(Single Use Goods)မှာ တစ်ကြိမ်တစ်ခါသာ အသုံးပြုနိုင်သော ကုန်စည်များဖြစ်သည်။ တစ်ခါသုံးစားသုံးကုန်စည်တို့မှာ အစားအစာများ၊ ထင်း၊ မီးသွေး၊ လောင်စာဆီ စသည်တို့ ဖြစ်သည်။ ထိုကုန်စည်များကို ကုန်ထုတ်လုပ်ရာတွင် အသုံးပြုပါက တစ်ခါသုံး ထုတ်လုပ်သူသုံး ကုန်စည်ဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ ကြာရှည်သုံးကုန်စည်များဆိုသည်မှာ တာရှည်ခံလေ့ရှိပြီး ထပ်ကာထပ်ကာ အကြိမ်ကြိမ်အသုံးပြုနိုင်သော ကုန်စည်ဖြစ်သည်။
- ▶ တစ်ခါသုံးကုန်စည်များမှာ တစ်ကြိမ်တစ်ခါသာ အသုံးပြုနိုင်သော ကုန်စည်များဖြစ်သည်။

၂.၈။ ပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည်နှင့် မပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည်များ (Perishable Goods and Non-perishable Goods)

ပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည် (Perishable Goods)ဆိုသည်မှာ ကြာရှည်မခံဘဲ တိုတောင်းသောအချိန်အတွင်း ပျက်စီးသွားနိုင်သောကုန်စည်များဖြစ်သည်။ ဥပမာ-ငါး၊ နို့စိမ်း၊ ခူးယူထားသောပန်းများ စသည်တို့ဖြစ်သည်။ မပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည် (Non-perishable Goods) ဆိုသည်မှာ တိုတောင်းသောအချိန်အတွင်း ပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည်နှင့်စာလျှင် အထိုက်အလျောက် ကြာရှည်သိမ်းဆည်းထား၍ ရသောကုန်စည်များဟု ဆိုရပေမည်။ ဥပမာ- ပုစွန်ခြောက်၊ စည်သွတ်အစားအစာများ၊ အဝတ်အထည်များ၊ သစ်များ၊ စက်ဆီစသည်တို့ဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ ပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည်ဆိုသည်မှာ ကြာရှည်မခံဘဲ တိုတောင်းသောအချိန်အတွင်း ပျက်စီးသွားနိုင်သော ကုန်စည်များဖြစ်သည်။
- ▶ မပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည်ဆိုသည်မှာ တိုတောင်းသောအချိန်အတွင်း ပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည်နှင့်စာလျှင် အထိုက်အလျောက် ကြာရှည်သိမ်းဆည်းထား၍ရသော ကုန်စည်များဖြစ်သည်။

၂.၉။ ကုန်လက်ကျန်နှင့် ကုန်စီးဆင်းမှု (Stocks and Flows)

ကုန်စည်ပမာဏကို ပုံသေသဘောအရသော်လည်းကောင်း၊ စီးဆင်းမှုသဘောအရသော်လည်းကောင်း လေ့လာနိုင်သည်။ ပုံသေသဘောအရလေ့လာလျှင် သတ်မှတ်ထားသည့် ကာလတစ်ခု

တွင် ပုံသေဖြစ်နေသည့် အစုအပုံပမာဏကို လေ့လာရသည်။ စီးဆင်းမှုသဘောအရ လေ့လာလျှင် ကုန်စည်ပမာဏသည် ပုံသေဖြစ်မနေဘဲမည်မျှ တိုးပွားလာသည်၊ မည်မျှလျော့သွားသည်ကို လေ့လာရသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ဘဏ္ဍာရေးနှစ် ကုန်ဆုံးသည့်စက်တင်ဘာလ ၃၀ ရက်နေ့တွင်ရှိသည့် မြေဧကများ၊ လုပ်သားအရေအတွက်၊ စက်ကိရိယာအရေအတွက်၊ ကုန်လှောင်ရုံတွင် သိုလှောင်ထားသော စပါးပမာဏတို့မှာ ကုန်လက်ကျန်များဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် **ကုန်လက်ကျန်(Stocks)ဆိုသည်မှာ သတ်မှတ်ထားသည့် အချိန်ကာလတွင်ရှိနေသောကုန်စည်များ သို့မဟုတ် ကုန်ထုတ်အင်အားစုများ၏ အစုအပုံပမာဏ ဖြစ်သည်။**

ကုန်စီးဆင်းမှု (Flows) ဆိုသည်မှာ အချိန်ကာလ တစ်ခုအတွင်း ကုန်လက်ကျန်တွင် ထပ်ပေါင်းထည့်လိုက်သောပမာဏ သို့မဟုတ် ထုတ်နုတ်လိုက်သောပမာဏဖြစ်သည်။ များသောအားဖြင့် နှစ်တစ်နှစ်အတွင်း ကုန်စည်အရေအတွက် မည်မျှပြောင်းလဲသည်ကို ဖော်ပြသည်။ ဥပမာ-နှစ်အစ၌ ကုန်သိုလှောင်ရုံတွင် စပါးတင်း ၂ သန်းရှိသည် ဆိုပါစို့။ ယင်းသည် ကုန်လက်ကျန်ဖြစ်သည်။ အကယ်၍ ထိုနှစ်အတွင်း စပါးတင်း ၁ သန်းကို ထုတ်လုပ်ပါက ယင်းသည် ကုန်စီးဆင်းမှုဖြစ်ပြီး မူလကုန်လက်ကျန်တွင် ယင်းစပါး ၁ သန်းကို ပေါင်းရပါမည်။ အကယ်၍ ထိုနှစ်တွင်ပင် သုံးစွဲမှုမှာ တင်း ၁.၅ သန်းဖြစ်ပါက ယင်းသည်လည်း ကုန်စီးဆင်းမှုဖြစ်ပြီး မူလကုန်လက်ကျန်မှနှုတ်ရပါမည်။ ထို့ကြောင့်

$$\begin{aligned} & \text{နှစ်စရှိကုန်လက်ကျန်} + \text{ထုတ်လုပ်မှု} - \text{သုံးစွဲမှု} = \text{နှစ်ဆုံးကုန်လက်ကျန်} \\ & ၂ \text{ သန်း} + ၁ \text{ သန်း} - ၁.၅ \text{ သန်း} = ၁.၅ \text{ သန်း} \text{ ဖြစ်သည်။} \end{aligned}$$

ဤတွင် ကုန်သိုလှောင်ရုံတွင်ရှိသော ကုန်စည်သည် ကုန်လက်ကျန်ဖြစ်ပြီး ထုတ်လုပ်မှုသည် ကုန်သိုလှောင်ရုံသို့ စီးဝင်သဖြင့် ကုန်စီးဆင်းမှုဖြစ်သည်။ သုံးစွဲမှုသည် ကုန်သိုလှောင်ရုံမှ စီးထွက်သဖြင့် ကုန်စီးဆင်းမှုဖြစ်သည်။ နှစ်ဆုံးရှိ ကုန်လက်ကျန်သည် နောက်နှစ်အတွင်း ကုန်ထုတ်လုပ်မှုတွင် အသုံးပြုပါက အရင်းအနှီးတွင်ထပ်ပေါင်းခြင်းဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ ကုန်လက်ကျန်များဆိုသည်မှာ အချိန်ကာလတစ်ခုတွင်ရှိနေသော ကုန်စည်များ သို့မဟုတ် ကုန်ထုတ်အင်အားစုများ၏ အစုအပုံပမာဏဖြစ်သည်။
- ▶ ကုန်စီးဆင်းမှုဆိုသည်မှာ အချိန်ကာလတစ်ခုအတွင်း ကုန်လက်ကျန်တွင် ထပ်ပေါင်းထည့်လိုက်သောပမာဏ သို့မဟုတ် ကုန်လက်ကျန်မှ ထုတ်နုတ်ယူလိုက်သော ပမာဏဖြစ်သည်။

နိဂုံး

ကုန်စည်တစ်မျိုးတည်းကိုပင် အမျိုးအစားအမျိုးမျိုးခွဲခြားနိုင်သည်။ ထုတ်လုပ်ခြင်းနှင့် အသုံးပြုခြင်းကိုလိုက်၍ ကုန်စည်အမျိုးအစားများ ကွဲပြားခြားနားမှုရှိကြောင်း တွေ့ရှိရသည်။ ထို့ကြောင့် ဤအခန်းတွင် ကုန်စည်အမျိုးအစားခွဲခြားပုံကို တင်ပြဆွေးနွေးခြင်းဖြစ်သည်။

ထို့ကြောင့် ကျောင်းသားများသည် မိမိတို့ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို ခွဲခြားလာနိုင်သည့်အပြင် ထုတ်လုပ်မှု၊ အသုံးပြုမှုနှင့် သိုလှောင်မှုတို့ပေါ်မူတည်၍ ကုန်စည်အမျိုးအစားများကို ကွဲပြားစွာအကဲဖြတ် သုံးသပ်နိုင်လာမည်။

လေ့ကျင့်ခန်းများ

- ၁။ အောက်ပါမေးခွန်းများကို မှား မှန် ရွေးပါ။
- (က) နေအိမ်အဆောက်အဦ၊ ပရိဘောဂ၊ ဆန်၊ ဆီ၊ ဆား၊ အဝတ်အထည်တို့သည် ကုန်စည်များ ဖြစ်ကြသည်။
- (ခ) ကုန်ထွက်များသည် ကုန်ချောများဖြစ်ပြီး၊ ကုန်ချောတိုင်းသည်လည်း နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည်များ ဖြစ်သည်။
- (ဂ) ကုန်ထုတ်လုပ်ငန်းများမှ ဝယ်ယူထားသော မော်တော်ယာဉ်များသည် စားသုံးသူသုံးကုန်စည်များ ဖြစ်သည်။
- (ဃ) ကြာရှည်သုံးထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်သည် ရင်းနှီးကုန်စည်များဖြစ်သည်။
- (င) အရာဝတ္ထုတစ်ခုသည် နေရာတိုင်းနှင့် အချိန်တိုင်း၌ အခမဲ့ကုန်စည် ဖြစ်နေနိုင်ပါသည်။

- ၂။ အောက်ပါကွက်လပ်များကိုဖြည့်ပါ။
- (က) စုပေါင်းတပ်ဆင်ခြင်းမပြုရသေးသည့် စက်ကိရိယာအပိုင်းအစများ၊ အရောင်မတင်ရသေးသော ပရိဘောဂများ၊ ကော်ဇောအောက်ခံများ စသည်တို့ကို ----- ဟု ခေါ်သည်။
- (ခ) ----- ဆိုသည်မှာ သတ်မှတ်ထားသော အချိန်ကာလတွင် ရှိနေသော ကုန်စည်များ သို့မဟုတ် ကုန်ထုတ်အင်အားစုများ၏ အစုအပုံပမာဏပင်ဖြစ်သည်။
- (ဂ) ထုတ်လုပ်မှုအဆင့်တစ်ဆင့်၏ ကုန်ချောသည် အခြားထုတ်လုပ်မှု တစ်ခု၏ ----- ဖြစ်ကြောင်းတွေ့ရသည်။
- (ဃ) အကန့်အသတ်ဖြင့်သာရရှိနိုင်သော ရှားပါးသောကုန်စည်များကို ----- ဟုလည်း ခေါ်ဆိုနိုင်ပါသည်။

- (င) ဆန်သည် စားသုံးမှုပြုလိုက်သဖြင့် ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်တွင် ပြန်လည်ပါဝင်နိုင်ခြင်းမရှိသဖြင့် ၎င်းကို ----- ကုန်စည်ဟုခေါ်သည်။

- ၃။ အဖြေမှန်ရွေးပါ။
- (က) ကုန်ထုတ်အင်အားစုများကို (က) မူလသွင်းအားစုများ (ခ) ကြားသုံးသွင်းအားစုများ (ဂ) ကြားသုံးကုန်စည်များဟုခေါ်သည်။
- (ခ) ကြာရှည်သုံးစားသုံးကုန်စည်များမှာ (က) အဝတ်အထည်များ (ခ) မီးသွေး (ဂ) လောင်စာဆီတို့ ဖြစ်သည်။
- (ဂ) ကြားသုံးသွင်းအားစုများမှာ (က) လုပ်အား (ခ) အရင်းအနှီး (ဂ) ကုန်ကြမ်း တို့ဖြစ်သည်။
- (ဃ) ခရမ်းရောင်ငှက်မွေးတောင်သည် အသုံးဝင်တန်ဖိုးနှင့် ဖလှယ်မှုတန်ဖိုးမရှိပါက (က) အခမဲ့ကုန်စည် (ခ) စီးပွားရေးကုန်စည် (ဂ) ရှားပါးကုန်စည်သာဖြစ်ပါသည်။
- (င) ၂၀၁၇ ခုနှစ်တွင် လယ်သမားတစ်ဦး၏ စပါးကျီတွင် စပါးတင်း (၁၅၀)ရှိပြီး ထိုနှစ်တွင်ပင် တင်း (၅၀)ကို ရောင်းချလိုက်ပါက နှစ်ဆုံးတွင် ကုန်လက်ကျန်မှာ (က) ၁၅၀ တင်း (ခ) ၁၀၀ တင်း (ဂ) ၅၀ တင်း ဖြစ်သည်။

- ၄။ အောက်ပါမေးခွန်းများကိုဖြေပါ။
- (က) ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို မည်သို့ခွဲခြားနိုင်သနည်း။ သင့်ပတ်ဝန်းကျင်တွင် တည်ရှိနေသည်များကို ဥပမာပေး၍ဖြေဆိုပါ။
- (ခ) စီးပွားရေးကုန်စည်ဆိုသည်မှာအဘယ်နည်း။ ဥပမာပေး၍ဖြေဆိုပါ။
- (ဂ) နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည်တိုင်းသည် ကုန်ချောဖြစ်သော်လည်း ကုန်ချောတိုင်းသည် နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည် မဖြစ်ကြောင်းကို ပေါ်လွင်အောင်ရှင်းပြပါ။
- (ဃ) ကျောင်းသားတစ်ဦးအနေဖြင့် နေ့စဉ်အသုံးပြုနေသော ကုန်စည်များသည် တစ်ခါသုံးကုန်စည် သို့မဟုတ် ကြာရှည်သုံးကုန်စည်ဖြစ်နိုင်သည်ကို ဥပမာပေး၍ဖြေဆိုပါ။
- (င) အောက်ပါကုန်စည်များသည် မည်သည့်ကုန်စည်အမျိုးအစားဖြစ်သည်ကို အကြောင်းပြုဖြေဆိုပါ။ အချို့ကုန်စည်များသည် အမျိုးအစားတစ်မျိုးမကဖြစ်နိုင်ကြောင်းကိုလည်းရှင်းပြပါ။
  - (၁) ဂဏန်းပေါင်းစက် (၂) အဝတ်အစား (၃) မုန့်ဟင်းခါး (၄) လက်ကိုင်တယ်လီဖုန်း
  - (၅) ရုပ်မြင်သံကြားစက်

အခန်း(၃)

စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ၊ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်၊

စီးပွားရေးစနစ်နှင့် စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ

Economic Activities, Economic Structure, Economic System and Economic Organizations

နိဒါန်း

လူသားတို့၏လိုအင်ဆန္ဒများကို ဖြည့်ဆည်းရန်အတွက် ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများ ထုတ်လုပ်ခြင်းနှင့် အသုံးပြုခြင်းတွင် တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး ဆက်နွယ်မှုမရှိပါက လုပ်ဆောင်ချက်သည် ရိုးစင်းနေပေလိမ့်မည်။ သို့သော် ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးချင်းသည်ပင်လျှင် အချိန်နှင့်အင်အားစုများသည် အကန့်အသတ်ဖြင့်သာရှိနေသောကြောင့် စေ့စပ်မှုရှိစေရန် စီမံဆောင်ရွက်ရမည်ဖြစ်သည်။ ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများကို ထုတ်လုပ်ရာတွင်လည်းကောင်း၊ အသုံးပြုရာတွင်လည်းကောင်း တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး နီးကပ်စွာဆက်နွယ်လျက်ရှိပြီး အလုပ်ပြီးမြောက်စေရန် တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦးပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရသော အခြေအနေများစွာရှိသည်။ စီးပွားရေးကိစ္စရပ်များအတွက် လူသားတို့ပူးပေါင်းစီမံခန့်ခွဲလုပ်ကိုင်ခြင်းသည် စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များဖြစ်သည်။ စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များသည် စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်ကို ဖော်ပြပါသည်။ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်ကို လေ့လာခြင်းဖြင့် စီးပွားရေးစနစ်အကြောင်း သိရှိနိုင်သည်။ စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များကို စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများမှ ဆောင်ရွက်ကြကြောင်းကို ဤအခန်းတွင် ရှင်းလင်းတင်ပြသွားမည်။

ဤအခန်းနှင့်ပတ်သက်၍ သင်သိရှိပြီးသောအကြောင်းအရာ

(What you have already known to this chapter)

ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်သည် လူတို့၏လိုအင်ဆန္ဒများကိုဖြည့်ဆည်းရန်အတွက် အကန့်အသတ်ဖြင့်သာ ရရှိနိုင်သောထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များကို လူသားများအနေဖြင့် မည်သို့မည်ပုံ စီမံခန့်ခွဲအသုံးပြုသည်ကို လေ့လာသောဘာသာရပ်ဖြစ်သည်ကိုသိရှိခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။

ဤအခန်းပြီးလျှင် ဆောင်ရွက်နိုင်မည့်အကြောင်းအရာ

(After studying this chapter, you will be able to do the followings:)

- နေ့စဉ်နေထိုင်မှုဘဝသည် စီးပွားရေးနှင့်ဆက်စပ်လျက်ရှိကြောင်း ရှင်းပြတတ်လာမည်။
- စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များကို သိရှိနားလည်လာပြီး ယင်းတို့၏ဆက်စပ်မှုများကို နေ့စဉ်လူနေမှုဘဝတွင် အသုံးပြုတတ်လာမည်။

- စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်ကို သိရှိနားလည်လာပြီး ယင်းအပေါ်မူတည်၍ စီးပွားရေး လုပ်ဆောင်ချက်များကို အဆင့်ဆင့်ဖော်ထုတ်တတ်မည်။
- ကမ္ဘာပေါ်တွင် စီးပွားရေးစနစ် ၃ မျိုးရှိသည်ကို သိရှိပြီး နိုင်ငံများ၏စီးပွားရေး လုပ်ဆောင်ချက်များပေါ်အခြေခံ၍ မည်သည့်စီးပွားရေးစနစ်ကျင့်သုံးနေသည်ကို သုံးသပ်တတ်လာမည်။
- စီးပွားရေးစနစ်များပေါ်အခြေခံ၍ လက်ရှိမြန်မာနိုင်ငံတွင် လုပ်ဆောင်နေသော စီးပွားရေး လုပ်ဆောင်ချက်များကို ဆက်စပ်သုံးသပ်တတ်လာမည်။

၃.၁။ စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ

(Economic Activities)

စီးပွားရေးဆိုသည်မှာ စားဝတ်နေရေးဖြစ်သည်။ **စီးပွားရေးပြေလည်စေရန် ကြိုးပမ်းလုပ်ဆောင်ရသည့် လုပ်ဆောင်ချက်များသည် စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များဖြစ်သည်။ စီးပွားရေးကိစ္စရပ်များအတွက် လူသားတို့အချင်းချင်း ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခြင်းကို စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ(Economic Activities) ဟုခေါ်သည်။** ထိုလုပ်ဆောင်ချက်များကို အဓိကအားဖြင့် အောက်ပါအတိုင်း အမျိုးအစား ၅ ခုခွဲခြားဖော်ပြနိုင်သည်။

- (က) ထုတ်လုပ်ခြင်း (Production)
- (ခ) ဖြန့်ဖြူးခြင်း (Distribution)
- (ဂ) လဲလှယ်ခြင်း (Exchange)
- (ဃ) စားသုံးခြင်းနှင့် စုဆောင်းခြင်း (Consumption and Saving)
- (င) ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း (Investment) တို့ ဖြစ်သည်။

(က) ထုတ်လုပ်ခြင်း

ထုတ်လုပ်ခြင်းဆိုသည်မှာ **ကုန်စည်(Goods)နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများ(Services)ကို ပြုလုပ်ခြင်းပင် ဖြစ်သည်။** ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများကို ထုတ်လုပ်ရန်အတွက် ကုန်ထုတ်အင်အားစုများ (Productive Forces)ကို ပေါင်းစပ်အသုံးပြုရသည်။

ကုန်ထုတ်အင်အားစုများကို ယေဘုယျအားဖြင့် မြေယာ(Land)၊ လုပ်အား(Labour)နှင့် အရင်းအနှီး(Capital) ဟူ၍ ခွဲခြားဖော်ပြနိုင်သည်။ မြေယာတွင် မြေပေါ်မြေအောက် သဘာဝသယံဇာတပစ္စည်းများ အားလုံးပါဝင်သည်။ လုပ်အားတွင် လူတို့၏ ကာယလုပ်အားအပြင် ကျွမ်းကျင်မှုနှင့် အတတ်ပညာများလည်း ပါဝင်သည်။ အရင်းအနှီးတွင် အဆောက်အဦများ၊ စက်များ၊ ကိရိယာတန်ဆာပလာများ၊ ရုပ်ဝတ္ထုများစသည်တို့ ပါဝင်သည်။

ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများကို ထုတ်လုပ်ရန်အတွက် ကုန်ထုတ်အင်အားစုများကို သင့်လျော်သောနေရာ၊ သင့်လျော်သောအချိန်၌ သင့်လျော်သောပမာဏအတိုင်း စုစည်းအသုံးပြုရန် လိုအပ်သည်။ ဥပမာ-စပါးစိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်ရန်အတွက် လူ၏လုပ်အား၊ အရင်းအနှီးဖြစ်သော ထယ်များ၊ ကျွဲ၊ နွားတိရစ္ဆာန်များ၊ ထွန်စက်များစသည်တို့နှင့် မြေယာကို သင့်လျော်သောနေရာ၌ သင့်လျော်သောပမာဏအတိုင်း ပေါင်းစပ်အသုံးပြုရပေသည်။

ကုန်ထုတ်အင်အားစုများကို မြေယာ၊ လုပ်အား၊ အရင်းအနှီးဟူ၍ သုံးမျိုးခွဲခြားထားသော်လည်း လုပ်အားသည် အခြေခံအကျဆုံးသော အင်အားစုဖြစ်သည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် မြေယာနှင့် အရင်းအနှီးတို့သည် လူ၏လုပ်အားမပါလျှင် ကုန်ထုတ်လုပ်နိုင်စွမ်းမရှိသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

လူ့အဖွဲ့အစည်း ပိုမိုဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်လာသည်နှင့်အမျှ ထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်တွင် လုပ်အားကို အသုံးချခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ပေါ်ပေါက်လာသော အရေးပါသည့်သွင်ပြင်လက္ခဏာတစ်ရပ်မှာ အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်း(Division of Labour)ပင်ဖြစ်သည်။ **အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်းဆိုသည်မှာ လုပ်သားတစ်ဦးက လုပ်ငန်းအားလုံးကိုမလုပ်ကိုင်တော့ဘဲ လုပ်ငန်းတစ်ခုတည်း သို့မဟုတ် လုပ်ငန်းအနည်းငယ်ကိုသာ စူးစိုက်စောက်ချလုပ်ကိုင်ခြင်း(Specialization of Labour) ဖြစ်သည်။** အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်းကြောင့် လုပ်သားတစ်ဦးသည် အလိုရှိသမျှအရာအားလုံးကို ကိုယ်တိုင်ထုတ်လုပ်ရန် မလိုတော့ပေ။ အရာဝတ္ထုအနည်းငယ်အပေါ်တွင်သာ စူးစိုက်ထုတ်လုပ်ရန် လိုသည်။ ထို့ကြောင့် လုပ်သားအင်အား(labour force)တွင် အလုပ်အကိုင်အမျိုးအစားအလိုက် ခွဲခြားမှု ရှိလာသည်။ ဥပမာ-လက်သမား၊ ပန်းပဲဆရာ၊ ရက်ကန်းရက်သူ၊ လယ်သမား၊ ဆရာဝန်၊ ဆရာ စသည်ဖြင့် အလုပ်အကိုင်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်မှု ဖြစ်ပေါ်လာသည်။ လက်သမားသည် ပရိဘောဂများထုတ်လုပ်ရာတွင် စူးစိုက်လုပ်ကိုင်သကဲ့သို့ လယ်သမားသည်လည်း လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်းတွင်သာ စူးစိုက်လုပ်ကိုင်ပေသည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များဆိုသည်မှာစီးပွားရေးကိစ္စရပ်များအတွက် လူသားတို့ အချင်းချင်း ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခြင်းကို ဆိုလိုသည်။
- ▶ ထုတ်လုပ်ခြင်းဆိုသည်မှာ ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများ ပြုလုပ်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။
- ▶ ကုန်ထုတ်အင်အားစုများကို ယေဘုယျအားဖြင့် မြေယာ၊ လုပ်အားနှင့် အရင်းအနှီးဟူ၍ ခွဲခြားဖော်ပြနိုင်သည်။
- ▶ မြေယာတွင် မြေပေါ်မြေအောက် သဘာဝသယံဇာတများ အားလုံးပါဝင်သည်။

- ▶ လုပ်အားတွင် လူတို့၏ကာယလုပ်အားအပြင် ကျွမ်းကျင်မှုနှင့် အတတ်ပညာများလည်း ပါဝင်သည်။
- ▶ အရင်းအနှီးတွင် အဆောက်အဦများ၊ စက်များ၊ ကိရိယာတန်ဆာပလာများ၊ ရုပ်ဝတ္ထုများ စသည်တို့ ပါဝင်သည်။
- ▶ အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်းဆိုသည်မှာ လုပ်သားတစ်ဦးကလုပ်ငန်းအားလုံးကို မလုပ်ကိုင် တော့ဘဲ လုပ်ငန်းတစ်မျိုးတည်း သို့မဟုတ် လုပ်ငန်းအနည်းငယ်ကိုသာ စူးစိုက်ဖောက်ချ လုပ်ကိုင်ခြင်း ဖြစ်သည်။

မိမိအစွမ်းဆောင်နိုင်ဆုံးအရာများကို ဖောက်ချထုတ်လုပ်ခြင်းဖြင့် အလုပ်သမားတစ်ဦးသည် မိမိလိုအပ်မှုထက် အပိုအလှံများရရှိလာနိုင်သည်။ ထိုအခါ မိမိလိုအပ်သော အခြားအရာဝတ္ထုများကို ထိုအပိုအလှံဖြင့် လဲလှယ်နိုင်သည်။ အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်း၏ အဓိကအကျိုးကျေးဇူးမှာ စုစုပေါင်း ထုတ်လုပ်မှုပမာဏ မြင့်မားလာခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ထုတ်လုပ်မှုမြင့်မားလာခြင်းမှာ လုပ်သားများ အနေဖြင့် မိမိတို့ကျွမ်းကျင်သောလုပ်ငန်းတွင် သီးသန့်ဖောက်ချသုံး စက်ကိရိယာများကို အသုံးပြုနိုင်ခြင်း၊ ထုတ်လုပ်မှုနည်းပညာနှင့်ကျွမ်းကျင်မှုတိုးခြင်း စသည့်အကြောင်းရင်းများကြောင့် ဖြစ်သည်။ ယနေ့ကမ္ဘာပေါ်တွင် ထုတ်လုပ်မှုအဆင့်မြင့်မားလာခြင်းမှာ အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်း၏ရလဒ်ဖြစ်သည်။

မျက်မှောက်ခေတ်တွင် လူတို့သည်အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းလုပ်ငန်း(Occupation) အလိုက် ဖောက်ချလုပ်ကိုင်လာကြသည်။ ထို့ပြင် နိုင်ငံများအကြားတွင်လည်းကောင်း၊ ဒေသများအကြား တွင်လည်းကောင်း၊ လုပ်ငန်းစုများအကြားတွင်လည်းကောင်း၊ လုပ်ငန်းများအကြားတွင်လည်းကောင်း၊ အလုပ်အုပ်စုများအကြားတွင်လည်းကောင်း ဖောက်ချလုပ်ကိုင်လာကြသည်။ ဤသို့ ဖောက်ချ လုပ်ကိုင်ခြင်း၊ အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်းတို့ကြောင့် လဲလှယ်ခြင်း(Exchange)နှင့် ကုန်သွယ်ခြင်း (Trading)တို့သည် အလွန်အရေးပါလာပေသည်။

(ခ) ဖြန့်ဖြူးခြင်း

ဖြန့်ဖြူးခြင်းဆိုသည်မှာ ထုတ်လုပ်မှုတွင်ပါဝင်သူများအကြား ထုတ်လုပ်မှု၏ရလဒ်များကို ခွဲဝေဖြန့်ဖြူးခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ကုန်ထုတ်လုပ်မှုတွင် ကုန်ထုတ်စွမ်းအားစုများဖြစ်ကြသည့် မြေယာ၊ လုပ်အား၊ အရင်းအနှီးတို့၏ ပါဝင်မှုအချိုးအစားအတိုင်း ခွဲဝေဖြန့်ဖြူးသည်။ မြေယာပိုင်ဆိုင်သူများက ငှားရမ်းခ(Rent)၊ လုပ်သားများက လုပ်ခနှင့်လစာများ(Wage and Salary)၊ အရင်းအနှီး ပိုင်ဆိုင်သူ များက အတိုး(Interest)၊ အမြတ်(Profit)နှင့် အမြတ်ဝေစု(Dividend)များ အဖြစ် ခွဲဝေယူကြသည်။

ထို့ကြောင့်မြေယာ၊ လုပ်အား၊ အရင်းအနှီးတို့သည် ဝင်ငွေရရှိသည့် ဇာစ်မြစ်များဖြစ်ကြသည်။ ထိုကုန်ထုတ်အင်အားစု ဇာစ်မြစ်များမှရရှိသည့်ဝင်ငွေများကို အင်အားစုအခဝင်ငွေ (Factor Income)ဟု ခေါ်သည်။ **အင်အားစုအခဝင်ငွေဆိုသည်မှာ ကုန်ထုတ်အင်အားစုများဖြစ်သည့် မြေယာ၊ လုပ်အား၊ အရင်းအနှီးတို့အတွက် အခငွေအဖြစ်ရရှိသည့် ငှားရမ်းခ၊ လုပ်ခ၊ လစာ၊ အတိုး၊ အမြတ်၊ အမြတ်ဝေစုများဖြစ်ကြသည်။**

အလုပ်လုပ်ရာမှ ရရှိသောဝင်ငွေများသည် ပညာအရည်အချင်း၊ အတွေ့အကြုံ၊ ဗဟုသုတ၊ အလေ့အကျင့် စသည့်အချက်များတွင်မူတည်ပြီး ကွာခြားသည်။ ဥစ္စာဓနပိုင်ဆိုင်မှု ကွာခြား၍လည်း ဝင်ငွေခွဲဝေဖြန့်ဖြူးမှု ကွာခြားသည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ ဖြန့်ဖြူးခြင်းဆိုသည်မှာ ထုတ်လုပ်မှုတွင် ပါဝင်သူများအကြား ထုတ်လုပ်မှု၏ရလဒ်များကို ခွဲဝေဖြန့်ဖြူးခြင်းဖြစ်သည်။
- ▶ အင်အားစုအခဝင်ငွေဆိုသည်မှာ ကုန်ထုတ်အင်အားစုများဖြစ်သည့် မြေယာ၊ လုပ်အား၊ အရင်းအနှီးတို့အတွက် အခငွေအဖြစ်ရရှိသည့် ငှားရမ်းခ၊ လုပ်ခ၊ လစာ၊ အတိုး၊ အမြတ်၊ အမြတ်ဝေစုများဖြစ်သည်။

(ဂ) လဲလှယ်ခြင်း

လဲလှယ်ခြင်းဆိုသည်မှာ လုပ်သားတို့၏ ဇောက်ချလုပ်ကိုင်မှုကြောင့်ရရှိလာသော ကုန်စည်အပို အလှုံများကို မိမိတို့အလိုရှိရာအခြားကုန်စည်များဖြင့် ဖလှယ်ရယူခြင်းဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် လဲလှယ်ခြင်းသည်လည်း အလွန်အရေးပါသော စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်တစ်ခုဖြစ်သည်။ လဲလှယ်ခြင်းနှင့် ဇောက်ချလုပ်ကိုင်ခြင်းတို့သည် အပြန်အလှန်အကျိုးပြုနေကြသည်။ ဇောက်ချလုပ်ကိုင်ခြင်းကြောင့် လဲလှယ်မှုတိုးတက်လာပြီး လဲလှယ်မှုလွယ်ကူတိုးတက်လာခြင်းကြောင့် ပိုမိုဇောက်ချလုပ်ကိုင် နိုင်ပေသည်။ ဇောက်ချလုပ်ကိုင်ခြင်း၏ အကျိုးဆက်မှာ ထုတ်လုပ်မှုကို ပိုမိုမြင့်မားလာစေခြင်း ဖြစ်သည်။

ရှေးအခါက လူတို့သည် ကုန်စည်များကို တိုက်ရိုက်လဲလှယ်ခဲ့ကြသည်။ ဥပမာ- စပါးအပို အလှုံရှိသော လယ်သမားတစ်ဦးသည် မိမိလိုအပ်လျက်ရှိသော အဝတ်အထည်ကိုရရှိရန် ရက်ကန်းရက်သူနှင့် တိုက်ရိုက်ဆက်သွယ်၍ စပါးနှင့်အဝတ်အထည်ကို လဲလှယ်ပေးမည်။ ဤသို့ **ကုန်ပစ္စည်းချင်း လဲလှယ်ခြင်းကို တိုက်ရိုက်ဖလှယ်သည့်စနစ် (barter system)ဟုခေါ်သည်။** ဤသို့ တိုက်ရိုက်လဲလှယ်သောစနစ်သည် အလွန်ရိုးစင်းသော လဲလှယ်မှုပုံစံမျိုးဖြစ်သည်။ ဤစနစ်တွင် ပြဿနာများစွာ

ရှိပေသည်။ ဥပမာ- ကျွဲ နွား တိရစ္ဆာန်မွေးမြူသူတစ်ဦးသည် အလိုရှိသော ဆန်ကိုလဲလှယ်ရရှိရန် လိုက်လံရှာဖွေရာ ဆန်နှင့် ကျွဲ နွားကို လဲလှယ်လိုသောသူတစ်ဦးတစ်ယောက်ကိုမျှ မတွေ့ရပါက လဲလှယ်မှုဖြစ်မြောက်နိုင်မည်မဟုတ်ပေ။ ဆန်နှင့်ကျွဲနွားကို လဲလှယ်လိုသော လယ်သမားအား တွေ့ရှိ ပါကလည်း လယ်သမားသည် အနည်းငယ်မျှသာ ဆန်ပမာဏကို ပေးနိုင်မည်ဆိုလျှင် ကျွဲ နွားတို့ကို ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာ၍ လဲလှယ်ရန် မဖြစ်နိုင်ပေ။ ဤသို့သော အခက်အခဲများကြောင့် လူတို့သည် ငွေကြေး သို့မဟုတ် အသပြာ(Money)ကို အသုံးပြုလာကြသည်။ ထုတ်လုပ်သူများသည် မိမိတို့၏ထုတ်ကုန်များ ကို အသပြာဖြင့် ဦးစွာရောင်းချပြီး ရရှိသောအသပြာဖြင့် မိမိတို့အလိုရှိရာပစ္စည်းများကို ပြန်လည် ဝယ်ယူကြသည်။ အသပြာကိုအသုံးပြုခြင်းဖြင့် လဲလှယ်ခြင်းကို လွယ်ကူအဆင်ပြေစေသည်။ ထို့ကြောင့် ခေတ်သစ်စီးပွားရေးအဆောက်အအုံတွင် ငွေကြေးသည်အလွန်အရေးပါသော အခန်း ကဏ္ဍမှ ပါဝင်လျက်ရှိသည်။

လဲလှယ်ခြင်းဟူသော လုပ်ဆောင်ချက်သည် ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်တွင် အလွန်အရေးပါသော အခြင်းအရာ(Phenomena)နှစ်ရပ်ကို ဖြစ်ပေါ်စေသည်။ ၎င်းတို့မှာ ဈေးကွက်(Market)နှင့် ဈေးနှုန်း(Price)တို့ ဖြစ်သည်။

ရှေးအခါက လူတို့သည်မိမိတို့၏ထုတ်ကုန်များကို တိုက်ရိုက်လဲလှယ်ရန်အတွက် တစ်နေရာရာ တွင်တွေ့ဆုံကြသည်။ ထိုနေရာသည် ဈေးကွက်ဖြစ်လာသည်။ **ဈေးကွက်ဆိုသည်မှာ ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများ အရောင်းအဝယ်ပြုလုပ်သောနေရာဟု သတ်မှတ်နိုင်သည်။** မျက်မှောက်ခေတ်ကာလ တွင်လည်း ဈေးကွက်များ ဆက်လက်တည်ရှိလျက်ပင်ဖြစ်သည်။ သို့သော် လူတို့သည်မိမိတို့၏ ရောင်းကုန်များကို အသပြာဖြင့် ရောင်းဝယ်ဖောက်ကားမှုပြုလုပ်ကြခြင်း၊ လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေး တိုးတက်ကောင်းမွန်လာခြင်းတို့ကြောင့် ဈေးကွက်အနေဖြင့် တစ်နေရာတည်းတွင် အမြဲဆုံတွေ့ရန် မလိုတော့ပေ။ **ရောင်းချရန်ထုတ်လုပ်ထားသော ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို ရောင်းကုန်များ (Commodities)ဟုခေါ်သည်။**

ဈေးနှုန်းများသည် ကုန်စည်အချင်းချင်း လဲလှယ်သောနှုန်းထားများပင်ဖြစ်သည်။ ဈေးနှုန်းကို နှိုင်းယှဉ်ဈေးနှုန်းနှင့် ငွေကြေးဈေးနှုန်းဟူ၍ ၂ မျိုးခွဲခြားဖော်ပြနိုင်သည်။ အကယ်၍ မုန့်ဖုတ်သမား တစ်ယောက်သည် ပေါင်မုန့်ငါးလုံးနှင့် ငါးတစ်ပိဿာတို့ကို လဲလှယ်ပါက ငါးတစ်ပိဿာ၏ဈေးနှုန်း သည် ပေါင်မုန့်ငါးလုံးဟုပြောဆိုနိုင်ပြီး ပေါင်မုန့်တစ်လုံး၏ဈေးနှုန်းသည် ငါး ၂၀ ကျပ်သားဟု ပြော နိုင်သည်။ ထိုဈေးနှုန်းသည် နှိုင်းယှဉ်ဈေးနှုန်း(Relative Price)ဖြစ်သည်။

နှိုင်းယှဉ်ဈေးနှုန်းဆိုသည်မှာ ကုန်စည်တစ်မျိုး၏တန်ဖိုးကို အခြားကုန်စည်တစ်မျိုး၏ တန်ဖိုးနှင့် နှိုင်းယှဉ်ဖော်ပြခြင်းဖြစ်သည်။ ငွေကြေးဈေးနှုန်း(Money Price)သည် ယင်းကုန်စည်နှင့် ငွေကြေးတို့လဲလှယ်သောနှုန်းပင်ဖြစ်ပြီး အမည်ခံဈေးနှုန်း(Nominal Price)ဟုလည်းခေါ်သည်။

ငွေကြေးကို အသုံးပြုသောအခါ ဈေးနှုန်းများကို ပိုမိုလွယ်ကူစွာဖော်ပြနိုင်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် ပေါင်မုန့် တစ်လုံး(၁၀၀၀)ကျပ်၊ ငါးတစ်ပိဿာ(၅၀၀၀)ကျပ် စသည်ဖြင့် ဖြစ်သည်။

သယ်ယူပို့ဆောင်ရေး၊ လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေးနှင့် သိုလှောင်မှုလုပ်ငန်းများ ကောင်းမွန်ပါက အလွန်ဝေးကွာသောဒေသများအကြား ကုန်စည်လဲလှယ်မှုများကို ပြုလုပ်နိုင်ပေမည်။ ဥပမာ-ပဲခူးတိုင်း ဒေသကြီးမှဆန်ကို ကချင်ပြည်နယ်တွင်ရောင်းချနိုင်မည်ဖြစ်ပြီး ကချင်ပြည်နယ်မှသစ်သီးများကို ပဲခူးတိုင်းဒေသကြီးတွင် ရောင်းချနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ တိုင်းပြည်တစ်ပြည်နှင့်တစ်ပြည် ကုန်စည်များ လဲလှယ်ကြရာမှ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာကုန်သွယ်မှု ဖြစ်ပေါ်လာသည်။ ထို့ကြောင့် **အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ ကုန်သွယ်ရေးသည် နိုင်ငံအလိုက်ကုန်စည်များကို ဇောက်ချထုတ်လုပ်ခြင်းနှင့် အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်းမှ ပေါ်ပေါက်လာသော လဲလှယ်ခြင်းပုံစံတစ်မျိုးပင် ဖြစ်သည်။**

အဓိကအချက်များ

- ▶ လဲလှယ်ခြင်းဆိုသည်မှာ လုပ်သားတို့၏ စူးစိုက်ဖောက်ချလုပ်ကိုင်မှုကြောင့် ရရှိလာသော ကုန်စည်အပိုအလျှံများကို မိမိတို့အလိုရှိရာအခြားကုန်စည်များဖြင့် ဖလှယ်ရယူခြင်းဖြစ်သည်။
- ▶ လဲလှယ်ခြင်းဟူသောလုပ်ဆောင်ချက်သည် ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်တွင် အလွန်အရေးပါသည့် အခြင်းအရာနှစ်ရပ်ဖြစ်သော ဈေးကွက်နှင့် ဈေးနှုန်းကိုဖြစ်ပေါ်စေသည်။
- ▶ ရောင်းချရန်ရည်ရွယ်၍ ထုတ်လုပ်ထားသော ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို ရောင်းကုန်များ ဟုခေါ်သည်။
- ▶ နှိုင်းယှဉ်ဈေးနှုန်းဆိုသည်မှာ ကုန်စည်တစ်မျိုး၏တန်ဖိုးကို အခြားကုန်စည်တစ်မျိုး၏ တန်ဖိုးနှင့် နှိုင်းယှဉ်ဖော်ပြခြင်းဖြစ်သည်။
- ▶ ငွေကြေးဈေးနှုန်းသည် ကုန်စည်နှင့် ငွေကြေးတို့လဲလှယ်သောနှုန်းပင် ဖြစ်သည်။
- ▶ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာကုန်သွယ်ရေးသည် နိုင်ငံအလိုက်ကုန်စည်များကို စူးစိုက်ဖောက်ချ ထုတ်လုပ်ခြင်းမှ ပေါ်ပေါက်လာသော လဲလှယ်ခြင်းပုံစံတစ်မျိုးပင်ဖြစ်သည်။

(ဃ) စားသုံးခြင်းနှင့် စုဆောင်းခြင်း

စားသုံးခြင်းဆိုသည်မှာ လူပုဂ္ဂိုလ်အနေဖြင့်လည်းကောင်း၊ အိမ်ထောင်စုအနေဖြင့်လည်းကောင်း၊ အဖွဲ့အစည်းအနေဖြင့်လည်းကောင်း ထုတ်လုပ်မှုအတွက်မရည်ရွယ်ဘဲ လတ်တလောလိုအပ်ဆန္ဒများကိုဖြည့်ဆည်းရန် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို အသုံးပြုခြင်းဖြစ်သည်။ ကုန်စည်တစ်ခုကို စားသုံးလိုက်သောအခါ အခြားကုန်စည်တစ်ခုဖြစ်မလာတော့ပေ။ ဥပမာအားဖြင့် ဆန်ကို အိမ်ထောင်စုတစ်ခု၏ အစားအစာအဖြစ်အသုံးပြုလိုက်သောအခါ အဆိုပါစားသုံးလိုက်သောဆန်သည်

အခြားကုန်စည်တစ်ခုဖြစ်မလာတော့ပေ။ သို့ဖြစ်၍ ဆန်ကိုစားသုံးလိုက်သည်ဟု ဆိုရမည်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ဆန်ကိုစားသုံးခြင်းသည် နောက်ဆုံးအသုံးပြုခြင်းဖြစ်သဖြင့် နောက်ဆုံးသုံး၊ စားသုံးသူသုံး တစ်ခါသုံးကုန်စည်ဖြစ်သည်။ နောက်ဆုံးအသုံးပြုခြင်း (Final Use)တွင်စားသုံးခြင်း၊ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း နှင့် ပြည်ပပို့ကုန်အဖြစ် တင်ပို့ရောင်းချခြင်းတို့ပါဝင်သည်။

ခေတ်သစ်စီးပွားရေးအဆောက်အအုံများတွင် စားသုံးခြင်းကို နှစ်ပိုင်းခွဲခြားဖော်ပြနိုင်သည်။ ၎င်းတို့မှာတစ်ဦးချင်း သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စုအလိုက်စားသုံးခြင်း(Individual or Household Consumption)နှင့် စုပေါင်းစားသုံးခြင်း(Collective Consumption)တို့ဖြစ်သည်။ **တစ်ဦးချင်း သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စုအလိုက်စားသုံးခြင်းဆိုသည်မှာ ၎င်းတို့၏ကိုယ်ရေးကိုယ်တာအတွက် တစ်ဦးတစ်ယောက်ချင်း သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စုအနေဖြင့် စားသုံးခြင်းဖြစ်သည်။** ဥပမာ-လူတစ်ဦး တစ်ယောက်၏ အစားအစာဝယ်ယူမှု၊ အိမ်ထောင်စုတစ်ခု၏ ဆေးဝါးဝယ်ယူမှုတို့ ဖြစ်သည်။ **စုပေါင်း စားသုံးခြင်းဆိုသည်မှာ ပြည်သူလူထုအတွက် အသုံးပြုသောစားသုံးမှုစရိတ်ဖြစ်သည်။ အစိုးရ၏ ပညာရေးအတွက်အသုံးစရိတ်များ၊ နိုင်ငံတော်ကာကွယ်ရေးနှင့် လုံခြုံရေးအသုံးစရိတ်များ၊ ဆေးရုံများ နှင့် ရောဂါကာကွယ်ရေးလုပ်ငန်းများအတွက် အသုံးစရိတ်များဖြစ်သည်။**

ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်တွင် စားသုံးခြင်းနှင့်စုဆောင်းခြင်းတို့ကို ဒဂီးပြားတစ်ခု၏ မျက်နှာပြင် နှစ်ဖက်အဖြစ် ရှုမြင်တတ်ကြသည်။ **စုဆောင်းခြင်းဆိုသည်မှာ ထုတ်လုပ်မှုစုစုပေါင်းမှ စားသုံးပြီးနောက် ကျန်ရှိသော အစိတ်အပိုင်းပင်ဖြစ်သည်။** စားသုံးမှုမပြုသောအရာသည် စုဆောင်းမှုဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် စုဆောင်းမှုသည်စားသုံးခြင်းမပြုသောအပိုင်းဖြစ်ပြီး စားသုံးခြင်းသည် စုဆောင်းမှုမပြုသော အပိုင်းပင်ဖြစ်သည်။ ပို၍နားလည်စေရန် သာဓကတစ်ခုဖြင့် ရှင်းပြပါမည်။ အကယ်၍ လယ်သမား တစ်ဦးသည် စပါးတင်း ၃၀၀ ထုတ်လုပ်ပြီး တင်း ၁၀၀ ကို ဝမ်းစာအဖြစ် အသုံးပြု၍ အခြား တင်း ၁၅၀ ကို အဝတ်အထည်၊ အစားအစာ၊ ဖျော်ဖြေရေး၊ ခရီးသွားလာရေး စသည်တို့အတွက် လဲလှယ် အသုံးပြုခဲ့သည်ဆိုပါက ဤလယ်သမားသည် စုစုပေါင်းထုတ်လုပ်သော စပါးတင်း ၃၀၀ အနက်မှ စပါးတင်း ၂၅၀ ကို စားသုံးမှုအတွက် အသုံးပြုသည်ဟုဆိုရပေသည်။ ထို့ကြောင့် သူ၏ စုဆောင်းမှုသည် စပါးတင်း ၅၀ ဖြစ်သည်။ ဤစုဆောင်းမှုဖြစ်သော စပါးတင်း ၅၀ သည် စုစုပေါင်း ထုတ်လုပ်မှုအနက်မှ စပါးတင်း ၂၅၀ ကို စားသုံးပြီးနောက် ကျန်ရှိသောစပါးဖြစ်သည်။ စားသုံးမှုမပြုသော စပါးတင်း ၂၅၀ သည်လည်း ထုတ်လုပ်လိုက်သည့် တင်း ၃၀၀ မှ စုဆောင်းမှုအတွက် တင်း ၅၀ ဖယ်ထားပြီးနောက် ကျန်ရှိသောစပါးဖြစ်သည်။

ဤအခြေအနေ၌ သက်ဆိုင်ရာကုန်စည်များ၏ ဈေးနှုန်းများကိုသိလျှင် ယင်းကိုငွေကြေး တန်ဖိုးအားဖြင့် ဖော်ပြနိုင်သည်။ အကယ်၍ စပါးဈေးနှုန်းသည် တစ်တင်းလျှင် ၄ သောင်း ကျပ်ဖြစ်ပါ က စုစုပေါင်းထုတ်လုပ်သောစပါးတင်း ၃၀၀ သည် ဝင်ငွေကျပ် သိန်း ၁၂၀ နှင့် ညီမျှပေသည်။

ဤဝင်ငွေအနက် စပါးတင်း ၂၅၀ နှင့်ညီမျှသော တန်ဖိုးကျပ် သိန်း ၁၀၀ ကို စားသုံးလိုက်ပြီး ကျပ် သိန်း ၂၀ ကို စုဆောင်းသည်။ စားသုံးမှုအတွက်သုံးလိုက်သော ငွေတန်ဖိုးကျပ် သိန်း ၁၀၀ နှင့် စုဆောင်းငွေကျပ် သိန်း ၂၀ တို့ကို ပေါင်းလိုက်ပါက စုစုပေါင်းဝင်ငွေကျပ် သိန်း ၁၂၀ ရရှိမည် ဖြစ်သည်။ လယ်သမားကြီး၏ စားသုံးရန်ဆုံးဖြတ်ချက်သည် သွယ်ဝိုက်သောအားဖြင့် စုဆောင်းရန် ဆုံးဖြတ်ချက် ဖြစ်သည်။ ထို့အတူ အပြန်အလှန်အားဖြင့် စုဆောင်းရန်ဆုံးဖြတ်ချက်သည် စားသုံးရန် ဆုံးဖြတ်ချက်ပင်ဖြစ်သည်။

စုဆောင်းခြင်းကို ရွှေ့ဆိုင်းထားသောစားသုံးမှုအဖြစ် မှတ်ယူသည်။ လူတို့စုဆောင်းကြသည်မှာ မိမိတို့ကိုယ်တိုင်ဖြစ်စေ၊ မိမိတို့၏သားစဉ်မြေးဆက်တို့အတွက်ဖြစ်စေ နောင်တစ်ချိန်တွင် စားသုံး နိုင်ရန်အတွက် ဖြစ်သည်။ စုဆောင်းမှုသည်လည်း အလွန်အရေးပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် စုဆောင်းမှုရှိမှသာလျှင် စီးပွားရေးအဆောက်အအုံသည် တိုးတက်လာမည်ဖြစ်ပြီး နောင်ကာလတွင် ပိုမိုစားသုံးလာနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် စုစုပေါင်းထုတ်လုပ်မှုအနက်မှ မည်မျှကိုစားသုံးပြီး မည်မျှကိုစုဆောင်းမည်ဟူသော စားသုံးမှုနှင့်စုဆောင်းမှုဆုံးဖြတ်ချက်သည် ပစ္စုပ္ပန်ကာလစားသုံးမှု နှင့် အနာဂတ်ကာလစားသုံးမှုတို့အကြား ရွေးချယ်မှုပင်ဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ စားသုံးခြင်းဆိုသည်မှာ ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးအနေဖြင့်လည်းကောင်း၊ အိမ်ထောင်စုများအနေဖြင့် လည်းကောင်း၊ အဖွဲ့အစည်းများအနေဖြင့်လည်းကောင်း ထုတ်လုပ်မှုအတွက် မရည်ရွယ်ဘဲ လတ်တလောလိုအင်ဆန္ဒများကို ကျေနပ်နှစ်သိမ့်မှုရရှိစေရန် ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများကို အသုံးပြုခြင်းဖြစ်သည်။
- ▶ စုဆောင်းခြင်းဆိုသည်မှာ ထုတ်လုပ်မှုစုစုပေါင်းမှ စားသုံးပြီးနောက်ကျန်ရှိသောအစိတ် အပိုင်းဖြစ်သည်။
- ▶ လူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးချင်း သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စုအလိုက်စားသုံးခြင်းဆိုသည်မှာ ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ရေးကိုယ်တာအတွက် တစ်ဦးတစ်ယောက်ချင်း သို့မဟုတ် အိမ်ထောင်စုအနေဖြင့် စားသုံးခြင်းဖြစ်သည်။
- ▶ စုပေါင်းစားသုံးမှုဆိုသည်မှာ အစိုးရမှပြည်သူလူထုအတွက် အသုံးပြုသောစားသုံးမှုအသုံး စရိတ်ဖြစ်သည်။

(င) ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း

ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်းဆိုသည်မှာ ကုန်ထုတ်အရင်းအနှီးသစ်များ တိုးပွားလာခြင်း၊ ထုတ်လုပ်မှုကို အဆက်မပြတ်ဖြစ်ပေါ်စေရန် အသုံးပြုသည့် ကုန်ထုတ်အရင်းအနှီးများ၏ ချွတ်ယွင်းပြုန်းတီးမှု (Depreciation)ကို အစားထိုးခြင်းနှင့် အရင်းအနှီးကုန်လက်ကျန်များသို့ အရင်းအနှီးသစ်များ ထပ်ပေါင်းဖြည့်စွက်သည့် လုပ်ဆောင်ချက်ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့်ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု၏ အခြားအခေါ်အဝေါ် တစ်ခုမှာ အရင်းအနှီးတည်ဆောက်မှု(Capital Formation)ဖြစ်သည်။ စက်ရုံအလုပ်ရုံများအသွင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း၊ အဆောက်အဦများ၊ လမ်းများအသွင်ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်းတို့ကို ပုံသေအရင်းအနှီး တည်ဆောက်ခြင်း(Fixed Capital Formation)ဟု ခေါ်သည်။ ကုန်လက်ကျန်များကိုမူ သိုလှောင် ကုန်စည်များအသွင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်းအဖြစ်ရှုမြင်နိုင်သည်။ ၎င်းကို သိုလှောင်ကုန်စည်လက်ကျန် ပြောင်းလဲခြင်း(Inventory or Stock Changes)ဟုခေါ်သည်။ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုပြုလုပ်ရန်အတွက် စုဆောင်းမှုများရှိရမည်။

စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ၏ အဓိကဦးတည်ချက်မှာ စားသုံးခြင်းဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် စားသုံးလိုသောအလိုဆန္ဒသည် စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်အားလုံး၏ အကြောင်းရင်းဖြစ်ပေသည်။ စားသုံးခြင်းကိုလုပ်ဆောင်နိုင်ရန် ကုန်ထုတ်လုပ်ခြင်းဟူသော လုပ်ဆောင်ချက်ရှိရန်လိုအပ်သည်။ စားသုံးခြင်းသည် လူသားတို့အတွက် အခြေခံလုပ်ဆောင်ချက်ဖြစ်ပြီး စားသုံးခြင်းကို လုပ်ဆောင်နိုင်ရန် ပြုလုပ်ရသော ထုတ်လုပ်ခြင်းသည် အရေးပါဆုံးလုပ်ဆောင်ချက်ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် လူတို့သည် မိမိတို့၏ထုတ်လုပ်မှုမှရရှိသည့်ကုန်စည်များကို မိမိတို့အလိုရှိသော အခြားကုန်စည်များဖြင့် လဲလှယ် ယူကြသည်။ ကုန်ထုတ်လုပ်ခြင်းကို အဆက်မပြတ်လုပ်ဆောင်နိုင်ရန် စုဆောင်းမှုနှင့် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှု ဟူသော စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ လိုအပ်သည်။ ထို့ကြောင့် စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များသည် တစ်ခုနှင့်တစ်ခုဆက်စပ်နေကြသည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုဆိုသည်မှာ ကုန်ထုတ်အရင်းအနှီးသစ်များတိုးပွားလာခြင်း၊ ထုတ်လုပ်မှုကို အဆက်မပြတ်ဖြစ်ပေါ်စေရန် အသုံးပြုသည့် ကုန်ထုတ်အရင်းအနှီးများ၏ ချွတ်ယွင်းပြုန်းတီးမှုကို အစားထိုးခြင်းနှင့် အရင်းအနှီးကုန်လက်ကျန်များသို့ အရင်းအနှီးသစ်များ ထပ်ပေါင်း ဖြည့်စွက်သည့် လုပ်ဆောင်ချက်ဖြစ်သည်။
- ▶ စက်ရုံအလုပ်ရုံများအသွင်ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း၊ အဆောက်အဦများ၊ လမ်းများအသွင် ရင်းနှီး မြှုပ်နှံခြင်းတို့ကို ပုံသေအရင်းအနှီးတည်ဆောက်ခြင်းဟုခေါ်သည်။
- ▶ ကုန်လက်ကျန်များကို သိုလှောင်ကုန်စည်များအသွင် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်းအား သိုလှောင်ကုန်စည် လက်ကျန်ပြောင်းလဲခြင်းဟုခေါ်သည်။

၃.၂။ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်
(Economic Structure)

နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်သည် ထိုနိုင်ငံ၏စီးပွားရေး လုပ်ဆောင်ချက်များ၏ အချိုးအစားပုံသဏ္ဍာန်ပင်ဖြစ်သည်။ စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များသည် ထုတ်လုပ်မှု၊ ဖြန့်ဖြူးမှု၊ လဲလှယ်မှု၊ စားသုံးမှု၊ စုဆောင်းမှုနှင့် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုတို့ဖြစ်သည်။ ထုတ်လုပ်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ ထုတ်လုပ်မှုအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်(Productive Structure)ကို ယေဘုယျအားဖြင့် စီးပွားရေးကဏ္ဍအလိုက်လေ့လာလေ့ရှိသည်။ **စီးပွားရေးကဏ္ဍတစ်ခုသည် လက္ခဏာရပ်တူညီသော ထုတ်လုပ်မှုလုပ်ဆောင်ချက်များ၏ အုပ်စုတစ်ခုကိုဖော်ညွှန်းသည်။** ဥပမာ- အပင်၊ သစ်ပင်များစိုက်ပျိုးထားသော ထုတ်လုပ်မှုလုပ်ဆောင်ချက်များကို လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေးကဏ္ဍ (Agriculture Sector)တွင် အုပ်စုဖွဲ့ဖော်ပြလေ့ရှိသည်။ စက်ရုံအလုပ်ရုံတွင်ပြုလုပ်သော လုပ်ဆောင်ချက်များအား စက်မှုကဏ္ဍ(Manufacturing Sector)တွင် အုပ်စုဖွဲ့ဖော်ပြလေ့ရှိသည်။

ထုတ်လုပ်မှုအချိုးအစားများအား လေ့လာခြင်းသည် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏စီးပွားရေးအဆောက်အအုံကိုလေ့လာရာတွင် အဓိကအပိုင်းဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံကို ပြည့်စုံစွာသိရှိရန်အလို့ငှာ စားသုံးမှု၊ ဖြန့်ဖြူးမှု၊ လဲလှယ်မှုနှင့် ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုတို့၏ အချိုးအစားကိုပါ ဖြည့်စွက်လေ့လာရန် လိုအပ်ပေသည်။

အဓိကအချက်

- ▶ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်သည် ထိုနိုင်ငံ၏စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ၏ အချိုးအစားပုံသဏ္ဍာန်ပင်ဖြစ်သည်။

၃.၃။ စီးပွားရေးစနစ်
(Economic System)

စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များနှင့် စီးပွားရေးအဆောက်အအုံတို့၏ အဓိပ္ပာယ်များကို သိရှိခဲ့ပြီးဖြစ်၍ ယခုအခါစီးပွားရေးစနစ်အကြောင်းကို ဖော်ပြမည်ဖြစ်သည်။ **စီးပွားရေးစနစ်ဆိုသည်မှာ လူတို့အနေဖြင့် စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်သည့်စနစ်ကိုဆိုလိုသည်။** စီးပွားရေးစနစ်ကို နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာရှုထောင့်နှင့် နည်းပညာဆိုင်ရာရှုထောင့်ဟူ၍ ရှုထောင့်နှစ်ရပ်မှ ရှုမြင်နိုင်သည်။ **စီးပွားရေးစနစ်၏ နိုင်ငံရေးဆိုင်ရာရှုထောင့်သည် ကုန်ထုတ်စွမ်းအားစုများကို မည်သူ**

တို့ကပိုင်ဆိုင်ပြီး စုစုပေါင်းထုတ်ကုန်အားလူတန်းစားများအကြားတွင် မည်သို့ခွဲဝေဖြန့်ဖြူးသည်နှင့် သက်ဆိုင်သည်။ သမိုင်းဦးဘုံမြေစီးပွားရေးစနစ်၊ အရင်းရှင်စီးပွားရေးစနစ်၊ ဆိုရှယ်လစ်စီးပွားရေးစနစ် စသည်ဖြင့်တည်ရှိခဲ့ကြပေသည်။ **စီးပွားရေးစနစ်၏ နည်းပညာဆိုင်ရာထောင့်များမှာ ထုတ်လုပ်မှု ယူနစ်များသည် မည်သည့်အရပ်တွင်တည်ရှိပြီး မည်သည့်ထုတ်လုပ်မှုနည်းလမ်းများကို အသုံးပြုမည်၊ စီးပွားရေးတိုးတက်မှုအတွက်မည်သို့စီမံကိန်းများ၊ မူဝါဒများရေးဆွဲချမှတ်မည်၊ နိုင်ငံတော်ဘဏ္ဍာ ငွေကို မည်ကဲ့သို့ရှာဖွေစုစည်းမည်၊ မည်သို့အသုံးပြုမည် စသည့်အကြောင်းအရာများနှင့် သက်ဆိုင် ပေသည်။**

ယနေ့ကမ္ဘာပေါ်ရှိစီးပွားရေးစနစ်များကို ၃ မျိုးခွဲခြားဖော်ပြနိုင်သည်။ ၎င်းတို့မှာ (၁) ဈေးကွက် စီးပွားရေးစနစ် (Market Economy) (၂) ဗဟိုစီမံကိန်းချစီးပွားရေးစနစ် (Centrally Planned Economy) (၃) ရောပြွမ်းစီးပွားရေးစနစ် (Mixed Economy) တို့ ဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ စီးပွားရေးစနစ်ဆိုသည်မှာ လူတို့အနေဖြင့် စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ လုပ်ကိုင် ဆောင်ရွက်သည့်စနစ်ကို ဆိုလိုသည်။
- ▶ ကမ္ဘာပေါ်ရှိ စီးပွားရေးစနစ်များမှာ ဈေးကွက်စီးပွားရေးစနစ်၊ ဗဟိုစီမံကိန်းချစီးပွားရေး စနစ်နှင့် ရောပြွမ်းစီးပွားရေးစနစ်ဟူ၍ ၃ မျိုးရှိသည်။

၃.၄။ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ (Economic Organizations)

ယခုခေတ်တွင် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများထုတ်လုပ်ရာ၌ ရည်ရွယ်ချက်တူသည့်လုပ်ငန်းများ အချင်းချင်းပူးပေါင်း၍ ကုန်ထုတ်လုပ်မှုယူနစ် (Unit) များကို ဖွဲ့စည်းသည်။ ထိုယူနစ်များအချင်းချင်း ပေါင်းစပ်ကာ ပို၍ကြီးမားသောအဖွဲ့အစည်းများကို ဖွဲ့စည်းပြီး ယင်းကို စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းဟူ၍ ခေါ်ဆိုနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် **စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်း (Economic Organization) ဆိုသည်မှာ ကုန်ထုတ်လုပ်ရန်ရည်ရွယ်၍ ကုန်ထုတ်လုပ်မှုယူနစ်များ စုပေါင်းဖွဲ့စည်းထားသောအဖွဲ့အစည်းကို ခေါ်သည်။**

ခေတ်သစ်စီးပွားရေးအဆောက်အအုံအတွက် စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ခြင်းမှာ အလွန်လိုအပ်ပေသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ယင်းအဖွဲ့အစည်းများသည် ကုန်ထုတ်လုပ်မှု ဖြစ်စဉ်ကို ထိရောက်သောစီမံခန့်ခွဲမှုနှင့် ထိန်းချုပ်မှုတို့ကို ပြုလုပ်ပေးနိုင်စွမ်းရှိသောကြောင့်ဖြစ်သည်။

ယခုခေတ်တွင် စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများသည် ဥပဒေအရတရားဝင်ရပ်တည်နိုင်ခွင့်(**legal status**) ရှိသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ၎င်းတို့သည် ကန်ထရိုက်စာချုပ်များချုပ်ဆိုနိုင်ပြီး တရားရုံးများတွင်လည်း အမှုများကို ရင်ဆိုင်နိုင်သည်။ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများကို စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများ (**Economic Enterprises**)ဟု လည်းခေါ်ကြသည်။

စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းတစ်ခု၏ အရွယ်အစားမှာ အလွန်သေးငယ်ခြင်း၊ အလယ်အလတ် ဖြစ်ခြင်း၊ အလွန်ကြီးမားခြင်းစသည်ဖြင့်ဖြစ်နိုင်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် တောင်သူလယ်သမားတစ်ဦး ပိုင်ဆိုင်သည့် အလွန်သေးငယ်သော လယ်ယာစိုက်ခင်း၊ အလယ်အလတ်အရွယ်အစားရှိသည့် ဘတ်စကားသမဝါယမအသင်းနှင့် အလွန်ကြီးမားသည့် လေကြောင်းကုမ္ပဏီ စသည်တို့ဖြစ်သည်။ စင်စစ် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံကိုပင် စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းတစ်ခုအဖြစ် သဘောထားနိုင်ပေသည်။ အကြောင်းမှာ နိုင်ငံကိုထုတ်လုပ်မှုယူနစ်များစွာဖြင့် ဖွဲ့စည်းတည်ထောင်ထားသောကြောင့်ဖြစ်သည်။ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ၏ အမျိုးအစား၊ အရွယ်အစား၊ သဘောသဘာဝနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်တို့မှာ-

- (က) ကုန်ထုတ်လုပ်မှု၏ နည်းပညာဆိုင်ရာ အခြေအနေများ(**Technical Conditions**)နှင့်
- (ခ) ကုန်ထုတ်လုပ်ရေးအရင်းအနှီးပိုင်ဆိုင်မှု (**Ownership of Means of Production**) တို့အပေါ်တွင် မူတည်ပေသည်။

(က) ကုန်ထုတ်လုပ်မှု၏နည်းပညာဆိုင်ရာ အခြေအနေများ။ ။ကုန်ထုတ်လုပ်ငန်း၏ နည်းပညာ ဆိုင်ရာအခြေအနေများသည် စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်း၏အရွယ်အစား၊ သဘောသဘာဝနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်များအပေါ်တွင် အမျိုးမျိုးအဖုံဖုံ အကျိုးသက်ရောက်မှုများရှိပေသည်။ အချို့ထုတ် လုပ်မှုဖြစ်စဉ်များ ဥပမာ- မော်တော်ကား ထုတ်လုပ်သောလုပ်ငန်းကို အရွယ်ကြီးမားစွာ ဖွဲ့စည်း တည်ထောင်ရလေ့ရှိသည်။ သို့ရာတွင် အချို့သောထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်များ ဥပမာ- လက်ဖက်ရည်ဆိုင်၊ လက်မှုပညာလုပ်ငန်းစသည်တို့ကိုမူ အသေးစားဖွဲ့စည်းတည်ထောင်နိုင်ပေသည်။ တစ်ဖန်အချို့ ကုန်စည်များထုတ်လုပ်ရာတွင် အသုံးပြုသောထုတ်လုပ်မှုနည်းပညာပေါ်မူတည်၍ စီးပွားရေးအဖွဲ့ ဖွဲ့စည်းနိုင်ပေသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ဆန်စပါးထုတ်လုပ်ရာတွင်အသုံးပြုသော ထုတ်လုပ်မှု နည်းပညာ ပေါ်မူတည်၍ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများကို အကြီးစား သို့မဟုတ် အလတ်စား သို့မဟုတ် အသေးစား ဖွဲ့စည်း နိုင်ပေသည်။ ဥပမာအားဖြင့် ဆန်စပါးထုတ်လုပ်ရာတွင် မြန်မာနိုင်ငံ ကျေးလက်ဒေသများမှာကဲ့သို့ ရိုးစင်းသည့်ကုန်ထုတ်နည်းလမ်းများကိုအသုံးပြု၍ သေးငယ်သောလယ်ယာလုပ်ကွက်များတွင် ထုတ်လုပ်နိုင်ပေသည်။ သို့ရာတွင် ပိုမိုအဆင့်မြင့်သောကုန်ထုတ်နည်းလမ်းများကို အသုံးပြုပါက ဆန်စပါးထုတ်လုပ်မှုလုပ်ငန်းအတွက် စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်း၏အရွယ်အစားမှာလည်း ပိုမိုကြီးမား ပေမည်။ ဥပမာအားဖြင့် ဩစတြေးလျနိုင်ငံရှိ ဆန်စပါးစိုက်ပျိုးသည့် လုပ်ငန်းများဖြစ်သည်။

နည်းပညာဆိုင်ရာအခြေအနေများမှာ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ၏ သဘောသဘာဝပေါ်တွင်လည်း အကျိုးသက်ရောက်မှုရှိပေသည်။ လုပ်သားစူးစိုက်အသုံးပြုသော ကုန်ထုတ်နည်းလမ်းများ(Labour-intensive Production Techniques)ကို အသုံးပြုသည့်လုပ်ငန်းများနှင့် အရင်းအနှီးစူးစိုက်အသုံးပြုသောကုန်ထုတ်နည်းလမ်းများ(Capital-intensive Production Techniques)ကို အသုံးပြုသည့် လုပ်ငန်းများ၏ ဖွဲ့စည်းပုံမှာ ကွဲပြားခြားနားမည်ဖြစ်သည်။

သိပ္ပံပညာရပ်ဆိုင်ရာ တိုးတက်မှုများသည် စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ၏ သဘောသဘာဝကို တစ်ခါတစ်ရံ ပြောင်းလဲသွားစေနိုင်သည်။ ဥပမာအားဖြင့် ကွန်ပျူတာနှင့် ဆက်သွယ်ရေးနည်းပညာရပ်များ တိုးတက်လာခြင်းကြောင့် နိုင်ငံအများအတွက်လုပ်ငန်းခွဲများရှိသည့် ကြီးမားသောစီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းကြီးများကို တည်ထောင်လာနိုင်ကြသည်။ **နိုင်ငံအများတွင် ကုန်ထုတ်လုပ်မှုယူနစ်များ ရှိသော အဖွဲ့အစည်းများကို နိုင်ငံစုံစီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်း(Multinational Organizations)များ ဟုခေါ်သည်။**

စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ၏ လုပ်ဆောင်ချက်များမှာ နည်းပညာဆိုင်ရာ အချက်အလက်များပေါ်တွင်လည်း မူတည်နေပေသည်။ ဥပမာ- ဖိနပ်လုပ်ငန်းတစ်ခုတွင် ဖိနပ်ထုတ်လုပ်ခြင်းကိုသာ ဆောင်ရွက်၍ ဖိနပ်ရောင်းချခြင်းအလုပ်ကိုအခြားအဖွဲ့အစည်းများသို့ လွှဲအပ်နိုင်သည်။ သို့ရာတွင် အီလက်ထရွန်နစ်ကွန်ပျူတာကဲ့သို့ အထူးစက်ကိရိယာများထုတ်လုပ်သည့်လုပ်ငန်းများမှာမူ မိမိ၏ ထုတ်ကုန်ကိုမိမိကိုယ်တိုင်ရောင်းချကောင်းရောင်းချရပေလိမ့်မည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ထုတ်ကုန်များ၏နည်းပညာဆိုင်ရာလက္ခဏာရပ်များကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် မသိရှိကြသေးသောကြောင့် ဖြစ်သည်။

ခေတ်သစ်စီးပွားရေးအဆောက်အအုံတွင် ဘဏ်လုပ်ငန်း၊ အာမခံလုပ်ငန်း၊ လုပ်သားစုဆောင်းပေးခြင်းနှင့် လေ့ကျင့်ပေးသောလုပ်ငန်း၊ ကြော်ငြာလုပ်ငန်း၊ သုတေသနလုပ်ငန်း၊ စီမံခန့်ခွဲရေးနှင့် အင်ဂျင်နီယာဆိုင်ရာအကြံပေးလုပ်ငန်းစသည်ဖြင့် ဝန်ဆောင်မှုတစ်မျိုးစီကို သီးခြားဆောင်ရွက်ပေးသော အဖွဲ့အစည်းများစွာရှိပေသည်။

နည်းပညာဆိုင်ရာအချက်အလက်များက ပြဋ္ဌာန်းသော စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းတစ်မျိုးမှာ ပြည်သူ့သုံးလုပ်ငန်း(Public Utility)ဖြစ်သည်။ ပြည်သူ့သုံးလုပ်ငန်းများတွင် အောက်ပါလက္ခဏာရပ်များ ရှိသည်။

- (၁) မရှိမဖြစ် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများကို ထုတ်လုပ်ဆောင်ရွက်ပေးသောလုပ်ငန်း၊
- (၂) စရိတ်စကကြီးမားပြီး အမြဲတစေတပ်ဆင်ရသည့် ကိရိယာတန်ဆာပလာများ လိုအပ်သည့်လုပ်ငန်း၊
- (၃) စကေးကြီးထုတ်လုပ်မှု(Large-Scale Production)၏ အကျိုးကျေးဇူးများ ရရှိသောလုပ်ငန်း၊
- (၄) အဖွဲ့အစည်းများစွာထားရှိရန် မလိုအပ်သောလုပ်ငန်းတို့ ဖြစ်ကြသည်။

ပြည်သူ့သုံးလုပ်ငန်းအချို့ကို ဥပမာအဖြစ်ဖော်ပြရလျှင် လျှပ်စစ်ဓာတ်အား၊ စာတိုက်လုပ်ငန်း၊ ဆက်သွယ်ရေးလုပ်ငန်း၊ ရထားပို့ဆောင်ရေး၊ ကုန်းလမ်းပို့ဆောင်ရေး၊ သောက်ရေသုံးရေပေးဝေသော လုပ်ငန်းစသည်တို့ဖြစ်ကြသည်။ ဤလုပ်ငန်းများအားလုံးမှာ ခေတ်သစ်လူနေမှုစနစ်အတွက် မရှိမဖြစ်လိုအပ်သောလုပ်ငန်းများဖြစ်ကြသည်။ အဆိုပါလုပ်ငန်းများကို တည်ထောင်ရန်အတွက် ငွေအရင်းအနှီးအမြောက်အမြားလိုအပ်သည့်အပြင် လုပ်ငန်း၏သဘောသဘာဝအရ လုပ်ငန်းတစ်မျိုးစီတွင် အဖွဲ့အစည်းများစွာ တည်ထောင်ရန်မလိုပေ။ ဥပမာအားဖြင့် လျှပ်စစ်ကွန်ရက်စနစ် (Electricity Grid System) တစ်ခုတည်ထောင်ထားပါက နောက်ထပ်အခြားစနစ်တစ်ခု ထပ်မံ တည်ထောင်ရန်မလိုအပ်ပေ။ ထို့ပြင် တပ်ဆင်ထားသောကိရိယာတန်ဆာပလာများကို ပိုမိုအသုံးပြုလေလေ တစ်ယူနစ်၏ထုတ်လုပ်မှုစရိတ် လျော့နည်းလေလေဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်၍ လျှပ်စစ်ဓာတ်အား ထုတ်လုပ်ဖြန့်ဖြူးမှုလုပ်ငန်းတွင် စကေးကြီးထုတ်လုပ်မှု၏အကျိုးကျေးဇူးရရှိသည်။ ပြည်သူ့သုံးလုပ်ငန်းများသည် ပြည်သူ့လူထု၏ကောင်းကျိုးအတွက် မရှိမဖြစ်ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများကို ထုတ်လုပ်ဆောင်ရွက်ပေးသောကြောင့် အဆိုပါလုပ်ငန်းများသည် လူမှုရေးနှင့် စီးပွားရေးရည်မှန်းချက်နှစ်မျိုးစလုံးကို ဖြည့်စွမ်းရာရောက်ပေသည်။

(ခ) ကုန်ထုတ်အရင်းအနှီးပိုင်ဆိုင်မှု။ ။ တိုင်းပြည်တစ်ပြည်၏ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်း အမျိုးအစားကို ပြဋ္ဌာန်းရာတွင် ကုန်ထုတ်အရင်းအနှီးပိုင်ဆိုင်မှုသည် အရေးကြီးသောအချက်တစ်ရပ်ဖြစ်ပေသည်။ အရင်းအနှီးနှင့် သဘာဝသယံဇာတပစ္စည်းအများစုကို ပုဂ္ဂလိကပိုင်ဆိုင်သော အရင်းရှင်နိုင်ငံများတွင် စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများကို အရင်းအနှီးပိုင်ဆိုင်မှု၏ သဘောသဘာဝပေါ် အခြေခံ၍ တည်ထောင်ကြသည်။ သို့ဖြစ်၍ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများကို တစ်ဦးတည်းပိုင်လုပ်ငန်းများ (Sole Proprietorships) အစုစပ်လုပ်ငန်းများ (Partnerships) ၊ ပုဂ္ဂလိကအစုစပ်ကုမ္ပဏီများ (Private Joint-stock Companies) နှင့် သမဝါယမများလုပ်ငန်း (Co-operatives) ဟူ၍ ခွဲခြားနိုင်သည်။

ဆိုရှယ်လစ်နိုင်ငံများတွင် အရင်းအနှီးနှင့် သဘာဝသယံဇာတပစ္စည်းအများစုကို နိုင်ငံတော်က ပိုင်ဆိုင်သည်။ သို့ဖြစ်၍ ဆိုရှယ်လစ်နိုင်ငံများတွင် အဓိကစီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများမှာ နိုင်ငံပိုင် စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများဖြစ်ကြသည်။ ဆိုရှယ်လစ်နိုင်ငံများရှိ ပုဂ္ဂလိကပိုင်လုပ်ငန်းများ၏ အရွယ်အစားမှာ သေးငယ်ပြီး အများအားဖြင့် တစ်ဦးတည်းပိုင်လုပ်ငန်းများနှင့် အစုစပ်လုပ်ငန်းများ ဖြစ်ကြသည်။ တစ်ခါတစ်ရံ အစိုးရနှင့် ပုဂ္ဂလိကတို့ပူးပေါင်း၍ ဖက်စပ်လုပ်ငန်းများ (Joint-ventures) တည်ထောင်ကြသည်။ မျက်မှောက်ခေတ်၌ ဆိုရှယ်လစ်နိုင်ငံအမြောက်အမြားတွင် နိုင်ငံပိုင်လုပ်ငန်းအချို့အား ပုဂ္ဂလိကပိုင်အဖြစ် ပြောင်းလဲနေကြပေသည်။

အချို့လုပ်ငန်းများမှာ နိုင်ငံပိုင်လည်းမဟုတ် ပုဂ္ဂလိကပိုင်လည်းမဟုတ်ကြပေ။ ၎င်းတို့မှာ သမဝါယမလုပ်ငန်းများဖြစ်ကြသည်။ ထိုလုပ်ငန်းများကို အသင်းသားများက စုပေါင်းပိုင်ဆိုင်ကြသည်။

သမဝါယမအသင်းများ တည်ထောင်ခြင်း၏ရည်ရွယ်ချက်မှာ မြှုပ်နှံထားသောငွေရင်းပေါ်တွင် အမြတ် အများဆုံး ပြန်လည်ရရှိရန်မဟုတ်ဘဲ စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များကို တတ်နိုင်သမျှ စရိတ်သက်သာ စွာနှင့် ထိရောက်စွာဆောင်ရွက်နိုင်ရန်ဖြစ်သည်။

အချုပ်အားဖြင့်ဆိုလျှင် ကုန်ထုတ်အရင်းအနှီး ပိုင်ဆိုင်မှုရှုထောင့်မှ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများကို ပုဂ္ဂလိကပိုင်အဖွဲ့အစည်းများ၊ နိုင်ငံပိုင်အဖွဲ့အစည်းများနှင့် သမဝါယမပိုင်အဖွဲ့အစည်းများဟူ၍ ခွဲခြားနိုင်သည်။ နည်းပညာဆိုင်ရာအခြေအနေများ ပြောင်းလဲလျှင်ဖြစ်စေ၊ ပိုင်ဆိုင်မှုပြောင်းလဲလျှင် ဖြစ်စေ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ၏ အမျိုးအစား၊ အရွယ်အစား၊ သဘာဝနှင့်လုပ်ဆောင်ချက်များ ပြောင်းလဲသွားမည်ဖြစ်သည်။

အဓိကအချက်များ

- ▶ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများဆိုသည်မှာ ကုန်ထုတ်လုပ်ရန်ရည်ရွယ်၍ ဖွဲ့စည်းထားသော အလုပ်သမားအုပ်စုများကို ဆိုလိုသည်။
- ▶ ခေတ်သစ်စီးပွားရေးအဆောက်အအုံတွင် စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ မရှိမဖြစ်လိုအပ်သည်။
- ▶ စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများသည် ကုန်ထုတ်လုပ်မှု၏ နည်းပညာဆိုင်ရာ အခြေအနေများနှင့် ကုန်ထုတ်အရင်းအနှီးပိုင်ဆိုင်မှုတို့ကြောင့် အမျိုးအစား၊ အရွယ်အစား၊ သဘာဝသဘာဝနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်အမျိုးမျိုး ကွဲပြားသည်။
- ▶ နိုင်ငံများအကြားတွင် ကုန်ထုတ်လုပ်မှုနှုန်းများရှိသောအဖွဲ့အစည်းများကို နိုင်ငံစုံစီးပွားရေး အဖွဲ့အစည်းများဟုခေါ်သည်။
- ▶ ပြည်သူ့သုံးလုပ်ငန်းများ၏ လက္ခဏာရပ်များမှာ မရှိမဖြစ်ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများကို ထုတ်လုပ်ဆောင်ရွက်ပေးခြင်း၊ စရိတ်စကကြီးမားပြီး အမြဲတစေတပ်ဆင်ထားရသည့် ကိရိယာတန်ဆာပလာများ လိုအပ်သည့်လုပ်ငန်း၊ စကေးကြီးထုတ်လုပ်မှု၏ အကျိုးကျေးဇူးများ ရရှိစေသောလုပ်ငန်း၊ အဖွဲ့အစည်းများစွာထားရှိရန် မလိုအပ်သောလုပ်ငန်းတို့ဖြစ်ပါသည်။

နိဂုံး

ဤအခန်းတွင် စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ၊ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်နှင့် စီးပွားရေးစနစ်များကို ဆွေးနွေးခဲ့သည်။ ယင်းတို့သည် ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်ကို လေ့လာရာ၌ အခြေခံအကြောင်းတရားများဖြစ်၍ ယင်းတို့ကို စေ့စေ့စပ်စပ်လေ့လာရန်အရေးကြီးသည်။ ကုန်လုပ် ဆက်ဆံရေးနှင့် စီးပွားရေးစနစ်တို့သည် နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ နိုင်ငံရေးနှင့် စီးပွားရေးစနစ်တို့၏ ဆက်နွှယ် မှုကို ညွှန်ပြလျက်ရှိသည်။

ထို့ပြင် လူတို့၏နေ့စဉ်လုပ်ဆောင်ချက်များသည် စီးပွားရေးနှင့် ကင်းလွတ်မနေကြောင်းနှင့် စားဝတ်နေရေးအတွက် လုပ်ဆောင်နေသမျှသည် စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ ဖြစ်ကြောင်း စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များအရ သိရှိနားလည်ရပါသည်။ ထို့ပြင် ကမ္ဘာပေါ်ရှိ စီးပွားရေးစနစ်များမှာ ဈေးကွက်စီးပွားရေးစနစ်၊ ဗဟိုစီမံကိန်းချစီးပွားရေးစနစ်နှင့် ရောပြွမ်းစီးပွားရေး စနစ်ဟူ၍ ၃ မျိုးရှိပြီး နိုင်ငံများ၏ စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များပေါ် အခြေခံ၍ မည်သည့် စီးပွားရေးစနစ်ကဲ့သို့သုံးနေသည်ကို သုံးသပ်တတ်လာနိုင်ပါသည်။

လေ့ကျင့်ခန်းများ

- ၁။ အောက်ပါမေးခွန်းများကို မှား မှန် ရွေးပါ။
- (က) ကုန်ထုတ်စွမ်းအားစုများကို မြေယာ၊ လုပ်အား၊ အရင်းအနှီးဟူ၍ သုံးမျိုးခွဲခြားထားသော်လည်း အရင်းအနှီးသည် အခြေခံအကျဆုံးသော စွမ်းအားစုဖြစ်သည်။
- (ခ) အိမ်ထောင်စုတစ်စုအတွက် ဆေးဝါးဝယ်ယူခြင်းကို စုပေါင်းစားသုံးခြင်းဟုခေါ်ပါသည်။
- (ဂ) လယ်သမားတစ်ဦး၏ စားသုံးရန်ဆုံးဖြတ်ချက်သည် သွယ်ဝိုက်သောအားဖြင့် စုဆောင်းရန် ဆုံးဖြတ်ချက်ပင်ဖြစ်သည်။
- (ဃ) မြေယာတွင် မြေအောက်ရှိ သဘာဝသယံဇာတ အားလုံးလည်း ပါဝင်သည်။

- ၂။ အောက်ပါကွက်လပ်များကိုဖြည့်ပါ။
- (က) ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများကို ထုတ်လုပ်ရန်အတွက် ----- များကို ပေါင်းစပ် အသုံးပြုရသည်။
- (ခ) လက်သမားက ပရိဘောဂများထုတ်လုပ်ခြင်း၊ လယ်သမားကစပါးစိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်ခြင်း တို့ကို ----- ဟုခေါ်သည်။
- (ဂ) ဇောက်ချလုပ်ကိုင်ခြင်း၊ အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်းတို့ကြောင့် လဲလှယ်ခြင်းနှင့် ----- တို့ အလွန်အရေးပါလာပေသည်။
- (ဃ) ကုန်ထုတ်အင်အားစုများအတွက် ရရှိသည့်ဝင်ငွေများကို -----ဟု ခေါ်ပါသည်။
- (င) မိမိတွင်ပိုလျှံနေသော ကုန်ပစ္စည်းကို မိမိလိုအပ်လျက်ရှိသော ကုန်ပစ္စည်းနှင့်တိုက်ရိုက် ဆက်သွယ်၍ လဲလှယ်ခြင်းကို ----- စနစ်ဟုခေါ်သည်။

- (စ) ကုန်စည်များကို နောက်ဆုံးအသုံးပြုခြင်းတွင် စားသုံးခြင်း၊ -----နှင့် ပြည်ပပို့ကုန်အဖြစ် တင်ပို့ရောင်းချခြင်းတို့ပါဝင်သည်။
- (ဆ) -----လုပ်ငန်းများသည် ပြည်သူ့လူထုကောင်းကျိုးအတွက် မရှိမဖြစ် ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများကို ထုတ်လုပ်ဆောင်ရွက်ပေးပါသည်။

- ၃။ အဖြေမှန်ရွေးပါ။
- (က) စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များကို (က) ၃မျိုး (ခ) ၄မျိုး (ဂ) ၅မျိုး ခွဲခြားဖော်ပြနိုင်ပါသည်။
  - (ခ) လူ့လုပ်အားတွင် ကာယလုပ်အားအပြင် ကျွမ်းကျင်မှုနှင့် (က) အဆောက်အဦများ (ခ) ရုပ်ဝတ္ထုများ (ဂ) အတတ်ပညာများလည်း ပါဝင်ပါသည်။
  - (ဂ) မြေယာပိုင်ဆိုင်သူများက (က) အမြတ်ဝေစု (ခ) ငှားရမ်းခ (ဂ) လုပ်ခနှင့်လစာ များ ရရှိကြပါသည်။
  - (ဃ) စီးပွားရေးစနစ်၏ နိုင်ငံရေးရွှေ့ထောင့်သည် (က) ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများ (ခ) ကုန်ထွက်များ (ဂ) ကုန်ထုတ်အင်အားစုများကို မည်သူတို့ကပိုင်ဆိုင်ပြီး စုစုပေါင်းထုတ်ကုန်အား လူတန်းစားများအကြားတွင် မည်သို့ခွဲဝေဖြန့်ဖြူးသည်နှင့် သက်ဆိုင်ပါသည်။
  - (င) စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ၏ အဓိကဦးတည်ချက်မှာ (က) စားသုံးခြင်း (ခ) စုဆောင်းခြင်း (ဂ) ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း ဖြစ်သည်။

- ၄။ အောက်ပါမေးခွန်းများကိုဖြေဆိုပါ။
- (က) လဲလှယ်ခြင်းမှ အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာကုန်သွယ်မှု ဖြစ်ပေါ်လာနိုင်ကြောင်းကို မြန်မာနိုင်ငံဒေသ အသီးသီးရှိ ကုန်စည်အချင်းချင်း လဲလှယ်ခြင်းကို အစပြု၍ရှင်းပြပါ။
  - (ခ) စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များတွင် စားသုံးခြင်းသည်မည်သို့အရေးပါသနည်း၊ ကျိုးကြောင်းပြု၍ ရှင်းပြပါ။
  - (ဂ) စီးပွားရေးစနစ်ဟူသည်မှာ အဘယ်နည်း။ ကမ္ဘာပေါ်ရှိစီးပွားရေးစနစ်ကို မည်သို့ခွဲခြားနိုင်ကြောင်း လက်ရှိကျင့်သုံးနေသောနိုင်ငံများဖြင့် ဥပမာပေး၍ဖြေဆိုပါ။
  - (ဃ) စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ၏အမျိုးအစား၊ သဘောသဘာဝနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်များကို ခွဲခြားဖော်ထုတ်၍ လက်တွေ့ဥပမာများဖြင့် သုံးသပ်ပြပါ။

ဝေါဟာရ

အခန်း(၁)

အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာ စီးပွားရေးအဆောက်အအုံ
ချွေတာရေး
အခြေခံကျသောလိုအပ်ချက်
အခြေခံမကျသောလိုအပ်ချက်
ထုတ်လုပ်မှုအရင်းအမြစ်များ
ဘောဂဗေဒဘာသာရပ်

အခန်း(၂)

ကုန်စည်
ဝန်ဆောင်မှု
အခမဲ့ကုန်စည်
ရှားပါးကုန်စည်
စီးပွားရေးကုန်စည်
သွင်းအားစု
ကုန်ထွက်
ကုန်ထုတ်သွင်းအားစု
မူလသွင်းအားစု
ကြားသုံးသွင်းအားစု
ကုန်ချော
ကုန်ကြမ်း
တစ်ဝက်တစ်ပျက်ပြီးကုန်ချော
နောက်ဆုံးသုံးကုန်စည်
ကြားသုံးကုန်စည်
စားသုံးကုန်စည်
ထုတ်လုပ်သူသုံးကုန်စည်
ကြာရှည်သုံးကုန်စည်
တစ်ခါသုံးကုန်စည်
ပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည်
မပျက်စီးလွယ်သောကုန်စည်
ကုန်လက်ကျန်
ကုန်စီးဆင်းမှု

အခန်း(၃)

စီးပွားရေးလုပ်ဆောင်ချက်များ
ထုတ်လုပ်ခြင်း
အလုပ်ခွဲခြားလုပ်ကိုင်ခြင်း
ဖြန့်ဖြူးခြင်း
အင်အားစုအခဝင်ငွေ
လဲလှယ်ခြင်း
တိုက်ရိုက်ဖလှယ်သည့်စနစ်
ရောင်းကုန်များ
ဈေးနှုန်းများ
နှိုင်းယှဉ်ဈေးနှုန်း
ငွေကြေးဈေးနှုန်း
အပြည်ပြည်ဆိုင်ရာကုန်သွယ်ရေး
စားသုံးခြင်း
တစ်ဦးချင်း သို့မဟုတ်
အိမ်ထောင်စုအလိုက်စားသုံးခြင်း
စုပေါင်းစားသုံးခြင်း
စုဆောင်းခြင်း
ရင်းနှီးမြှုပ်နှံခြင်း
စီးပွားရေးအဆောက်အအုံပုံသဏ္ဍာန်
စီးပွားရေးစနစ်
စီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်း
နိုင်ငံစုံစီးပွားရေးအဖွဲ့အစည်းများ